

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Jens A. Petersen

Vallensbæk

*Fra oldtid til nutid
i kulturhistoriske skildringer*

Med assistance og korttegning af Poul Lankon

Vallensbækbogen

Af Jens A. Petersen er tidligere udkommet :

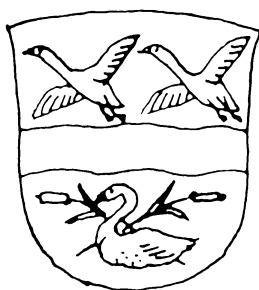
Hjemstavnstoner (Digte)	1921
Byens børn (Noveller)	1922
Husmandsbevægelsen i Vejle amt	1922
Fra de otte sogne (Kulturhistorie)	1933
Blandsæd (Digte)	1936
Mellem levende hegn (Kulturhistorie)	1936
Sange fra plovfuren (Digte)	1938
Landbrugskrisen i Danmark	1938
Ved det gamle Herredsting (Kulturhistorie)	1940
Landboudommens sange (Digte)	1941
Langs en gammel grænse (Kulturhistorie) ..	1955
I borgernes tjeneste (Kulturhistorie)	1964
Fra landsbyer til bysamfund (Kulturhisto- rie)	1968
Mel og Brød - Røde Vejmølle (Kulturhisto- rie)	1969
Fra den gamle købmandsgård (Kulturhisto- rie)	1970
Vesterled (Kulturhistorie)	1970
Så til søs (Kulturhistorie)	1970
Hedeboegnen i et folkeligt kultur område	1972
Fremad mod bedre kår (Kulturhistorie)	1971
Hjemme i sognet (Kulturhistorie)	1973
Glimt af Vestegnens fortid (Kulturhistorie) ..	1975
Hedeboegnen II - Landsbyer og miljø	1976
Østers-Øen Mors (sammen med Georg Mors- land)	1954
Fra løbedegne til købstadsskoler (sammen med Hans Olsen, Uffe C. Marott, H. L. Hansen og Martin Hansen)	1968
Historiske Strejftog I-II (redaktion af lokalhistorie)	1963-64

Jens A. Petersen

Vallensbæk

*Fra oldtid til nutid
i kulturhistoriske skildringer*

Med assistance og korttegning af Poul Lanken

Udgivet af
Vallensbæk kommune
1977

Vallensbæks borgmesterkæde og byvåben

Vallensbæk by og sogn udgør Vallensbæk kommune,
der ligger i Smørum Herred,
Københavns amt (tidligere Sjællands østre syssel)

Copyright: Vallensbæk kommune
Tryk: Glostrup Bogtryk+offset

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	Side
Borgmesterens forord	7
Forfatterens forord	8
Den forhistoriske tid har også sin historie	9
Havde vikingerne havn i Vallensbæk side 10. – Oltidsminder side 14. – Bo- pladser og veje i Oldtiden side 21. – Overgangen mellem oldtid og middelalder side 26. – Vinternatholdslisten side 31.	
Middelalderen i Vallensbæk	33
Spøgelset i Vallensbæk side 33. – Kongen bliver jordejeren side 36.	
Vang og ager før udskiftningen	37
Ejere og fæstere i Vallensbæk side 41.	
Fra udskiftningen af fællesskabet	47
Udskiftningen 1786–88 side 48. – Et bo-skifte i 1786 side 50. – En gård- mandsfamilie i 1786 side 52. – Vallensbæk i 1787 side 54. – Slægtskabet mel- lem gårdfolkene side 58. – Lidt om familierne i Vallensbæk 1733–1787 side 60. – Vallensbæk i 1834 side 62. – En bondeslægt i Vallensbæk side 65. – Brande og brandsikring side 67.	
Fattigfolk og deres usle kår	71
Fattigvæsenets regnskab for 1825 side 73. – Den sindsvage husmandskone side 76. – Sindsygevæsenet i øvrigt side 78. – Dyrtid side 78. – Fattighusene side 78. – Den gamle røgter side 79. – Tvangsarbejdsanstalter side 80. – Småsager side 80. – Alderdomsunderstøttelse side 82. – Arbejdskonflikter 1854 – 1908 side 82. – Den gamle torvekusk fortæller side 85.	
Vallensbæk kirke og præster	87
Ane Hansdatter side 89. – Orgel og kirkegårdsregulativ, nogle uddrag af sog- nestyrets protokoller side 90. – Kirkens inventar side 96. – Kalkmalerierne i Vallensbæk kirke side 97. – Olaf Hellviks restaureringer side 105. – Skibets malerier side 106. – Vallensbæk præstegård side 109. – Præsterne i Vallensbæk side 111.	
Den lange vej fra løbedegne til købstadsskoler	117
Skolen i sognerådet side 139.	
Vallensbæk Bibliotek fra 1867 til vor tid	147
Et årsregnskab på 25 kroner side 148. – Tidsskrifter en betydelig bestanddel side 149. – Skolelærer H. Chr. Hansen fratræder side 150. – Fra halvdags- til heldagsbibliotekar side 152. – Indsamling af foto og film side 153. – Arrange- menter for børn side 154. – Bogkupé og filialbibliotek side 155. – De ansatte på biblioteket side 156.	

	Side
Gårdene og deres ejere gennem 200 år	159
Nogle Vallensbæk-gårde for et halvt århundrede siden side 168.	
Veje og vandløb i Vallensbæk	173
Veje side 173. – Vandløb side 179. – Gamle tiders erhverv side 183.	
Fra landsby til bysamfund	187
Byplanlægning og udvikling side 190. – De store vejarbejder side 192. – For børnene og de ældre side 199. – Børneinstitutioner side 199. – Ældreomsorg side 201. – Pensionistarrangementer side 201. – Pensionistrejser side 202. – En administrationsbygning side 202.	
Det kommunale styres udvikling	207
Broen over Store-Veileaa side 211. – En sag om 1½ skillingsafgiften side 224. – Qvittering side 227. – Kong Christian den VIIIs død side 228. – Krigen 1848 side 229. – Fra Choleratiden side 232. – Gamle Kjøge landevei side 237. – En kattetyv side 246. – En fattigsag side 246. – Om Doctorreiser side 247. – Var de gamle Vallensbæk-bønder afholdsmænd? side 249. – Små registreringer af de tekniske fremskridt side 251. – Kommunalt styre i 1800-tallet side 253. – Det kommunale styre i vort århundrede side 261. – De, der styrede side 275. – Vallensbæk sogns forstanderskab 1842–67 side 275. – Kommunalbestyrelsen 1966 – side 278. – Laurits Andersen side 279. – Hans Sørensen side 281. – Poul Hansen side 284. – Da sognerådsformanden blev borgmester side 286. – Rent vand i Køge Bugt side 287. – Køge Bugt Strandpark side 289. – Folketal, økonomi og skat side 290. – Kommunens nettoformue stigende side 292. – Vallensbæk fik magistrat side 295. – Vallensbæk kommunalbestyrelse 1977 side 297.	
Kamp og sejr for Vallensbæks selvstændighed	299
En klar afvisning side 300. – Nød-avisen side 303. – Grundejerforeningens stilling side 307. – Borgermøde side 308. – Bekendtgørelse side 310. – Slaget var vundet side 311. – Et punktum side 313.	
Kortfortegnelse	
Heden ved Istidens begyndelse (tegnet af Poul Lanken)	11
Stenalderhavet (Poul Lanken)	20
Heden i Bronzealderen (Poul Lanken)	25
Vallensbæk før udskiftningen (Poul Lanken)	42
Vallensbæk efter udskiftningen (Poul Lanken)	43
Vallensbæk by før udskiftningen (Poul Lanken)	44
Vallensbæk by efter udskiftningen (Poul Lanken)	45
Veje i Vallensbæk 1766 (Poul Lanken)	174
Byplanområderne (tegnet af kommunens tekniske forvaltning)	197
Vallensbæk 1853 (Poul Lanken)	252
Vallensbæk 1929 (Poul Lanken)	265
Vallensbæk by ca. 1930 (Poul Lanken)	273
Vallensbæk 1971 (Poul Lanken)	294

Poul Lanken har desuden tegnet genstandene fra Oldtiden fundet i Tyrehavebakkens jord, side 19 og tidstavlen side 20.

I 1958 flyttede jeg til Vallensbæk og blev indvalgt i det daværende sogneråd, med deraf følgende medansvar for den fremtidige udvikling. Men fortid og fremtid er uløseligt knyttet til hinanden, så naturligvis måtte jeg lære kommunens fortid at kende.

Det viste sig hurtigt, at det ikke var nogen let opgave, for der fandtes ikke nogen samlet beretning om Vallensbæk, og de spredte bemærkninger, jeg fandt, gav ikke noget egentligt billede, hvilket fik mig til i en brochure i 1966 at udtale følgende: »Vallensbæk har været meget lidt omtalt i historien, og det er kun få optegnelser, der eksisterer om kommunen. *Så meget mere må vi anstrenge os for at bevare det, der findes, og for at udfylde den manglende viden*«.

Denne udtalelse fik omgående redaktør Jens A. Petersen til at skrive: »at det passede aldeles ikke, for der fandtes skam meget udmærket materiale, man skulle bare forstå at finde frem til det og få det samlet, så Vallensbæks historie kunne bevares for fremtiden«.

Der skulle gå mange år, før der var tid og råd til at gøre tanken til virkelighed.

Den udvikling, der skal berettes om i denne bog, går meget langt tilbage, men jeg tror, at den opmærksomme læser vil sande, at selvom vi i dag har mange romantiske forestillinger om den gamle landsby, og det liv, der gennem tiderne har været levet her, ja, så var realiteterne vel nok, at det var et hårdt liv med mange fordomme, mange og hårde pligter, meget lidt frihed til noget som helst og alligevel i forhold til andre dele af landet, var Vallensbæk efter datidens målestok et ret så privilegeret og lykkeligt samfund.

Denne bog skal ikke opfattes som et forsøg på at skrive en roman, men et forsøg på at samle alt det materiale, som vedrører Vallensbæk i én bog og således skabe en let tilgængelig oversigt over såvel fortiden som de seneste 15 års rivende udvikling, og det er kommunalbestyrelsens håb, at bogen må få værdi for såvel nuværende som fremtidige Vallensbæk-borgere.

Ingen vil vel fortænke mig i, at den udvikling, der er sket gennem de sidste 15 år, hvor jeg har haft hovedansvaret, for mig står som det mest spændende kapitel i Vallensbæks udvikling.

Dette kapitel har da også den største direkte indflydelse på de nuværende borgeres dagligdag, men først når fortsættelsen af denne bog engang om 20-30 år skal skrives, vil det være muligt at bedømme, om udviklingen var rigtig eller forkert, og om de 11.000 mennesker, der boede i Vallensbæk i 1977 havde det bedre med større muligheder, var mere lykkelige end de ca. 1.500, der boede her i årene før udviklingen.

Personlig tror jeg det ikke, for målestokken for trivsel og dermed lykke er gennem tiden blevet en helt anden.

Kommunalbestyrelsen vil gerne her bringe en varm tak til redaktør Jens A. Petersen for det kolossale arbejde, det har været at gennemgå alle de forskellige arkiver og derefter give et billede af livet i og udviklingen af Vallensbæk samt en lige så varm tak til landinspektør Poul Lanken for det fremragende kortmateriale, der direkte illustrerer udviklingen gennem tiderne.

Vallensbæk, den 1. januar 1977

Poul Hansen
borgmester

FORFATTERENS FORORD

Det var mig en særlig stor glæde, at jeg fik overdraget arbejdet med at samle og skrive Vallensbæk kommunes historie, nok også fordi denne kommune forekommer mig på flere måder at være en idealkommune. Den bevarede sin selvanstændighed og er både med hensyn til areal og befolkningstal en kommune, der har muligheder for at bevare og fremelske det nærdemokrati, der er vanskeligt at etablere i de sammenlagte storkommuner.

Selv om jeg gennem mange år har beskæftiget mig med Vallensbæks historie blev opgaven væsentlig større end jeg havde regnet med og kun ved enestående hjælp af landinspektør Poul Lanken lykkedes det i de få måneder, der var givet til arbejdet. Hans store fagkundskab og mangeårige kendskab til kommunen kom i høj grad til at præge arbejdet, og jeg skylder ham en stor og oprigtig tak.

Denne tak må også udstrækkes til Landsarkivet, hvis ledelse og personale har vist megen imødekommenhed og stor hjælp. Det samme kan desværre ikke siges om Rigsarkivet.

Jeg vil også gerne takke samtlige forvaltningschefer ved kommunen, der altid beredvilligt har stillet deres viden og materialer til rådighed. Denne tak skal ikke mindst rettes til fru Bente Jensen, borgmesterens sekretariat, der til enhver tid har været meget interesseret i det foreliggende arbejde. Min tak gælder alle, der har gjort det muligt at skabe denne bog.

Om selve bogen dette. Gennem mange år er der skrevet sogne- og kommunehistorier i Danmark, og de har efterhånden fået et noget ensartet udseende og ensartet stofbehandling. Jeg har med det foreliggende arbejde prøvet nye veje, og det er vel ikke altsammen lykkedes lige godt. Det må læserne og fremtiden bedømme.

Bogen er blevet stor, og dog' kunne den være blevet væsentlig større. Mange ting ligger fortsat utrykt. Det gælder f.eks. sognefogedinstitutionens historie og dens mænd, det gælder nøjere beskrivelse af torvehandelen på København, det gælder befolkningens liv i hverdag og fest i svundne tider og meget andet, som nu foreligger i manuskripter og notater men måtte udskydes af hensyn til bogens omfang. Måtte der engang blive lejlighed til en udgivelse.

Af kilder må først og fremmest nævnes Landsarkivets samlinger og Vallensbæks kommunearchiv, der er nøje gennemgået. De mange illustrationer er i stor udstrækning amatør billeder alene af den grund, at der i de fleste tilfælde ikke var andre muligheder. De fleste er fra Vallensbæk kommunes arkiv og fra Bibliotekets arkiv, hvor bibliotekar fru Bente Skat Andersen har været den store formidler.

Landinspektør Poul Lankens omhyggeligt udarbejdede kort over landsbyen og kommunen er bl.a. årsag til bogens format, idet vi ved anvendelse af det store format har kunnet undgå de kedelige sammenfoldede kort.

Jeg takker alle, kendte og ukendte, der har bidraget til det foreliggende værk om Vallensbæk i fortid og nutid.

Januar 1977
Jens A. Petersen

Den forhistoriske tid har også sin historie...

*Hvad ånden former er åndens spor
med flint har oldbonden tømret, kriget.
Hver spån, du finder i Danmarks jord,
er sjæl af dem, der har bygget riget.*

Johannes V. Jensen.

Engang i tidernes morgen må der være sket en omdannelse af nogle hjerneceller i det væsen, der skulle udvikle sig til mennesket. Dyr kan også være i besiddelse af en vis nysgerighed, men der synes ikke tegn til at problemerne „hvorfra, hvorhen, hvorfor“ eksisterer i denne del af den levende verden.

Det har – måske i hundredetusinder af år – været forbedt mennesket at granske. Resultatet kan enhver overbevise sig om i dag.

Flertallet af nutidens mennesker beskæftiger sig vist helst med et 4. spørgsmål „hvordan“. Det har nok i dagen og vejen.

Et mindretal beskæftiger sig med „hvorhen“. Navnlig blandt politikere og teknikere. De har visioner om en fremtidig verden, hvor alt skulle blive så retfærdigt og nemt.

En anden, endnu mindre gruppe, spekulerer over problemer „hvorfor“. Det skal vi også have råd til, både i de materielle og de åndelige, bl. a. filosofiske og teologiske, områder.

Tilbage bliver et stadigt stigende antal mennesker, der ønsker viden om menneskets og landets lange udviklingshistorie, „hvorfra“. Historie er vist blevet et lidt nedsættende ord inden for skoleundervisningen. Der er nok også begået nogle slemme fejltagelser med at glorificere et lands egen historie. Med vor tids videnskabelige og kritiske vurderinger af fortiden skulle der imidlertid være grundlag for, at der kan skabes en oversigt, en helhed, som også ovennævnte andre grupper kan bygge videre på.

Vallensbæk kommunes initiativ til denne beretning må hilses med glæde af mange. Af naturlige årsager kan kun den nyere tid behandles mere indgående. Det lille bondesamfund har jo ikke i Oldtid og Middelalder sat særlige spor, nedfældet i arkivmateriale. Men det var – på godt og ondt – en del af vort land. Derfor må den tålmodige læser finde sig i en kortfattet repetition af den ældre Danmarkshistorie, som følger på de første sider.

Der er kun forløbet 6.000 år siden stenalderjægeren ved Vallensbæk strand om natten frygtede angreb fra bjørn og ulv, til i dag, hvor den døgnlange summen fra motorveje er blevet en del af vor tilværelse.

Havde vikingerne havn i Vallensbæk?

Ved en eventuel besvarelse af dette spørgsmål dukker en lang række andre problemer op, som det nok er værd at opholde sig lidt ved. Det er sikkert også på sin plads at uddybe vort kendskab til den tid, der ligger umiddelbart foran vor historiske periode. Om de 10.–12.000 år, der er forløbet siden tundraen blev forvandlet til villabyer og motorveje, har vi vist ikke hørt så forfærdeligt meget i den almindelige skolelærdom. Vi vidste, der var noget der hed Istid, men det var noget tåget, noget fjernt, som næsten faldt sammen med skabelseshistorien, som vi jo også fik indterpet.

Dygtige videnskabsmænd har i løbet af de sidste 100 år fremskaffet oplysninger, som i dag giver os et begreb om, hvordan vort eget land og vor egn er blevet til. Det er arkæologer, geologer, zoologer, botanikere m. fl., der i et godt samarbejde har skaffet os denne viden. Alt er endnu ikke oplyst, og fuld enighed er der heller ikke om detaljer. Men hovedlinierne er fastlagt, og hvis også offentligheden ville sige til, når den fandt noget usædvanligt i undergrunden, kunne vi nå endnu videre.

Istid i 600 år

Vi har haft 3 eller 4 istider i tiden fra ca. –600.000 til ca. 10.000. Ind imellem disse har der været perioder med vilkår, der gjorde det muligt for mennesker at eksistere. Men så langt kan vi ikke gå tilbage for vor egns vedkommende.

Den sidste store iskalot havde sin ydergrænse i en linie, der går fra København over Hedehusene, Roskilde til Køge. Denne is kom fra det baltiske hav og randstaterne i Rusland. Jylland og Fyn var befriet for isen, og over Balticum og Sverige var afsmeltningen i gang.

Der skulle dog gå nogle årtusinder før terrænet „satte sig“ til nogenlunde dets nuværende form. Afsmeltningen begyndte ca. –10.000, men først omkring –4.000 var de meget store forskydninger af jordskorpen ophørt.

For ret at forstå hvilke naturkræfter, der er tale om kan oplyses, at den indtil 3 km tykke ismasse, der dækkede Skan-

A-A: Sidste langvarige op-
holdsline for isranden.
B-B: Midlertidig opholdsli-
nie. Skraveret: oversvøm-
mede afstrømningsarealer.

ved istidens slutning *Vester Sandhage*
1:100.000 *p.l. 176.*

*Reproduceret med Geodætisk
Instituts tilladelse, 1995-76*

dinavien, ved sin vægt på visse steder havde presset jordskorpen indtil 1 km ned. Ved afsmeltningen rettede bulen sig ud. Det skete langsomt, og udretningen er ikke tilendebragt endnu, f. eks. hæver terrænet sig i Nordsverige årligt ca. 1 cm. Her i landet er der dog tale om brøkdeler af mm.

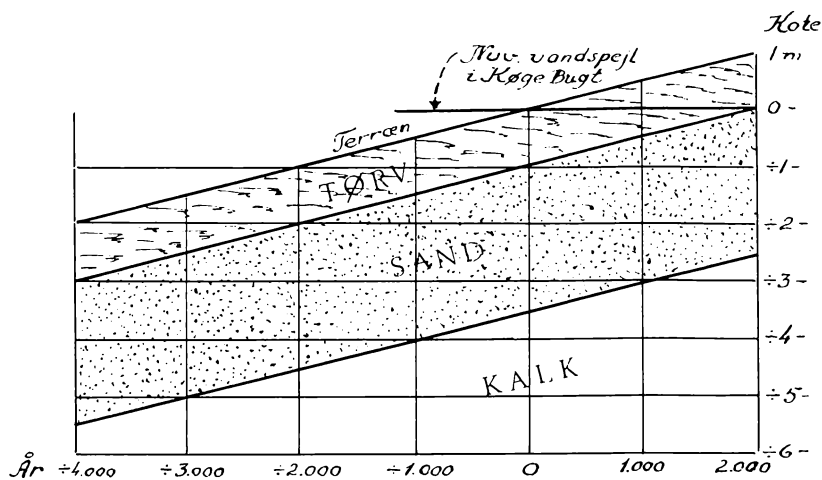
Samtidig med terrænets indbulning og udretning skete der ved isens smeltning kolossale ændringer af verdenshavenes vandstand. Hvis Grønlands indlandsis smeltede i dag, ville havets vandspejl stige 8 m. Hvis Sydpolens is også smeltede ville stigningen være 80 m. Og i vor sidste istid har der været dobbelt så meget is bundet, så det er ikke så mærkeligt at havene ved isens smeltning konstateret er steget over 100 m. Først omkring år -4.000 er forholdene ved vore have, herunder Køge Bugt, faldet nogenlunde til ro. I de da forløbne 6.000 år havde smeltevandets banet sig vej nordpå, bl. a. gennem Store Vejleådal, som er en typisk tunneldal, fremkommet ved smeltevandets afstrømning, i begyndelsen under isen. Vandet kunne jo ikke komme ud i Køge Bugt, hvor isen endnu lå. Der skete en opstemning ved nuværende Gl. Landevej, s-ø for Vridsløsemagle, og en del af vandet søgte derfor øst på, dels ad Harrestrup-dalen, dels ad en sænkning fra Vallensbæk by mod øst, forbi Brøndbyvester mellem Brøndbyøster og Avedøre til Harrestrupå ved Hvidovre, og herfra ad Grøndalså mod n-ø til stedet, hvor Tuborg nu ligger.

Det er sandsynligt, at vor egn har været beboet i tidsrummet fra afsmeltningens begyndelse ca. -10.000, men sikre beviser herfor har vi ikke. I det aftagende polarklima fandtes rensdyr, og erfaringen fra andre verdensdele viser, at hvor dette dyr findes, kan mennesker også eksistere. Men det har kun været spredte nomadestammer, der ikke har efterladt sig noget spor.

Fra den sidste del af ældre stenalder mener Nationalmuseet at fundene giver bevis på en mere udbredt bosættelse. Det drejer sig om den periode, der kaldes ertebøllekulturen, fra ca. -5.000 til ca. -3.000. Denne kultur blomstrede især i egnene omkring Roskilde Fjord, men der var jo også fortrinlige eksistensmuligheder, bl. a. ved de rigelige østersforekomster.

Med det varmere klima i yngre stenalder og bronzealderen begynder Vallensbæk at blive attraktiv for en mere varig bosættelse. Herom er berettet nærmere i det følgende afsnit om oldtidsminder.

Efter den sikkert lykkeligste tid i vort land, bronzealderen, begynder det fugtige, kølige klima, som endnu varer ved. Ændringen sker omkring år -400 og selvom man må antage, at der var skabt visse faste samfundsforhold med stormænd og undergivne, og selv om jordens dyrkning blev lettet ved jernets anvendelse, viser historien, at det i de kommende århundreder har knebet med udkommet. Store folkeskarer

Skematisk oversigt over jordbundsforholdene i Valensbæk Mose, hvilket vil sige i den oprindelige store vejle.

drog mod syd, hvor de blev opsøgt i den stedlige befolkning, eller tilintetgjort som det skete på Posletten ca. år 100.

Om forholdene hos germanerne på dette tidspunkt har den romerske konsul Tacitus skrevet så malende og underholdende, at enhver, der interesserer sig for vor fortid, bør stifte bekendtskab med den. Han omtaler samfundsforholdene: stormanden kan træffe beslutningerne til daglig, men i store sager er det *alle*. Altså en slags demokrati allerede da. Han fortæller om kvindens relativt fri stilling med undtagelse af ægteskabsbrud, hvor ægtemanden har ret til en blodig hævn: afklædt, afskåret hår, jaget gennem byen med piskeslag og undertiden døden. Om stormændenes daglige dag, med øldrikning og terningspil efter at de om morgenen har vasket sig i varmt vand og om deres liv iøvrigt i krig og fred.

Det er vel i overensstemmelse med den almindelige menneskelige natur, at udsigten til let tjente penge var den virkelige årsag til vikingernes togter, der begyndte i 7-800-tallet (efter vor tidsregning). Man kan ikke lade være at tænke på, at også de gamle Vallensbækkere har kunnet observere et forbisejlede fremmed skib i Køge Bugt og har foranstaltet et rask lille „raid“. Og nu er vi – lidt af omveje – kommet til spørgsmålet som overskriften opstillede.

Fra år -4.000 hvor vort landskab var faldet nogenlunde til ro, fortsattes dog den omtalte udretning af „bulen“. Efter ret enslydende resultater af videnskabens undersøgelser er landet omkring Store Vejleå-dalen siden hævet ca. 3 m. Hævningen, der sker n-ø for en linie fra Nissum Bredding til nordkysten af Falster er meget uensartet, ved Hornbæk f. eks. ca. 7,5 m og ved Falster 0 m. Det ville være ret simpelt at bestemme de tidligere tiders forhold mellem land og hav, hvis verdenshavens overflade i disse 6.000 år har været konstant. Men på dette punkt er der afvigende meninger. Der er dog enighed om, at vandstanden ikke har været *højere*, men nogle mener at den år -4.000 har været en hel del lavere. Resultatet af undersøgelserne beror på tydnin-

gen af de geologiske lag i forbindelse med fundne rester af det daværende dyre- og planteliv.

Hvis vi i dag graver et hul i dalen, vil vi – med afvigelse på ca. 0,5 m – komme til følgende udvisende:

Terræn i Koteea 1 m. Tørvedybde ca. 1 m. Derunder 2–2,5 m sand eller gytje, havsand på strækningen fra Køge Bugt til en linie ca. mellem Tranegilde og Vallensbæk, ferskvandsgytje nord for denne linie. Under disse lag findes kalken, der er aflejringer fra et hav for årmillioner siden.

Tørrv kan kun dannes under vand. Strandtørvene er i hvert fald ikke tidligere afgravet, og det kan da antages såfremt vandspejlet i Køge Bugt har været konstant de sidste 2–3.000 år – at tørvedannelsen har fundet sted før år 0 (se skitsen). Det højere terræn nu, skyldes landets hævnning.

I vikingetiden har der herefter ikke været sejlbart ind til Vallensbæk by, men der har jo sikkert været trælle til at danne en sejlrende, netop på de nuværende vandløbs plads. Det må bemærkes, at sandet er meget forskelligt syd og nord for linien fra Tranegilde til Vallensbæk. Det viser, at afstrømningen fra land, med tilførsel af materiale, efterhånden har opfyldt den tidligere havarm indtil nævnte linie. Her er der blevet betingelser for tørvedannelse, hvilket også kortene fra 1786 tydeligt viser.

Men for 6.000 år siden var havets bredder som vist på planen, pag. 20. Og sten- og bronzealderens folk har i hvert fald kunnet sejle og fiske lige uden for deres dør.

Axel Jessen: Oversigt over Danmarks Geologi. 1928.

V. Milthers: Nordøstsjællands Geologi. 1935.

S. A. Andersen: Geologisk fører (over Vendsyssel). 1961

H. Wienberg Rasmussen m.fl.: Geologi. 1974

H. Wienberg Rasmussen: Danmarks Geologi. 1966

Vallensbæk Strand ved Sandvejen 1968.

Oldtidsminder

I Vallensbæk kommune er ikke den overdådighed af oldtidsminder og fund, som f. eks. karakteriserer egnene omkring Roskilde Fjord. Muligvis har egnen vest for København været tyndere befolket end Midtsjælland, men den væsentlige årsag til de forholdsvis få fund skyldes nok, at

sporene er udslettet ved at jorderne omkring København på et tidligt tidspunkt af Middelalderen blev mere intenst dyrket end andre steder. Den voksende hovedstad skulle jo forsynes med korn, mælk, hør, halm og kød. Den fulde udnyttelse af agrene gav ikke plads for hensyntagen til f. eks. nogle småhøje. De blev brutalt jævnet ud. Man kan undertiden ved at studere et moderne luftfoto i stort målestoksforhold ved en nuanceforskel i tonerne på billedet af terrænet, opdage steder, hvor forsvundne høje og bygninger var beliggende. Udover beliggenheden af nogle gamle alfarveje (se senere) har dette ikke givet noget resultat for vor egn.

Heldigvis har Nationalmuseet, helt fra slutningen af 1800-tallet modtaget indberetninger om fund fra bosiddende, og derefter selv foretaget en nærmere undersøgelse. Museet har venligt stillet materialet til rådighed for Vallensbæk kommune. Kort refereret er fundene følgende, idet der henvises til kortet, pag. 20.

Nr. 1. En stærkt beskadiget og afgravet høj, ca. 8 fod høj (meddelelse fra omkring 1900). 1938: Sløjfet.

Nr. 2. Måske en overpløjet Gravhøj. Herfra Bopladsopsamling, snarest af yngre Stenalder karakter.

Nr. 3. Vistnok en overpløjet Gravhøj. På samme sted, men dybere ældre Stenalder boplads.

Nr. 4. En næsten fuldstændig ødelagt Gravhøj, 3–4 fod høj.

Nr. 5. Matr. nr. 24ai. En i 1934 af vejvæsenet sløjfet høj.

Nr. 6. Bopladsopsamling. Ældre Stenalder.

Nr. 9A. Bopladsopsamling. Ældre Stenalder.

Nr. 9B. Kælkebakken. Neolitisk boplads.

Nr. 10. Frydendalsvej 6. Bopladsopsamling fra ældre Stenalder.

ad. nr. 1. Det er beklageligt, at sognets eneste tilbageværende Bronzealderhøj i vor tid er jævnet. Navnet, Syvhøj, har været anført på kortene siden 1786, og har sikkert været kaldt således i flere tusinde år, men den har altså ikke været anselig nok til at frede. Ved jævningen ses der ikke at være tilgået museet nogen meddelelse om eventuelle fund. I Brøndbyernes kommune umiddelbart øst for sogneskellet er imidlertid resterne af „Syvhøjene“ blevet nærmere undersøgt (Glostrupbogen 1952) og man har konstateret, at der har været boplads, både i yngre Stenalder og i Bronzealderen.

ad. nr. 2–9A og 10: Samtlige fund befinder sig i den strandvold, der forløb langs den nuværende Gl. Køge Landevej. Endnu kan man være heldig at finde rester af volden i villaernes baghaver, men som regel er terrænet udjævnet og de fleste spor af vore gamle forfædres bopladser er forsvundet. Så sent som omkring 1940, da de sidste parceller blev

udstykket, kunne man imidlertid finde mængder af flinteredskaber, de fleste kun brudstykker, men utvivlsomt tildannet af menneskehånd (slagbullen var tydelig på mange stykker).

Af Nationalmuseets redegørelse fremgår, at bopladsen har eksisteret i både ældre og yngre Stenalder. Da det foran er refereret, at terrænet i Vallensbæk først fik sin nuværende terrænform omkring år -4.000 , må det være den sidste del af ældre stenalder der er tale om. I det hele taget skal man

nok ikke tage de opstillede rubriceringer af perioderne helt eksakt. Der er naturligvis intet skarpt skel, overgangen har strakt sig over århundreder, og inddelingerne beror på om det er kulturelle, geologiske eller biologiske emner, der behandles. Geologien kalder således tiden $-5.000 - -3.000$ for Atlantisk tid. Det er antageligt i den sidste halvdel af denne periode, sammen med Yngre Stenalder ($-3.000 - -1.500$), at der har været en stor næsten sammenhængende bygd langs Køge Bugt, med havbølgerne lige neden for skrænten og den store urskov umiddelbart nordfor.

Skoven har efter forskernes mening været tæt og mørk og umuliggjort eksistensen af de tidligere eldsdyr og urokser, men vildsvinet og rådyret var der endnu. Samtidig var der en rigdom af fisk og sæler i Køge Bugt. Man har fisket fra både, lavet af udhulede egestammer. Derimod er der ikke – som ved Roskilde Fjord – fundet rester af østers eller andre skaldyr. Muligvis kan senere fund i kanten af Vejleå-dalen bringe klarhed over, om østers var en stående ret i Vallensbæk på de tider.

Stenalderfolket i det første årtusinde har altså været jægere og fiskere, måske ikke engang med fast bopæl på dette sted. Var det trangt med føde, flyttede man simpelthen til andre strøg. Der var plads nok.

Men med fundene fra Yngre Stenalder synes folk at være blevet bofast. Det tyder de fundne gravhøje på. De ligger *over* de ældste flintefund. Agerdyrkningen er så småt begyndt. Skoven ryddes stykke for stykke ved hjælp af deres stenøkser, afbrændes og arealet tilsås med korn og høstes, indtil jorden er udpint. Så ryddes ny skov og inden Bronzealderen er sikkert det meste af Vallensbæk Sogn skovløs. Kun små lunde af træbevoksninger afbryder en græsbevokset steppe, hvor køer og får græsser. Enkelte dyrkede agre med korn findes indimellem, hvor jorden er mest ydedygtig. Vi er næsten umærkeligt gledet over i den ny tidsalder med de fastboende storbønder, der plejede handelsforbindelser med udlandet og i det varme, solrige klima skabte en næsten forfinet kultur. Herpå tyder fundene fra andre egne. F. eks. er kvindernes smykker af en enkel og ikke overlæstet karak-

ter. De ligner på ingen måde Stenalderfolkets grove hals-smykker af dyretænder o. l.

Vi må vist gå ud fra, at højen, der er nævnt under nr. 1 har ligget på kanten af et sådant stort agerbrugsområde, med udsigt over St. Vejleå-dalen og Køge Bugt. Han eller hun skulle selv i døden skue ud over det smukke, hjemlige landskab. Lidet anede den tids mennesker, at senere generationer ikke havde nogen veneration. Disse sidste havde kun sans for fortjeneste, og en unyttig høj kunne nemt sløjfes og indgå som led i markens drift.

ad nr. 9B: Børge Hansen meddelte i 1968 Nationalmuseet, at der ved anlægget af Kælkebakken i Albertslund kommune, lige umiddelbart syd for sogneskellet, i Vallensbæk kommune, var fundet mejslerskrabere, stikler og ildskørnet flint. Museet undersøgte fundet og mener at der på stedet har været en boplads, som i datering falder nogenlunde sammen med bopladsen langs Køge Bugt. De har ligget lunt, de gamle jægere, ved indersiden af Stenalderhavet, i læ for nordenvinden ved urskoven og med rigeligt frisk, fersk vand fra den nærliggende Store Vejleå. Bopladsen lå på den ager der i 16–1700 årene blev benævnt Egebjergene. Navnet kan godt være en mindelse om forholdene i længst forsvundne tider.

Også Vallensbæk By har været boplads. Der meddeles at være gjort flere fund af stenalderrødskeer. Kun eet er forfatteren bekendt, en stenøkse, der vist må henføres til yngre stenalder. Desuden er fundet en vildsvinetand i jordlagene vestlig i byen ved engenes begyndelse. Den lå ca. 1/2 m nede og er velbevaret.

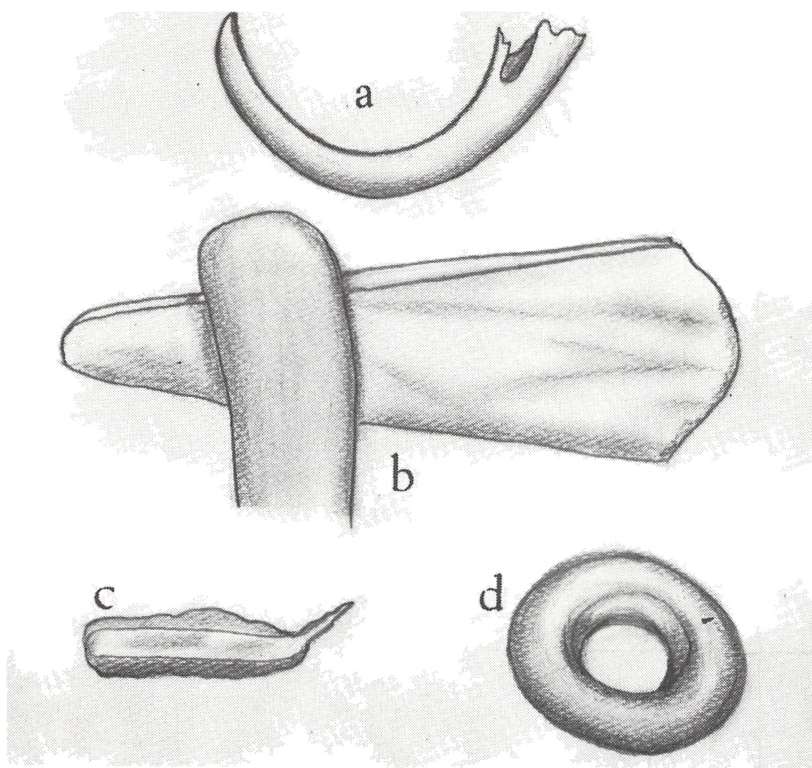
Når folk finder stenredskaber o. l. på deres jord, tager de dem med hjem. De er interessante og forestillinger om fortidens primitive leveform optager dem for en tid. Stenene går i arv, måske sælges eller foræres de bort, og tilsidst aner ingen, hvor de stammer fra. Lad det blive sagt nu! Der er ikke afleveringspligt til staten for disse stenredskaber. Det gælder kun „gamle genstande af guld, sølv, bronze eller andet værdifuldt materiale“, som er DANEFÆ. Men for alle, der interesserer sig for fortiden, og ikke mindst videnskaben, ville det være kærkomment at finderens meddelte, f. eks. kommunen, nærmere om fundet.

Store Vejleå er resten af den kæmpemæssige vandflod, der strømmede gennem Vallensbæk i fjerne tider.

Danmark efter Istiden

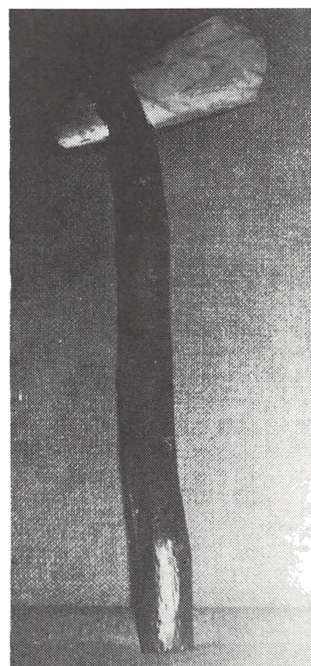
ÅR CA.	KULTUR- PERIODE	KLIMA TEMP. JULI	SPEC. VEGETATION	SPEC. FAUNA
2.000				
1.000	Vikingetid	fugtigt køligt 17°	Bøg	Los Bæver Sumpskild- padde Vildsvin Urokse Elsdyr Ulv Bjørn
0	Jernalder			
1.000	Broncealder	tørt, varmt 19°	Lind Ask Eg	
2.000 3.000	Yngre stenalder			
4.000	Ældre stenalder	fugtigt, varmt 18°	Eg Elm	
5.000		tørre somre fugt. vintre 17°	Hassel Fyr	
6.000				
7.000		Fyr Birk		
8.000	Vekslede: tempereret, subarktisk, arktisk 10–17°	Dværgbirk Tundra	Vildhest Bjørn Elsdyr Ulv Bison Rensdyr	
9.000				
10.000				

Anlægsgartner O. A. Olsson, Vallensbæk, er ejer af størstedelen af den såkaldte Tyrehavebakke, vest for Vallensbæk by. Han er samler af historiske ting fra adskillige lande. På og ved Tyrehavebakken har han fundet:

a) en vildsvinetand
 b) en stenøkse (lidt beskadiget) fra yngre Stenalder. Han har selv forsynet den med skaft.
 c) et bor af flint, ældre eller yngre Stenalder.
 d) en tænvægt (vævning). Ubestemt alder.

Vallensbækborger: Gak hen og gør ligeså. Der er endnu mange oldtidsminder skjult i Jeres jord.

Stenøkseen i O. A. Olssons store samling. Han har selv forsynet den med skaft.

– Det område i den gamle Vallensbæk by, der bærer de mest fastslåede vidnesbyrd om en bebyggelse i Stenalderen, er det område, der hedder Tyrehavebakken. Dette navn har ikke noget med Stenalderen at gøre, men er fra den langt senere tid, da landsbyfællesskabet var rådende, og her gik bytyren, som bymændene holdt i fællesskab. Det er imidlertid en historie for sig.

I Tyrehavebakkens moseagtige muld har ejeren anlægsgartner Oskar Aleksander Olsson gjort mange interessante fund, således en vildsvinetand og en smuk velbevaret stenøkse, der fortæller om de fjerne tider, da stenalderfolket færdedes ved Vejlens og langs det vandløb, der nu noget nedsettende kaldes Bækrenden, men engang var en stor å.

Tyrehavebakken i hvis jord Olsson har gjort sine fund, er nok et af de interessanteste områder i det gamle Vallensbæk. Her har Vejlens vande gået ind i en fjern fortid, da vildsvin var en realitet i landet, og her har stenalderfolket haft deres færden ved Vejlens bredder og i deres små udhulede træstammer som både.

Da landet har hævet sig og vandstrømmene blevet mindre er bosætningen rykket ind, og stammefolkene har bygget deres bopladser langs den daværende kystlinje.

Tyreholmens navn er langt yngre, idet navnet hentyder til de tider, da landsbyfællesskabet bar befolkningen gennem gode og onde tider. Dengang man havde byorne og bytyr, og her har bytyrene givet stedet navn.

Tyreholmen forbinder oldtid med stenalder og middelalder.

Stenalderhavets grænse år 4.000 før vor tid. Beliggenheden kan bekræftes af endnu eksisterende gamle strandvolde enkelte steder ved Vallensbæk Strand og sydpå langs Køge Bugt.

Bopladser og veje i Oldtiden

Denne beretning omhandler jo Vallensbæk sogn, men i oldtiden eksisterede sogneinddelingen sikkert ikke. For at opnå den størst mulige forståelse af disse gamle tider, vil det være på sin plads at opridsse nogle kendsgerninger og hypoteser, omhandlende „Heden“, som Vallensbæk også er en del af.

Der har i tidens løb været gransket af adskillige historikere over landets tilstand og kultur i oldtiden. Som blandt geologerne er historikerne heller ikke ganske enige. Vi har jo kun de gamles grave og høje med de spredte fund som grundlag. Der findes ingen skriftlige efterretninger sydfra, således som tilfældet var for jernalderen.

Gennem fundene er dog konstateret, at der i den sidste del af yngre stenalder er sket en indvandring af en folkestamme sydfra, enkeltgravsfolket. Det satte sig spor i det gamle bondesamfund således, at der nu skete en tydelig lagdeling af befolkningen med en fåtallig overklasse, der ejede jorden og drev handel med udlandet, og den resterende del af indbyggerne, der kun havde at adlyde. Trællestanden var opstået. Nogle forskere mener, at det var indvandrerne, der opkastede sig til herskere. Belært af erfaringerne fra andre indvandringer har der nok fundet en opslugning sted. De største af de gamle jordbesiddere har set deres fordel ved et samarbejde med indvandrerne, hvis forbindelse med deres hjemstavn kunne nyttiggøres gennem en større handel. Den menneskelige natur har været ens til alle tider. National kultur har måttet vige for materielle hensyn og magt.

Begunstiget af et mildere klima og af lettelsen i arbejdet gennem bronzens indførelse formåede den ny herskerklasse i over 1000 år at præge det danske samfund. Gennem fundene skimter man en på sin vis højtstående kultur, meget forskellig fra den efterfølgende jernalders robuste voldsolitik.

Man forestiller sig herskerklassen som storgodsejere, der ved siden af landbruget også drev en udstrakt handel med udlandet. Man mener også, at solen og regnen var de vigtigste elementer i en religiøs forestillingsverden.

Men en ting er sikker. De har kendt værdien af deres eget jeg, disse stormænd. Tusinder af gravhøje over hele landet vidner om deres ønske om at blive husket til evig tid. De gravsattes navne er hyppigst glemt, men i dag betragter vi vore oldtidshøje som et uundværligt og smukt indslag i naturen. Så de blev på en måde alligevel udødeliggjort, de gamle.

Højantallet på Heden er forholdsmæssigt lille. Kun i yderkanten, mod Roskilde Fjord, ligger de tættere. Som tidligere anført er der ved den intensive opdyrkning af Vestegnen gennem tiden siden Absalon grundlagde København, sløjftet mange høje, men det må også tages i betragtning, at den

tunge, lerede jord på Heden var vanskeligere at bearbejde, og derfor først blev taget i brug på et senere tidspunkt.

Til trods herfor har flere forskere forsøgt at danne sig et billede af forholdene på Heden i oldtiden.

Forudsætningerne for en bedømmelse og lokalisering af bopladser og vejforbindelser må være:

1) De gamle høvdinge ville, at deres gravhøje skulle ses, altså blev de placeret på de højeste steder i landskabet. Det var så heldigt, at disse steder – som regel vandskelslinierne – var de lettest fremkommelige på alle årstider. Man kan derfor med stor sikkerhed gå ud fra, at de daværende alfarveje var beliggende langs højrækker, og i almindelighed i vandskelslinierne.

2) Bopladsernes placering. Nogle forskere har ment at bebyggelserne var beliggende i næsten umiddelbar tilslutning til alfarvejene. Det er lidet sandsynligt, dels fordi der til en gård eller by hører rigeligt vand, og det findes bedst på lavere liggende steder, dels fordi en bydannelse umiddelbart ved „offentlig“ vej indbød alt for let til overfald, og endelig under henvisning til, at nutidens naturfolk som regel har deres gravpladser beliggende i en vis afstand fra beboelsen. Man skal nok ære de døde, men det behøver jo ikke at ske hver dag. Der er således intet i vejen for, at stormanden havde sin bopæl i den nuværende Vallensbæk by, men gravsatte sine døde ved Syvhøjene. For nogle bopladsers vedkommende peger højrækkerne dog direkte mod bydannelserne, men disse kan muligvis have haft en særlig funktion som samlingspladser. For at danne sig et begreb om de ældste alfarvejes beliggenhed må bopladsernes navne medtages i overvejelserne. Om bynavnenes forholdsmæssige ælde er der ret stor enighed. Men ikke om tidspunkterne for deres opståen. Moderne forskere er tilbøjelig til at rykke tidspunkterne for landsbyernes opståen adskillige århundreder frem i tiden. De mener, at de fleste landsbyer først er blevet til omkring vor tidsregnings begyndelse, jvnf. nedenfor. Man må have os lægmænd undskyldt, men vi savner i så fald bevis for, hvorledes bronzealderens storhøje er blevet til. Har det alene været godsejerens familie og folk, der har udført dette kæmpe-mæssige arbejde? Lyder det ikke mere sandsynligt, at hele bopladsens befolkning er blevet dirigeret til at sætte mindet over deres herre eller frue.

Vi tillader os derfor at forudsætte, at der på de navngivne landsbyers plads for de ældste bopladsers vedkommende i århundreder forud har eksisteret en samlet bebyggelse. Måske har den ikke dengang været navngivet, men den har eksisteret. Når befolkningen ved udgravninger til ny bygninger i vore landsbyer støder på noget usædvanligt, ville de vise samfundet en tjeneste ved at gøre opmærksom herpå. Herved kan det formentlig godtgøres, at også oldtiden er repræsenteret i vore gamle byer. Det var måske en idé, at byg-

ningsinspektorerne forud adviserede en lokal historisk interesseret om udgravning til et nyt hus i byen.

I det følgende anføres vore bynavnes datering. Rækkefølgen er der enighed om, men som ovenfor anført ikke om årstallene:

a) Korte navne, fra før bronzealder til jernalder –2.000 til –400.

b) Endelser på inge, heim, hem, um, fra keltisk og ældre romers jernalder, –400 til 200.

c) Endelser på lev, løse (store byer), fra før de romerske jernaldre, – 200 til 400.

d) Endelser på sted, yngre romersk jernalder, 200 til 400.

e) Væsentlig naturbeskrivende navne og -bynavne, germansk jernalder og vikingetid, 400 til 1050.

f) Endelser på torp, bøl, rød, borg, vang, rup, strup, historisk tid, 1050 til 1300.

Overført på et område af Heden bliver rækkefølgen:

a) Tune, Fløng, Hove, Smørum (Smørm)

b) Sterkende (-inge), Hvissinge

c) Reerslev, Sengeløse, Herringløse, Vridsløse (-magle og -lille, sidste måske ældst?)

Herlev, Islev, Vigerslev

d) Hersted (-vester og -øster)

e) Mosede, Karlslunde, Greve, Kildebrønde, Torslunde, Baldersbrønde, Vasby, Marbjerg, Ledøje, Risby, Skovlunde, Ejby, Rødovre, Brøndby (-øster og -vester), Hvidovre, Avedøre, Vallensbæk, Tranegilde, Hundige, Ishøj

f) Kallerup, Slæggerup, Soderup, Hvedstrup, Østrup, Ågerup, Nybølle, Pederstrup, Ballerup, Harrestrup, Glostrup, Tåstrup (Høje- og -Valby), Klovtofte

Hedehusene er af nyere dato.

3) Ved fastlæggelse af forbindelserne mellem bopladserne er moser og lave arealer undtaget. Man må erindre, at nutidens gennemførte afvanding med systemet af større og mindre sidevandløb tilhører en langt senere tid. De fleste moser har været vandfyldte året igennem og brugtes antagelig kun til ofringer. Men enkelte steder på de sammenhængende lave arealer var der ved de tilgrænsende højere arealers nærhed skabt mulighed for

4) Vad, overgange som regel befæstet med sten eller tømmer, således at transporten på de fleste årstider har kunnet gennemføres. Navngivningen af disse punkter med ordet vad går utvivlsomt tilbage til oldtiden. Ved vor tids vandløbsreguleringer er også fundet rester af længst forsvunde og glemte vad, f. eks. direkte øst for Herringløse, ca. 100 m nord for den nuværende lille bro over Hove Å.

På grundlag af nævnte 4 punkter har *J. T. Lundbye* i bogen, *Roskilde Landevej*, (1927) fremstillet kort over den sandsynlige vejføring i oldtiden. Lundbye, der var professor ved Po-

lyteknisk Lærestalt, gik også ud fra at vejene var bestemt af visse offer- og samlingssteder, bl. a. Tune og arealet nord for Baldersbrønde. Det er tvivlsomt om disse eventuelle samlingssteder, som vel kun blev benyttet få gange om året, har været bestemmende for alfarvejene. Disse er sikkert i det væsentlige opstået som handelsforbindelser mellem bosteder. Yderligere er det påfaldende, at Lundbye tilstræber at få oldtidsvejene til at være nogenlunde sammenfaldende med nutidige veje. Man må dog ikke være blind for, at vejføringer ofte er blevet ændret, bl. a. ved udskiftningen. Hans arbejde var absolut fortjenstfuldt, men hans hypoteser er senere blevet ret stærkt angrebet af historikerne.

På ovennævnte 4-punkts grundlag har vi følt os forpligtet til at yde et bidrag til sagen gennem hosstående kort. Broncealderhøje er angivet med udfyldte store cirkler, stenalderminder med mindre udfyldte cirkler, moser med skrå skravering, stenalderhavet med krydsskravering, de ældste byer på Heden med dobbeltcirkel og de sandsynlige alfarveje med svære linier. Planen er kun et første udspil. Bl. a. mangler forbindelserne til kysten. De må have eksisteret i handels-samkvemmet. Men en undersøgelse heraf forudsætter et gennemgribende studium af samtlige oldtidsfund, datering og vurdering af en historiker og en nøjagtig placering på kortet. Selv om Johannes Brøndsted i sit storslåede værk, Danmarks Oldtid, har angivet placeringen, er målestoksforholdet så lille, at det ikke kan anvendes til en detaljeret egnsgennemgang.

Vallensbæk som boplads har eksisteret allerede i stenalderen. Også i bronzealderen, hvor hele folket ved midsommertid er draget fra byen op til Syvhøjene for at fejre den livgivende sol.

Stranden, Vejlen og Store Vejleå var fiskerige vande, der gav muligheder for at mennesker fra de ældste tider kunne hente føden eller i hvert fald en væsentlig del deraf.

Signaturforklaring: Se pag. 23.

Del af HEDEN

i bronzealderen

1:100.000 p.l. 76

Reproduceret med Guldalshøj
Instituts tilladelse. Å 1955-76

Vester Sandhøje

Overgangen mellem oldtid og middelalder

I det foregående er kort omtalt forholdene gennem Oldtiden indtil vor tidsregnings begyndelse. For den efterfølgende periode, indtil landet samles under Kong Harald, må det også, af hensyn til forståelsen af vort samfunds udvikling, være på sin plads at opsummere nogle få kendsgerninger og teorier. Den romerske digter og filosof, Tacitus berømmer som tidligere omtalt mange sider af Germanernes liv. Det var et fribårent folk, hvor husherren hjemme førte et mageligt liv på gården og ude elskede kampen for dens egen og berømmelsens skyld. Han omtaler, at der ikke findes egentlige byer (som Rom), men bopladserne, landsbyerne, har dog allerede eksisteret, omend af ringe størrelse. Han omtaler også deres boliger: „landsbyer anlægger de ikke på vor måde med forbundne og sammenhængende bygninger. Enhver omgiver sit hus med en plads . . . Brudsten og tegl er ikke i brug hos dem. Materialet de bruger til alting, er rått og uden pænhed eller ynde. Visse partier bestryger de dog med så ren og skinnende en jordart, at det ser ud som bemaling og farvetegning“.

Er det ikke herligt, at vi også her får dokumenteret vore jernalderbygninger: lerhusene med de indvendige stolper og med den udvendige lervæg, kalket. „Bemalingen“ er måske en art bindingstømmer.

Der er forskere, der mener, at befolkningen i Danmark på den tid var frie bønder. Der er heller ingen tvivl om eksistensen heraf. Men at de har haft en trællekaste bekræftes også af Tacitus' beskrivelse af terningspillet, hvor en frimand endog kan spille denne sin frihed bort og gå i trældom og eventuelt blive videresolgt til andre stammer.

Ved at fordybe sig lidt i de få historiske kilder får man indtrykket af, at der forholdsliv kort tid efter at jægerfolket var blevet „boende“, bønder, er opstået en herskerklasse, der ejede jorden, og en trælleklasse, der udførte det korporlige arbejde, og som ikke havde nogen som helst råden eller ret inden for samfundet. Også i den højt berømmede Bronzetid har klassesdelingen været fremtrædende.

Selv om vi ikke har noget direkte fund fra Jernalderen for Vallensbæks vedkommende kan der ikke herske tvivl om, at der på et så naturgroet attraktivt sted må have ligget en landsby. Senere udgravninger under eller ved nuværende bygninger vil måske kunne afsløre fund, blot folk ville have øjnene med sig. Bronzealderens bebyggelse kan måske have ligget i nærheden af Syvhøj, hvor der også fandtes vandfø-

rende småbække. Men det udelukker ikke, at der på den nuværende bys plads har været en bydannelse, måske væsentligt beboet af fiskere og småjægere.

Navnet tyder på stor ælde. Val, Vald, Vallen som forled til en stedsbetegnelse, optræder flere steder i Danmark. Vi kan vist gå ud fra, at ordet intet har med det tyske Wald – skov at gøre, og ej heller er et mandnavn eller gudenavn, som så mange andre stedsbetegnelser er forbundet med. I 1184 er landsbyen efter Krak benævnet *Wolensbech*. I dialekt er der ikke stor forskel på o og a. På det oldnordiske sprog betyder *vollr*, *vollu*, *velli* en mark eller slette. Da andre lignende navne i Danmark, Vallerbæk, Valsbæk, Vallund Hede, m. fl. optræder i et sletteland, er det nærliggende at gætte på, at også Wollunds Bækken har været det oprindelige navn på vandløbet, og at bostedet har taget navn herefter. En sådan navnetydning hviler naturligvis på et teoretisk grundlag og bør efterprøves af eksperter.

Omkring år 0 skete folkevandringer fra Danmark. Det gentog sig omkring år 4–500. Årsagerne hertil kan der kun gisnes om. Den væsentlige siges at være nedgang i levevilkårene på grund af forringede klimatiske forhold. Nogle peger på en overbefolkning, fremkommet ved, at det var tilladt at have flere hustruer. Når man har lidt kendskab til den nordiske kvinde, har man lidt svært til at godtage denne forklaring. Ud over de styrendes personlige livsførelse, hvor næsten alt til alle tider har været tilladt, kan man dårligt forestille sig flere nordiske bondekoner på samme gård.

Selv om årene fra ca. 500 til Vikingetidens begyndelse, ca. 800, skjuler sig i tågede sagn, f. eks. meddelt af Saxo, må landet have været udsat for en kraftig omdannelse. De tidligere små enheder – der senere skulle blive til sognene – dannede større sammenslutninger, herrederne og disse igen endnu større områder, syslerne.

Videnskaben står delt med hensyn til spørgsmålet om sysel eller herred er ældst. Man mener, at det på grundlag af de forskellige dialekter, der har eksisteret næsten til vor tid, har været muligt at afgrænse syslernes udstrækning så nogenlunde. Vallensbæk har hørt til det østsjællandske sysel. I området Helsingør-Frederiksværk-Roskilde-Ringsted-Præstø-Øresundskysten har de omtrent haft samme dialekt. Gyldensdals Egnsbeskrivelse bind 9, har anført en kostelig prøve på Hedeområdet, som af ældre medborgere vil kunne genkendes i udtalen. Det drejer sig om en gammel form for indbydelse til barselgilde:

„Du har da nok hørt, a når der sku vær stumpgiles, så sendte de pien i gueren yd og bie, og så had hun en pilkjæp i huenen, a barken var skrawe åa, så den var hielt vid, og de hålt et vidt lømtørkle om. Når de sue en pik mæ en vid pind, så veste de a nuw kom biepien. – Ja, ded med pilkjæppen

I nogle ældre optegnelser fra 1184 dukker byens navn op som Wollensbech, men det er i 1317 ændret til Vallensbæck. Navnets oprindelse har været diskuteret, og der er flere, der hævder, at bynavnet betyder den rene eller klare, skinnende bæk. Hvorom alting er, så ligger det i alle navneforklaringer fast, at det er bækken, der har givet byen navn. Det er her ved bækken, at oldtid-folket har skabt den faste boplad. Den store bæk med det klare rindende vand er senere i tiden blevet reduceret til Bækrenden.

Det hænder, at gamle folk på egnen kalder kommunen Valsensbæk, og det har åbenbart været et brugt navn engang, for den sjette præst efter reformationen skriver sig som Christopher Sørensen Waltensbech 1626-36.

ka jæ nok hyvs, jæ har hyørt. Sku biepien et sie sån en ræms? – Jo, hun sku si: jæ sku hilse fra vå mower og spørre, om I ville komme på løwrde og sie tyøsen, hun har fåt i nat. – Men, der nåwe, hun sku mæ kjæppen, syns jæ, jæ kå hyws. – Ja, den sku hun jo sie og bliw åa mæ. Hun sku smid den ing, der vo hun syns, de føst sku håa en lil. – Å Jane dow, nu kåa jæ hyws ded. Der var jo ien, der sku spille klåw, og så stak hun kjæppen op i tawed id sted men kownen hun ætter hinne og smie kjæppen og råwt: Der håar du den, din ledawtie task.“

Et eller flere *Sysler* må formodes at have haft et samlende midtpunkt – en af disse småkonger, som Saxo fabulerer om. Syslet har som omtalt været delt i *Herreder*, i militære enheder, der hver skulle stille 100 eller 120 mand i krigstilfælde eller ved togter.

Da riget var blevet samlet under kong Harald, blev militæret undergivet en ledingsordning. Hvert herred blev inddelt i *Skiben*, normalt 2–4 *Skiben*. *Skiben* blev igen inddelt i *Havner*. Der gik 25–40 *Havner* på et *Skiben*.

Efter vikingetiden, ca. 1050, hvor riget havde opgivet røvertogterne til fordel for en velordnet indenrigspolitik, og især efter at Valdemarernes erobringspolitik var til ende, blev *Skiben*-ordningen afløst af en skat til kongen over hele riget. Han skulle så til gengæld i påkommende tilfælde udruste en hær. Det må dog vist formodes, at bønderne ikke helt er sluppet for at springe soldat, når riget krævede det. Det har været kostbart til stadighed at underholde lejetropperne, der væsentligt blev rekrutteret fra Tyskland, jvnf. Erik af Pommerns regime.

Efter dette lille kig ind i den historiske tid vender vi tilbage til småkongetiden. Denne ordning eksisterede også i Vikingetiden fra ca. 800 til Harald Blåtand (konge 940–985), som ifølge hans runesten samlede riget og gjorde Danerne kristne. Vikingetiden er beskrevet så mange steder, at det må være unødvendigt at omtale den nærmere her. Vi er jo også en del, der har læst Frans G. Bengtssons roman om Røde Orm og fundet den yderst underholdende. Men vil man finde den egentlige sandhed om vore forfædre, skal den nok være imellem de to yderpunkter, der dels samtidig, dels kort efter kom til udtryk om denne særlige race: Munkene i de lande, der blev hjem søgt, omtaler dem som listige, falske, frygtløse og grusomme, medens sagaerne siger, de var djærve, ædelmodige, gavmilde og selvdisciplinerede. Så kan enhver vælge efter sin smag.

Harald påstår i sit selvsatte runeminde, at han indførte kristendommen. Det har nu nok været mere af navn end af

gavn. Lige for lige princippet fra Asa-troen, med det formodede gensidige bytte af ofre til guderne mod god afgrøde og sejr over fjenden, har været svær at udrydde hos bondebefolkningen. Når kirken også prædikede om godhed mod fattige og fjender, har de stået helt uforstående. I deres stille sind har de nok sendt Odin en tak, for også kristendommen taler om et liv efter døden, og det kunne jo være, at det ny evige liv var det samme som Valhalla.

Yderliggående samfundsomvælttere mener, at religionskriser og -krige har en materiel baggrund, og er iværksat af grupper, der kan se en vinding ved en omvæltning. I mange tilfælde skal det nok passe, men på den anden side ligger tronen på det usynliges magt dybt i menneskenaturen, lige fra stenaldermanden til mange nutidsfolk.

For trællestanden har det ny budskab om oprejsning i det næste liv været livsaligt. Og efterhånden lykkedes det da også kirken at overbevise stormændene om, at bevarelse af trællestanden stred imod de regler, som den ny religion foreskrev. Der skulle dog gå over 200 år, inden trællene overalt var frigivet, nu blev de i stedet tjenestefolk, husmænd og inderster, mange steder med dårligere levevilkår end hos deres tidligere herre, der havde en vis interesse i at bevare sin arbejdskraft i god stand. Men det at være „fri“ betød også noget.

Og de modbydelige ofringer af trælle, der gennem det meste af den senere jernalder var forbundet med Asa-troen, var nu ophørt. Og udsættelser af uønskede, nyfødte børn blev forbudt.

Trods bitre og blodige familiestridigheder om tronen de næste 250 år opstår Danmark som et helt nyt samfund. En centraliseret magt indehaves af kongen, men han er ikke ene-vældig. Herremændene, efterkommere af de gamle vikingestorbønder, passer på at deres magt ikke begrænses. Kirken får også større og større indflydelse, kirke- og klosterbygninger rejser sig overalt i landet og disse sognekirker står de fleste steder den dag i dag som et betydningsfuldt indslag i det danske landskab. Gennem det ny præsteskab bliver landet også delagtig i en europæisk kultur. Der tales og skrives latin i de kredse og adskillige registreringer af statsanliggender nedfældes også på pergament.

Af bønderne var endnu halvdelen fri selvejere, den anden halvdel fæstere under kronen eller en herremand. Heller ikke bønderne finder sig i alt fra kongens side. Herom vidner tydeligt drabet på kong Knud i Albani kirke i Odense, forfulgt helt oppe fra Vendsyssel, bl. a. fordi han i sit overmod havde erklæret alt jord, der ikke var dyrket, for sin ejendom.

Der har lige fra folket blev „boende“ eksisteret visse fælles regler og vedtægter, som af gode grunde ikke blev nedskrevet, men mundtligt blev overleveret fra slægtled til slægt-

led. Disse regler blev nu i 1200-tallet nedskrevet og kundgjort, en lov for Skåne, en for Sjælland og en for Jylland. Det skal pointeres stærkt, at disse love er groet frem fra selve det danske samfund og ikke som i de fleste europæiske lande lånt fra Romerretten. Lovene var gyldige i over 400 år indtil Chr. V's Danske Lov i 1683. Der er meget fremragende klogskab i de kortfattende bestemmelser, men samtidig viser f. eks. reglerne vedrørende trællene, der altså endnu fandtes, en forskelsbehandling og en hårdhed, som minder alt for meget om vikingetiden.

Det første, helt bevarede dokument, der fører beviset for en fast sammentømret administration i riget, er *Kong Valdemars Jordebog* fra 1231. Valdemar Sejrs havde gennem erobringer afbrudt Danmarks besiddelser, således at der udover det egentlige Danmark – hvortil også Slesvig og de sydsvenske områder hørte – også administrativt var henlagt Femern og Estland. Hensigten er klar: det drejer sig om notering af al dyrket jord, altså egentlig Danmarks første matrikel. Tydningen er vanskelig, da forskellige former for skattegrundlaget optræder. Videnskabsmænd har det sidste 100 år eller mere tilbragt oceaner af tid på at udforske materialet. Heller ikke her er man fuldkomment enige. *Svend Aakjærs* fortolkning og kommentarer 1926–44, med gengivelse af jordebogen i faksemile og oversættelse, er et uvurderligt dokument for enhver, der interesserer sig for vor Middelalder. Smøremsheret – Smørum Herred, hvorunder også Vallensbæk hørte, er nævnt, men uden angivelse af skattebeløb.

Aakjær nævner, at kongelevet på egnen – kongsgården for den stadig omrejsende konge – dengang var Smørum-lille. 300 år senere var tingstedet ved Herlev. At der ikke var opført noget skattebeløb tyder på, at Smørum herred allerede da ejedes af kongen i sin hele udstrækning, og at bøndernes – fæsternes – skat blev ordnet direkte uden at indgå i den samlede matrikel.

Selv om der som nævnt ikke kan høstes nogen direkte viden om Vallensbæk og den omkringliggende egn, er det dog værd at omtale nogle almene bestemmelser, der giver et billede af en svunden tid.

Allerede før Jordebogens tilblivelse har der været svaret skat af jorden, enheden for skatten var *Bolet*, der menes at svare til *Ploven*. Det er ikke en skat på selve ploven, men er udtryk for det jordareal, hvor den årlige dyrkning kunne udføres med en plov. Det menes at dreje sig om 48 Td. Ld. for en Skatteplov og det halve: 24 Td. Ld. for en „Bondeplov“. Senere blev indført en ny skatteenhed, 1 *Mark Guld*, der udgjorde 1/4 af Skatte-Ploven, altså 12 Td. Det var altså i vort sprogbrug en fast ejendomsskat. Men ved siden heraf blev også opkrævet en årlig indtægtskat, ofte benævnt

Landgilde. Hvor stor den har været er der delte meninger om, nogle mener det drejer sig om 1/3 af avlen, eller lig udsæden. Det er tankevækkende, at man kun regnede med 3 folds udbytte af korn. I dag er den over 20. Andre mener, at skatten kun var det halve af udsæden.

Der kan nævnes endnu flere former for skat, *Kværsæde*, *Stud* og *Nathold*. Kun den sidste skal nærmere omtales her.

Som nævnt ovenfor tilbragte kongen megen tid med at rejse omkring i land og rige, dels for at dømme ret og skel mellem stridende parter og i tilfælde af anke af herredsdømme, dels for at kontrollere og håndhæve hans rettigheder med hensyn til jordbesiddelser og skatter.

I Jordebogen er angivet de naturalier og pengesummer, der skal stilles til rådighed for kongen ved hans besøg i herredet:

Vinternatholdslisten

Hr Kongens vintergæsteri er for 2 nætter: 1/2 foder opmålt honning, det er 5 pund. Havre til foder, 6 Mark. Af mel 1 Mark rugmel og 1 Mark hvedemel og 1/2 Mark bygmel. 3 Mark malt. 1 Mark pors, der måles således som havre tilmåles. 26 saltede svin, 14 levende svin, 16 saltede okser, 26 saltede får, 14 Aske smør, Asken er en Tolvmøns-Ask. 360 oste, af hver ost skal der blive 5 tallerkener. Dertil 360 høns, 180 gæs, 2 pund peber og kommen. 1 Pund salt. 8 „Mese“ sild. 360 stokfiske. Dertil Marsken 1 Mark Sølv, Undermarsken 1/2 Mark. Stordrosten i 1 Mark Sølv, Lilledrosten 1/2. Stor- og Lille-Mundskænken ligedan. Dertil Kapelvogteren 1 Øre Sølv. Fadebursfolkene 1 Øre Sølv. I kælderer 1 Øre Sølv. I køkkenet 1 Øre Sølv. Diskesvende og Dugesvende 2 Ørtug. I foderhuset 1 Øre Sølv. Den som fordeler lysene 1 Øre Sølv. Almisseuddeleren 1 Øre Sølv. Dertil 100 skåle (fade) og 400 tallerkener. Til brænde 1/2 Mark Sølv.

Det er mærkeligt at der i fortegnelsen ikke er omtalt levering af selve drikkevarerne, men vi ved fra anden side, at der i landet blev konsumeret betydelige mængder af øl af alle.

Det må i sandhed have været en stor åreladning, når landsfaderen og hans måske 400 følge kom på besøg i herredet. Det kan undre, hvor der er skaffet plads til alle de mennesker og heste. Selv Kongsgårdene var jo af beskeden størrelse.

Med sig havde kongen sine „drenge“, en art hird, der skulle værne hans personlige sikkerhed. Af ovenstående fremgår også, at bykratiet allerede da var ganske godt udviklet. Kongens mænd bestod af landets rigeste og mest ansete mænd. De har været direkte efterkommere af de gamle vikingehøvdinge og har overalt haft deres storlandbrug.

Interessant er navnegivningen fra den tid. *Aakjær* har i kommentarerne opført disse adelsnavne efter hyppighed:

Niels, Peder, Jones, Asser, Aghi (Ove), Palni, Ebbi, Hakon, Toki, Knut, Olaf, Sven, Tuvi, Esgi, Gummi, Esbern, Stigh, Ivar, Jacob, Vagn, Taki Troels, Jon, Christiarn, Lagi, Karl, Ulf, Ingvar, Thord, Tholf, Hælf, Ubbi, Thorbiørn. Anders, Hemming, Henrik, Gjord, Bjørn, Astrad, Sælgren, Skielm, Absalon, Laurens, Auti, Suni, Eskil, Gøti, Magnus, Thorsten, Truid, Elaf, Thuri, Skori, Hogni, Malti, Halfdan, Ro, Alli, Odinkar, Ingimar, Asgud, og Arnfast.

Flere af navnene peger helt tilbage til runestenes og endog skjoldungernes tid, men også frem til vore dages navngivning.

Hvor mange indbyggere havde Danmark på jordebogens tid? Også her er der blandt forskerne stor uenighed, spændende fra ca. 1/2 til ca. 2 1/2 million indbyggere.

På grundlag af herredsantallet og oplysningerne om antal Skiben har man fastsat befolkningstallet i Vikingetiden til 8–900.000, heraf trælle 300.000. Ca. år 1000 har Danmark haft 1200 skibe med en samlet besætning på 25–30.000 mand.

Det var under Valdemar Sejr sunket til ca. 850 skibe med ca. 25.500 mand. Hvis man på grundlag heraf regner tilbage til antal bosteder kommer en forsker til det resultat, at folketallet i 1231 skulle have udgjort ca. 1,5 millioner, endog uden for købstæderne. Det er betegnet som urealistisk. *Arup* antager at tallet var ca. 800.000. *Aakjær* er kommet til et tal for det område, der omfatter det nuværende Danmark, på ca. 482.000 bønder og ca. 65.000 købstadsfolk, eller en samlet befolkning på ca. 547.000.

Ved folketællingen 1769 er folketallet i det egentlige kongerige opgjort til 800–825.000. Efter *Arup* er dette altså en stilstand i over 500 år, efter *Aakjær* en mindre fremgang, efter flere andre en større tilbagegang.

Som hovedregel kan det med nogen sikkerhed fastslås, at selve landsbyerne ikke har ændret sig meget i perioden 1231–1769. Der har været omtrent det samme antal lerklinede gårde. Deraf har en hel del endda i perioder været ødegårde, dels på grund af pestepidemierne, dels fordi den hårdhændede fæstepolitik drev mange fra landet ind til byerne.

Netop til illustration af det sidste kan opstilles en fortegnelse over Københavns folketal:

1231:	1.568	indbyggere
1370:	3.969	indbyggere
1523:	4.200	indbyggere
1623:	25.000	indbyggere
1672:	41.500	indbyggere
1769:	92.500	indbyggere
1801:	100.976	indbyggere

Middelalderen i Vallensbæk

*Vi søger slægtens spor i stort og smått
i flinteaksen efter harvens tænder
i mosefundets smukke plumt og rådt
i kirkens kvadre, lagt af brede hænder*

Jeppé Aakjær (1916)

Hvor herregårde og klostre har rejst deres mure, og hvor herremænd og høje prælater har levet og rådet, der har også middelalderen stemme og sat sine tydelige spor. Men hvor dette ikke har været tilfældet står Middelalderen som en dunkel tid, hvor kun få og sparsomme beretninger når vort øre og vor viden.

Det er blandt andet tilfældet i Vallensbæk, hvor ingen herregård og intet kloster har skabt historie og sikker viden.

Den eneste bygning i Vallensbæk, der fortæller om Middelalderen er sognets smukke gamle kirke, der ligger højt hævet over den oprindelige landsby omkring åløbet.

Spøgelset i Vallensbæk

Men i 1357 skete der noget sælsomt i Vallensbæk, der gjorde stærkt et indtryk på den sjællandske klerk, der på Valdemar Atterdags tid skrev den såkaldte „Sjællandske Årbog“. Vi kender ikke den gejstlige mands navn, men gennem hans beskrivelser, og han har tegnet et virkelig storslået billede af tiden og dens personer, særligt Valdemar Atterdag og hans arbejde i stort og småt for riget og samlingen af det.

Men midt i denne skildring af Danerkongen og hans livsgerning finder vi spøgelseshistorien fra Vallensbæk, og denne begivenhed må jo have gjort et kolossalt indtryk, for ellers havde den ikke været værdig til optagelse i den lærde gejstliges værk om sin samtid, som „Sjællandske Årbog“ er.

1357

33

Om året 1357 fortæller den lærde mand, da han det år skriver i sin bog:

– Der hændte noget sælsomt i Sjælland det år. Juleaften kom et spøgelse til en bonde i landsbyen Vallensbæk og bad om hus. Det tog stude i bondens ovn og havde med sig en ung kvinde, som man kunne se, men selv var spøgelsestedse usynligt. Det talte dansk og latin og sagde, at det var født i Trelleborg og havde gået i skole i Roskilde.

Det blev der og drak og spiste. Helst spiste det æg. Det talte med hvem, der kom, gik ofte til bøndernes gilder og berettede sin vært, hvad der skete.

Da man spurgte spøgelse om, det havde noget med kvinden at gøre, sagde ja – men hun sagde nej. Hvad man gav set, tog hun imod og brugte det til hans fortæring.

Men bonden, der var ked af den store søgning til gården, satte kvinden på en vogn og kørte hende til København tamperlørdag efter askeonsdag, men Peder Jordansøn – sådan kaldte spøgelse sig – fulgte med.

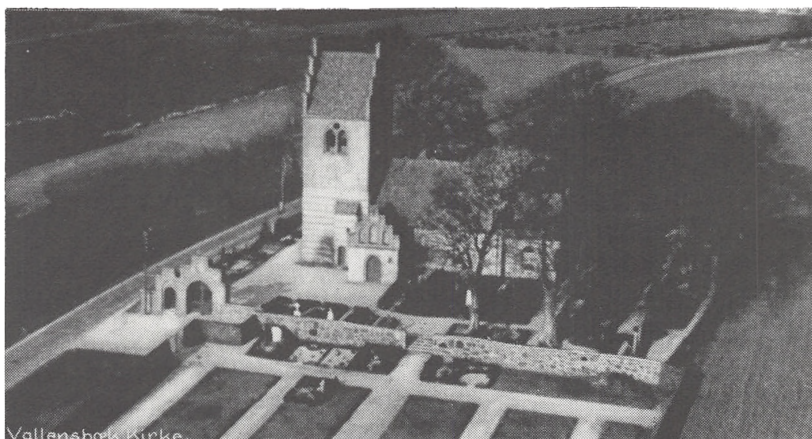
Den lærde gejstlige, der har skrevet om den mærkelige sag, har formentlig boet enten i København eller i Roskilde – mest sandsynligt i Roskilde. Begivenhederne har ganske klart været ham tæt inde på livet, han kender så mange enkeltheder, at han antagelig selv har været en tur i Vallensbæk for at opleve spøgeriet. Det har uden tvivl for ham været en virkelig ting, en reel indgriben fra de onde magters verden. Det stemmer også helt med hele den tids kulturelle og religiøse opfattelse af striden mellem lysets og mørkets magter.

„Spøgelse“ Peder Jordansøn bor i bondens bageovn, som er uden vinduer. Foran denne bageovn har kvinden siddet på vagt bortset fra den tid, hun var til gilde hos Vallensbæk-bønder, og her har hun forstået at holde de frygtsomme og overtroiske bønder på afstand, så de ikke har kigget ind i ovnen.

Meget snedigt og fornuftigt er opholdet i bageovnen også ud fra det synspunkt, at madvarerne – deriblandt, æg, der var en sjældenhed i den tids bondehusholdninger – skulle stilles ind til spøgelse i bageovnen. Der var jo så om natten, hvor ingen kristen sjæl turde vove sig ud af alkoverne, god lejlighed for bedragersken til at spise de mange gode madvarer.

Noget af det mærkeligste i beretningen er, at „spøgelse“ talte latin. Hvor skulle en kvinde som formentlig har været fra samfundets lavere lag, have lært at tale latin? Formentlig har der også på dette punkt været svindel med i spillet. Dels kan hun have husket nogle latinske ord fra messen i kirken, der jo dengang var latin. Dels kan det jo tænkes, at „spøgelse“ ikke har talt latin, når præsten eller andre latin-kyndige folk var i nærheden.

Når „spøgelse“ sagde ja, mens kvinden sagde nej, når de

Den middelalderlige Vallensbæk kirke på kirkebakken.

Meget er ændret og ombygget i tidernes løb på Vallensbæk kirke siden opførelsen i Middelalderen.

blev spurgt, om de havde noget intimt med hinanden at gøre, har det nok været taskenspillerskens kneb, for at befolkningen i Vallensbæk vedblivende skulle interessere sig for det mærkelige „par“.

Men hele denne spøgelseshistorie fortæller også interessante ting om bondelivet i Vallensbæk i 1357. Den opsigtsvækkende begivenhed med et spøgelse trak en hel del nysgerrige folk til bondens gård, og mange kom langvejs fra. Efter god gammel bondeskik måtte bonden og hans kone traktere disse mange tilrejsende med mad og drikke.

Selv om bonden og hans kone i Vallensbæk naturligvis var lige så bange for „spøgelset“ som alle andre, så overvandt hans udviklede sans for det materielle og økonomiske hans skræk. Det var dog økonomisk en alt for hård belastning med alle de mange fremmede, der kom for at opleve „spøgeriet“ at han til sidst besluttede, at nu skulle dette her have en ende.

Da spøgelsesbesøget havde varet to måneder, satte han tamperdag efter askeonsdag – og det vil sige den 24. februar 1358 – resolut kvinden på sin vogn og kørte hende til København i det lønlige håb, at det usete „spøgelse“ ville følge med. Og det gjorde det også.

1358

35

Det er særdeles kendeligt, at vi ikke ved lige så meget om Middelalderen, som vi ved om Oldtiden, men for oldtidens vedkommende har det sidste par århundreders arkæologiske arbejde med jordfund givet os et relativt klart billede af landet i Oldtiden.

Det er et arbejde, der fortsætter, og der går ikke et år, hvor stedkendte folk ikke henleder de sagkyndige videnskabsmænds opmærksomhed på nye gravfund, på nye stenalderboplads, på spor af nye oldtidsveje o.s.v.

Måske får vi også en dag mere at vide om Vallensbæk i Oldtiden, inden veje og bygninger skjuler alle spor. En virkelig undersøgelse af, hvad der ligger under den gamle Vallensbæk landsby kunne nok give os mere viden.

1561

1682

Kongen bliver jordejeren

Hvis det er rigtigt, som det gamle ord siger, at den, der har levet i stilhed, har levet godt, så må der nok være levet godt i Vallensbæk i middelalderen, for her var ingen store herregårde og ingen kongeborge, men vort kendskab til middelalderens Danmark er særdeles mangelfuldt.

Vi ved således ikke med sikkerhed, hvorfor og hvornår de oprindeligt frie bønder kom under kirkens, adelens eller kongens herredømme og blev fæstere.

Da den store strid om København var biskoppens i Roskilde eller kongens, for kort efter Dronning Margrethes død at ende med kongemagtens sejr, fik kongemagten den allerstørste interesse i at erhverve jordegods omkring hovedstaden og det kongelige slot.

Efter reformationen tog kongelig godserhvervelse fart mest ved mageskifter med Roskilde domkapitel og i mindre grad ved ekspropriation af kirkegods, som man almindeligvis mener. Det største godsbytte på vor egn fandt sted i 1561, idet kongen bl. a. overtog 12 gårde i Vallensbæk – og det er disse 12 Vallensbækgårde vi frem i tiden finder som krongods. Vi finder også de samme 12 gårde i kongens eje i 1682.

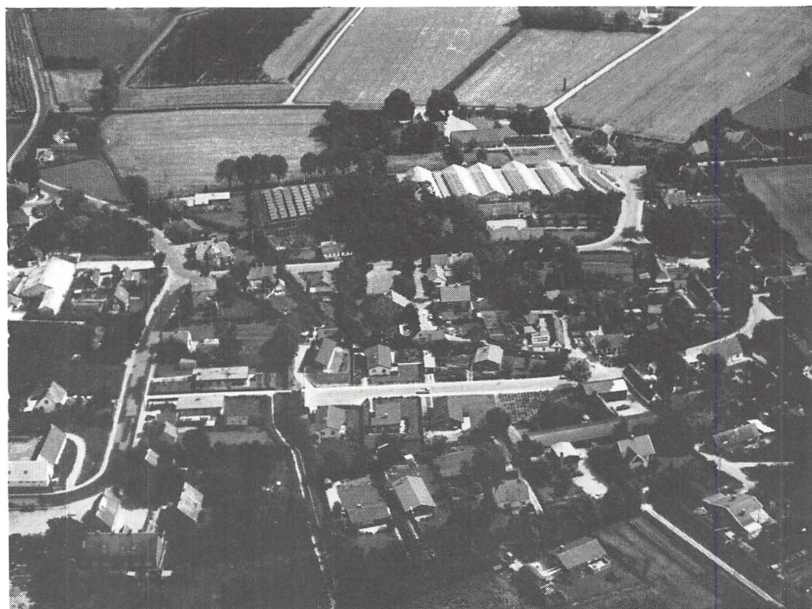
Der findes uhyre få virkelige oplysninger om Vallensbæk i Middelalderen, og det er stadig et ubesvaret spørgsmål, hvem der har givet ordre til og betalt for den rige udsmykning med kalkmalerier i Vallensbæk kirke.

Uden at vi ved hvorfor og hvordan må Vallensbæk kirke have været en betydningsfuld kirke med en indflydelsesrig og rig kirkeherre.

Kilder og henvisninger:

»Sjællandske Arbog« 1357
»Glostrupbogen« 1955

Et billede fra 1968, der viser, hvor hyggeligt den gamle landsby er placeret ved foden af kirkebakken med den gamle middelalderkirke.

Vang og ager før udskiftningen

*Vi søger slægtens spor i stort og småt
i flinteaksen efter harvens tænder
i mosefundets smykke pløret og vådt
i kirkens kvadro, lagt af brede hænder*

Jeppé Aakjær (1916)

Vallensbæk Sogn var både i 1688 og ved udskiftningen ca. 1786 inddelt i 3 vænger: Nørrevang, Strandvängen og Rugvängen. Den sidste udgjorde skiftende arealer af de to første, efter truffen bestemmelse på bytinget.

I efterfølgende fortegnelse er navnene efter matriklen 1688 og efter udskiftningskortet 1786 anført. Der er grund til at advare mod den „tyrkertro“, man i vor tid tillægger stavemåden. Den var ikke autoritativ som i vore dage, hvor et statsnedsat udvalg har fastslået stavemåde. De gamle navne er nedskrevet af vedkommende landinspektør efter bymændenes mundtlige meddelelser, og dels det stedlige folkemål, dels den kendsgerning, at landmålerne ofte var af fremmed fødestavn (nordmænd og tyskere) må bevirke en ret tilfældig bogstavering.

Alligevel er det interessant at visse navne i løbet af de 100 år er betydeligt ændret.

1688

Under svenskekrigene 1658-59 og svenskernes belejring af København led også Vallensbæk meget under svenskernes plyndringer af alt, hvad der kunne bruges eller fjernes. Byens bygninger var totalt ødelagte, alt kvæg var borte og markerne forsømte. Der manglede redskaber, besætning og sædekorn overalt.

Vi har hverken i danske eller svenske militærarkiver kunnet finde særlige oplysninger om begivenheder i Vallensbæk. Kirkebøgerne fortæller heller ikke ret meget, dog noteres der nogle gange, at piger har tilstået at faderen til deres børn er svenske soldater »som var her i den forgangne krigens tid«.

Matriklen 1688

Udskiftningen 1786

Nørrevang:

Kosager Aas

Kildeager Aaes

Inderste Rends Aaes

Yderste Rends Aaes

Løcke Krogs Aaes

Vredsløse Aaes

Haasepanne

Nørhøis Aaes

Yderste Nørvreds Aaes

Kors Agre (er i det endelige udskiftn.-kort blevet til Kroens Agre, hvilket vist må være en misforståelse)

Kildeagre

} Rendsagre

Lykkekrogen

Vredsløse Støkker

Hasbredagre (på endel. kort:

Hosbund Agre)

Nørhøis Agre

Mellemste Nørrebred Agre

37

Inderste Nørvreds Aaes	Indre Nørebred Agre
Præstesløjen	Præstegaardens Store Sløye
Grafager Slode	Præstesløyen?
Bredager Aaes	Bred Agre
Bønnespiels Aaes	Spiel nr. 1, 2 og 3
Store Tiørne Ager Aaes	} Tiørn Agre
Lille Tiørne Ager Aaes	
Stenbechsspeis Aaes	Steenbyespiel
Schofspeils Aaes	Skovspiel
Kierche Wrids Aaes	Kirkebredder
Kirche Bridsløje	Præstesløyen
Rafnstig Aaes	Raunstier
Tüesti Aaes	Tuerstie Agre
Spundets Aaes	Spunden
Knøse Aaes	Knøsen
Hed engens Aaes	} Heederne
Tuende Agre	
Noch Tuende	} Syvhøjs Agre
Lille Siuf Højis Aaes	
Store Siuf Høis Aaes	Lang Agre
Langager Aaes	Grav Agre
Grafager Aaes	
Et støche	
Kirche Toft	
En Holm	Eie-biergene
Tueholm	Tueholm
Disse Nest	
En Indlucht Haffue	
Engbonden	
	Jydekrogen
	Tofter
	Dannemark
	Store Nørre Enge
	Smaae Nørre Enge
	Vraae Enge
	Pile Enge
	Lang-Enge
	Smaae Skifter
	Strandskals Enge
Strandvangen:	
Tuende Agre	
Rynnebechs Aaes	Rønnebek Holms Agre
Pensuine Aaes	Pindsuine Holm
En liden Holm	Præstens?
Wranglebechs Aaes	Wrangle Bredder
Lang Engs Aaes	Lang Enge
Tiende Agrefom	
Hede Engs Aaes	Heed Enge
Stubbe Engs Aaes	Stub Enge
Brydeagersløie Aaes	Gryd Agre
Pugestens Aaes	Pugesteens Agre
Refuespiels Aaes	Rævespiel
Suinestie Aaes	Præstens?
Kellinge Agre Aaes	Kierling Agre
Hyldagre Aaes	Hylle Agre
Vesterhøis Aaes	Vester høvder (i det endelige udskiftn.-
	kort: Vester Høyder)
Hyre Stochers Aaes	} Stoere Hyrde Stokker
Echebiere Aaes	
Holchespiels Aaes	Smaae Hyrde Stokker
Knold Aaes	Bek Agre
Miunge Aaes	Eggebiergs Agre
En Liden	Nylkspiel
Isager Aaes	Konllene
Knold Aaes	Meyungerne
Gædspeils Aaes	Is Agre
Kilde Spiels Aaes	Konllene
	Gad Enge?
	Kilde Spiel

Møllesteens Aaes

Engbonden

Refuedørs Enge

Mølle Agre, på endeligt kort: Møllesteens Agre
 Møllesteens Enge?
 Rævedys Enge
 Miklerne
 Yderste Mae Enge
 Inderste Mae Enge
 Geddeholmene
 Strandengen

Navnene på agrene har været skiftende gennem tiderne. Der kan dog ikke herske tvivl om, at en stedbetegnelse inden for bondesamfundets område har været nødvendigt så længe jorden har været dyrket. Det kan godt tænkes, at en åger som Ejebjergene har navnet helt fra den sidste del af egeskovens tid, før jernalderen. Mange af navnene henviser til lokale forhold i dyre- og planteliv. Andre forekommer helt uforståelige for nutiden, men har naturligvis sin oprindelse, f.eks. må Kierling Agre hentyde til en ganske bestemt begivenhed, som nu er skjult i mørket. Det gamle bondevid har også her givet sig udslag.

At agernavnene siden 1786 har ændret sig og blevet suppleret er der ved samtaler med bosiddende skaffet bevis for. I Gad-Engene er f. eks. en forhøjning blevet benævnt Tyrehavebakken i den sidste menneskealder. I selve byen har visse områder også haft navne. Således kaldtes hjørnet, hvor vejen til kirken går mod nord, for Uglebjerg, og pladsen ved skolen for Blegepladsen.

Hvad kan der iøvrigt læses af kortet af 1786 før udskiftningen.

1786

Byen er godt placeret, omtrent midt i sognet med bekvem adgang til havet, agre, enge og mosen. Tuerbækken, nu Bækrenden, der for få år siden er rørlagt på lange strækninger ved villabebyggelsen, løb fra nord mod syd, sydøst og vest til byen og derfra mod vest og syd til Store Vejleå. Den har kunnet skaffe fornødent drikkevand til de mindre husdyr, som har afgræsset den smalle bækdal. Iøvrigt er bækken omgivet af dyrkede agre på begge sider, undtagen på strækningen syd for byen, hvor den gennemskar gode engjorder.

Vejforbindelse med omverdenen har også været god. Her tænkes naturligvis ikke på vejenes tilstand, der sikkert har været mangelfuld. Kun de større færdselsårer blev vedligeholdet med tilkørsel af grus og sten. Det var en del af hoveripligten for bønderne, men også på disse veje foreligger mangfoldige klager fra de vejfarende.

En vej fra byen mod nord delte sig i en nordvestgående vej til Vridsløselille og Herstedvester. Den anden gren førte mod nord til den nyanlagte Roskilde Landevej.

En vej førte langs Tuerbækken til Brøndbyvester.

Endelig førte et system af markveje mod syd, dels til Gl. Køgevej, dels til de forskellige ydre agre. Det har været kloge folk der har tilrettelagt inddeling og vejføring, langt bedre end ændringen ved udskiftningen, men herom senere.

Bemærkelsesværdig er forholdene ved Gl. Køgevej. Signaturen for sandet areal bekræfter i høj grad tidligere meddelelser om at hovedvejene ikke var en afgrænset vejbane, men at de vejfarende „bredte sig“ over et areal op til ca. 100 m for at undgå de største forhindringer. Der var en evig strid om brud på hegn, nedkørsel af korn m. v. mellem bønderne og trafikken. Ofte endte det med korporligt håndgemæng.

Det er værd at bemærke at byen allerede før 1786 havde en fælles sandgrav (ved Gl. Køgevej), formentlig til brug ved vejstandsættelser.

*En typisk hdebostue fra
forrige århundrede med
gammelt værdifuldt bohøve*

Ejere og fæstere i Vallensbæk

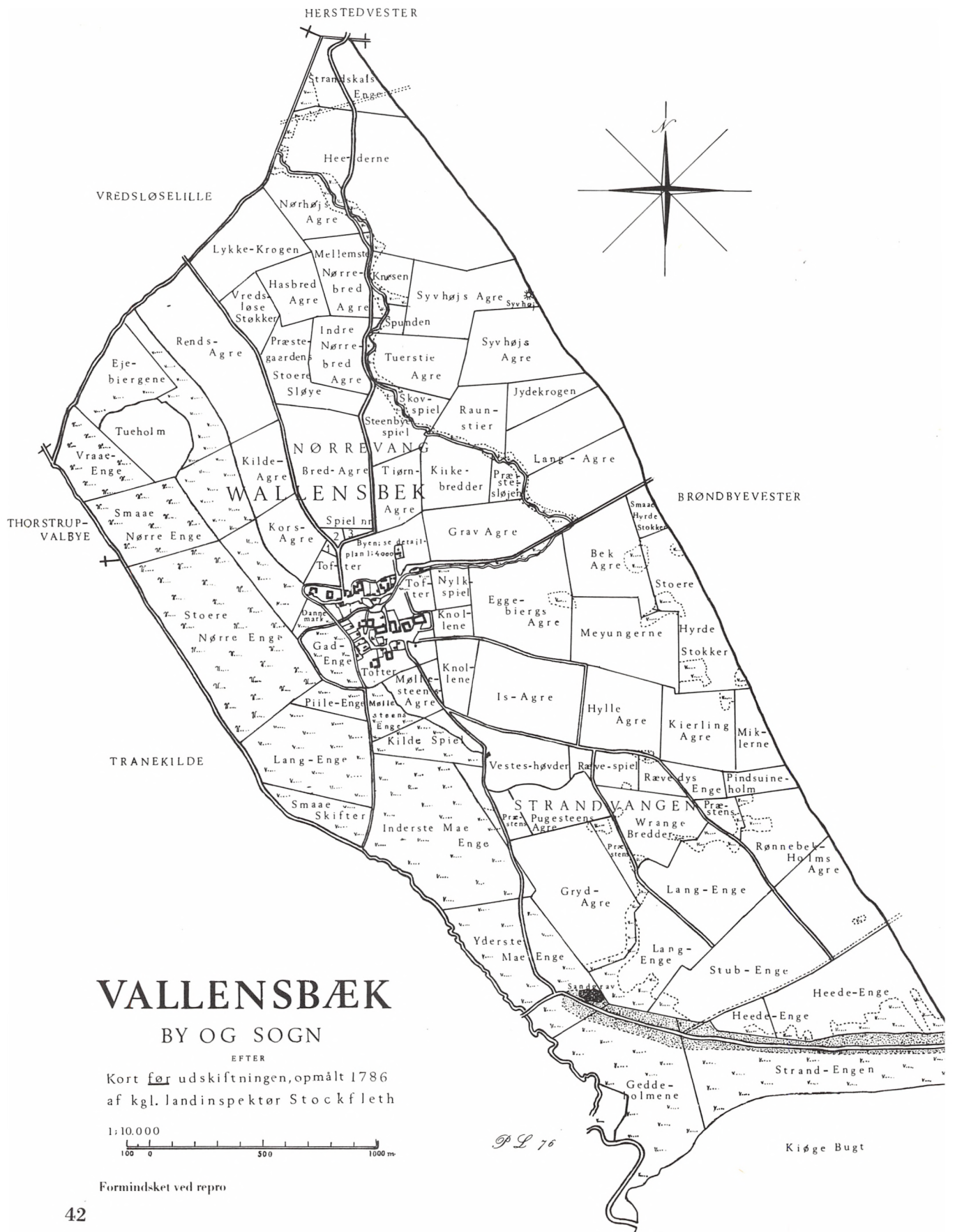
Under omtalen af kong Valdemars Jordebog udtaltes den formodning, at Smørum Herred direkte var underlagt Kronen.

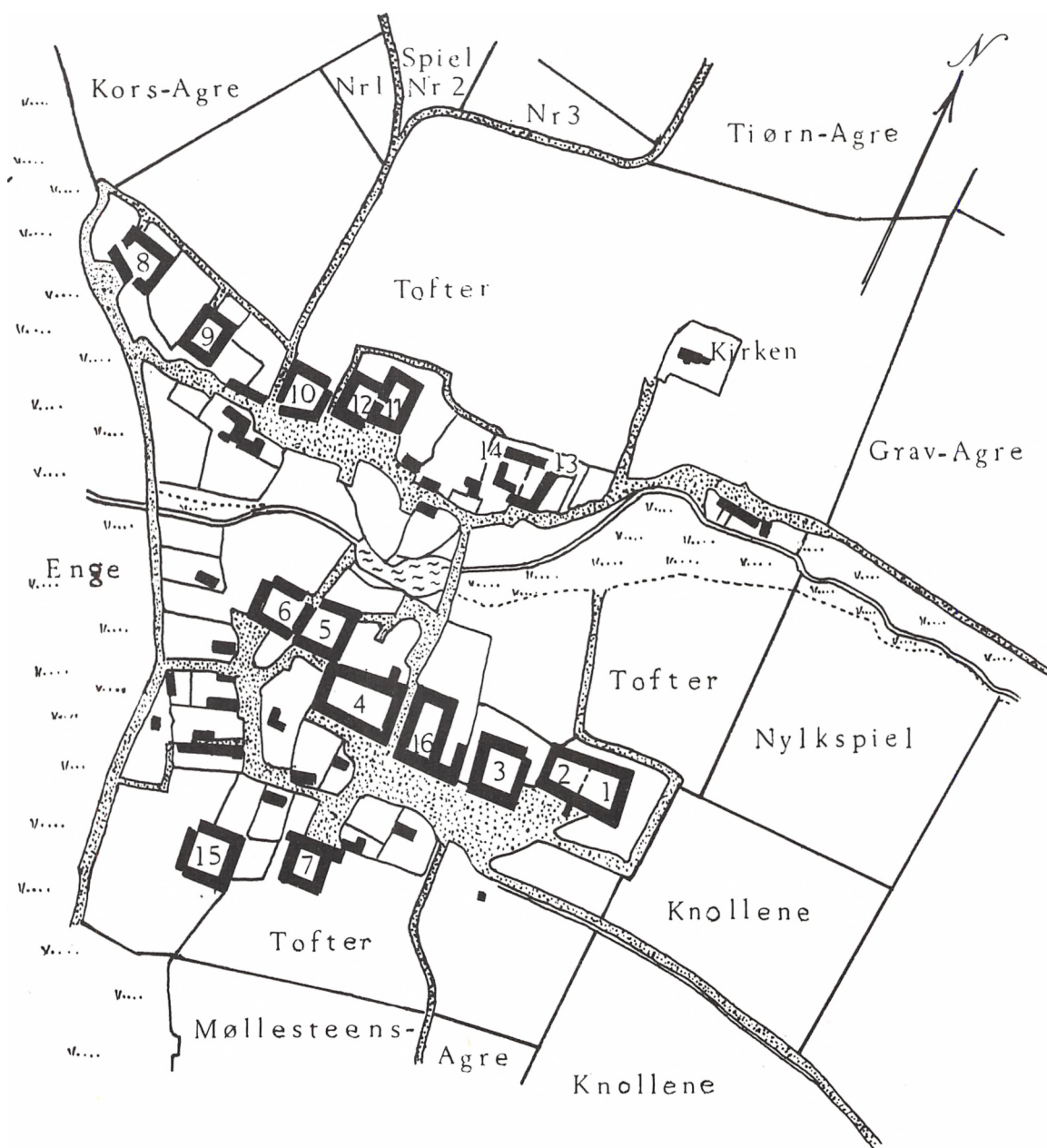
Som mange andre steder i landet overgik ejendomsretten til gårdene til kirken. Således er Vallensbæk i 1370 nævnt tilhørende Roskilde Bispested.

Ved reformationen 1536 blev alt kirkegods konfiskeret af Kronen. I de følgende par hundrede år skete der mange handeler. Nogle er registreret. Således ejede Kapitlet i Roskilde i 1561 8 gårde, i Vallensbæk, næsten hele byen. I 1688 overdrager kongen Casper Schiøler til Lellinge og Spanager, Etat- og Kancelliråd, samt Kammersekretær, Glostrup og *Vallensbæk* kirker.

Gårdene i byen må være gået tilbage til Kronen senere, for ved matriklen i 1688 (ejer- og fæsternavne er fra 1664) er følgende notater indført i jordebogen:

Ejer	Fæster
Gård nr. 1 Kongelig Mayestæt	Søren Lauritsen
Gård nr. 2 Kongelig Mayestæt	Peder Mikkelsen
Gård nr. 3 Kongelig Mayestæt	Præstens annexgård
Gård nr. 4 Kongelig Mayestæt	Præstegården
Gård nr. 5 Kongelig Mayestæt	Albredt Poulsen
Gård nr. 6 Kongelig Mayestæt	Niels Lauridsen
Gård nr. 7 Kongelig Mayestæt	Laurits Pedersen
Gård nr. 8 Kongelig Mayestæt	Rasmus Lauritsen
Gård nr. 9 Knud Tott	Hans Nielsen
Gård nr. 10 Kongelig Mayestæt	Jeppe Gudmandsen
Gård nr. 11 Kongelig Mayestæt	Laurits Gudmandsen
Gård nr. 12 Kongelig Mayestæt	Tidemand Ollerfsen
Gård nr. 13 Kongelig Mayestæt	Tønnes Jensen
Gård nr. 14 Kongelig Mayestæt	Morten Nielsen
Hus nr. 1 Und. gård nr. 5	Niels Sørensen
Hus nr. 2 Kongelig Mayestæt	Gunder Nielsen
Hus nr. 3 Kongelig Mayestæt	Søren Rasmussen
Hus nr. 4 Kongelig Mayestæt	Peder Deigner
Hus nr. 5 Tottis	Knud Børgesen
Hus nr. 6 Præstens hus	??????????

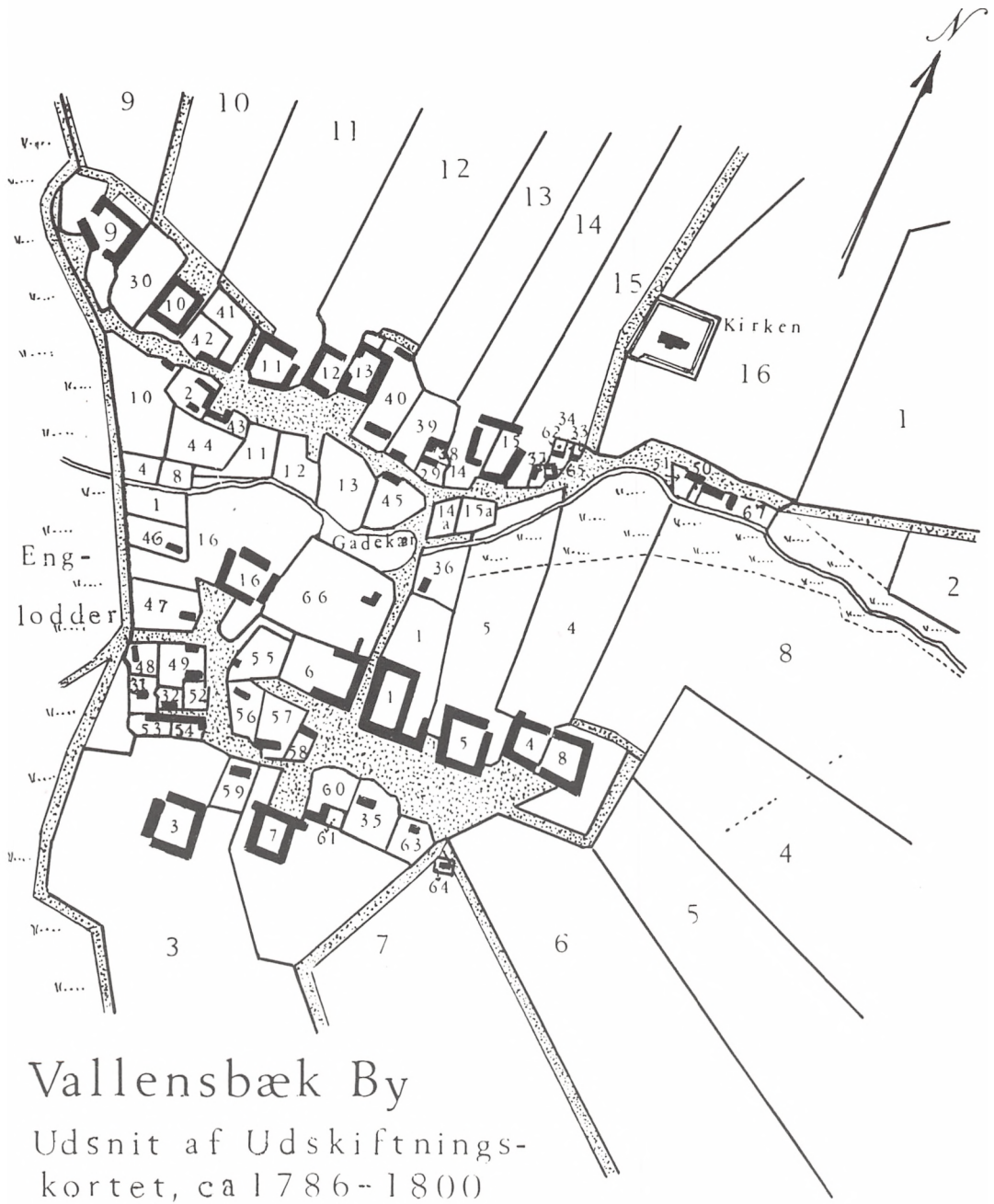

Vallensbæk By
 Udsnit af kort 1786
 (før Udskiftningen)

1:4000

Vallensbæk By

Udsnit af Udskiftningskortet, ca 1786-1800

P L 76

Intermezzo

I 1700-tallet opstod den dybeste skillelinie i vort lands tusindårige udvikling. Med oplysningstidens gennembrud, ophævelsen af stavnsbåndet og iværksættelsen af en almindelig udskiftning opstod et helt nyt samfund, som egentlig består endnu. Det var vor form for revolution, meget fjernt fra ændringerne andre steder i Europa, hvor begivenhederne udviklede sig på blodig måde.

I århundredet havde livet i landsbyen formet sig næsten til et fast ritual. Uanset ejerforholdet til gårdene - bønderne var jo stadig fæstere - gik livet sin stille daglige gang inden for det lille bondesamfund, kun afbrudt når fremmede krigsfolk og pesten kom på besøg. Samtidige meddelere fra 1700-tallet og vider og vedtægter har bevaret dette daglige liv for eftertiden.

Om sommeren stod man op og gik i seng med solen. Dagen startedes med et glas brændevin og et stykke smørrebrød. Senere på formiddagen spiste man frokosten, der bestod af øllebrød og saltet sild. Middagsmaden var i reglen byggørød, ofte blandet med kladden, hvilket sikkert har befordret sundheden. Kl. 17 fik man igen smørrebrød og dagen sluttede med et måltid kl. 20 - 21 af samme art som middagsmaden. Kun ved højtiderne og særlige lejligheder serveredes kødretter.

Arbejdet med gårdens drift var tilrettelagt på bylaugets møder. Hver gård havde sine lodder, men dyrkningen måtte ske samtidig på de forskellige agre. Sædvanligt bestod et 3-skitte, byg-, rug- og brakmarken. På »Heden«, hvortil Vallensbæk hører, anvendtes et 2-skitte, idet eventuelle brakmarker pletvis indgik i de to andre skifter. Oldermændshvervet gik på tur for et år ad gangen, højre om i byen. Han opbevarede byhornet, der blev brugt til indvarsling af møder i laget, samt bødestokken, hvori blev skåret et hak på vedkommendes del af stokken, hvis han var blevet idømt bøde f. eks. for ikke at give møde ved bystævnet. Bøderne skulle efter Danske Lov bruges til udbedring af hegn o.l., men efterretningerne tyder på, at de gamle bønder foretrak omsætning til øl, der blev nydt ved lagets sammenkomster. Bylaget holdt møderne på en åben plads i byen. De gamle kort fortæller intet om stedet for Vallensbæks vedkommende, men ved at betragte bykortet før udskiftningen kan man jo gætte på, at tingstenene har stået syd for den største gård (nr. 4) og præstegården (nr. 16), hvor gadejorden har en stor bredde, det vil sige omtrent på den nuværende stenrotundes plads.

Vallensbækbøndernes klædedragt har vel ikke i formen adskilt sig fra det øvrige land, men har i kraft af deres rigeligere indkomst været af finere kvalitet og med mange sølvknapper. Mændenes festdrag bestod af en kofte til knæet i brun, blå eller rød farve, syet af vadmæl. Nedenunder en eller flere skindveste, også med sølvknapper. De korte lukkede benklæder nåede til knæet og dragten afsluttedes af tykke uldne, hvide strømper og sorte sko med sølvspænder. Kvindernes dragt stod ikke tilbage for mændenes hvad fornemhed angår, men var holdt i sorte farver og pyntet på forskellig måde med læg og broderi (hedebosyningen). Det daglige arbejdstøj har naturligvis været simple og funktionsdygtigt.

Hedebønderne elskede at feste. Intet sted i landet var højtider og festdage af så lang varighed som her. Foruden de tre store højtider, påske, pinse og jul, fandtes flere verdslige festdage. På Valborgsdag, d. 1. maj, er der helt fra den hedenske tid holdt glade forårsfester. Den dag skiftede man også oldermænd. Sct. Hansdag, der også havde rod i en fjern fortid og som endnu fejres, hilste den livgivende sol, og Mikkelsdag d. 29. september festede man for vel overstået høst. Denne dag var samtidig skiftedag, flyttedag og skæringsdag for afgifter. Hertil kom alle de lokale begivenheder i årets løb, bryllupper, begravelser m.m., som gav anledning til yderligere gilder.

Ovenstående er kun gyldigt for bøndernes vedkommende. Som omtalt under tilstanden i Vallensbæk 1787 fandtes der også en række borgere i sognet, hvor festerne nok har været af et meget beskedent omfang.

Med udskiftningen ændredes billedet totalt. Ikke med hensyn til den ovenfor beskrevne levevis, men for hele indstillingen til tilværelsen. I fællesskabets tid var man i samme båd. Det medførte sikkert megen irritation og ladhed, dels fra de mere energiske, dels fra de mere ligeglade, men man var en enhed, kom hinanden ved. Da hver bonde fik sit eget, skulle der ikke mere tages hensyn til naboen, tiden for kræfternes frie spil var indledt. Da bønderne i 1840'erne fik indflydelse på styrelsen af samfundet, fandt de politisk sammen igen som klasse. Andre samfundslag har senere fundet ud af de materielle fordele ved sådanne sammenslutninger, og alle kender i dag det i den yderste grad gruppedelte samfund.

Det sidste tegn på et vist fællesskab var besættelsen. Men nu er den næsten glemt. Og de nostalgikere, der tror på en tilbagevenden til fortidens fællesskab, må indse deres fejltagelse.

Fra udskiftningen af fællesskabet

*Får vi ægte danske love
danske skoler, splinterny,
danske tanker, danske plove
runder op vort gamle ry.*

Grundtvig (1848)

I 1746 begyndte den såkaldte oplysningstid. Regeringen var efterhånden blevet klar over, at den eksisterende form for dyrkning af Danmarks jord var uholdbar og i de næste 40 år blev der gennem kommissioner og lokal indsats fra frem-synede godsejere skabt grundlag for måske den største om-væltning i vor historie, stavnsbåndets ophævelse og påbegyn-delse af udskiftningen af landsbyjorderne.

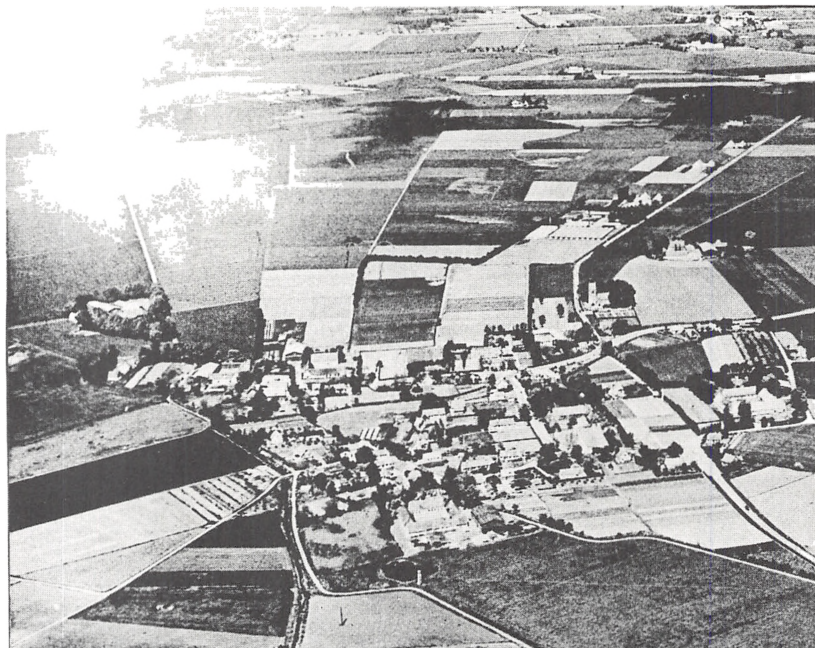
Kronen var således ikke upåvirket af de ny tanker og som et led i en hensigtsmæssig udvikling – og også for at få penge til den altid slunkne statskasse – bestemtes, at bøndergodset skulle udbydes til salg som selveje gennem arvefæste, for-trinsvis til de tidligere fæstere. I Vallensbæk er salgene sket

1746

*Der slagtes ved det gamle hus.
Tegning udgivet af Julie Heise 1865*

Trods byggeri og nye vejanlæg kan de gamle udskiftingslinjer ses på luftfoto af den gamle landevej.

i 1766–68 og vist for alle gårdes vedkommende til de tidligere fæstebønder. Af Københavns Rytterdistrikts skødefortegnelse fremgår navnene på købene, og hartkornet for hver enkelt gård. Det bemærkes, at de to meget store gårde, nr. 1 og 4 hver blev delt i 2 lige store gårde.

Den Nissenske Stiftelse, der ejede Kirken, præstegården og degnejorden afhændede ikke sine jorder ved samme lejlighed. Endnu ved matriklens afslutning i 1844 står stiftelsen som ejer.

Udskiftningen 1786 – 88

Ved den kgl. forordning af 1781 blev bestemt af jorderne i et sogn skulle udskiftes, når blot een af ejerne forlangte det. Ejerne måtte selv bekoste opmålingen og delingen. Problemet har sikkert været genstand for mange diskussioner inden for bylaget, men det må være endt med at udskiftningen ret hurtigt blev iværksat. Som omtalt under Agernavnene fandt den grundlæggende opmåling sted i 1786, og forslag til udskiftningen blev umiddelbart derefter udfærdiget af landinspektøren.

Der har her som andre steder været en udpræget modvilje mod at udflytte gårdene. Men nogle måtte flytte ud, og den foreslåede løsning har været et kompromis og ikke særlig vellykket.

Ved sammenligning af kortene før og efter udskiftningen er man i stand til at følge hver enkelt gårds skæbne, pag. 42 og 43. Det gælder også detailplanerne over selve bykærnen, pag. 44 og 45.

Resultatet blev den såkaldte stjerneudskiftning, hvor så mange gårdbygninger som muligt bevares i selve landsbyen og de enkelte ejendommers jorder „stråler“ ud til de tre sider, smalle ved byen og bredere udefter. Ud over den uheldige form for lodderne bliver afstanden fra bygningerne til de yderste marker også betydelig. Antallet af eng- og moselodder er også usædvanligt stort, så det er i høj grad et spørgsmål, hvor meget arbejdsbesparelse, der var forbundet med ordningen. Men jorden blev jo nu ens egen, liberalismen var slået igennem.

Nye veje blev fastlagt, som regel på helt andre steder end de tidligere. Da loddernes areal blev udregnet efter det geometriske areal, kombineret med en takst for jordens bonitet, skulle hver enkelt have udstukket grænser, der forholdsmæssigt svarede til hans gamle andel i fællesskabet. Trods det ikke helt tilfredsstillende resultat, må en nutidig tekniker beundre det kolossale arbejde, landinspektøren har haft med beregninger og markarbejde til de mindste detaljer. Men „skønhedsfejl“, som knækket i vejen til Brøndbyvester burde være undgået. Det blev først rettet ud i 1930'erne. Tilsvarende forhold fandtes også på vejen til Vridsløselille ved det s.-v. skel af nr. 19.

Af de tidligere 16 gårde + præstegården fik de 9 ejendomme lodder i sammenhæng med bygningerne i byen, medens resten måtte finde sig i kørslen fra bygningerne til hovedlodden, eller udflytte gården.

Husmænd med jord skulle alle flytte ud.

De gamle landvæsenprotokoller fra udskiftningen udviser at der under møderne med lodsejerne ikke var enighed overalt. Særlig Hans Rasmussen var utilfreds med udflytningen helt nordpå og krævede at bymændene i det mindste skulle medvirke til bygningen af den ny gård.

Ole Jensens enke, ved sønnen Hans Olsen, ville gerne udflytte, men krævede i så fald en nordlig grænse for sin lod (senere nr. 18), helt op til nordsiden af Gryde Agre og sænkningen i Wrangle Engene. Herimod „gjorde de omkringliggende adskillige indvendinger og ikke derudi ville samtykke“.

Ved senere møder protesterede særlig Jens Svendsen, kirkebonden (senere nr. 3), mod det af Hans Olsen forlangte. Fogden, Johan Jørgen Andersen, var af samme mening.

Det endte med en „Eragtning“ fra kommissionen den 26. marts 1788. Kendelsen er ikke let læselig, men at Hans Olsen ikke fik medhold i sit krav, fremgår tydeligt ved sammenligning mellem kortet over agrene og udskiftningskortet.

Det må formodes, at udskiftningen var tilendebragt i løbet af få år og at udflytningen for de flestes vedkommende var foretaget inden ca. 1800. Der er dog ikke fundet kilder til konstatering heraf.

Ikke så snart var dette arbejde færdigt før der påbegyndtes en hel del handel med jordstykker. Da matriklens udarbejdelse strækker sig til 1844 og de pågældende udstykninger, pag. 8 og 9 på kortet, viser det mod sædvane en hel del matrikelnumre med litra.

I begyndelsen af 1800-tallet indtraf dårlige tider for Danmark, vi holdt jo – som ofte før – på en forkert hest i Napoleonskrigene. Det endte som bekendt med statens bankerot i 1813, og landbruget har naturligvis også mærket de trange tider. Men Vallensbækfolkene havde deres gode jorder (boniteret fra takst 18 til 22 for størstedelen af agerjorden), de lå i nærheden af et vigtigt afsætningssted for deres produkter, København, og tiderne gik snart efter igen opad.

Brøndbyernes vandsteder

Både af hensyn til kreaturernes drikkevand og af hensyn til de gamle brandfarlige tæt sammenbyggede, strå-tækte gårde og huse i de gamle landsbyer var vandsteder, gadekær og branddamme meget nødvendige, men da udflytningen skete efter fællesskabets ophævelse, opstod der tvivl om, hvorvidt de udflyttede bønder havde oprensningspligt i landsbyen som hidtil.

Den 2. januar 1776 udsendte Det kgl. danske Cancelli derfor brev til »General Land Oeconomi- og Commerce-Collegium angaaende Udflytternes Fritagelse for Deel i at opgrave Bondebyers Vandsteder«.

»Som svar paa bemeldte Colligii Skrivelse af 24de October f.A. hvori forlanges Cancelliets Betænkning om og hvorvidt nogle Udflytters Vegring ved at tage Deel i Vandstedernes Opgravning i og ved Bondebyer efter Forordningen af 29de Febr 1772 kan gived Medhold eller ikke, skulde man melde:

At Cancelliet ikke indseer, at Saadant bør paalægges Udflyttere, deels da de ikke have nogen Nytte af saadanne Vandsteders Oprensning, og deels da de selv aleene maa besørge Oprensningen af Vandstederne ved deres udflyttede Gaarde«.

Et bo-skifte i 1786

Oluf Jensen, også anført *Ole* Jensen, fæstebonde under Kroens jord i Vallensbæk, fik ved dokument af 2. marts 1767, lyst 11. maj 1767, lyst arvefæste til halvdelen af gården, gl. nr. 4, beliggende midt i byen.

Han er den største hartkornsejer i byen sammen med ejeren af den anden halvdel af nr. 4, Albreth Olsen. Hver har hartkorn 12 td. Osk. 3 fk. 0 alb.

Han dør i 1786 og enken foranlediger et skifte den 7. oktober 1786. Enken er Kiersten Stephensdatter, og der er 5 børn i ægteskabet.

Hans Olsen, 20½ år.

Jens Olsen, 14 år.

Peder Olsen, 8 år.

Birthe Olsen, 16 år, nærer sig hos sin morfader, gd.-mand i Valdbye.

Mette Olsen, 11 år.

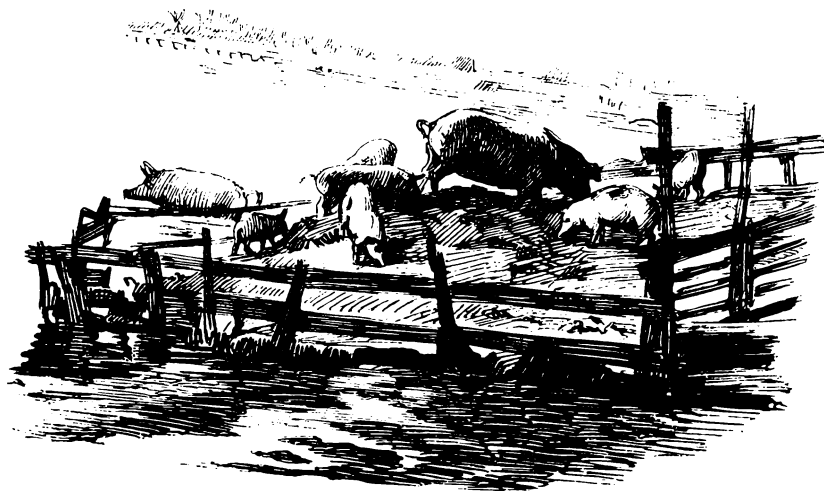
I fortegnelsen over aktiverne i boet er opført ca. 200 poster. Meget udspecificeret giver det indtryk af en velhavende familie. Men Hedebønderne indtog jo også en særstilling og kan ikke umiddelbart sammenlignes med landets øvrige fæstebønder.

Af aktiverne kan spredt nævnes:

1 beslagen egekiste	12 Rd.
1 dragkiste	6 Rd.
1 jern-bilæggerovn	8 Rd. 4 sk.
1 dreiels-sengeomhæng	6 Rd. 4 sk.
1 olmerdugsdyne med blå overtræk	4 Rd.
2 underdyner	8 Rd.

Desuden en meget lang række dyner, lagener, kister, borde, stole, køkkentøj, spisetilbehør, porcelæner m. v.

Herefter nævnes markredskaberne og besætningen, som er særlig interessant:

1 sort hest	8 år, 28 Rd.
1 do	10 år, 24 Rd.
1 sort hoppe	14 år, 16 Rd.
1 brun do	13 år, 16 Rd.
1 brunbl. do	4 år, 12 Rd.
1 grå do	11 år, 9 Rd.
1 do	18 år, 4 Rd.
1 do hest	14 år, 6 Rd.
1 sort hest	12 år, 5 Rd.
1 brun hest	10 år, 5 Rd.
1 sort hoppe	20 år, 2 Rd.
1 sort do	6 år, 5 Rd.
4 sort kou	10 Rd.
1 hvid kou	10 Rd.
1 sort kou	9 Rd.
1 do	8 Rd.
1 do	8 Rd.
2 grisesøer	3 Rd. 2 sk.
17 ungsiuen	22 Rd.

Og endelig er gårdens bygninger vurderet til 600 Rd. og udsæd og beholdning af korn til 260 Rd.

Ialt beløb boets aktiver sig 1470 Rd. Herfra gik passiverne 393 Rd., således at formuen blev opgjort til 1077 Rd.

Der tilkom enken halvdelen 538 Rd. 4 Sk. og børnene det samme, delt med værdier for 134 Rd. 4 Sk. til hver af de tre drenge og 67 Rd. 2 Sk. til hver af de to piger. Hertil kom nogle nærmere specificerede klædningsstykker til børnene.

Hvorfor pigerne kun skulle have halvdelen af drengenes arv er uforståeligt for et nutidsmenneske, men det må tages i betragtning, at pigerne ved giftermål havde krav på en vis medgift.

Allerede den 22. januar 1787 skøder enken ejendommen til sin ældste søn Hans Olsen. Hun er ikke opført i folketællingslisten 1787 og er formentlig fraflyttet byen. Derimod

En kone og hendes mand fra det lille landbrug på vej til København med en gris til salg i hovedstaden. Tegning fra 1875.

har den driftige ny ejer giftet sig med den kun 16-årige Inger Andersdatter og har stadig sine 3 søskende boende på gården. Han har været meget aktiv. Under udskiftningen var han meget utilfreds med den ham tildelte udflytterlod, som senere blev til nyt matr. nr. 18, (Store Vejlegård). Herom er berettet under udskiftningen.

Det er bemærkelsesværdigt at gården havde 12 heste, men den daglige drift af den store gård krævede mange „hestekræfter“. Jorden var ofte tung, og hyppigt var der brug for kørsel til storbyen. De forskelligartede prisansættelser på hestene falder også i øjnene. Antallet af køer er besynderligt lille, og prisen pr. ko heller ikke særlig stor. Derimod synes han at have opdaget fordelene ved at etablere en god svinebestand.

Det er vist umuligt at sammenligne datidens priser med nutidens. Særligt sagkyndige vil sikkert komme til vidt forskellige resultater om mangedoblingen af rigsdalerprisen til vore priser, men mon ikke man kan fastslå, at Ole Jensen og hans familie har været vel aflagt, især når der sammenlignes med den sidste halvdel af byens befolkning, således som folketællingslisten beskriver.

En gårdmandsfamilie i 1786

Også Peiter Pedersen var en fæstebonde, der af Kronens jorder fik tilskødet sin gård 1766. Hartkornet var 9 td. 0 sk. 2 fk. 0 3/4 alb., noget mindre end den foran omtalte gård, men alligevel svarende til et tilliggende af ca. 82 td. ld. (gl. nr. 10, nyt nr. 11).

Han har 20 år efter følt, at kræfterne svigtede ham og har derfor, som det ordensmenneske han har været, bestemt at retningslinierne for ejendommens videre skæbne skulle fastlægges.

Han opretter derfor i 1786 et testamente, lyst d. 10. juli s. a., hvoraf hovedparten skal gengives, fordi det i virkeligheden beskriver, hvad en ældre, almindelig gårdmand ønskede i „pension“ efter afståelsen af gården til sønnen.

Dokumentet, som sikkert er affattet af en prokurator, giver et billede af den tids udtryksmåde, med mere følelsesbetonede begrundelser end en nutidig advokat ville benytte, men det giver i realiteten gode detaljer af de livsvilkår, en almindelig hedebonde var vant til. Uddrag af dokumentet:

Undertegnede Peiter Pedersen, gårdmand og selvejer i Vallensbæk Sogn på Københavns Amt, gør vitterligt at jeg med min hustru Kirsten Jensdt's samtykke, i kraft af den kgl. forordning af 13. maj 1769, 5 post, giver følgende disposition og anordning, hvorledes jeg vil med min gård og øvrige ejendele efter min død, skal forholdes, nemlig:

Min søn, Jens Peitersen, som har tjent mig trolig og flittigt, forestået gårdens avlings bedrift for mig i min høje alderdom og skrøbelige tilstand, skal have gården med tilliggende jorder, som består af hartkorn 9-2-0-0 3/4 (sk. v. 9-0-2-0 3/4), samt indbo besætning og avlingsredskaber med iøvrigt hvad gården er tilhørende til fuldkommen arv og ejendom, når jeg enten ved døden afgår, eller jeg bliver til sinds at fraflytte gården, i hvilket sidste fald Jens Peitersen og efterkommende ejere skal være forpligtet til at forsyne os med fornøden føde, pleje og husholdning, sålænge vi lever, eller om vi ej det forlanger, opbygge et hus og for os indrette samme med fornøden loft, vinduer, døre og skorsten, samt derunder at indsætte en ovn og vedligeholde samme hus til for os vores livstid og da give os årlig til husholdning, 4 Td. rug, 3 Td. byg, 3 Td. malt, et fede Svin af 12 Rd. værdi, 2 Lp. smør, fri græs til en ko, som vi forbeholder os at medtage fra stedet, samt til sammes vinterfodring 150 Lp. hø og 150 Lp. halm fri om sommeren til 4 får med 20 forsvarlige læs tørv, leveret os årlig i huset, og 20 Rd. i penge, som betales i 2.de terminer, 10 Rd. hvert halve år.

Af indbo forbeholder vi til fornøden brug, sålænge vi lever:

- 1 forsvarlig seng med omhæng
- 4 gode dyner
- 3 gode puder
- 3 gode puder med dun
- 2 stk. hørlærreds- og 2 stk. blå lagener
- 2 stk. håndklæder
- 2 duge
- 1 skovl
- 1 rive

1 garnvindsel
1 gryde
1 fjerding kobberkedel
1 ølfjerding
1 hulsi
1 øllopping
1 bord
1 bænk
1 par lysestager

hvilket alt efter begge vor død skal tilfalde gårdens ejer, imod at det af dette indhold efterkommes, men når en af os gamle, min kone eller jeg, ved døden afgår, nyder den efterlevende ikkun det halve af foranførte vederlagsfri foder og græsning, for ko og får undtages, som leveres fuldt.

Skal Jens Peitersen derimod inklade sig i ægteskab efter at han gården haver overtaget, indbetales til følgende mine andre børn og, nemlig til min søn, Petter Pettersen 50 Rd., Hans Pettersen, 100 Rd. 1 ny blå dyne.

1 par hørlærredslagener.

2 håndklæder og en dug.

Min datter Margrethe Peitersdatter, i ægteskab med Tønnes Larsen, skal have i rede penge 66 Rd. 4 Sk., 1 blå dreiels underdyne, og en ditto hovedpude.

Min datter Kirsten Peitersdatter, som er ugift, skal have i rede penge 66 Rd. 4 Sk., klæder til en seng, nemlig 3 dyner og 2 puder.

Det var på tide at Peiter Pedersen fik beskikket sit bo. Han må være afgået ved døden kort efter, for ved folketællingen året efter er sønnen, Jens Peitersen, opført som ejer af gården, boende sammen med sin moder og sine søskende. Han får også skøde på gården dette år.

I de følgende år, helt til 1820, frasælger han en hel af sine jorder, således at der ved matriklens afslutning 1844 kun er 63 Td. Ld. til ejendommen.

Fortegnelsen over bohavet giver vist ikke anledning til mange kommentarer af usædvanlig art. Det er dog værd at bemærke, at de gamle bondeslægter satte stor pris på ordentligt sengetøj, og at et – ofte kostbart – sengeomhæng hørte med til en velforsynet husholdning.

Vallensbæk i 1787

Efter at have stiftet bekendtskab med to større gårdmandsfamiliers forhold i 1786 er det naturligt at søge oplysninger om de øvrige medlemmer af det lille bondesamfund. Det er så heldigt, at arkiverne nu kan give os langt flere oplysninger end for de tidligere perioder. Der er kommet en vis orden på administrationen, der ved enevældens indførelse blev delt i en række statskontorer. Fortegnelser over landets jorder blev udfærdiget gennem de omtalte matrikler af 1664 og

1688. Gennem Rentekammeret oprettedes skødeprotokoller for alle egne i riget. Som noget helt nyt blev ved Danske Lov bestemt, at der inden 30 dage efter et dødsfald skulle foretages skifte af boet ved det offentliges medvirken. For kirkebogsføringen blev skærpede regler indført. Den første folketælling fandt sted i 1769, dog uden notat af navne. Folketællingen af 1787 indeholder derimod oplysninger af den største vigtighed. Navne på alle, deres erhverv, alder og ægteskabelige stilling blev noteret og giver os et førstehåndskendskab til menneskene og deres levevilkår. I forbindelse med ovennævnte arkivalier, suppleret med forskellige andre specialfortegnelser, er vi i stand til at danne os et troværdigt billede af datidens Danmark.

For Vallensbæks vedkommende er foretaget følgende notater.

Nr.	Navn	Alder	Ægtesk. stilling	Erhverv
1	Christopher Nyrop Vilhelmine Johanne Schvanitz 3 børn Præstens moder 6 tjenestefolk	35 24	g. 1. gang g. 1. gang	Sognepræst Kone
2	Ib Bro Elisabeth Maria Holtzberg Konens forældre 1 søn 1 tjenestepige	31 39	g. 1. gang g. 1. gang	Dein og skoleholder Kone
3	Cord Knudsen Anne Hansdt. 1 søn af konens 1. ægteskab + 5 børn af nuv. ægteskab 2 tjenestefolk	38 40	g. 1. gang g. 2. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
4	Ole Hansen Mette Nielsdt. 1 søn 5 tjenestefolk	57 47	g. 1. gang g. 2. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
5	Lars Mortensen Margrethe Pedersdatter 3 børn 2 tjenestefolk, heraf 1 nat. soldat	68	g. 2. gang g. 1. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
6	Johan Jørgen Andersen Anna Hansdt. 2 børn af konens 1. ægteskab 2 børn af konens 2. ægteskab 2 tjenestefolk	30 50	g. 1. gang g. 2. gang	Bonde og gårdbeboer samt landfoged Kone
7	Jens Svendsen Johanne Pedersdt. 5 børn af konens 1. ægteskab 1 barn af konens 2. ægteskab	40 49	g. 1. gang g. 2. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
8	Albrecht Olsen Inger Pedersdt. 1 søsterdt. af konen 5 tjenestefolk	58 43	g. 1. gang g. 1. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
9	Hans Olsen Inger Andersdt. 3 søskende til manden 2 tjenestefolk	21 16	g. 1. gang g. 1. gang	Bonde og gårdbeboer Kone

Nr.	Navn	Alder	Ægtesk. stilling	Erhverv
10	Peder Hansen Abelone Knudsdt. 1 søn af mandens 1. ægteskab 4 tjenestefolk	54 26	g. 2. gang g. 1. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
11	Christopher Pedersen Kirsten Hansdt. 1 søn af nuv. ægteskab Konens søstersøn 1 tjenestepige	32 21	g. 1. gang g. 2. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
12	Niels Pedersen Anne Hansdt. 1 søn af mandens 1. ægteskab 4 børn af nuv. ægteskab 1 tjenestepige	55 41	g. 2. gang g. 1. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
13	Jens Petersen Kirsten Jensdt. Husbonds moder Hans Petersen Kirsten Petersdt. Jens Tønnesen Maren Jensdt. Hans Jensen	27 57 20 25 21 13	ugift }	Bonde og gårdbeboer Enke Husb. søskende Tjenestedreng Husb. søsters børn
14	Anders Sørensen Johanne Nielsdt. 3 børn 1 barnebarn 1 tjenestedreng	53 55	g. 1. gang g. 1. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
15	Tønnes Larsen Margrethe Pedersdt. 1 søn af mandens 1. ægteskab 1 søn af nuv. ægteskab 1 tjenestepige	59	g. 2. gang g. 1. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
16	Niels Thorsen Maren Pedersdt. Konens forældre Konens søster	32 21	g. 1. gang g. 1. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
17	Ole Olsen Inger Andersdt. 3 børn af konens 1. ægteskab 1 barn af nuv. ægteskab	39 44	g. 1. gang g. 2. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
18	Hans Rasmussen Berthe Hansdt. 3 børn 2 tjenestefolk	47 38	g. 1. gang g. 1. gang	Bonde og gårdbeboer Kone
19	Jens Pedersen Kirsten Pedersdt.	66 66	g. 1. gang g. 1. gang	Husmand Kone
20	Gunder Hansen Ingeborg Hansdt.	51 37	g. 2. gang g. 1. gang	Husmand og nyttig for en gårdmand Kone
21	Hans Pedersen Anne Pedersdt.	21 55	ungkarl ugift	Husmand og hugger Inderste og lever af almisse
22	Lars Nielsen Anne Margrethe 2 børn	59 45	g. 1. gang g. 1. gang	Husmand og landarb. Kone
23	Niels Hansen Karen Jørgensdt. 2 børn	42 42	g. 1. gang g. 1. gang	Husmand og hjælper Bonde Kone

Udover forannævnte Gaardbeboere og Husmænd med Jord fandtes der ved folketællingen i 1787 en række familier i landsbyen, hvis tilværelse nok kan give anledning til eftertanke. Sognepræsten, Christopher Nyrup, (se Glostrupbogen 1956) 35 år, har for fleres vedkommende med en noget nærgående omtale karakteriseret familieoverhovederne som følger:

Navn	Alder	Stilling
24 Roel Harder, f. Nerger	64	Degns moder fra Brøndby. Lever af pension
25 Michel Nilsen	54	Husmand. Betler ofte af mangel på arbejde
26 Karen Nilsen	64	Husmands enke. Ydes hjælp af fattigkassen
27 Nils Jacobsen	44	Husmand og skrædder
28 Peder Pedersen	51	Husmand og skomager
29 Anders Olsen	56	Husmand og hidindtil næret sig ved væverarbejde
30 Christian Otzersen	69	Lever af almisse og sognets fattigkasse
31 Hans Jørgen Mortensen	40	Husmand. Nærer sig ved landarbejde, når han kan få noget
32 Anders Olsen	40	Går i dagleje
33 Nicolaj Jensen	41	Smed
34 Anders Christensen	38	Tjener hos bonden
35 Jochum Friderich Larsen	60	Enkemand. Forhen skomager. Lever nu af almisse
36 Ole Pedersen	39	Nat. soldat
37 Nils Nilsen	62	Tager brødet, hvor han kan få det
38 Nils Nilsen	50	Demitteret dragon. Nyder ophold, dels ved arbejde, dels ved almisse
39 Peter Petersen	37	I tjeneste hos en gårdmand og ellers spillemand og nærer sig derved
40 Nils Larsen	66	Hyrde eller røgter ved byens fæled
41 Berte Nilsdatter	60	Lever af håndarbejde, hvorved hun tillige opholder sin søn, der ej selv fortjener noget
42 Peder Nilsen	53	Hugger
43 Anne Nilsdatter	55	Nyder almissegave
44 Peder Jensen	36	Sig nærer ved at betle af mangel på arbejde
45 Jens Larsen fra Skåne	52	Skulle tage arbejde fra gårdmanden, men næsten i år intet have fået
46 Ole Larsen	46	Ingen næringsvej uden betleri Konen sælger hvedebrød
47 Martin Lange	54	Lejeboende. Afsk. soldat. Har 12 rd. i pension. Går hver dag om med kone og børn for at få almisse
48 Jens Larsen	32	Smed
49 Hans Mortensen	56	Nærer sig ved arbejde for bonden eller ved almisse

Fodermesterhuset fra Kirkebredegård

Sandeligt et grumt billede af samfundsforholdene for de små i landet. Målt med vor tids alen må de have været tålmodige, men hvordan har de følt det, når de ofte måtte gå en ydmygende tiggergang til de mere velbjegete bønder i sognet, og måske også udensogns, hvor de dog ikke var velsete.

I 1799 kom en ny fattiglov, der gav mere ordnede forhold. Det er symptomatisk, at der ved den næste folketælling i 1801 ikke er anført en eneste, der lever af almisse eller er på fattigvæsenet. Det var der dog, men den ny præst, Niels Schouboe, 45 år, der da forestod optællingen, har måske været mere taktfuld end forgængeren. Det er åbenlyst at 1801 udviser et samfund i vækst. Udover den faste gruppe af hartkornsejerne, bønderne, skal nævnes følgende livsstillinger:

3 tømrere, 2 skomagere, 2 smede, 2 vævere, 1 skrædder, 1 kvinde, der lever af håndarbejde og 1 af vask og blegning. Hertil kommer 3 soldater eller matroser, dels i tjeneste, dels afskedigede. Og tilsidst byens hyrde på 66 år, samt en række „jordløse husmænd“ altså daglejere.

Det samlede folketal var fra 1787 til 1801 steget fra 240 til 311 personer, en fremgang der nok må ses i belysning af, at udskiftningens virkninger – en mere energisk udnyttelse af jorden, der var blevet „ens eget“ – var ved at slå igennem.

Slægtskabet mellem gårdfolkene

Det er en kendsgerning, at stænderne her i landet ved giftermål ikke blandede sig med hinanden. Det var indtil ca. 1850 ganske usædvanligt at en gårdmandssøn tog en husmandspige til ægte og vice versa. De 16 „større“ bondefamilier i Vallensbæk på udskiftningstiden har derfor efter den tids moralbegreber været henvist til at være i nogen grad „selvforsynende“ ved slægtens videreførelse. Dog skal omtales, at man ikke helt sjældent ser brud eller brudgom hentet fra en nærliggende landsby. Og myndighederne, præsten bl. a., skulle føre stærk kontrol med at ægtefællerne ved giftermålet ikke var for nær beslægtet. Men til trods herfor kan man sikkert gå ud fra – idet nævnte forhold har eksisteret gennem århundreder – at næsten alle Hedeboenderne på en eller anden måde har været i slægt med hinanden.

En tilfældig bekræftelse herpå fremgår af et arveafkald, udstedt i 1796 af børnene efter Cordt Knudsens ægteskab med „hans nu hensovende hustru, Anne Hansdatter“. Det lyder:

„Jeg, Hans Andersen, gårdmand i Wiersløw og Inger Andersdatter i ægteskab med udflyttet gårdmand, Hans Olsen af Wallensbæk, begge stif-børn af bemeldte Cordt Knudsen,

1796

jeg Thomas Larsen, gårdmand af Wredsløselille på min kone, Birthe Cordtsdatters vegne, og jeg Hans Olsen, gårdmand boende i Wallensbæk, på min kone, Ester Cordtdt's vegne kienner og herved tilstår, at da vi ved vores giftermål enhver især er af vores kære fader og forældre blevet givet så skikkelig og god udstyr, at vi intet videre skal have af deres bo at fordre som arv, når det måtte behage gud, nogen af dem ved døden at bortkalde, så er det vi hermed eenstemmig og enhver for sig aflægger skyldigste taksigelse til bemeldte vores kære forældre, både for en kristelig og kærlig opdragelse, som og for os bemeldte godhed med givne udstyr og medgift, og med dette vores afkald fraskriver vi al fordring, for os og vore arvinger, som arv i boet efter deres dødelige afgang og overlader samme til deling mellem de andre tilbageværende 5 umyndige og uforsørgede børn, som er vores søskende, uden nogen videre pretention, enten af os eller vore arvinger“.

Man vil genfinde flere navne i folketællingen 1787.

Af folketællingen fremgår også, at det er et betragteligt antal ægteskaber, hvor den ene af parterne har været gift før. Aldersforskellen mellem ægtefæller kan også være stor, f.eks. er Johan Jørgen Andersen 30 år og hans kone, Anna Hansdatter 50 år. Han kom fra Flaskekroen og hun var tidligere enke med en af de største gårde.

Af de 16 opførte gårdmandsfolk er 1 ugift, 5 par er gift 1 gang og for 10 har den ene været gift 2. gang. Vi kan dog ikke direkte sammenligne forholdene dengang med vor tid. I bondesamfundet for snart 200 år siden kendte mand og kvinde naturligvis til forelskelse og kærlighed, men ved siden heraf stillede livet så strenge krav til det daglige virke at en gård, hvor en af ægtefællerne døde, ikke i længere tid kunne klare sig uden begge parter. Fornuften vejede sikkert lige så meget som følelser. Og selv om vi ikke kan se ind i deres inderste tanker, må vi gå ud fra at de har affundet sig med vilkårene uden særlig fortrydelse. Det daglige liv måtte gå videre, og det er vel et stort spørgsmål, om nutidens ægteskaber, som regel stiftet på et rent følelsesgrundlag, i længden er mere holdbart. Men dette hører naturligvis ikke i første række hjemme i en egnsberetning. Det påkalder en forsker af særlig kvalitet, og dog kan en egnsforsker ikke undgå at blive optaget af disse dyberegående emner. Datidens større bønder er ofte i litteraturen blevet beskrevet som hovne og hjerteløse. De fandtes sikkert også, men mon det Vallensbæk-samfund, der var i 1780'erne med de mange helt fattige medlemmer, kunne have eksisteret, hvis der ikke foruden fattigvæsenet havde været en eller anden form for „barmhjertige samaritanere“, sikkert i skikkelse af gårdmandskonerne.

Lidt om familierne i Vallensbæk 1733-1787

Kirkebøgerne i Vallensbæk sogn går tilbage til 1733. Vi er herved i stand til at følge det lille samfunds tilværelse i godt et halvt hundrede år, indtil udskiftningen opløste fællesskabet og indledte en helt ny tid.

Kirkebogen indeholder hundreder af navne på fødte, konfirmerede, viede og begravede. Det vil her føre alt for vidt at gå i detaljer for alle disse grupper. Men da folketællingen 1787 antyder et ret stærkt indgifte, kunne en undersøgelse af dette spørgsmål være på sin plads.

Det var en næsten ufravigelig regel, at vielserne fandt sted i brudens sogn. Vi er derfor i stand til at følge antallet af brude fra Vallensbæk, og samtidig af præstens optegnelser se, hvor mange der blev „bortført“ fra sognet, idet brudgommens hjemsted som regel er anført.

Præsten har i løbet af de 55 år viset 164 par. Vielsen bestod først i, at trolovelsen blev indtegnet i kirkebogen på præstegården, idet samtidig 2 forlovere underskrev på („caverede“), at der ikke fandtes noget lovstridigt – f. eks. for nært slægtskab eller et andet giftermål – mod at ægteskabet blev indgået.

Sognepræst Jesper Løwe har i 1745 været yderst forsigtig, da han viede byens degn, Peter Bennike, der må have været enkemand af nyere dato:

„Om der skulle vorde anklager eller påtale, at degnen, Peter Bennike gifter sig før hans sørgeår er omme, da lover vi at holde præsten, hr. Jesper Løwe, som forretter trolovelsen og vielsen, fri for al tiltale, skade og omkostning.

Jens Rømer Søvren Tønnesen“.

Men det var jo også i den strenge Pietismes dage.

I samklang med disse regler var den offentlige „Absolution“ i kirken. Det betyder syndsforladelse. Når en ugift kvinde havde fået et barn uden for ægteskab, måtte hun stå til skrifte offentligt, og præsten gav hende derefter på samfundets vegne tilgivelse for den „synd“, hun havde begået. Vi citerer:

„6. juni p. Domini trin. Anno 1751 publice absolveret Anna Andersdt. for Leyermaal, udlagt til Barne-Fader Søren Larsen, Aftakket Soldatt, som tiente Ole Hansen Gaardmand, men undløb af sin tjeneste“.

For at undgå en sådan offentlig nedværdigelse tyede nogle kvinder til flugt fra sognene, og det, der var alvorligere, foster- og barnedrab.

Af de 164 vielser i Vallensbæk findes 16, som ikke ses at vedrøre befolkningen direkte. De omfatter lidt fremmedartede navne, Bremer, Moss, Køster, Roselin, Winge, Henschel, Brinchmann, Kæstner, Gødsche, Hiordt, v. Dehly m. fl. Foran navnene er anført Monsieur eller Velædle for mæn-

denes vedkommende, og foran brudenes navne: Velædle, Mademoiselle eller Jomfru. Det blev ikke anvendt ved vielserne for den almindelige befolkning. Det kan have været præstens bekendtskab eller også folk, der fandt det romantisk at blive viet i en landsbykirke, nøjagtig som det har været moderne i vort århundrede.

For den stedlige befolknings vedkommende er det som regel gode gamle danske navne, der er indført i bogen, se nedenfor.

Vielserne er ret jævnt fordelt over hele tidsrummet, d. v. s. at der årligt er forrettet 3 vielser. Som nævnt ses 16 vielser ikke at vedrøre den stedlige befolkning direkte. Tilbage bliver 148 vielser, hvor der for 46 er indtegnet en brudgom udefra eller ca. 31 pct. Man kan nok gå ud fra, at et tilsvarende antal af Vallensbækmændene har hentet deres brude uden for sognet.

Groft skitseret har der altså kun fundet giftermål sted mellem Vallensbækkere for: $100 \text{ pct.} \div 2 \times 31 \text{ pct.}$, lig 38 pct. Der er altså slet ikke tale om noget alvorligt indgifte, som tilfældet har været på mange småøer i gammel tid. Men bemærkelsesværdigt er det helt dominerende antal ægteskaber, hvor den ene part er enke eller ægtemand.

Af brudgommens hjemstavn er noteret: 12 fra Brøndbyerne, 3 fra Glostrup, 3 fra Tranegilde, 2 fra Ballerup, 6 fra Herstederne, 3 fra Taastrup-Valby, 1 fra Kildebrønde, 1 fra Avedøre, 3 fra Ishøj, 6 fra København, 1 fra Kallerup, 1 fra Rødovre, 1 fra Valby ved København og 1 fra Jylland. For 2 er hjemstaven ulæselig i kirkebogen.

Som foran omtalt synes Hdeboegnen at have været een stor familie, men selv om der er forløbet århundreder med indbyrdes giftermål, har befolkningstallet samlet været så stort, at der til stadighed er tilført slægterne nyt blod, fra de forskellige sogne.

Af mindre betydning, men dog nok af interesse for mange, er navnegivningen i 1700-tallet. En optælling blandt de viede i omtalte periode viser:

Per, Peter, Pelter, Peder	: 23	Karen	: 22
Hans	: 18	Ane, Anne, Anna	: 18
Lars, Lauritz	: 14	Margrethe	: 14
Ole, Olle	: 13	Birthe	: 9
Christen, Christian	: 9	Kirsten	: 14
Jens	: 9	Maren	: 11
Jørgen	: 7	Bodil	: 7
Niels	: 10	Johanne	: 8
Anders	: 12	Mette	: 6
Rasmus	: 5	Apollone, Abelone	: 4
Bent	: 3	Cathrine	: 3
		Maria, Marie	: 3
Søren	: 3	Inger	: 6
Tønnes	: 3	Else	: 4
Nilaus	: 2	Birgitte	: 2
Oluf	: 1	Ellen	: 3

Clement	: 1	Lucie	: 1
Jeppé, Jep	: 1	Susanne	: 1
Lorentz	: 1	Malene	: 1
Michel, Mikkel	: 2	Barbara	: 1
Johan	: 4	Zitsel (Sidsel)	: 1
Christopher	: 3	Lisbeth	: 2
Knud	: 1	Bente	: 1
Gottfred	: 1	Dorthe	: 1
Henric	: 1	Elisabeth	: 2
Gunder	: 1	Ingeborg	: 2
Thor (d)	: 1	Ellin	: 1
Balsasar	: 1	Rosina	: 1
Cordt, Cort	: 1	Giertrud	: 1
Rosmer	: 1	Pernille	: 1

Navnegivning er vist den mest konservative form i samfundslivet. De fleste navne går igen fra Middelalderens begyndelse til vore dage.

Angående folkeoplysning bør noteres, at den almindelige læse- og skrivefærdighed ikke har stået særligt højt i tidsrummet 1733- ca. 1750. Forloverne, der skulle „cavere“, har som regel undertegnet erklæringen med deres forbogstaver, ubehjælpsomt nedprentet, med præstens efterfølgende angivelse af navnet. Det minder meget om vore 5-årige børns forsøg på skrivekunsten, men det må erindres, at skolerne på ryttergodset først blev oprettet i 1720'erne – dog fandtes der en degn i Vallensbæk allerede i 1680, men han har nok kun betjent kirken. Skoler blev først gjort obligatorisk i 1739, og det daværende ældre slægtled har været analfabeter. Men det må stærkt pointeres, at de på trods heraf godt kunne have været i besiddelse af viden og almindelig sund fornuft.

Vallensbæk i 1834

S. Stermer har i 1834 udgivet 2 bind med beskrivelse af sognene i Københavns og Roskilde amtsråds kredse. Beskrivelsen er interessant, fordi den indeholder et væld af oplysninger og statistik. Der skal her gives et uddrag af de beretninger for Vallensbæk, som nutiden må være interesseret i.

Han meddeler, at der i sognet findes præstegården, 1 fæstegård (nuv. matr. nr. 3), 22 selvejergårde, 6 selvejerhuse, 25 jordløse selvejerhuse og 8 fæstehuse. Af disse sidste er de 3 under præsteembedet, 1 under en bondegård og 1 under Den Nissenske Stiftelse (enkesæde for en præsteenke).

Endvidere findes kirken, tilhørende nævnte stiftelse, 1 fattighus og skolen med tilhørende degne- og klokkerbolig.

På dette tidspunkt er 15 gårde og 11 huse udflyttet fra selve byen.

Under en beskrivelse af naturforholdene omtales Vallensbæk Mose som ret værdiløs for tørveskær. Bønderne henter deres tørv i Sengeløse, Ledøje m. fl. steder, brænde hentes i Roskilde, København eller Nordsjælland.

Ud over gårdejerne findes i sognet 2 hjulmænd, 2 tømmermænd, 2 smede, 2 skomagere, 6 skræddere, 6 vævere, 27

karle, 26 piger og 12 drenge, samt 14 innsiddere. Det er ikke helt i overensstemmelse med folketællingslisten fra 1834, men noget nær det samme.

Stermer kommer nu med en udtalelse, som forekommer noget uforståelig og derfor citeres efter ordlyden:

„Velstanden er mere tilsyneladende end virkelig og den øjeblikkelige fordel flødehandelen medfører, bidrager mindre til at fremme samme, end man var berettiget til at formode. Den virker derhos fordærveligt på beboernes religiøsitet og gode sæder“.

Efter nogle oplysninger om, at der er 60 børn i skolen, der også har gymnastik som fag, og om at jordemoderen bor i Vridsløselille, fælles med Herstederne og Klovtofte, mener han, at bygningerne er meget bedre end almindeligt på landet, måske fordi en stor del af byen brændte i 1824, og bygninger, der herefter udflyttedes, blev opført i en stil, „der synes at overstige beboernes evne og vilkår“. Den samlede brandassurance er 73.070 rd. sølv.

En gård på 9 td. hartkorn indeholder normalt 90 td. land, heraf 62 td. ager, 12 td. eng og 16 td. mose.

Der sås sædvanligt 10 td. rug, 14 td. byg, 15 td. havre, 8 td. ærter, 6 td. kartofler og 4 td. vikker. I middelår avles 6 fold rug, 7 fold byg og havre, 4 fold ærter, 8 fold kartofler og 5 fold vikker.

En nutidig landmand er vist ikke særlig imponeret over udbyttet.

Der findes nogen kløver, men ingen hør. Og kun et par jordbrugere sår lidt hvede.

Skov mangler aldeles, men der findes flere smukke haver. Gårdbesætningen er almindelig 8 à 10 heste, 12 høveder, 8 får og 10 svin.

Der fremstilles ikke væsentlige mængder af smør og ost. Mælken og fløden køres til hovedstaden, hvor smør og ost købes.

Stermer omtaler derefter fattigvæsenet. Antallet af fattige er steget foruroligende de senere år. I 1830 var kun 3 familier under fattigvæsenet og 5 andre med ekstraordinære ydelser, men disse tal er allerede året efter steget til henholdsvis 8 og 4.

(Fattigvæsenet er i denne bog indgående omtalt i et andet afsnit).

Stermer kommer derefter med en oplysning af mere end almindelig interesse: „Vesten for Vallensbæk by lå fordem et lidet kloster, hvoraf ethvert spor nu er forsvundet“.

Skulle det have ligget på Tyrehavebakken, hvortil det gamle vandresagn om stedet for kirkebygning også henlægges?

Efter en meget udførlig omtale af kirken og præstens forhold, slutter Stermer sin fortrinlige beretning med at oplyse, at der i sognet ikke findes personer uden for bondestand og

ingen vand eller vindmøller. Der findes et lidet krosted nede ved stranden som formedelst sin ubetydelighed kaldes Fidtekroen.

Dette navn findes på G.I.s kort både i 1852 og 1929 og omfatter matr. nr. 25 og/eller 26.

Desværre kommer Stermer ikke ind på, hvordan en bondesgårds bygninger så ud i 1834. Landsarkivet brandtaksationsprotokoller fra den tid er desværre for en stor dels vedkommende bortkommet, men enkelte oplysninger har der dog været at hente. Ganske vist er efternævnte taksation fra 1826 – formentlig en genopførelse eller udflytning, men den må sikkert være almenyldig for en mindre gård også i 1834.

Det drejer sig om gårdmand Anders Andersens gård, nyt matr. nr. 15 b, Vallensbæk. Den 24. oktober 1826 er beskrivelsen:

Således forandret og forbedret: Stuehuset med enderne i østre og vestre 9 + 2 fag, og 3 fag dybt, af bindingstømmer, klinede vægge med stråtag, en vinkel med en indgang til en forstue, hvorfra 3 stuer i samme bygning. Bilægger kakkelovn og brædegulv. Tvende køkkener med skorsten og bageovn, et bryggers med indmuret kobberkedel på 3/4 td., samt et gryde- og mælkekammer med hylder. Overalt her bræddeloft og lergulv.

Engelske vinduer og glatte døre, malede med oliefarve.	
Denne bygning vurderes à fag 50 rd., er	550 rd.
Kakkelovnen for	20 rd.
og kedelen for	30 rd.
	<hr/>
	600 rd.

Den østre længe 4 fag lang og 3 fag dyb. Af bindingstømmer og lervægge med stråtag, indrettet til hugge- og tørvehus, samt foderlo. Vurderet à fag 25 rd. ialt 100 rd.

Den vestre længe 7 fag lang og 3 fag dyb, af forrige bygningsmåde, indrettet til gennemkørsel med port, tærskelo, samt stald til 8 kreaturer med tilbehør. Vurdering 210 rd.

I gården en tømmerstak brønd med karm, som vurderes til 25 rd.

På dette tidspunkt er der altså slet ikke tale om de solide murstensbyggede gårde, vi kender i dag. De må være ændret engang i 1800-tallet. Hvornår kan ikke siges af arkivmaterialet, da der ikke dengang var tillagt myndighederne nogen byggetilladelse eller lignende kontrolforanstaltning.

Stermers bemærkning om at der var bygget over evne er nok lidt overdrevet, men man kan godt forestille sig at en hel del nyopførte gårde, med skinnende hvide vægge, det sorttjærede bindingsværk og det nytækkede gule stråtag, har været et betagende syn.

En bondeslægt i Vallensbæk

Blandt de meget kendte navne, man ofte støder på i Vallensbæks historie, er gårdmand og sogneforstander Ole Hansen.

Han var født den 19. april 1801 i Vallensbæk og døde samme sted den 14. juni 1869. Han blev begravet på Vallensbæk kirkegård den 21. juni.

Han var søn af Hans Olsen, der var født den 14. juni 1775 i Vallensbæk, og han døde den 25. juli 1843 og blev begravet på Vallensbæk kirkegård den 1. august. Han var gift med Ester Kortsdatter, der var født i 1777 og døbt den 2. juni. Hendes fødselsdato kendes ikke, men hun døde den 4. december 1857.

Hans Olsen var søn af gårdmand i Vallensbæk Ole Hansen, der stammede fra den i Ishøj på 7 af sognets gårde udbrede Ishøj-slægt, og han var født i Ishøj den 5. marts 1730 og døde i Vallensbæk den 15. juni 1799 og blev begravet den 20. juni 1799 på Vallensbæk kirkegård. Han var søn af Hans Jørgensen, der var født 1672 og begravet den 16. april 1748 i Ishøj.

Hans Jørgensens gård var fæstegård under Duebrødre Kloster i Roskilde, og her blev der den 27. maj 1748 holdt skifte efter ham, men da gælden langt oversteg formuen, blev der ingen arv til børnene. Efter Hans Jørgensens død giftede enken Kirsten Olsdatter, der var født 1699 og døde 1759, sig igen den 4. oktober 1748 med Peder Madsen, der var født 1720 og døde 1752 og blev begravet den 12. maj.

Efter Peder Madsens død blev der igen holdt skifte den 18. maj 1752. Formuen var da 197 rigsdaler, men gælden 223 rigsdaler.

Den 16. juli 1748 meldte gårdmændene Ole Pedersen og Hans Knudsen, Ishøj, i skifteretten at enken havde mistet 7 heste af smitsom sygdom, og hun havde 2 tilbage, der også snart ville dø.

Der var derfor ikke nogen arv til Hans Jørgensens og Kirsten Olsdatters 5 børn: Birthe Hansdatter, født 1728 – senere gift med gårdmand Hans Nielsen i Tåstrup – Ole Hansen, født 1730, Jørgen Hansen, født 1732, Mette Hansdatter, født 1740 og Margrethe Hansdatter, født den 19. maj 1743.

Sønnen Ole Hansen, der som ovenfor nævnt blev gårdmand i Vallensbæk, blev gift med Mette Nielsdatter den 17. december 1770, og det er muligvis hendes fødegård, Ole Hansen har fået.

Hun var født 1739 og døde 1788 og hun var enke efter gårdmanden, der også hed Ole Hansen, med hvem hun var blevet gift den 23. januar 1761. Han var født 1711 og døde den 11. november 1770. Hun var således kun enke en må-

1876

Møntreform

Efter Anmodning af den konstituerede Møntdirektør bringes herved i Publikums Erindring, at de større Rigmønter: Dobbeldaleren (Specier), Dalerne og Halvdalerne ophører den 1ste Oktober d. A. at være lovligt BETALINGSMIDDEL. Disse Mønter modtages til Indløsning med Kronemønt eller Nationalbanksedler ved enhver Amtsstue samt ved Toldkasserne i de Byer, hvori ingen Amtsstue findes. Ved de foranførte Kasser, kunde Tokronestykker, hvortil der måtte være Trang, erholdes udleverede mod Betaling i Rigmønt, Guldmønt eller Nationalbanksedler.

nedstid, men det var dengang ret almindeligt og også nødvendigt af hensyn til gårdens drift og økonomi, fæsteforholdet m. m., at enker giftede sig omgående, hvorved manges fattig gårdmandssøn fik sig en gård, ganske som Ole Hansen fra Ishøj nu fik det.

Sammen med sin anden mand fik Mette Nielsdatter sønnen Hans Olsen, der som nævnt var gårdmand i Vallensbæk og gift med Ester Kortsdatter. Dette ægtepar fik fire børn: Ane Hansdatter født 1796, Ole Hansen født 1801, Cort Hansen født 1808 og Peder Hansen født 1814.

En stor del af de gamle Vallensbæk-bondeslægter stammer fra dette ægtepar. Sønnen Ole Hansen blev som nævnt sogneforstander i Vallensbæk. – Han blev den 18. november 1834 gift med Kirsten Kortsdatter, der var født 1799 som datter af gårdmand Kort Knudsen, Korsagergård, og hun var enke, idet hun tidligere havde været gift med gårdmand i Vallensbæk Anders Christophersen den 31. juli 1821. Anders var født 1795 og døde den 12. juni 1834 – hun havde altså kun siddet som enke fra 12. juni til 18. november samme år.

Ole Hansen og Kirsten Kortsdatter havde tre børn: Kort Olsen født 1837, Kristen Olsen født 1840 og Mette Olsdatter født 1835.

Mette Olsdatter, der var født den 23. juni 1835 og blev døbt i Vallensbæk kirke den 29. juni, og konfirmeret samme sted den 15. april 1849, blev gift den 6. juli 1854 med Carl Jensen på Kirkebredegård i Vallensbæk. Han var født 21. juni 1831 og døde den 7. september 1887.

Deres datter Eble Kirstine Cortsen født 1854 blev gift med Cort Pedersen, der var født den 20. februar 1855. Han var gårdejer på Kirkebredegård.

De havde fire børn: Cort Christian Pedersen, født 1881, Eble Marie Pedersen, født 1883, Peder Ole Pedersen født 1886, gårdejer på Kirkebredegård, og Jens Johannes Pedersen født 1889.

En anden Vallensbækslægt stammer fra en anden gren af den udbredte bondeslægt i Ishøj. Det er gårdejer S. A. Knudsen, Korsagergård, Vallensbæk, hvis forældre var Eble Elsin Pedersen, gift med Søren Peder Knudsen. Hun var født 21. oktober 1873, og han den 3. december 1863.

Hendes forældre var Niels Pedersen, Holsbjerggård i Vridsløse, født den 19. august 1841 og død den 26. august 1866. Han var gift med Ane Andersdatter, der var født den 15. juni 1843 i Klovtofte, døbt den 25. juni samme år i Høje Tåstrup kirke og konfirmeret i samme kirke i 1857.

Ane Andersdatters forældre var Anders Larsen, der var født den 22. januar 1813 på matr. nr. 10 i Ishøj, døbt den 7. februar samme år i Ishøj kirke og konfirmeret i samme kirke i 1827. Han døde den 3. januar 1891 og blev begravet den 10. januar på Høje Tåstrup kirkegård.

Han blev gift den 15. juli 1842 med Else Jensdatter i Høje Tåstrup kirke. Hun var født den 22. april 1834 og døde den 29. juni 1891.

Deres børn var Ane Andersdatter født den 15. juni 1843, Jens Andersen født den 24. juni 1845, men formentlig død kort efter, idet en ny Jens Andersen var født den 10. november 1846, Margrethe Andersdatter var født den 13. juni 1848.

Anne Andersdatters forældre Anders Larsen og Else Jensdatter og efter dem sønnen Jens Andersen, ejede den gård i Klovtofte, i Taustrup der nu kaldes Klovtoftegården, men som mange af de ældre i byen og på egnen endnu kalder „Jens Anders gård“.

Det gamle sprøjtehus i Vallensbæk by.

Brande og brandsikring

Forordninger om brandvæsenet er af meget gammel dato. De tæt sammenbyggede meget brandfarlige huse i både købstæder og landsbyer, medførte gang på gang omfattende brande, hvor hele eller halve byer eller landsbyer gik op i luer. De gamle bindingsværksbygninger og de mange stråtage befordrede en ildløs i et sådant omfang, at det hurtigt blev til katastrofer for mange dyr og mennesker.

Derfor måtte lovgivningsmagten på et meget tidligt tidspunkt udsende mange forordninger til bekæmpelse af brande.

Derfor kom bestemmelserne om, at enhver landsbys gårdmænd var forpligtet til at være med til at indrette vandingssteder og selv vedligeholde disse. Men vandingssteder til byens kreaturer var i virkeligheden på samme tid tænkt som branddamme, hvor der altid skulle være rigeligt med vand til brandslukning.

Meget hjalp det ikke, selv om der også indførtes bestemmelser om, at man på enhver gård skulle have brandspande,

Vallensbæk har ret ofte været udsat for brande. Tjørnegård, der i 1930 ejedes af handelsgartner O. C. Kjær, nedbrændte delvis den 30. juli. Taget på den østre længe var af rør med halm i rygvingen. Det letfængelige tagmateriale menes antændt og en gmist fra drivhusenes skorsten og ilden bredte sig videre til to tilbyggede staldlænger, medens det lykkedes at redde stuehuset. I dag kan det nok have sin interesse at høre at gårdens bygninger var forsikret for 62.000 kr.

en brandhage og en stige, der dog kun skulle kunne nå op til tagskægget og det var de fleste steder kun et par alen.

Brandene lagde stadig store dele af landsbyerne i aske, og både statsmagten og sogneforstanderskab – senere sogneråd kom med den ene forordning efter den anden uden synderlig betydning for brandslukningen.

Nogle af disse forordninger kan i dag virke særdeles kuriøse, som når hans højgrevelige nåde, grev Reventlov udstedte et forbud mod, at folk, der havde tillagt sig den dårlige vane „at smøge tobak“ ikke måtte gøre dette på gader og stræder og mellem husene, men „skulle gå foran deres skorstene“ – det vil sige, at når de røg tobak skulle stå foran den store åbne skorsten, som dengang før komfurenes og kakkelovnenes tid fandtes i ethvert hus.

Efterhånden blev det påbudt, at der skulle være en brandsprøjte i enhver landsby. Der blev af det næsten altid utætte trækar pumpet med håndkraft og enhver, der var tilstede ved en brand skulle arbejde med. Brandfogden eller sognefogden kunne sætte enhver, der var tilstede i arbejde, også selv om vedkommende boede i et helt andet sogn.

Fra Vallensbæk landsby har man dette herlige gamle billede af sognets sprøjtehus og dets omgivelser i slutningen af forrige århundrede. Her stod byens gamle sprøjte med sin trætønde. Her var læderspænde til vandhentning og brandslukning, brandhager og stiger, men der var sjældent noget af det i en sådan orden at det kunne fungere.

Som oftest løb det vand, man hældte i trætønden på grund af tørketidens indvirkning på træstavene i tønden, ud mellem stavene lige så hurtigt som man kunne hælde vandet i.

Men de gamle sprøjter og de gamle sprøjtehus i landsbyens midte er nu historie, hvorimod branddammene er blevet en stærkt organiseret sag med henvisningsskilte ved offentlige veje, så brandmandskab fra brandkorps hurtigt kan finde, hvor de kan lægge sugeslanger til moderne motorsprøjter ud.

Der var vel nok system i det gamle brandvæsen fra 1800-tallet. De har haft mere end et hold brandsvende. Kendsgerningerne viser desværre, at systemet ikke var effektivt nok. Af sognerådsprotokollerne fremgår, at slanger og kar ofte viste sig helt ubrugelige. Skiltet her viser, at bærerne har hørt til Vallensbæk Brandvæsen I. hold.

Gl. matr. nr.	Ejervnavne Gl. hartkorn td - skp - fk - alb	Ejervnavne 1786	Ejervnavne 1844 Gl. hartkorn Nyt hartkorn td - skp - fk - alb	Areal ca. td. ld.	Nyt matr. nr.
1 ($\frac{1}{2}$ af 1)	Anders Nielsen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$	Cordt Knudsen	Knud Cordtsen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$ 13-2-0-1 $\frac{3}{4}$	91	8
2 ($\frac{1}{2}$ af 1)	Ole Hansen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$	Ole Hansen	Hans Olsen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$ 10-6-1-0 $\frac{1}{4}$	97	4
3	Lars Mortensen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$	Lars Mortensen	Ole Hansen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$ 10-2-2-1 $\frac{3}{4}$	91	5
4A ($\frac{1}{2}$ af 4)	Albreth Olsen 12-0-3-0	Albreth Olsen	Peder Hansen 9-0-3-0 10-2-3-2 $\frac{1}{4}$	86	6a
			Ole Pedersen 3-0-0-0	27	6b
			Peder Hansen og Ole Pedersen 0-6-1-0 $\frac{3}{4}$	11	6c
4B ($\frac{1}{2}$ af 4)	Ole Jensen 12-0-3-0	Hans Olsen	Lyders? 12-0-3-0 14-0-3-2	149	18
7	Christen Nielsen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$	Anne Andersdt.	Mads Andersen 13-4-3-1 $\frac{1}{8}$ 15-4-0-2 $\frac{1}{4}$	136	7
5	Rasmus Olsen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$	Hans Rasmussen	Johs. Jørgensen 1-6-0-1 $\frac{11}{16}$ 1-7-3-1 $\frac{1}{4}$	18	17a
		Niels Christensen	Lars Knudsen 1-6-0-1 $\frac{11}{16}$ 2-0-3-1 $\frac{3}{4}$	18	17b
		Hans Peitersen	Peder Madsen 1-0-0-0	10	19
6	Peder Hansen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$	Anders Hansen	Jens Andersen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$ 11-2-2-0	96	16
8	Hans Nielsen 9-2-2-0	Christoffer Pedersen	Anders Cortsen 9-2-2-0 10-7-2-0 $\frac{1}{2}$	96	9
9	Niels Pedersen 7-4-1-2	Niels Pedersen	Jens Olsen 7-1-3-2 $\frac{1}{2}$ 8-4-2-2	79	10
10	Peiter Pedersen 9-0-2-0 $\frac{3}{4}$	Jens Peitersen	Lars Cordtsen 5-6-2-0 $\frac{1}{2}$ 7-1-1-2 $\frac{1}{2}$	63	11
			Anders Cortsen Hans Andersen 5-0-0-0 6-1-3-0	19 45	20 12
			Poul Hansen 1-6-2-0 $\frac{1}{2}$ 2-3-1-0 $\frac{1}{4}$	20	21
			Anders og Knud Cortsen 2-0-0-0 2-1-3-2 $\frac{1}{2}$	25	23
11	Tønnes Larsen 8-6-2-0 $\frac{1}{2}$	Tønnes Larsen	Lars Cordtsen 3-0-0-0 3-4-0-1 $\frac{1}{4}$	30	13
			Hans Hansen 1-3-1-0 $\frac{1}{4}$ 1-6-2-2 $\frac{1}{4}$	14	22
			Knud Cordtsen 3-6-3-2 4-3-0-2 $\frac{3}{4}$	51	24

Gl. matr. nr.	Ejernavne Gl. hartkorn td - skp - fk - alb	Ejernavne 1786	Ejernavne 1844 Gl. hartkorn Nyt hartkorn td - skp - fk - alb	Areal ca. td. ld.	Nyt matr. nr.		
14	Peder Bendtsen 4-4-1-0 ³ / ₈	Niels Thorsen	Ole Christensen 2-4-3-0 ¹ / ₄ 2-7-1-2 ³ / ₄	24	14a		
		Peder Albrechtsen	Jørgen Pedersen 1-7-2-0 ¹ / ₈ 2-3-1-1	22	14b		
13	Anders Nielsen 4-4-1-0 ³ / ₈	Ole Olsen	Søren Laursen 3-6-1-0 ³ / ₈ 3-4-0-1 ¹ / ₄	31	15a		
			Anders Andersens enke 1-4-0-0 1-6-3-2 ¹ / ₂	15	15b		
			Flemming enke - - - 0-1-3-0 ³ / ₄	3	25		
			Niels Laursens enke - - - 0-3-2-0	5	26		
			Hans Rasmussen - - - 0-6-3-0 ¹ / ₄	7	27		
			Peder Nielsen - - - 0-7-0-0 ³ / ₄	7	28		
			Hans Pedersen - - - 0-1-2-0 ¹ / ₂	3	29		
			Nissenske St. (Jens Svendsen) 11-6-3-0	Nissenske St. (Jens Svendsen)	Nissenske St. (Rasm. Christensen) 11-6-3-0 11-2-0-2 ¹ / ₂	90	3
			Nissenske St. (Præsteemb.) 13-6-2-1	Nissenske St. (Præsteemb.)	Nissenske St. (Præsteemb.) 13-6-2-1 12-0-3-1	84	1
			Nissenske St. (Degneemb.) - - -	Nissenske St. (Degneemb.)	Nissenske St. (Degneemb.) - - - 1-3-3-2	3	2

Fattigfolk og deres usle kår

*Her kommer fra dybet den mørke armé
og fordrer af Verden et svar,
skønt dagningens glimt i vor dryppende le
er al den fane vi har.
Vi vover en kamp for vor nedtrådte ret
og løfter i vejret på skændselens brædt
den tusindårs-lænke, vi bar.*

Jeppé Aakjær (1907)

Henrik Pontoppidan plejer at stå til troende, selv om han som forfatter tillod sig en vis frihed. Den bundløse fattigdom, der prægede tiden fra før udskiftningen til henimod slutningen af 1800-tallet, har for dem, der blev ramt, været som en forgård til Helvede. Det var måske kun de lidt for ærekære, der fik lov at sulte langsomt ihjel, men for de fleste fattige, de „faste lemmer“ og især for de midlertidigt nødlidende, har det været en ydmygende gang at søge om den meget knapt tilmålte understøttelse, der kunne holde den værste slut fra døren. Efterfølgende forsøger at vise, at Valensbæk sogn ikke dannede nogen særlig undtagelse, selvom enkelte – deriblandt pastor Stub – kunne vise stor forståelse for disse ulykkelige mennesker.

Forsorg for de nødstedte i større eller mindre grad har altid eksisteret. Før reformationen tog den katolske kirke sig af de fattige. Trods denne kirkes misbrug på mange andre områder er det jo en kendsgerning, at den i kraft af sin rigdom havde rigelige midler til at lindre nøden. Kirkens værdier blev konfiskeret ved den store religiøse omvæltning i 1536 og Kronen havde stærkt brug for denne indtægt bl. a. til de mange ulykkelige krige, som landet i de kommende århundreder skulle blive indviklet i. Fattige inden for et sogn, som ikke her så nogen udvej for at klare det daglige brød, blev omvandrende tiggere. I sværme oversvømmede de alle dele af landet. Præsten Westenholtz i Østjylland fortæller, at

Henrik Pontoppidan har i sin fortælling, Nådensbrød, der indleder hans bog, Fra Hytterne, 1887, skildret, hvorledes den aldrende Stine Bødkers kæmpede forgæves mod overmagten, den dag hun skulle på fattiggården — vel nok et sted i Nordsjælland. Stine bad for sig i sit hus i landsbysmøgen, men sognefogeden lod et par karle binde hendes hænder og fødder, og som en kalv blev hun, sparkende og skrigende, båret ud og kastet op i vognhalmen, »et par mand sprang op, kusken smækkede på hesten ... og vognen rumlede af sted. Så var det forbi, og folk skiltes roligt«. På forespørgsel fra provsten, der lidt efter kom kørende gennem landsbyen i sin ny landauer, hvad der var på færde, svarede de adspurgte børn i deres uskyldighed: Det var bare Stine Bødkers, der kom på kassen.

Efter »Fattigfolk« af Aug. F. Schmidt i Axel Steenbergs »Dagligliv i Danmark«.

han hver dag måtte forvente 5–6 betlere (à 1 skilling). Og det var så sent som 1772. Historikeren, Fridlev Skrubbeltrang, oplyser at der ved folketællingen i 1787 var opført 3,2 pct. af Sjællands befolkning som fattige, men tilføjer at dette tal – der svarer til 6.666 personer, ikke dækker det virkelige antal. Ikke alle præster (de forestod jo tællingen) opgav det virkelige antal. Han nævner Vallensbæk som eksempel på et mere realistisk tal: hver tredje husmand var betler. I et foregående afsnit har vi stiftet bekendtskab med denne folketælling. Det må være af interesse at sammenligne Skrubbeltrangs beregninger for hele Sjælland med Vallensbæk. Efterfølgende statistik giver også oplysning om erhvervsfordelingen i sognet, udover fattigspørgsmålet.

	Vallensbæk 1787	Sjælland 1771
1. 3 husstande uden for bondestand	- 12 pers. - 5 %	6 %
2. 16 » gårdejere	- 84 » - 35 %	36 %
3. 5 husmænd m. jord	- 13 » - 5 %	
4. Tjenestefolk hos 1. og 2.	- 36 » - 15 %	55 %
5. 14 husmænd u. jord, håndværkere og indsiddere	- 65 » - 27 %	
6. 11 husst. almissenydere og betlere	- 30 » - 13 %	3 %
49 husstande	240 pers.	

Skrubbeltrang antager, at der i stedet for de 6.666 fattige – 3,2 pct. – må have været 12–15.000 nødlidende ud af et folketal på ca. 200.000 landboere. Det giver 6–7,5 pct. fattige. Men Vallensbæk havde det dobbelte antal i 1787, hvad så end årsagen hertil er.

Efter folketællingen 1801 er antallet af almissenydere kun opgivet til 6 personer eller 2 pct. Denne præst har sikkert ikke fået alle med. I 1834 er tallet ca. 3 pct. for de permanent understøttede. Hertil kommer ekstraordinære ydelser, men alt i alt må konstateres, at de sociale forhold er betydeligt bedret, siden udskiftningen fandt sted.

Fattigprotokollen i Vallensbæk er ført fra 1825. Men længe forinden havde der dog været regler for en vis forsørgelse af de nødstedte. En forordning af 1708 havde ikke stor virkning, da ydelserne mest beroede på frivillige bidrag. Det samme gjaldt en forordning i 1803, men dog med den forskel, at hvert sogn nu skulle sørge for de fattige, der var født i eller havde langvarig tilknytning til sognet. Hver enkelt nødlidendes anmodning blev nøje overvejet, før ydelsens størrelse blev afgjort.

Før forstanderskabets indførelse i 1842 var de væsentlige udgifter inden for sognet, skolen og fattigvæsenet. Hver for sig blev opkrævet beløb, beregnet efter hver enkelt ejendoms hartkorn. Nogle af ydelserne kunne også bestå i naturalier. I protokollen for 1825 er sirligt indskrevet rubrikker for rug-byg-ærter-malt-brød-gryn-mel-smør-ost-flæsk-lys-kostdage. I Vallensbæk er der dog kun ydet naturalier efter kolonnerne

ærter-malt-brød-gryn-mel-flæsk og kostdage. Ved sognefor-
skabets tiltræden forsvandt disse naturalieydelse, undtagen
tørv og kostdage.

Husmændene måtte også bidrage til fattigskatten, i natu-
ralier dog kun med brød. Og efterhånden udviklede systemet
sig til at alle sognets beboere blev pålignet fattigskat, selv
tjenestefolkene. Socialforsorgen har da som nu været den
mest tyngende udgift på det offentlige budget.

For at forstå efterfølgende måleenheder og pengebeløb an-
føres nogle omsætninger til nutidens enheder:

1 rigsdaler (rd) = 6 mark. 1 mark = 16 skilling

Ved den ny møntfod i 1873 blev 1 rd. ansat til 2 kr.

1 tønne rummål (td.) = 8 skæpper. 1 td. udgør ca. 139 liter.

1 lispund = 16 pund. 1 pund = 1/2 kg.

„At gå på omgang“ betyder, at vedkommende almissenyder
fik føden ved skiftevis at spise på de forskellige gårde på et
efter hartkornet beregnet dageantal. Der var ofte moderløse
børn iblandt dem. Når der i sogneforstanderskabets protokol
for 1847 er anført: „husmand Peder Olsens datter, Karen, til-
lades at gå på omgang efter tur“, har det kun een mening,
endda alvorlig. Faderen havde selv ansøgt om det, da han
ikke så nogen udvej for at passe det moderløse barn med
føde.

Fattigprotokollen er een lang ørkenvandring, side op og
side ned med beregninger og opgivelser af de utallige små-
beløb, der blev udbetalt med korte mellemrum. I det efter-
følgende skal derfor kun uddrages nogle få år, der skulle give
et indtryk af hele ordningen. Efter disse oplysninger vil blive
refereret nogle forhandlinger i forstanderskabet og sognerå-
det, som sikkert bedre end noget andet giver oplysning om
det svælg, der dengang bestod mellem besiddende og nød-
lidende.

Fattigvæsenets regnskab for 1825 udviser (afkortet til rd.)

Indtægter

Beholdning	11 rd.
Hartk. ligning	78 rd.
Frivillige bidrag	66 rd.
Do v. bryllup og begravelse	7 rd.
Kirkebøssen	17 rd.
Legat	4 rd.
Ialt	<hr/> 183 rd. <hr/>

Udgifter

kontant understøttelse	19 rd.
Do til et plejebarn udensojns	132 rd.
Andre udgifter (budtj. m. m.)	8 rd.
Ialt	<u>159 rd.</u>

Desuden er ydet i naturalier:

5 sk. ærter, 1 td. malt, 48 lispd. brød, 7 sk. gryn, 4 sk. mel, 8½ lispd. flæsk, 365 dage på omgang og 715 sneise tørv. Understøttelsen omfattede 7 personer, heraf 4 børn. Ligningen på hartkorn påhvilede gårdejere og husmænd med jord. Bidraget var 3 mark pr. td. htk., eller for en normalgård på 8 td. htk. 24 mark = 4 rd.

Regnskab for 1835:

Indtægter

Beholdning	34 rd.
Hartk. ligning	77 rd.
Ekstra ligning	42 rd.
Frivillige bidrag, forlig og mulkter	11 rd.
Kirkebøssen	16 rd.
Legat	2 rd.
Underst. tilbagebet.	6 rd.
Ialt	<u>188 rd.</u>

Udgifter

Kontant understøttelse	104 rd.
Do. midlert. nødstedte	61 rd.
Ligkiste til en ukendt mandsperson	3 rd.
Andre udgifter	6 rd.
Ialt	<u>174 rd.</u>

I naturalier er kun ydet 3td. rug, samt 455 dage på omgang.

Helårsunderstøttede var 7 personer, heraf 4 forældreløse børn. 1 var uhelbredelig sindsvag. Ekstraordinære ydelser omfattede 3 personer.

Hartkornsligningen på gårdejere og husmænd med jord beløb sig til 2 mark, 8 sk. pr. td. hartk. Ved den ekstra ligning kom byens øvrige beboere til at bidrage. En slagter, en høker og en smed blev ansat til hver 3 mark, husmænd uden jord og håndværkere måtte betale 1 mark, 8 sk. og tjenestefolk fra 1 mark, 8 sk. ned til 12 sk.

Regnskab for 1857:

Indtægter

Beholdning	15 rd.
Hartkornsligning	270 rd.
Ekstra ligning	108 rd.
Frivillige bidrag	47 rd.
Refusion fra andre sogne	42 rd.
Underst. tilbagebet.	1 rd.
Leje, grusgrav	3 rd.
Ialt	<u>486 rd.</u>

Udgifter

3 plejebørn	55 rd.
8 gamle og syge	74 rd.
Tøj og vask	16 rd.
Læge og medicin	7 rd.
Refusion til lægen for havre til hans hest	15 rd.
Refusion til andre sogne	200 rd.
Lån mod sikkerhed i hus	17 rd.
Andre udgifter	46 rd.
Ialt	<u>430 rd.</u>

I naturalier: 1198 kostdage og 180 snese tørv.

De understøttedes antal var 11 personer, heraf 3 børn. Ligningen på hartkorn var nu steget til 9 mark pr. td. hartk., og for de øvrige beboere, ydelser fra 2 mark til 8 skilling. En normalgård på 8 td. hartk. måtte nu betale 72 mark = 12 rd.

Til oplysning om pengenes anvendelse på det faste fattigklientel kan et tilfældigt uddrag af en forsørgelsesplan (1859) tjene:

1. Karen Pedersdt. 37 år, fjollet, kost på omgang, logi i fattighus nr. 2. Til klæder og renhold.: 10 rd.
2. Margrethe Ped. Sørens. 58 år, husly sst. Understøttelse af 3 mark/md.: 6 rd.
3. N. N. 58 år, fjollet, kost og logi på omgang, når han ikke kan få tjeneste. Renhold og klæder: 10 rd.
4. Søren Jensen m. hustru og 2 børn, 51 år, husly i fattighus nr. 1, når plads haves, samt understøttelse i sygdomstilfælde: 6 rd.
5. X. X.'s enke med børn, 36 år, i København, 3 mark/uge af Københavns fattigvæsen: 26 rd.

6. Anders Jensen m. hustru og 3 børn, 54 år, krøbling, husly i nr. 1. 3 mark/uge: 26 rd. Kost på omgang, når behøves.
7. Y. Y., 89 år, kost på omgang, renh. og klæder: 10 rd. Har selv husly.
8. Hans Hansen, 70 år, næsten blind, kost og logi på omgang. Renh. og klæder: 20 rd. Har transporteret en ham tilhørende sparekassebog på 100 rd. til fattigvæsenet. Beror hos Ole Hansen, forstander.

Alle beløbene er pr. år. Naturligvis kan der ikke umiddelbart drages sammenligning med nutidens priser. Men vejledende er opgivelserne fra forligsprotokollen, hvoraf fremgår, at en normalløn for en tjenestekarl var 30–60 rd./år, og for en tjenestepige 30–50 rd./år, alt efter alder og dygtighed, og naturligvis også plus kost og logi.

Der har ikke været for meget at rutte med for f. eks. nr. 7, men det kan tænkes, at noget familie støttede ham. Sognerådet vidste jo alt om alles forhold i den lille by.

Trods de forholdsvis små beløb har fattigvæsenet som nævnt været den største udgiftskonto i sognet. I årene 1825–1837 har den årlige udgift andraget gennemsnitlig ca. 140 rd. og kosten på omgang har beløbet sig til gennemsnitlig ca. 400 dage årligt. I årene 1857–1867 er de tilsvarende tal ca. 320 rd./år og kostdagene 1250 dage/år. Men det må erindres, at der i den første periode også var ret betydelige ydelser i naturalier, samtidig med at pengenes værdi – dengang som nu – var stadig faldende.

Hvem bidrog nu til opretholdelsen af fattigvæsenet? En liste fra 1863 oplyser stillingerne:

30 gårdmænd – 2 smede – 1 skomager – 1 skrædder – 2 høkere – 1 snedker – 1 hjulmand – 19 husmænd m. jord – 7 indsiddere – 3 forpagtere – 1 væver – 3 uden stillingsbetegnelse – og et ikke opgivet antal tjenestefolk hos 20 beboere.

Vallensbæk var nu blevet „selvforsynende“ på de fleste områder af dagliglivet.

Fattigvæsenets problemer var naturligt ofte genstand for behandling på forstanderskabets og senere sognerådets møder. Nedenfor vil kun blive refereret nogle sager, der kan have interesse som et tidsbillede, både med hensyn til armoden og til myndighedernes styrelse.

Det første er en trist affære, som det gør helt ondt at læse om.

Den sindsvage husmandskone

1863

1848

I marts 1848 anmodede forstanderskabet amtsrådet om bistand til at få anbragt en husmands kone, Kirsten Jensdatter, på Bidstrupgård ved Roskilde, da hun var blevet sindsvag, var farlig for sine omgivelser og måtte bevogtes hele tiden. Amtsrådet svarer straks, at man har opnået aftale med St. Hans Hospital, Bidstrupgård, om indlæggelse af Kirsten

Jensdt. til kur og pleje i 1/2 år. Amtsrådet er endog villig til at deltage i omkostningerne.

I november 1848 bliver hun udskrevet på prøve og hjemsendt. Amtsrådet sender regning på 41 rd.

Allerede d. 9. december 1848 må forstanderskabet tage affære igen. Det skriver til dommeren og anmoder om et forhør af omboende vidner, der udtaler at hun som sindssyg må bevogtes dag og nat, idet hun har truet og gjort anstalter til at dræbe sit nyfødte barn, at stikke sin mand med en kniv, at sætte ild på huset og på hele Vallensbæk by, samt at ville springe i brønden. En konstitueret dommer skriver – først d. 21. marts 1849 – at han efter forhøret af naboerne skønner, at hun er farlig for den offentlige sikkerhed, og at om det stod til ham, burde hun indespærres.

D. 27. marts 1849 skriver forstanderskabet til amtsrådet, fremstiller påny sagen og anmoder om bidrag fra amtsfattigkassen, navnlig under hensyn til, at sognet har bekostet vagt- hold dag og nat i over et kvart år. Amtsrådet svarer, at det vil afholde halvdelen af omkostningerne.

Kirsten Jensdatter må være faldet lidt til ro i nogen tid, men d. 21. april 1850 må forstanderskabet atter bede om amtsrådets bistand, da sindssygen igen er blusset op, og hun påny bliver bevogtet efter sognefogedens ordre.

Der ses ikke at være indløbet svar fra amtsrådet. D. 14. juli 1850 må hun hjembringes fra Røde Vejrmøllekro i en aldeles afsindig tilstand. Nu går sagen helt i knude. Distriktslægen afgiver erklæring på, at hun som farlig for sikkerheden bør indlægges på Bidstrupgård. Her svarer man, at man ikke kan modtage hende, dels fordi hun må betragtes som uhelbredelig, dels fordi der ikke er plads på hospitalet. Forstanderskabet spørger derefter Søndre Birk om hun kan anbringes i arresten på Blegdamsvej. Svaret herpå er, at arresten ikke er indrettet på at modtage sindssvage personer for længere varighed, man kan kun henvise sogneforstanderskabet til hendes *anbringelse i et lokale, hvor hun ikke vil være i stand til at gøre skade.*

D. 9. september 1850 holdes møde i sogneforstanderskabet. Præsten Stub stiller forslag om, at der i sognets udgifter på 83 rd., 4 mark, 3 1/2 sk., som Kirstens mand vil blive afkrævet, kan modregnes de i 1848 udlagte udgifter til Bidstrupgård 38 rd., 2 mark, 1/2 sk. *Sogneforstanderskabet fastholder, at husmanden skal betale det fulde beløb.* Da han ikke har pengene, tinglyses fordringen i hans hus.

Set med nutidens øjne forekommer det ganske forkasteligt og grusomt, at en poltimester eller dommer kan tilråde indespærring af en sindssyg i et – formentlig aflåset og tilgittret – lokale *i sognet.* Det fandt sted i Danmark for 126 år siden.

Det falder også noget vanskeligt at forstå gårdejernes standpunkt over for præstens forslag. De havde medhold efter nogle paragraffer i fattigloven, men det synes en hård

behandling af en mand, der sikkert har gennemgået mere end de fleste.

Sindssygevæsenet iøvrigt

Som svar på en anmodning om udtalelse i anledning af oprettelse af en arbejdsanstalt for København og Roskilde amter udtaler forstanderskabet d. 17. oktober 1853, at behovet tidligere har været til stede, men at der for tiden ingen fattige personer findes, som er egnet til anbringelse i anstalten. Da denne også skulle optage sindssyge personer meddeles, at der i sognet kun findes een, som er ganske uskadelig og bliver omhyggeligt plejet i en gård, hvor hans formue indestår. Indlægning af ham er helt unødvendig på nuværende tidspunkt.

Man får følelsen af, at de højere myndigheder alligevel på baggrund af Kirsten Jensdt.-sagen har tænkt sig om, men da var det for sent for hende.

Dyrtid

Ordet lyder bekendt og moderne. Men det fandtes også for over 100 år siden. Sognepræsten Stub, der altid havde forståelse for de små i samfundet, stillede spørgsmålet i mødet d. 13. december 1853: Hvad skal der gøres under dyrtiden for at komme trængende til hjælp her i sognet?

Og denne gang var gårdmændene humane. Der blev bevilget ekstra: 1 rd. månedlig for trængende familier, og 3 mark for enlige, indtil september 1954, og ikke med fattighjælps virkninger. Det var derefter nødvendigt at udskrive ekstraordinær ligning: 3 mark pr. td. hartk., foruden den normale 1 rd. pr. td. hartk.

Fattighusene

Sognet havde hidtil klaret sig med forhåndenværende huse til husly for fattige, men i 1856 ansøgte indenrigsministeriet om tilladelse til lån til opførelse af et nyt fattighus. Ministeriet ønsker sandsynligvis nærmere oplysninger og i 1858 meddeler sogneforstanderskabet, at sognet ejer 2 jordløse huse, hvoraf det ene, beliggende på præstens grund, er indrettet med 2 stuer til fattighus for tvende familier, det andet på en sognefoged Knud Kortsens tilhørende grund med en stue til 2 enkelte personer. Husene er nu gamle. Det større nedbrydes, og det mindre sælges. I stedet opføres et nyt grundmuret fattighus på det større hus' grund. Der søges om lån på 400 rd. over 8 år.

Fattighusene var i væsentlig grad beboet af ældre, svage-lige mennesker. Da loven om alderdomsunderstøttelse fremkom 1891–92, blev fattighusene efterhånden overflødige.

1853

1856

Der blev ved loven åbnet mulighed for, at de kunne blive i deres gamle hjem.

Vallensbæk sogn har aldrig ejet en *fattiggård*, hvor beboerne var behjælpelig med driften af jorden.

Den gamle røgter

Hans Hansen, mangeårig røgter på St. Vejlegård, henvendte sig i 1857 til sogneforstanderskabet og anmodede om, at en sparekassebog på 100 rd. måtte blive opbevaret af sognet. Han oplyste, at han yderligere havde 45 rd. til gode hos gård-ejeren. Bogen tages i forvaring af sogneforstander Ole Hansen.

1857

Hans Hansen er næsten blind og ønsker nu at henleve sit otium i fattighuset mod betaling. Amtsrådet er forståeligt nysgerrig efter at kende de nærmere omstændigheder, men bliver tilfredsstillet ved en skrivelse fra forstanderskabet i januar 1859. I 1862 vedtager forstanderskabet, at Hans Hansens sparekassebog skal indløses og midlerne anvendes til hjælp ved opførelse af den ny lærerbolig.

Hans Hansen figurerer stadig på fattigvæsenets konto og i 1872 er en vedtagelse indskrevet i sognerådsprotokollen: Gamle Hans Hansen anbringes nu i Brøndbyernes fattiganstalt for en daglig betaling af 2 mark, dog ikke mod hans ønske.

Her har vel så det højt bedagede medlem af det lille samfund endt sine dage. Det er nok værd at mindes ham som et menneske, der selv opsparerede midler til sin alderdom, og endog – ved sognerådets „bogføring“ – bidrog til andre formål inden for sognet.

Der er ingen tvivl om lovmedholdeligheden i sognerådets opfattelse, at fattighjælp skal refunderes af vedkommendes bo. Notaterne herom i protokollen er mange. F. eks. besluttes i 1856, at Elisabeth Hansens hus overtages for den gamle gæld, hun står i til fattigvæsenet, dog „på det at hun fremtidig kan beholde sin bolig“. Eller i 1863: Enken, Elisabeth Nielsens hus købes underhånden som tilbagebetaling af fattighjælp i stedet for auktion.

1868

Stor diskussion opstod, da en enke i 1868 andrager sognerådet om eftergivelse af 150 rd. fattighjælp, mod at hun overdrager huset til sin søn, der så vil sørge for hende, så hun ikke falder fattigvæsenet til byrde. Det blev vedtaget af et flertal, men imod stemte proprietær Berg og præsten Bondo.

At der også blandt de fattigforsørgede fandtes ærekære mennesker viser en bemærkning i 1875: Indsiddet Lars Andersen er indflyttet i fattighuset og tilbyder at betale husleje. Sognerådet vedtager, at han skal betale 2 rd. halvårlig og spække og hvidte huset 2 gange årligt.

79

Tvangsarbejdsanstalter

Anbringelsen på disse anstalter forudsatte i almindelighed, at „lemmerne“ var blevet dømt hertil, men det tilføjes i en redegørelse, at „andre arbejdsføre fattigmedlemmer, som ikke kunne eller ville forskafe sig arbejdsfortjeneste, kunne anbringes af vedkommende fattigbestyrelse“.

1859

Kriminaliteten i Vallensbæk var ikke overvældende stor i 1800-tallet, men eksempler gives naturligvis. I 1859 meddeler søndre birk, at forhøret over drengen Ole Peter er sluttet, og han anbefales til anbringelse på Flakkebjerg anstalt. Dette begrundedes i bedømmelsen af „dette moralsk fordærvede barn og til hans moders forhold“.

Drengen er atter på tale i 1865: „Drengen Ole Peter Sørensen – uden eksistensmidler – er uden tjeneste, og der var nu tale om, enten *at bortsende ham til Amerika*, eller søge at anbringe ham i sognet“. Af hensyn til de betydelige udgifter, der er forbundne med hans bortsendelse, og ligeledes af hensyn til drengens „heldige udvikling“, vedtoges det at søge ham anbragt hos en af mændene her i sognet.

1860
- 70

Der er i 1860 og 70'erne to „fruentimmere“, der stadig omtales i sognerådsprotokollerne. De opbringes jævnligt af Københavns politi og anbringes under fattigvæsenet i Vallensbæk. Når de efter nogen tids forløb udtaler, at de kan klare sig selv, rejser de igen til København, men får tilbagelid: Ellen Jensdt. ønskes derfor i 1875 anbragt på tvangsarbejde og siden i den almindelige amts-arbejdsanstalt. I 1879 er hun på Ganløse fattiggård, i 1881 på Ølstykke arbejdsanstalt, hvor de ikke kan beholde hende mere, da hun er ustyrlig. I 1884 er hun på Korsør arbejdsanstalt og mener nu, at hun kan klare sig selv. 1888 bliver hun indlagt på Københavns kommunehospital, lidende af „brændevinssygdom“. Vallensbæk sogn vedstår sin forsørgerpligt. Siden hører man ikke mere til hende. Det er at håbe, at et nådigt forsyn har sparet både hende og hendes medmennesker for yderligere besværligheder

1884

1898

Så sent som i 1898 anbringes P. Sørensen på en forsørgelsesanstalt, „da han bruger den kontant udbetalte fattighjælp til brændevin, og fører et vagabonderende liv“.

Mennesker som ovenfor omtalt har eksisteret til alle tider. Man hører ikke så meget til dem i vor tid. *Måske* er der fundet midler til at indpasse dem i samfundet, bedre end i 1800-tallet.

Småsager

1868

Småsager, men alligevel tragedier i mange tilfælde. Sognerådet beslutter i 1868 at fratage husmand Jens Olsen og hans kone deres 3 børn, da de er „dårlige og uskikkede forsørgere“. Husmanden tager sig sammen, sælger sit hus og til-

byder sognet 100 rd. som bidrag til hans børns underhold. Sognerådet accepterer, og de to børn anbringes hos Bodil Hjulmands. Men få måneder efter andrager konen om understøttelse til det tredje barn, da manden er gået fra hende. Det bevilliges. Sognerådet har handlet korrekt, men resultatet er alligevel et opløst hjem og ulykkelige mennesker.

I 1869 formener sognerådet, at fattiglem N. N. er „i overordentlig grad forvirret og ikke uden fare for den offentlige sikkerhed“. Det besluttedes at få ham anbragt i amtets dåreanstalt, foreløbig som kur. Men en måned senere udtales, at han viste sig meget bedre. Han blev anbragt hos jordbruger Anders Andersen mod daglig betaling af 2 mark, og han får selv 12 sk. pr. uge til småfornødenheder.

Samme år forlanges en alimentant, der ikke betaler bidragene indsat til afsoning.

En 20-årig datter af husmand XX ville sognerådet anbringe på arbejdsanstalten for døvstumme piger. Faderen protesterede og indklagede beslutningen for stiftamtet. Dette resolverede at kommunen ikke kan gennemtvinge anbringelsen mod hendes og faderens vilje. Altså for en gang skyld en sejr for den almindelige lille borger.

Hun kommer senere på døvstummehjemmet og sognet bevilliger 10 rd. til tøj. En broder, der også er døvstum bliver ved sognerådets hjælp sat i snedkerlære i København.

Enken Kirstine A. Hans søger i 1870 om forhøjet tilskud, 1 mark daglig, til et fattiglem, hun har på kost. Sognerådet afslår under hensyn til „hans bekendte ikke store appetit“. Om denne afgørelse kan enhver jo have sine meninger.

Samme år melder en indsidder sig til sognerådet som uden erhverv. Rådet vil prøve at finde en plads til ham blandt beboerne for „en ringe betaling“, og i modsat fald lade ham slå skærver af sognets beholdning.

Man kommer til at tænke på Jens Vejmand.

Smedesvend Frederiksen ansøger i 1871 sognet om lån til en hjemrejse til Jylland, da han her „bliver fattigere og fattigere“. Lånet bevilliges.

I 1870 og 80'erne strammes administrationen af fattigvæsenet, og flere beslutninger om anbringelse på arbejdsanstalter bliver truffet. Tidligere givne bidrag bliver frataget eller nedskåret. En bestemmelse som „det vedtoges at lade et cirkulære ombære til sognets beboere om at give fattiglem Lars Andersens børn almisse en gang ugentlig“, taler sit eget sprog.

Iøvrigt er mange alimentationsbidrag en stor byrde for sognet.

Fattighusene må være overfyldt i 1888, for en husmand, der søger om bistand på grund af alder og svagelighed giver anledning til forespørgsel i nabokommunerne, Brøndbyerne og Torslunde-Ishøj om prisen på optagelse på deres fattig-

1869

1870

1874

1888

81

huse. Torslunde-Ishøj kommune blev valgt for et beløb på 50 øre pr. dag, mens Brøndbyerne forlangte 70 øre.

De fattiges understøttelse var normalt på den tid 3 kr. ugentlig og tildeling af tørv.

Alderdomsunderstøttelse

1891

I 1891 bliver loven om alderdomsforsorg vedtaget og hermed skydes en forsvarlig bresche i det tidligere almisse-system. Sognerådet har dog stadig bestemmelsesret over størrelsen af understøttelsen. Det er typisk, at hvis en mand søger om 200 kr. årligt, får han 150 kr., søges der om 100 kr., nedsættes beløbet til 50 kr.

1892

En særlig sag oprulles i 1892. Enken, Birthe S. ansøger om alderdomsunderstøttelse. På forespørgsel erklærer stiftamtet, at hun er berettiget, men sognerådet beslutter alligevel at afslå, da hun bor hos svigersønnen og ikke kan siges at mangle noget i nogen retning og fordi, „hun må siges at have betaget sig selv midlerne til sit underhold ved til fordel for slægtninge at bortgive den formue, omend ikke tilstrækkelig til hendes underhold, hun var i besiddelse af“.

Sognerådet må efter ny protest afholde møde i sagen og udtaler: Under hensyn til forskellige foreliggende omstændigheder bevilliges 50 kr. årligt.

Ved ansøgningerne i 1895 oplyses det, at indtægten for en jordløs husmand, en arbejdsmand, i arbejde, beløb sig til ca. 250 kr. om året.

1900

Med 1900-tallet indledtes et helt nyt livssyn på forsorgen for de små i samfundet. Det har senere udviklet sig til et stade, som de gamle Vallensbækbønder nok ville studse over, og måske også andre ville forbavses over. Det ligger uden for denne bogs rammer at beskrive *den* udvikling.

Ved afslutningen af dette afsnit ønsker vi at fremhæve, at beretningen om de fattige er gengivet loyalt, men at det såfremt visse kommentarer synes fordømmende – kun skal stå for et nutidsmenneskes syn på en meget hård tid.

Arbejdskonflikter 1854 – 1908

Tjenestefolk må ej med deres forseelse føres deres husbond skade på, men de bør selv lide for, hvis de brut have.

Danske Lov, 1683.

1854

Kong Fr. VII stadfæstede den 10. maj 1854 Tyendeloven. Der har, efter at udskiftningen havde medført at bøndergårdene blev arvefæste med et efterhånden væsentligt antal tjenestekarle og -piger, været brug for visse retningslinier i forholdet husbonde-tyende.

Nutidens humane menneskesyn, som man i hvert fald tilstræber, var en sjældenhed for 100 år siden. Det var „kæfttrit-retning“-parolen, der var gældende, både i skole og tje-

nesteforhold. Til håndhævdelse heraf var prygl en næsten daglig kost. Hør blot hvad § 27 i tyendeloven foreskriver:

„Hustugt er det mandlige tyende underkastet, indtil det bliver 18 år, og det kvindelige tyende indtil det bliver 16 år gammelt. Når hustugt anvendes på et sådant tyende for de i § 25 nævnte forseelser, bortfalde de sammesteds fastsatte straffe“. § 25 udtaler, at den skade et tyende påfører husbonden „af forsæt, uagtsomhed eller mangel på nogen særegen art af dygtighed . . . skal det erstatte“, og husbonden kan tage erstatningen af lønnen.

For at afrunde billedet citeres nogle bestemmelser i § 15, hvor husbonden intet har at betale til tyendet, hvis det bl. a. „gør sig skyldig i fornærmelser i gerning mod husbonden eller de til hans husstands hørende personer, forleder husets børn til slette handlinger, har nogen smitsom eller væmmelig sygdom, når et ugift tyende er frugtsommeligt, når det ved sin antagelse har skuffet husbonden ved falske skudsmål“.

Det ældre slægtled vil sikkert nikke genkendende til et lille digt fra den danske læsebog fra århundredet begyndelse: Se, nu piler toget afsted til Korsør – og det skinner fra bøjler og stænger – den hvide røg som et krøllet slør – langt ud over markerne hænger. Og videre om hvordan den lille tjenestedreng herved får udlængsel, bort fra det trælse liv, „måske jeg får paven at se i Rom – og en rigtig røver i Spanien“. Men digtet ender selvopgivende med „men her står jeg i mit pjaltede tøj – og må vogte Mads Knudsens kalve“.

Naturligvis er digtet lidt sentimentalt, men indeholder dog en kerne af sandhed om tyendets næsten håbløse kår i 1800-tallet. Store personligheder om Aakjær, Skjoldborg og Sabro åbnede hver på deres måde offentlighedens øjne for de misgreb der notorisk fandt sted mange steder i landet.

Nu må det ikke glemmes, at ikke alle arbejdsgivere var af den hårde type. Efterfølgende vil vise, at det for Vallensbæks vedkommende kun var et fåtal, der havde sager for forligskommissionen, ja, at det egentlig kun for grovere overgreb drejede sig om en enkelt gård, St. Vejlegård.

Og det er også højst sandsynligt, at der har været kværu-lanter blandt tjenestefolkene: Der er brodne kar i alle lejre.

Protokollen er taget i brug 10. august 1854. Sognepræst Stub har underskrevet en erklæring, hvoraf et udsnit citeres på grund af den tids ejendommelige sprogbrug:

„ . . . Lover og sværger at jeg med yderste kræfter skal søge at befordre billig, mindelig forening mellem parterne . . . efter min bedste overbevisning og samvittighed. Så sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord“.

I 1855 var der 3 sager, rejst af sognefogeden Knud Cort-

1855

83

sen og gdr. Anders Andersen for tjenestekarles ulovlige bortgang før tjenestens udløb. De blev alle forligte.

I samme år var der 9 sager alene fra St. Vejlegård, rejst af tyendet på grund af ejeren. Berendsens optræden og bortvisning uden afregning for den forløbne tid. Han havde f.eks. slået en karl på 19 år. Karlens mødte med lægeattest for 12 rifter på brystet. En anden 22 årig karl havde Berendsen „stødt til“ og bortvist. Begge disse sager blev forligt, idet ejeren betalte løn til fratrædelsesdagen og lægeregningen.

2 lignende sager blev forligt på tilsvarende vilkår, medens andre 5 sager gik til retten.

Det er symptomatisk at Berendsen mødte ved fuldmagt, da han hver gang var „upasselig“.

Det bemærkes også, at der blandt tjenestekarlene er 4 svenskere. Allerede da havde vi en art fremmedarbejdere.

I 1856 er der 1 sag, rejst af Knud Cortsen og 12 sager, rejst af folk fra St. Vejlegård. Berendsen havde atter udskældt, truet og behandlet tjenestefolkene voldsomt, mishandlet de fleste med stok og stød. Selv pigerne havde været udsat for hans karakteristiske fremgangsmåde.

Også her var der 4 svenskere blandt folkene.

En episode, der supplerer denne proprietærs nærmere psykologi, er, at han efter en mishandling af en svensk pige på 21 år havde lovet hende 1 RD., hvis hun ville vende tilbage, og yderligere 15 mark, hvis han igen lagde hånd på hende i hendes tjenestetid. Det må han have gjort, for hun så sig nødsaget til at forlade tjenesten for anden gang.

Der blev i 1856 indgået 7 forlig, 1 gik til retten og 4 blev henlagt, da tjenestefolkene ikke mødte til forligsprøven.

I 1858 er der kommet ny ejer på St. Vejlegård, proprietær Møller. Ikke destomindre er der 3 sager af tilsvarende art som ovenfor, dog ikke vedrørende mishandling.

I 1859 rejste en tjenestepige sag over for gdr. P. Kristiansen. Denne ville imidlertid ikke møde til forlig, „da han ikke var begavet til at tale en sag“. Den blev henvist til retten. Pigen ville ikke have al den ståhej og opgav sagen.

I de følgende år er sagernes antal svindende, selv om St. Vejlegård stadig er førende i antal.

Der skal kun udtages et par særlige tilfælde.

En tjenestekarl ville rejse, da han aldrig fik rene lagener på sin seng. Forlig forgæves.

En student på St. Vejlegård, formentlig huslærer, forlod tjenesten, da Møller havde overfuset ham med beskyldninger, bl. a. „at han stod i et usædeligt, utugtigt forhold til barnepigen“. Sagen blev forligt, men der står intet om, at beskyldningerne blev moritificeret.

En anden tjenestekarl var gået fra sin tjeneste, fordi Møller havde kaldt ham en „Møjklæt“, endda 2 gange. Møller

1856

1859

sagde, at karlen havde udvist trods og ulydighed den pågældende dag. Henvist til retten.

Gdr. Knud Cortsen påstår en tjenestekarl bortvist uden løn, da han udviser „overlagt ulydighed, fuldskab, uforliglyst“ og kræver straf efter tyendeloven. Henvist til retten.

Selv sognets skolelærer Hansen har haft en kurre på tråden med sin tjenestepige, Augusta Fagerstrøm. Han havde udskældt og slået hende. Der blev dog klogeligt indgået forlig inden prøven.

Gdr. Peder Larsen havde haft nogle forviklinger med sin tjenestedreng i 1865. Men de blev da forligt, idet protokollen fortæller, at Peder Larsen lover – såfremt drengen bliver i tjenesten – skal „alt være glemt“.

I 1874 slog proprietær Bergs forvalter en tjenestekarl med sin stok, da han ikke havde vandet køerne anden gang. Karlen mente ikke det var nødvendigt, da det blev regnvejrs. Til retten.

Tyendeloven blev i 1921 afløst af medhjælperloven.

Protokollen er først til 1908. De sidste år er sagsantallet meget ringe, og omhandler væsentlig bortgang eller bortvisning i utide.

I pastor Stubs tid blev de fleste sager forligt. Resultatet var som regel løn til tyendet for den tid, det havde arbejdet på gården. Karlen måtte erlægge et mindre beløb til fattigkassen, og så var den potte ude.

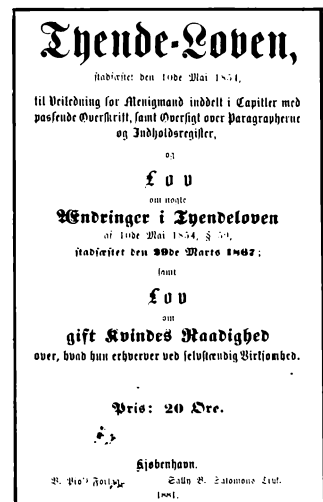
Et brændende spørgsmål var til stadighed, at gårdejerne nægtede at udlevere skudsmålsbogen, som hvert tyende skulle forevise det ny sted, han blev fæstet. Fæstetiden var i reglen 1/2 år eller 1 år. Skiftedagene var 1. maj og 1. november.

En tiltrængt forbedring i arbejdsgivernes føring af skudsmålsbogen var ændringerne den 29. marts 1867, hvorefter der ikke i bogen måtte anføres andet end det tidsrum, tyendet havde tjent hos vedkommende, og ikke nogen kommentarer om duelighed eller det modsatte. Bøde for overtrædelse blev fastsat til 10 Rd.

Den store lockout i 1899 endte som bekendt med septem-berforliget mellem arbejdsgivere og arbejdere. Landarbejderne kom vist først med mange år efter. Tyendeloven blev først ophævet i 1921, og et ret mørkt kapitel i den danske samfundsordning blev afskrevet.

Den gamle torvekusk fortæller

– Det var i 1885–86, fortæller den gamle torvekusk, dengang var det almindelig skik, at var der brug for jordmoderen blandt småkårsfolk, så henvendte vedkommende mand – arbejdsmand eller husmand – sig til bonden, hvor han arbejdede på gården, og aftalte lidt i forvejen om tilladelse til

10

§ 24. Heller ikke man Tyendet uden Husbondens Tilladelse forlade Huset i egne Anliggender, eller blive borte længere end tilladt.

Tyendets Forpligtning.

§ 25. Al den Skade, som Tyendet påfører Husbondens af Forfælt, Uagtsomhed eller Mangel paa nogen forreggen Værd af Tugtighed, der udtrædes til bestemte Forretninger, hvortil Tyendet har ladet sig antage, skal det erstattes, og Erstatningen kan af Husbonden indberholtes i Vænnen.

Straf for Tyendets Udydighed m. m.

§ 26. For Udydighed med Husbonden eller den, som paa Husbondens Vegne kan befale over Tyendet, skal dette bøde fra 1—10 Rd. For Trods og for Opsigelse skal Tyendet dommes enten til lige Bøder eller til simpelt Fængsel eller Fængsel paa Vand og Brød i indtil 5 Dage. For fornærmelige Ytringer anvendes de samme Straffe, og for Modstand eller Fornærmelse i Gjærning, Fængsel paa Vand og Brød fra 5 til 20 Dage, forsaavidt der ikke efter andre Love er forfaldt en større Straf.

Huudtugt.

§ 27. Huudtugt er det mannlige Tyende underkastet, indtil det bliver 18 Aar, og det kvindelige Tyende, indtil det bliver 16 Aar gammelt. Naar Huudtugt anvendes paa et laabant Tyende for det i § 25 nævnte Forfælt, bortfalder de sammesteds fastsatte Straffe.

Det længstede Tyende mitter Ven for Fængselsiden.

§ 28. Kommer Tyendet i Fængsel, uden at Saa- bant kan lægges Husbonden til Kost, og bød Tjeneste ikke strax opbøder, taber det Forbring paa Ven for den Tid, Fængslingen varer.

Tyendelovens mest berygtede paragraf var den såkaldte »prygleparagraf«, der gav husbond ret til at prygle karle under 18 år og piger under 16 år.

at tage et køretøj, det være sig dag eller nat, når det blev nødvendigt at hente jordemoderen. Således også i denne situation her er tale om.

Vi kan kalde husmanden Per, som så mange hed dengang, for vi vil ikke nævne manden ved hans rette navn. Han var en meget stræbsom og højt respekteret mand. Han havde kørt det meste af natten, først til Glostrup for at hente „madammen“ og så op med hende igen efter endt barsel.

Det var en søndag morgen. Herskabet og folkene var ved at indtage morgenmåltidet, så gik døren stille op, og Per træder ind på sine hvide strømpesokker, med hatten nervøst krammende på maven, og hovedet dybt bøjet.

Så fremstammede han forsigtigt: – Ja, så er det overstået. Det blev en pige, og så siger jeg mange tak for lån af køretøjet.

Dyb stilhed. Så rejser bonden sig for enden af bordet og siger med bøs røst: – Per, hvad tænker du dog på med så mange børn?

Husmanden havde seks børn, og han forstod godt den hvasse bemærkning. Der var en ung fyr blandt karlene, og han glemte aldrig den scene, bondens bøsse ord, og husmandens store ydmyghed.

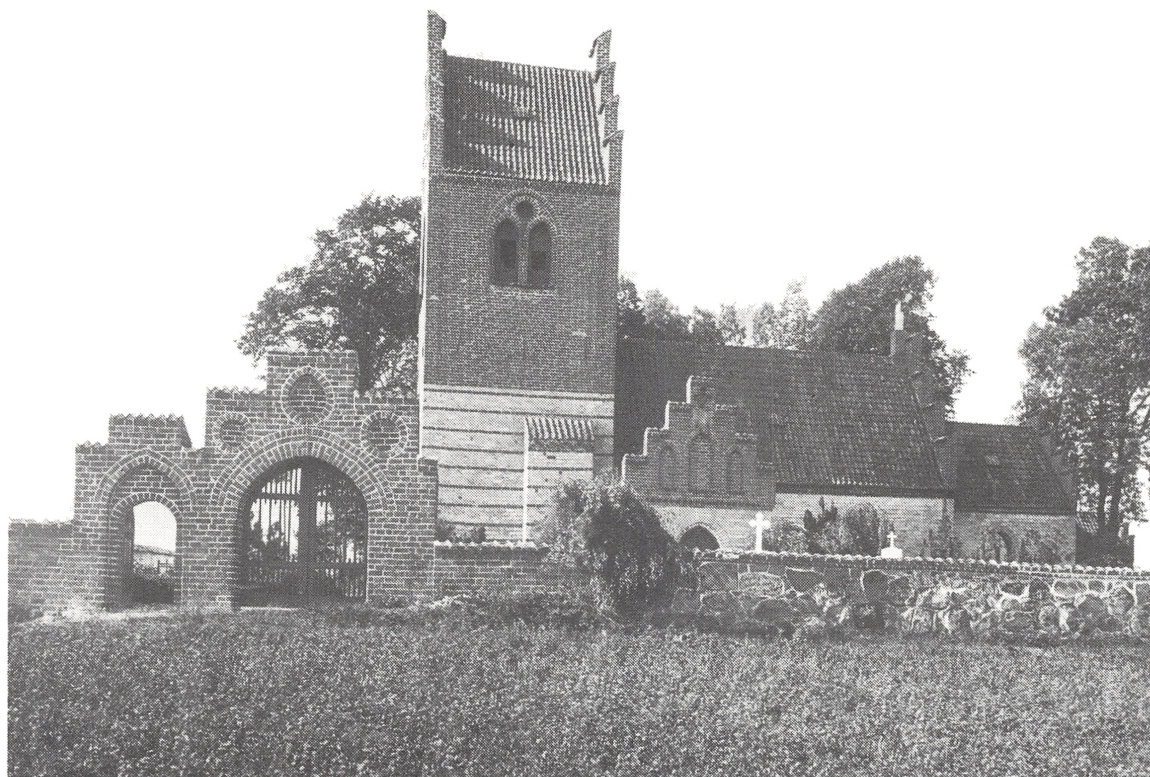
Det var ligeså dengang skik, hvis man skulle til alters om søndagen, så skulle man indskrive dertil hos præsten senest torsdagen før, for at degnen kunne få besked på, hvor meget altervin, degnen skulle have med.

Men om søndagen måtte husmanden jo stille på gården til staldtjeneste, feje gårdspladsen, skære hakkelse og meget andet.

Da det en søndag nærmede sig kirketid, måtte husmanden jo sige til bonden, at han havde tegnet sig og konen til alters – men det blev taget meget ilde op og bonden sagde brøstigt, at en anden gang lader du mig nok vide, når du tegner dig til alters.

Bonden havde mest lyst til at sige nej, men sagen var jo den, at bonden ikke overfor præsten ville være bekendt, hvis han nægtede husmanden at komme til alters.

Nej, de var ikke blide, de gamle velhavende bønder i Valensbæk, men det var de næppe heller andre steder.

Vallensbæk kirke og præster

*Kirken den er et gammelt hus,
står om end tårnene falde.
Tårne fuldmange sank i grus,
klokker end kime og kalde
Grundtvig (1837)*

Vallensbæk kirkes beliggenhed på bakken, højt hævet over og helt udenfor den gamle landsby har naturligvis kaldt på fantasien, og givet den frit løb.

Sagnet fortæller da også, at opførelsen af kirken først var begyndt på Tyrebakken sydvest for landsbyen, men hvad man byggede om dagen rev troldtøjet ned om natten og flyttede stenene til det sted, hvor kirken opførtes, og hvor den stadig står. Det er et sagn, som er knyttet til mange kirker i hele Norden.

Mere sandsynligt, for ikke at sige sikkert, er det, at man her højt over den gamle sejlbare Vejle i den fjerne oldtid har indrettet et helligt offersted, hvor man har dyrket solguden og senere Odin og Tor. Her har samlingsstedet været for oldtidens folk, hvor man har dyrket skiftende guder gennem mange utalte århundreder.

Da de sidste vikinger bragte lære om Hviden Krist til den gamle boplads ved den store Vejle og den klare bæk gennem bopladsen, og denne tro efter en årrækkes indbyrdes stridigheder sejrede, så byggede mænd, der måske selv havde hørt

Ansgar prædike i datidens største danske handels- og søfartsby, Hedeby ved Slien i Sydslesvig, Hviden Krist en kirke på det religiøse kultsted, hvor beboerne var vant til at samles gennem århundreder.

Det var et gudshus meget langt fra at ligne vor tids kirker, blot et lille rum opført af græstørv mellem træstammer, lille og mørk som befolkningens egne jordhytter, og her var landsbyens mægtigste og mest ansete mand kirkens gode eller præst. Sådanne kirker sank sammen og blev opført påny uden at efterlade sig synlige spor, og vi ved derfor heller ikke noget om de første par århundreders kirke i Vallensbæk.

I tidsrummet 1100–1250 er den ældste del og den nuværende kirke blevet opført af kridtkvadre.

1100

1250

Noget af det mest bemærkelsesværdige ved kirkens ydre er indgangsportalen til kirkegården, der er opført af munkesten og stammer fra middelalderen.

Lidt øst for portalen findes en fastmuret jernlænke i tre led og med resterne af et jernhalsbånd i det yderste led. Her har sognets syndere med kirkens hårde morallære stået lænket til spot og spe for hele menigheden.

Men det var ikke blot i den katolske tid, at kirkens hårde morallære ubønhørligt måtte efterleves. Også efter reformationen udstedte danske konger, der ellers ikke selv var dyds-mønstre, strenge bestemmelser og fremhævede kirketugten.

Ane Hansdatter

Hvad Gud har sammenføjet, skal mennesker ej adskille. Sådan omtrent lyder et gammelt kirkeligt ritual. Og præstens formaning til brudeparret om at blive sammen „til døden Jer skiller“ har sikkert været efterlevet af de fleste helt op til vor tid, selv om der var problemer i et ægteskab. I 1700-tallet levede man endnu under pietismens strenge fordringer, og ve den, der tilsidesatte den gængse moral.

Det gjorde Ane Hansdatter, og hun måtte betale dyrt for det.

I 1767 var de fleste fæstere af Kronens gårde i Vallensbæk overgået til arvefæste. Blandt dem var en bondesøn fra Brøndbyvester, Anders Nielsen. Men allerede som almindelig fæster indgik han i 1760 overenskomst med en anden af byens gårdfæstere, Hans Nielsen, om ægteskab med dennes datter, Ane Hansdatter. Om hun blev spurgt, ved vi naturligvis ikke noget om nu, men begivenhederne tyder ikke på den altoverskyggende lidenskab fra hendes side.

Anders Nielsen beboede en af de større gårde, gl. nr. 13, nuværende matr. nr. 15a, og Hans Nielsen gl. nr. 8, nuværende matr. nr. 9 Korsagergård.

Trolovelsen og vielsen i kirken fandt sted i maj 1760. Brudgommen var 37 år og bruden 27 år, en almindelig alder for indgåelse af ægteskab på den tid.

I 1764, 4 p. Trinitatis (den 15. juli) indfører den nidkære præst følgende i kirkebogen:

„Døbt et drengbarn, kaldet Anders Anders. Moderen til barnet er Ane Hansdatter, hun har på 4. år været gift med gårdmand Anders Nielsen. Men som han foregiver ej at være fader til barnet, og moderen, som og tilstår det samme, foregiver at være bleven voldtaget på Glostrup Mark, da hun søgte efter en bortkommen vædder, så har manden ej heller villet bede faddere eller besørge barnets dåb. Men moderens fader, Hans Nielsen, som bad Lars Jensen stå fadder, endskønt ingen uden Hans Nielsen trådte frem som fadder, men gårdmand Niels Pedersen blev af præsten kaldet til vidne.

Siden er bemeldte Ane Hansdatter og Anders Nielsen ved Tamperrets dom bleven adskilt“.

Gennem præstens ord i kirkebogen fornemmer man tydeligt den foragt, det lille bondesamfund gav udtryk for over for ægteskabsbryderen. Ingen ville godvillig stå fadder.

Forgæves er søgt opsporet de nærmere begrundelser for tamperrettens dom, men arkiverne indeholder ikke noget. Retten har efter domsudfaldet ikke fæstet lid til Anes forklaring om voldtægten. Der er sandsynligvis ført vidner i sagen og vædderen må nok være identificeret med noget menneskeligt. Alle vidste jo alt om alle i det lille samfund.

Ane Hansdatters videre skæbne er uklar. Der var så man-

1767

Tamperdage var fire kvart-årige fastedage i den katolske kirke. På disse dage afsagdes tidligere den gejstlige ret, Tamperretten, dom i ægteskabssager.

Denne kirkens juristktion over lægfolk bevarede også efter reformationen i ægteskabssager, som ifølge den berømte »Riber Artikler« 1542 skulle pådømmes de fire gange årligt af den gejstlige sammentrædende særlig ret eller domstol. Tamperretten bestod af stiftslensmanden, senere stiftamtmanden, og nogle gejstlige. I de sidstes sted trådte i Sjællands Stift fra 1681 konsistorium ved Københavns Universitet.

På Sjælland overgik ægteskabssagerne i 1771 til de verdslige domstole. De gamle Tamperretsprotokoller findes for tidsrummet 1698-1754 i Universitetets arkiv i Rigsarkivet. De giver et interessant billede af livet og ægteskabets forviklinger i ældre tid.

ge af det navn i byen, men alt tyder på, at hun er rejst til en anden egn. Ved Anders Nielsens død genopfrisker præsten hændelsen:

„Gårdmand Anders Nielsen begravet i 1779 19/9 efter at han havde lagt syg fra . . . dag forrige år. Han var født i Brøndbyvester 1723. 1. gang gift med Ane Hansdatter, fra hvem han efter 4 års ægteskab formedels hendes utroskab blev skilt, 2. gang med Inger Andersdatter med hvem han i 14 år fik 4 børn“.

Hele affæren har været godt stof i byens sladder i de dage. Forargelsen skinner tydeligt igennem ved præstens antegnelser. I vore dage ænses en skilsmisse knapt nok. Der skal ikke her tages stilling til ret og uret. Men tilbage i ens sind sidder en fornemmelse af, at den ulykkelige Ane ikke har kunnet finde sig i et samliv med sin lovlige ægtefælle, og har fulgt sit hjertes stemme til anden side. Livet er så mange-fold, og det er ofte svært at balancere mellem den vedtagne livsopfattelse og de inderste følelser.

Ved reformationen i 1536 overtog kongen Vallensbæk kirke, men i 1688 fik etats- og kancelliråd Casper Schiøler til Lellinge og Spanager patronatsretten til Vallensbæk kirke. Senere erhvervedes kirken i 1755 af justitsråd Hans Nicolaj Nissen, der også ejede Glostrup kirke. Ved hans død overgik kirken til den af ham oprettede stiftelse for fattige børns underhold.

Kirken er nu selvejende, idet den i 1955 blev købt fri af Den Nissenske Stiftelse.

Men også i stiftelsens ejertid havde sogneforstanderskabet i Vallensbæk dog måttet tage sig af flere sager vedrørende kirken og dens forhold.

Orgel og kirkegårdsregulativ

Nogle uddrag af sognestyrets protokoller:

Forstanderskabet havde i 1845 besluttet at anskaffe et orgel til kirken, men bekostningen, ca. 230 rigsdaler, var meget stor i forhold til sognets øvrige udgifter.

Man sender da en skrivelse, dat. 30. december 1845 til Københavns Magistrat, der for den Nissenske Stiftelse administrerede de faste udgifter for kirken.

Skrivelsen indledes med at udtale en „taknemlig påskønnelse af den særdeles omhu, hvormed magistraten sørger for ikke blot at afhjælpe indtræffende mangler, men og at bekvemmeliggøre og forskønne vor kirke til Guds ære“. Derpå anmodes ærbødigst om et lignende bidrag, som nådigt er tilfaldet Glostrup kirke. Der henvises til at sognets 168 Tønder hartkorn dårligt kan bære den hele udgift.

Klingpungen var en pose på en lang stang, som degnen under gudstjenester stak ind mellem stolestaderne, så folk deri kunne lægge penge til fattiges forsørgelse. Navnet kommer oprindeligt af det tyske »Klingbeutel«. Den blev senere afløst af »Tavlen«, der var en kasse med låg over den ene halvdel, så degnen med et let kast kunne få pengene til at glide i skjul, så kirkegængerne ikke kunne se, hvad andre havde givet.

Den afløstes af bøsser og kirkeblokker, der dog også fandtes i ældre tid.

I de århundreder, der gik forud for fattigreformen af 1803, udgjorde klingpenge eller tavlepenge en væsentlig del af fattiggassens indtægter. De opkrævedes fortsat efter 1803, men blev efterhånden en mindre og mindre del af fattiggassens indtægter.

Den gamle Vallensbæk Kirkegård har et areal på 2.330 kvadratmeter, men også på det område stillede kommunens udvikling krav om udvidelser.

I 1963 købte man derfor af gårdejer Mikael Hansen, Vallensbæk, og Holger Christensen, Søborg, et nyt kirkegårdsareal på 2,3 hektar, der kostede 280.700 kr.

Den nye kirkegård blev indviet i 1972.

Magistraten bevilligede 100 rigsdaler, men tog forbehold imod, at den senere skulle komme til at bidrage til organist og bælgetræder.

I 1851 er en reparation af orglet nødvendig. Orgelbyggeren sender en regning på 30 rigsdaler, men forstanderskabet skriver tilbage, at de kun er sindet at betale 20 rigsdaler, nemlig den samme sum, som orglerne i Greve og Farum blev repareret for. Ellers må fordringen gå til retten. Orgelbyggeren akcepterede, og den påpasselige styrelse havde atter vundet en sejr, sådan da.

»Klokkerhuset« i Bygaden
sommere 1902

I mødet den 8. september 1857 blev det pålagt ringeren at klemte med klokkerne, når der var ildebrand. Til gengæld var han fritaget for at møde på brandstedet til slukningsarbejdet.

En sag, der vakte megen modstand i Vallensbæk, var et forslag (1860) fra Københavns Magistrat om indførelse af et kirkegårdsreglement i lighed med Gentofte. Hvert gravsted skulle være på 8 kvadratalen og udlægges for 20 år for en sum af 2 rigsdaler.

Forslaget vakte megen modstand. Det „er ikke ganske anvendeligt her, hvor enhver gård og næsten ethvert hus har sin egen fra alderstid udlagte begravelsesplads“.

Striden må have været bitter, for 10 år efter, da justitsråd Fritz, Roskilde, tilstiller sognerådet forslag til vedtægt, tilligemed kort, der udviser inddelingen for gårde og huse, svarer rådet at det „kunne ikke se nogen stor fordel for samme, ved at antage denne, men derimod kun betydelige byrder, som det ikke fandt stod i forhold til de tvivlsomme fordele, som vedtægten tilsagde . . .“.

Sognerådet har naturligvis måttet bøje sig for lov og orden, selv om disse ikke havde rod fra Arilds tid. Men hele affæren viser meget klart de gamle sognekongers uvilje mod

VALLENSBÆK KIRKES NYE ORGEL

Disposition:

*11 stemmer fordelt på 2
manualværker og pedal:*

Hovedværk:

- 1. Rørfløjte 8'*
- 2. Principal 4'*
- 3. Spidsfløjte 2'*
- 4. Mixtur II*
- 5. Trompetregal 8'*

Positiv:

- 1. Gedakt 8'*
- 2. Rørfløjte 4'*
- 3. Nasat 2 2/3'*
- 4. Oktav 1'*

Pedal:

- 1. Subbas 16'*
- 2. Gedakt 8'*

1855

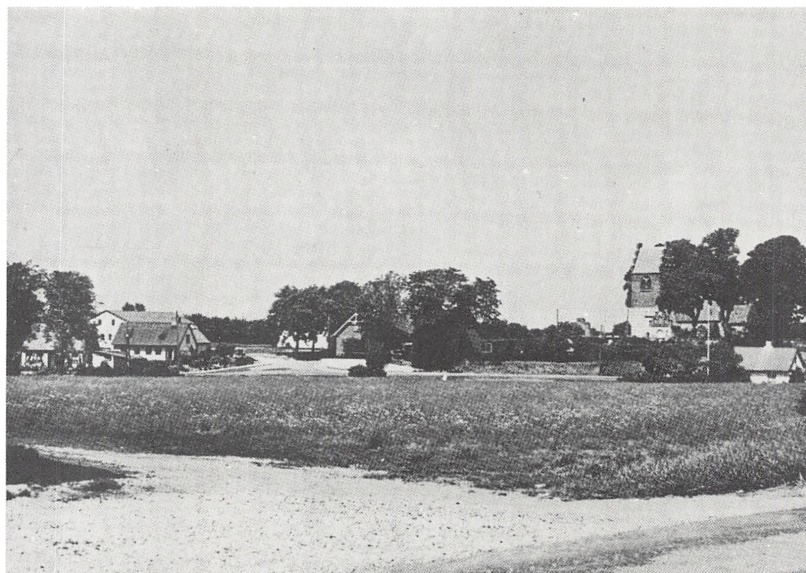
indblanding udefra, især i sager som de selv lige fra vikingetiden havde administreret.

Et besøg i 1976 på den meget velholdte kirkegård viser klart, at den ængstelse de store bønder følte for en deklassering efter døden, bestemt ikke var begrundet. De „store“ navne har stadig deres sidste hvilested på det mest fremtrædende område, den solbeskinnede plads, lige syd for kirken.

I 1885 godkender sognerådet opførelsen af et lighus ved kirken. Klokkeringningen overtages af kommunen i 1901.

Præsten var i dette tidsrum altid medlem af sognestyrelsen. Det kan ikke undgås, at man danner sig et begreb om de enkelte. Højt over dem alle rager pastor Stub med sin store interesse for sognet og navnlig for sine medmennesker.

Ved Vallensbæk kirke 1970

Det gamle smukke murværk af middelalderlige munkesten strækker sig kun nogle få meter på begge sider af den interessante gamle indgangsportal og køreportalen. Køreportalen har et bredt, spidsbuet hulstensstik, ledsaget af først et løberskifte og derefter et rulschifte. Indgangslågen har fladbuget lysning i spidsbuet spejl. Den pragtfulde portal er af tydelig senmiddelalderlig oprindelse.

Desværre er den øvrige del af den gamle kirkegård omgivet af en nyere mur af kløvede kampesten, og man burde nok overveje ved passende lejlighed at erstatte den med en kirkegårdsmur af munkesten, som i vore dage igen fremstilles i de gamle formater og endda med patina.

Kirken har gennem de svundne århundreder været udsat for mange ombygninger og udvidelser, så den ser helt anderledes ud end i 1100–1250.

Ved en restaurering i 1865 blev ydermurene støbt skal-murede, så man nu kun enkelte steder kan se de oprindelige sten.

1865

Kirkebakke alle 1967. Til højre missionshuset.

Fra midten af skibets langvæg og mod vest er det synligt indvendige murværk opført af munkesten. Dette murværk, der er hvidtet sammen med kirkens østlige del af kridtsten, består af dårligt brændte og stærkt afskallede sten, der tydeligt adskiller sig fra de tre skifter munkesten, hvormed kirkens mure er blevet forhøjet, da kirken fik sine hvælvinger.

Midt på skibets ydervæg mod nord kan man ligesom skimte en lodret skelluge, der viser et dårligt forbandt mellem kvadrene.

Disse to ting viser, at kirkens skib oprindeligt har været en lille kort bygning, og det stemmer da også godt nok med erfaringerne andet sted. Skibet er på et tidligt tidspunkt blevet fornyet med en vestlig forlængelse eller – hvad dog ikke er sandsynligt – tidligere har haft et andet, nu forsvundet udseende.

Medens kirken ganske givet oprindeligt har haft flade bjælkelofter, stammer hvælvingerne i kor og skib fra tiden mellem 1400 og 1450. Inden disse hvælvinger blev bygget, er murene som før omtalt blevet forhøjet med tre skifter i munkesten. Denne forhøjelse er indvendig blevet hvidtet, hvilket kunne tyde på, at man har benyttet det forhøjede kirkerum en tid, inden hvælvingerne blev indbygget.

Tårnet, der er sengotisk, er bygget i tiden omkring 1525, og kirken har formentlig ikke haft noget tårn før den tid.

Ved opførelsen af tårnet har man revet skibets vestgavl ned. Den nederste halvdel af tårnet er opført af kridtstenskvadre med bæltter og munkesten imellem, medens den øverste udelukkende er opført af munkesten. Grundstenene er kampesten. Trappehuset til tårnet må være bygget samtidig med selve tårnet.

Våbenhuset er så nyt, at det må formodes at stamme fra den store restaurering i 1865. Det er opført af kridtsten med

Bekendtgørelse ved kirkestævne var gennem århundreder den almindelige og fuldt lovlige form for meddelelser fra verdslige og kirkelige øvrigheder. Det var fortsat tilfældet, da loven om sogneforstanderskab kom i 1841. Det kan bl.a. ses af valgprotokollen for Vallensbæk, hvor der udtrykkeligt står, at valg af medlemmer finder sted den fastsatte dato efter bekendtgørelse ved kirkestævne. Det samme gjaldt valg til bestyrelsen for De fattiges kasse og valg af valgmænd til landstinget m.v.

Første gang, valg bekendtgøres i aviser, er forud for valget den 15. marts 1909, da valget har været bekendtgjort 3 gange i »Nationaltidendes Tillæg«, og de to kandidatlistes blev også offentliggjort tre dage før i samme blad, men da den ene kandidatliste blev trukket tilbage blev der ikke holdt noget valg i 1909.

Selv om bekendtgørelse ved kirkestævne endnu vedblev i en lang årrække var det nu ikke mere den eneste måde for bekendtgørelse og betydningen af kirkestævnet blev mindre og mindre, indtil den form for bekendtgørelse efterhånden blev afskaffet.

1400

1450

1865

93

Altertavlen

Prædikestolen fra 1650

Døbefonten

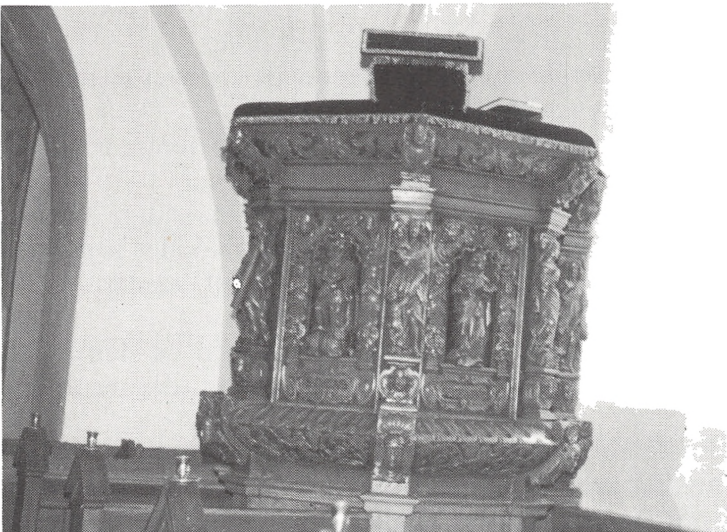
Skabet fra 1637

*Alterstagerne fra 1756 og
kalket, hvis ældste del er fra
1578*

*Kirkens orgel er fornyet i
1976*

*Prædikestolen i smukt ba-
rokarbejde*

en taggavl af munkesten, hvori der er indmuret et solur. Før dette våbenhus har kirken haft et ældre, som man af trappehusets byggemåde kan se allerede har været opført før trappehus og tårn blev bygget, og vi ved da også, at der allerede i 1663 blev foretaget en omfattende istandsættelse af dette nu forsvundne våbenhus.

Kirkens inventar

Altærtavlen i Vallensbæk kirke er et maleri udført 1854 af F. Storch. Det sidder i en nygotisk ramme og viser Kristus med udbredte arme.

Storfeltet på den tidligere altærtavle forestillede nadveren, og topfeltet viste opstandelsen. Præsteindberetningen i 1759 oplyser, at tavlen havde følgende indskrift:

1636

„Der denne Tafvle blev staferet, da vor vbr. Niels Trolle Slotsherre, H. Mads Rasmussen Sognepræst og Lauritz Olsen samt og Peder Olsen Kirkeværge ibidem Anno 1636“.

Desværre har man jo ikke mere den gamle historiske altærtavle, og hvornår den er taget ned, vides ikke.

Foran alteret ligger nu et altertæppe, der er syet af menighedens damer og skænket til kirken i 1965.

1756

Alterstagerne er skænket til kirken af kirkeeejeren, etatsråd Hans Nicolaj Nissen i 1756.

Kirkens kalk er sammensat af dele fra forskellige tidsperioder. Ældst er den seksstagede fod med påloddet krucifiks fra 1578. Skaftet er fra midten af 1600-tallet, medens selve bægeret er af nyere dato.

Døbefonten stammer fra den romanske tid og den er af såkaldte „Roskilde-type“. Materialet er granit, der nu er cementmalet.

1650

Prædikestolen er et barokarbejde, udført i årene omkring 1650. Den har kraftigt udførte felter med statuetter af de fire evangelister og af Kristus. Under den nuværende egetræs-

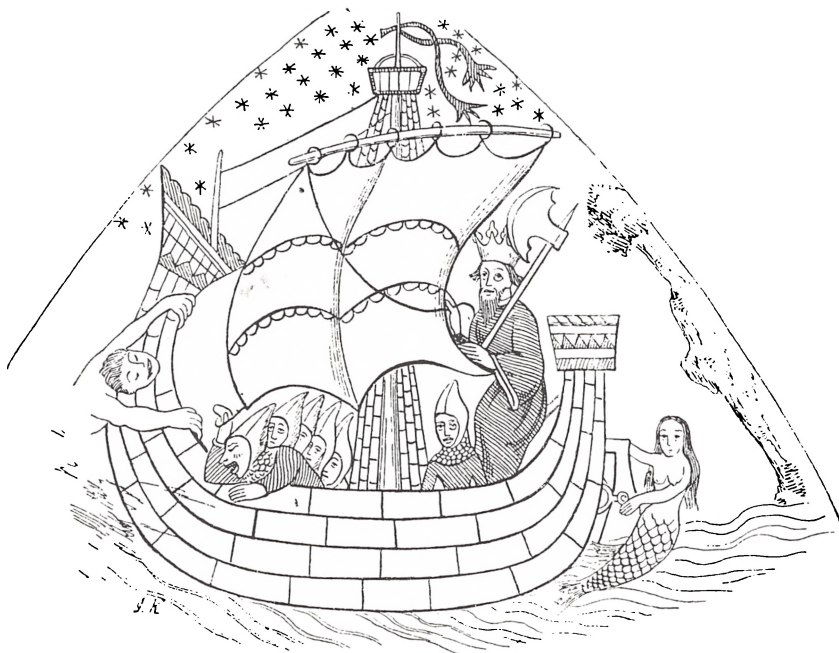
farve findes en broget rokokostafering med en indskrift i frisefelterne.

I kirken findes det smukke skab i sen-renæssance som foged og kirkeværg Peder Lauritzen i 1637 skænkede til kirken sammen med 30 slettedaler.

Vallensbæk kirke har to klokker. Den mindste er støbt 1622 af Rolf Borchartsen. Den største klokke revnede i 1819 og blev omstøbt i 1833 af J. C. Gamst i København.

På østvæggen i våbenhuset hænger et epitafium for Mads Rasmussen, der var sognepræst i Vallensbæk 1627–1647.

Mads Rasmussens gravsten findes endnu i kirken. Den ligger nu i døråbningen mellem Våbenhuset og skibet, men indskriften på den røde kalksten er nu næsten slidt bort af sognefolkenes færden gennem de mange generationer.

Et af Vallensbæk kirkes berømte kalkmalerier, fremstillingen af den norske helgenkonge Hellig Olafs kamp mod dæmonerne, der vil hindre hans sejlads. Søfolkene hænger syge over skibets ræling.

Kalkmalerierne i Vallensbæk kirke

Kalkmalerierne i Vallensbæk kirke er kendte og berømte, men det har været en særdeles lang og brydsom vej, før de igen nu i væsentligt omfang pryder kirken og fortæller et stort stykke kulturhistorie og deres religiøse beretning om tidernes opfattelse af kristne symboler.

Kalkmalerierne stammer fra tiden 1450–75, og de er udførte af den såkaldte „Isefjordmester“ og hans medhjælpere, idet man har konstateret, at der har været flere om arbejdet, men man kender ikke navne hverken på mesteren eller hans hjælpere.

Navnet Isefjordmesteren kommer af, at han først og fremmest har udført sine arbejder i området på begge sider af

1450
- 75

Isefjorden, bl. a. i Lyngø, Dråby, Asminderup, Merløse, Tuse, Skamstrup og Bregningen, men foruden disse steder har mesteren og hans hjælpere udført kalkmalerier i Reerslev, Herlev og Vallensbæk. Vallensbæk var det første sted, hvor hans malerier igen blev afdækkede.

Kalkmalerierne i danske kirker har en lang historie og udviklingsperiode. Man mener, at samtidig med at de første stenkirker blev bygget, begyndte man også at smykke dem med kalkmalerier. Ligesom den øvrige europæiske kunst på den tid, var de tydeligt præget af den byzantinske stil, som man havde hentet i det østromerske rige.

Det er sandsynligt, at en del af vore første kalkmalerier er udført af indvandrede tyskere, men meget tyder dog på, at der har været en direkte påvirkning fra de fjerne egne, og at den stærke forbindelse mellem vikingerne gennem de store russiske floder og Sortehavet til det byzantinske kulturområde.

Forbilledet for vore ældste kalkmalerier er tydeligt præget af Sydens mosaikker. Fremstillingen er præget af en repræsentativ ophøjet fjernhed og en inderlig religiøs tro.

I emnevalget holder man sig strengt til det centrale: Kristus som himmelkongen er det mest benyttede. Martyr- og helgenbilleder findes ikke, lige så lidt som fremstilling af djævelen. Når man har malet korsfæstelsen, er det gerne symboliseret ved det glødende Guds lam.

Da Valdemar Sejr døde i 1245 kom der urolige tider, der skabte en tydelig pause i kalkmaleriet i vore kirker, og da man igen tog fat under Valdemar Atterdag og dronning Margrethe, var det en helt ny stilart, der herskede.

Det blev de store kontrasters tid, hvor skikkelser med ophøjet guddommelig værdighed og godhed står overfor den frygteligste ondskab og brutalitet. Man viste kraftigt svælget mellem det gode og det onde.

Kristus er ikke mere den milde, velsignede Guds søn, men den strenge verdensdommer.

Samtidig udvides emnerne stærkt. Foruden de bibelske motiver kommer nu også fremstilling af helgener og martyrs liv og lidelser, og som noget helt afgørende kommer djævelen nu også i mange former frem på murene i kirkerne.

En rigdom af vidt forskellige personer, dyrefabler, gøglere og andre ting blandes i de rent bibelske.

Det er gotikken, der har holdt sit indtog. Den er fortællende og kan måske på visse mennesker virke stødende, hvad f. eks. pastor Bondo mente, da han fik nogle i Vallensbæk kirke fremdragne kalkmalerier overkalket påny. Det er den gotiske kunst, man ser i Vallensbæk kirke.

Isefjordmesteren, der har malet kalkmalerierne i Vallensbæk kirke er ikke den store kolorist. Han maler mest i rødbrunt som hovedfarve, og dertil kommer mørkere gult, gråt og sort, men sjældent grønt. Til klædedragters lysere dele har han ofte anvendt selve den hvide kalkgrund på væggen.

Men han er overordentlig fantasifuld i sine emner og kompositioner. Hans djævleskildringer er næsten helt uudtømmelige. De er egentlig ikke dæmoniske, men rigtig slemme, ondskabsfulde og plumpe. De er helt i slægt med folkeeventyrernes trolde.

Der er ingen tvivl om, at Isefjordmesterens kalkmalerier har kunnet vække andagt og skræk for det onde, men jævne folk har også kunnet opleve noget morsomt og noget retfærdigt i dem.

I skabelsesbilledet er Fanden udstyret som en fornem ung modeherre med trefarvet trøje og fjer i baretten. Bønderne i Vallensbæk har nok kendt sådanne storherrer og godtet sig over at se ham under skabelsen vrænge mund og række lang tunge.

Man har kunnet påvise, at Isefjordmesteren har hentet sine

Verner Berthou, formand for Vallensbæk menighedsråd født den 22. april 1925 i København (Brønshøj), uddannelse: civiløkonom HD (1957), ansat fra 1967 som fuldmægtig i undervisningsministeriet, indvalgt i Vallensbæk Menighedsråd i november 1969, har været formand siden. Kommunalbestyrelsesmedlem 1970-74.

forbilleder fra den tids nederlandske og tyske træsnit. Disse forhandlede på valfartssteder, ved helligkilderne og kirkefester, på markeder og hvor folk iøvrigt samledes. De kunne købes både enkeltvis og samlede i hefter, og de kaldtes „Fattigmandsbilleder“. Her kunne man se de bibelske fremstillinger, selv om man ikke kunne læse.

Men det er ikke altid, at disse træsnit har været kraftige nok for Isefjordmesteren, og han har ofte gjort dem nok så skrappe ved sine ændringer.

„Billedstormen“ efter reformationen førte også med sig, at alle kalkmalerierne blev overkalkede, også i Vallensbæk kirke, og her var de under deres kalklag til efter midten af forrige århundrede.

I Vallensbæk kirkes kor og skib afdækkedes i 1864 en række kalkmalerier. De blev samme år restaureret af Christian Olavius Zeuthen på en temmelig hårdhændet og ikke helt korrekt måde, hvorefter skibets malerier i 1867 atter blev overkalket på foranledning af Københavns Magistrat, der bestyrede kirken for Den Nissenske Stiftelse.

Det skete efter kraftig henstilling fra sognepræst Bondo, der ikke syntes, at den slags katolske helgenbilleder hørte hjemme i en dansk lutheransk folkekirke.

Figurerne var så groteske, at han virkelig ikke kunne prædike evangeliet med noget så anstødeligt lige over hovedet på sin uskyldige menighed, skal pastor Bondo have sagt.

Forinden denne nye overkalkning fandt sted, havde til alt held professor J. Kornerup tegnet dem i omhyggelige og veludførte akvareller.

I 1929 aflagde Egmont Lind på Nationalmuseets vegne et besøg i kirken og skriver i sin indberetning, at malerierne i koret i tidens løb er blevet stærkt tilsødet, hvilket han tilskriver kirkens opvarmning ved en kalorifere.

Der skete imidlertid ikke noget den gang, men i februar

1864

1929

100

1941 blev kirken synet igen, og det var denne gang af maleren Ole Søndergaard.

Da kalkmalerierne var blevet endnu mere tilsodede end i 1929, begyndte man i foråret 1941 en restaurering.

Ved denne rensning fjernedes også de ukorrekte farver fra Christian Olavius Zeuthens istandsættelse i 1864, således at der nu kunne foretages en fuldstændig nyrestaurering, samtidig med at man foretog forsøg på at nyafdække malerierne i skibet.

Den 23. og den 30. april foretog Egmont Lind derfor nogle prøveafdækninger for at konstatere om en restaurering var mulig, men det viste sig, at de fleste af malerierne dårligt havde kunnet tåle den nyoverkalkning, der havde fundet sted i 1867. Kalkmaleriernes rester var kun få og meget ufuldstændige.

Museumsinspektør Victor Hermansen så i 1943 på kalkmaleriernes sørgelige rester, og man kom til det resultat, at på grundlag af professor J. Kornerups akvareller var det muligt at restaurere billederne, men man fandt, at de således genoplivede kalkmalerier kun ville have dekorativ værdi og hverken kunstnerisk eller videnskabelig.

Maleren Ole Søndergaard tilbød Den Nissenske Stiftelse, der ejede kirken, at han ville udføre arbejdet for at genskabe kalkmalerierne for 2400 kr., men der skete ikke noget, og resterne af kirkeskibets gotiske kalkmalerier forblev under den hvide kalk.

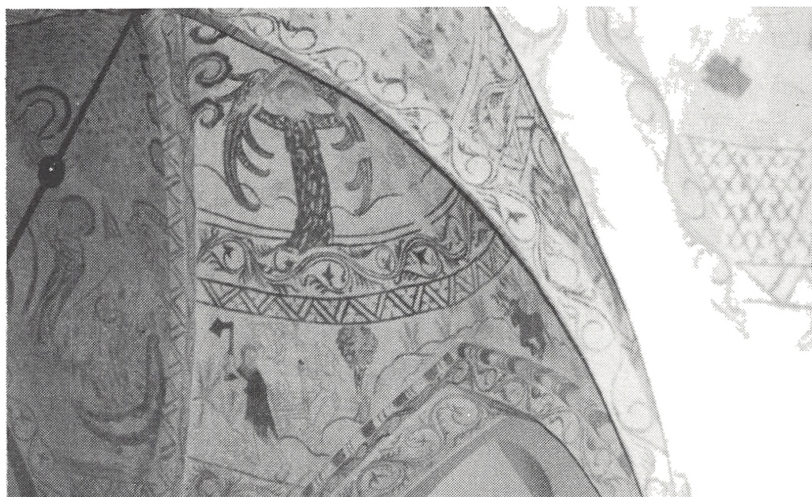
Efter installeringen af centralvarme i kirken blev den i efteråret 1966 istandsat og hvidtet, men før man begyndte på det, benyttede man lejligheden til at fjerne kalklaget, der dækkede ikke-restaurerede malerier, og de stod derfor groft afdækkede, indtil restaureringen fandt sted ved konservator Lind.

1941

1943

1966

101

Ved denne rensning for de gamle kalklag fandt man yderligere to mindre malerier på korets sydvæg og skibets nordvæg.

Billedet på korets sydvæg var meget utydeligt, medens billedet på nordvæggen i skibet er et såkaldt konsekrationsskors eller indvielseskors.

Ved kirkens indvielse har biskoppen tolv steder på kirkens vægge med den hellige olie tegnet et grøsk kors indskrevet i en cirkel, og disse kors har man så bagefter udfyldt med farver.

Selve korset med den grønne cirkel omkring er et symbol på Kristi sejr død på korset, idet den grønne cirkel formenes at være identisk med den klassiske oldtids sejrstegn: Laurbærkransen.

En interessant lighed har indvielseskoret også med det gamle nordiske hedenskabs symbol: Solhjetet.

De kalkmalerier, der efter den første afdækning igen overkalkedes i 1867 omfattede:

På østlige hvælvning mod vest Sct. Jørgen og dragen, mod nord de hellige tre konger til hest og skriftebånd med deres navne, mod øst Hellig Olavs sejlads, og mod syd Sct. Laurentius og flugten til Ægypten.

På vestlige hvælvning mod øst skabelsen og den onde frister, mod syd syndefaldet, mod nord uddrivelsen af Paradiset og mod vest Kristus som verdens dommer.

Det berømteste af kalkmalerierne er billedet af den sejlen- de Sankt Olav legende. Den rødhårede norske helgenkonge var en af middelalderens mest populære skikkelser, men i ham levede også et ældgammelt hedensk idealbillede videre, idet Hellig Olav med øksen nedstammer direkte fra Tor med hammeren.

Men ser den sejlen- de helgenkonge stående selv til rors i sit skib, ifærd med at bortmane en del mandlige og kvindelige djævleskikkelser, der søger at hindre skibets fart. Om bord i

skibet ser man nogle af søfolkene, der hænger ud over rælingen hårdt angrebet af søsyge under den stærke søgang, som de onde ånder har rejst, men den hellige kæmpe sørger dog for, at skibet glider roligt afsted.

Skibstypen er også interessant, idet den viser den middelalderlige brede kogge, og man ser øverst i masten en maste-tønde.

Det var omkring år 1300, at de bredbugede noget kluntede kogger afløste vikingetidens elegante smalle skibe. Koggerens lasteevne var betydelig større og de var således bedre egnede til handelsvarer end vikingeskibene.

En betydelig fordel var det også, at koggerne krævede mindre mandskab, idet det var sejlene og det store mandskab ved årerne, der førte skibet frem.

Om Hellig Olavs sejlads fortæller folkesagnet i øvrigt, at en troldfamilie drev deres onde spil med at lokke søfolk i ulykke ved stranding. Hellig Olav sejlede i vrede herover sit skib lige ind i klinten og med sit hellige ord forvandlede han alle troldene til sten.

Skildringen af Sankt Laurentius på bålet viser kejseren ved hovedenden støttende sig til sit sværd, medens tre bødler vedligeholder bålet.

Nederst til højre findes som nævnt en fremstilling af flugten til Ægypten.

Legenden om Sankt Laurentius' martyrdød i kejser Valerians tid fortæller, at Laurentius af kejserens soldater blev truet til at vise dem kirkens skatte. Det skal jeg gøre, svarede Laurentius, følg med.

Så førte han soldaterne til nogle syge og fattige mennesker. Foran dem standsede han op.

Her er skatten, sagde Laurentius.

Hvad, råbte soldaterne, vi ser ingen skatte.

Laurentius vendte sig til de romerske soldater og sagde:

Det skulle I vide. Fattige, syge og de, som lider nød. Netop de er kirkens skatte!

Rasende trak soldaterne af med Laurentius og pinte ham til døde ved at lægge ham på en glødende rist.

Ifølge legenden viste Laurentius den største ro, og der fortælles endda, at da han lå på risten over den sydende olie, råbte han til soldaterne:

Hej, kan I ikke lugte, at jeg brænder på? Den ene side er alt gennemstegt. Det er på tide at vende spiddet.

Maleriet af skabelsen viser himmellegemerne og dyrene. Forneden vises Adam og Eva. Bag Gud Faders hoved slynger sig et skriftbånd, hvorpå står: „I begyndelsen skaber Gud himlen og jorden“.

Nederst ses en skildring af den onde frister.

Man har noget svært ved at fatte, at pastor Bondo ikke ville have disse kalkmalerier, og det er helt uforståeligt at Københavns Magistrat er gået med til disse billeders overkridtning.

Nævnes må også maleriet på den østlige hvælving mod vest, der skildrer Sankt Jørgens kamp mod dragen. Sankt Jørgen var de spedalskes værnehelgen og dragen var symbolet på den frygtelige spedalskhed. Der findes endnu mange Sankt Jørgensgårde rundt i landet. Det var de spedalskes bolig og hospital.

Legenden om Sankt Jørgen fortæller, at en by engang blev grufuldt hjemløst af en drage. For at lade byen i fred, krævede dragen hver dag to får. Efterhånden som fårebestanden svandt ind, måtte indbyggerne hver dag give dragen et barn i stedet for det ene får.

En dag faldt loddet på kongens datter, som sammen med fåret blev sendt ud mod dragen. På vejen mødte hun Sankt Jørgen, og ham fortalte hun om den frygtelige skæbne, der ventede hende.

Sankt Jørgen red med hende ud til dragen og gik til angreb på den og gjorde den ukampdygtig.

Tag det bælte og bind det om dragens hale, sagde Sankt Jørgen til prinsessen. Det gjorde hun, og dragen fulgte lydigt med hende som en hund.

Da de kom ind til byen, lovede Sankt Jørgen, at han ville dræbe dragen, hvis de alle ville vende sig fra hedenskabet og tro på Kristus. Hele byen lod sig straks døbe, og Sankt Jørgen fældede dragen med sit sværd.

Maleriet viser også en kirkebygning og prinsessen med fåret.

Under en rankeskygning ser man bebudelsen og en engel holder et skriftbånd med ordene „Ave gracia plesea D (omin) us tecu (m)“.

Oversat „Hild dig, fuld af nåde, Herren er med dig“.

Olaf Hellviks restaureringer

I 1969–70 tog man fat på den nye restaurering af kalkmalerierne, og det var Olaf Hellvik, der udførte det store arbejde, hvis resultater man nu kan se i kirken.

I sin indberetning til Nationalmuseets 2. afdeling gjorde Olaf Hellvik den 16. marts 1969 efter en foretaget undersøgelse af de nogle år forinden i grove træk afdækkede malerier, opmærksom på, at der var malerier i alle kirkens hvælvinger: Korthvælvingen, skibets to hvælvinger og tårnhvælvet.

Han kunne også fastslå, at korthvælvingens malerier nu i høj grad igen trængte til en rensning. Farveformer og konturer er trukket noget hårdt op, men det kan der rådes bod på ved en genrestaurering.

Skibets to hvælvinger er helt udfyldt med interessante og velbevarede billeder. Inskriptionerne er indflettet imellem malerierne. Man har helt rigtigt afdækket malerierne rent overfladisk, kun så meget, at det nu kan lade sig gøre at foretage en bedømmelse. Igen står arbejdet med en omfattende fin afdækning. Malerierne er på overfladen ganske vist velbevarede i tegning og farve, men det bærende pudslag er nok så medtaget af revner og krakeleringer. Der må i alle svaghedspunkter foretages opskæringer med påfølgende reparation. De beskadigede billeddele vil blive retoucheret på normal vis, men kun, hvor den helt sikre sammenhæng kan aflæses.

Tårnhvælvingen har ribbedekorationer og ornamenten i adskillelsesområdet imellem hvælv og væg.

Den skitserede restaureringsplan vil tage ca. fire måneder. Efter overslag og beregninger kan jeg fremsætte et restaureringstilbud på ca. 30.000 kr. plus moms. Hertil må beregnes udgifter til stillads samt til murers medvirken ved reparationsarbejdet, skrev konservator Olaf Hellvik.

Arbejdet blev udført, men udgiften blev ialt ca. 45.000 kr.

Efter arbejdets udførelse sendte Olaf Hellvik en detaljeret indberetning til Nationalmuseet, og den er så oplysende og interessant, at vi her gengiver den i sin helhed, idet den fortæller mere om Vallensbæk kirkes mange og højt værdsatte kalkmalerier end nogen tidligere beskrivelse.

Arbejdet udførtes i perioden 1970–71:

De for nogle år siden fremdragne kalkmalerier i Vallensbæk kirke har nu gennemgået en tilbunds gående rensning og restaurering. Malerierne, som kan tilskrives den såkaldte Isefjordmester, må dateres til 1400-tallets midte. Tidligere tiders afdækninger har sine steder gået ud over bevaringstilstanden, men dette til trods, fremtræder hvælvingerne i en billedrig helhed. Farverne er br. okker, lys okker og sort. Den oprindelige kalkbund er bevaret og kun fornyet og nedtonet til omgivelserne i reparationsfelterne. Der var i skibets to

hvælvinger opstået svære pudsbekadigelser, som blev repareret med Tomorex hydraulisk kalk og vasket strandsand. Til kalktoningerne brugtes dobbelt stampealk. Under hele restaureringsprocessen blev billedfelterne overdouchet med kalkvandsudtræk. Enkelte løsthængende pudspartier blev fæstnet med kunstharpikslim og indmuret med ny mørtel. Malerierne står med de mangler tidens tand har forvoldt, kun i reparationsfelter er farvelinjer forbundet, og da kun i de indlysende tilfælde. Afskallede farvefelter blev meget nænsomt retoucheret i en lettere toneart. De nyrestaurerede kalkmalerier befinder sig i skibets to hvælvinger. Korhvælvingens samtidige malerier blev rensat og genrestaureret. Her søgtes en mildning af de tidligere tiders noget hårdhændede farveoptrækninger og rekonstruktioner, gennemført. Tårnhvælvingens senere ribbedekorationer på nyt pudslag, skønnedes at være af ringe interesse, og blev overkalket. Skibets to hvælvinger viser gammel- og nytestamentlige beretninger, samt helgenlegender. Hvælvingsskapperne har en bred vandret bort, som adskiller de enkelte beretninger. Ribberne har sparremønsterdekorationer. Skjold og jordbuer slyngornamentik.

Skibets malerier:

Vesthvælvingen – østkappe

Gud fader siddende på tronen med jordkloden i sit skød. Sol og måne er sat på himmelhvælvet. Fugle, fisk og landdyr omgiver skaberen. Under den tværgående bort ses Adams skabelse i nordsvikkelen og i sydsvikkelen ses Evas skabelse.

Sydkappe.

Øverst i kappen ses Adam og Eva i Edens have. I østsvikkelen ses slangen lokke Eva til at tage frugter af det forbudte træ. Slangen bærer krone på sit hoved. I vestsvikkelen ses Eva plukke frugter af træet og give dem til Adam.

Nordkappe.

Øverst i kappen uddrivelsen af paradiset. En særdeles godt bevaret fremstilling af en bevinget engel med løftet sværd. De bortdragende to mennesker skjuler sig med bladfyldte grene. I svikkelen mod øst ses brodermordet, hvor Kajn slår Abel ihjel. Abel er styrtet til jorden, medens Kajn står over ham med løftet asenkæbe. Hornet dyr ved deres side. I vestsvikkelen ser man Adam gå ud på marken, for „i sit ansigts sved“ at dyrke jorden. Han ses med løftet jordhakke. Ved Adams side sidder Eva ved tenen og spinder.

Vestkappe.

Her er den traditionelle fremstilling af Kristus som verdensdommer, siddende på regnbuen, med fredens lilje og fordøm-

melsens sværd. I sværdets retning en velbevaret fremstilling af helvedets gru. En djævel kører en kvinde i trillebør hen til det åbne helvedesgab, hvor andre sjæle vander sig i pine. Bl. a. ses en kronet person i de fordømtes trængsel. Døberen Johannes knæler ved dommerens side. I liljens retning ses fragmentariske rester af paradiset. Svagt anes Skt. Peter på tærskelen til himmeriges port, hvor en person modtages med omfavelse. Maria-figuren er helt forsvundet.

Østhvælvingen – vestkappen

Øverste kappeparti viser Skt. Jørgen og dragen. Dragens hoved er gennemboret af helgenens spyd. Hele den bugtende drage er synlig, hvorimod rytterfiguren er temmelig medtaget. Helgenens skjold og øverste hoveddel er bevaret. Kroppen og det meste af hesten er forsvundet. Cleodoline med krone på hovedet, siddende på en lille hest, er velbevaret. Forældrene derimod utydelige. Maleriet er fragmentarisk bevaret, men dets indhold kan trods alt tydeligt aflæses.

(For at få en gennemgående beskrivelse af bebudelsen og Jesu fødsel, i underste hvælvingsområde, medtager jeg her syd- og østkappens legende-beskrivelser).

Syd-kappen.

Skt. Laurentius liggende på risten – omspændt af flammer. Hans plageånder holder ilden vedlige med blæsebælg og ild-

ragere. Af de fire figurer som omgiver Laurentius, er den ene klædt i vinge-kappe og høj hovedprydelse. Han bærer sværd ved siden.

Østkappen.

Olavssejladsen. Legende om Olav og hans bror Harald, som sejler om kap om Norges trone. I kraft af sin hellighed vinder Olav, og legenden beretter, at en af Olavs mænd skyder en pil mod land, men skibet sejler så hurtigt, at det når land før pilen. Dramaet udfolder sig i et stormfyldt hav, en af mændene hænger ud over rælingen, mens en anden er faldet over bord og klamrer sig til skibet. En havfrue svømmer foran skibet. Skibet med høj bak og agterdæk, rigning og mast, breder sig med sit vindfyldte storsejl over hele øverste kappedel. Olav selv står i stævnen med sin økse. Man ser land med træbevoksning.

Østhvælvingens beretning

om Jesu fødsel:

Vestkappen.

Sydlig svikkel. Bebudelsen. Engelen bærer et skriftbånd: „Ave gratia plena . . .“. Engelen viser hen mod nordsvikkelen, hvor Maria sidder ved en pult med opslået bog og flere bøger omkring sig. Maria er omgivet af blomster – bl. a. en buket i vase. Der er et hus. Marias skriftbånd er meget utydeligt, men fortæller formentlig på traditionel vis om modtagelsen og accepten af engelens budskab. Billederne her er meget velbevarede.

Nordkappen.

Vestsvikkelen. Maria og Elisabeth omfavner hinanden. De står udenfor et hus med træer omkring. I øverste kappedel ses de tre vise mænd til hest. Dette billede er noget fragmentarisk bevaret, men så meget er bevaret, at helheden i beretningen tydeligt kan aflæses.

Et nedtaget fyr i tidligere tider har ødelagt de to følgende kappefliger. (Nordkappe, østlige svikkel og østkappe, nordlige svikkel). Her har formentlig vandringerne til Betlehem og Jesu fødsel været beskrevet, det kan udledes af den bevarede fortsættelse i østkappens sydlige svikkel. Her ses soldater til hest, i fuld krigsudrustning, på vej for at opspore Jesusbarnet.

Sydkappen.

Østlige svikkels malerier er forsvundet. Barnemordene? Vestsvikkelen viser flugten til Ægypten. Maria sidder på æslet med barnet i sin favn, medens Josef går foran med vandringsstav i hånd og trækkende æslet efter sig.

Vallensbæk præstegård

Den gamle præstegård blev lagt i aske ved den store brand i Vallensbæk i 1824, da en stor del af den gamle by gik op i luer.

Præstegården genopførtes straks efter, men havde da et andet udseende end nu, idet den da havde den gamle firlængede gårdform, der bevarede til vinteren 1919–20. De to nuværende sidelænger blev da hver forkortet med ca. 3 fag og den sydlænge, i hvilke indkørselsporten var, blev nedbrudt. Den lå netop på det sted, hvor indkørslen til præstegården nu findes.

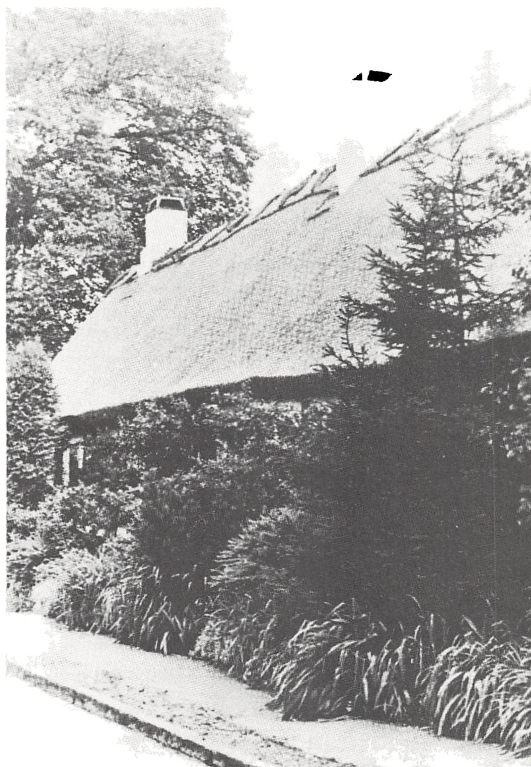
I 1827 kalder biskop Mynster den nye præstegård meget vel vedligeholdt.

Den er grundmuret, havde „biksede“ værelser, men var lav og fugtig. Haven var stiv, men pyntelig holdt.

Otte år efter skriver bispem: „Ved præstegården er fornemmelig haven forskønnet“.

1824

1827

Den smukke gamle bygning på Vallensbæk præstegård ud mod Bygaden

Fra 1874 foreligger en meget morsom og interessant beskrivelse af ikke blot Vallensbæks præstegårdsliv men også af egnen og et par bondehjem. Det var den engelske lyriker og litteraturkritiker Edmund Gosse, der i en bog skildrede to besøg i Danmark, hvoraf det ene altså var i Vallensbæk præstegård hos pastor Bondo.

109

Større landsbyidyl end den gamle del af Vallensbæk præstegård ved Bygaden findes næppe

Bogen om Edmund Gosses to besøg i Danmark er oversat til dansk og udgivet af Valdemar Rørdam i 1912, hvorfra englænderens skildring af besøget i Vallensbæk er hentet.

– Vi begyndte vort eventyr ved en lille landstation Glostrup, hvor vi stod ud af toget og satte kursen vest på ud over det grå land, hvis eneste linje var den flade horisont.

Ved stationen ventede der en slags køretøj, som de vistnok ret enferistisk kaldte en Berlinervogn. Det var os, den var sendt efter fra præsten i Vallensbæk, som vi skulle ud til.

Vi var sendt i slutningen af maj. Der var høj himmel og solskin, men bidende koldt. Kusken Christian kom slæbende med en bjørneskindspels, der rakte frøken Aline Fog til hælene. Der blev stillet en stige til vognen. Vi fik hende forsigtigt op under kalesjen, en skindtrøje blev hængt sammen over pelsen, en foerværkskrave over trøjen igen, og da hun endelig havde fået den store bæverskindshætte ned om ørene, sad hun så godt gemt, kun med øjnene og næsetippen synlige. Også Christian og jeg blev godt pakket ind, skønt noget mindre overdådigt, og dog bed blæsten så gennemtrængende, at vi næppe var kommen igang før frøken Aline ynkelig bad om at få lidt mere på. Berlinereren var fuld af hemmelige rum, og fra et af dem tilvejebragte den gode Christian et ubestemmeligt klædebon af anselig størrelse og vægt, som så blev borte som et usynligt og uhørligt væsen et eller andet sted inde i den uhyre tøjbylt.

Kvartmil efter kvartmil rullede vi ud af den øde landevej med den frugtbare sjællandske jord udbredt så flad som en pandekage på alle sider af os lige til den uendelige horisont.

Endelig nærmede vi os dog til landsbyen Vallensbæk og skrumlede tilsidst ind gennem porten til den pyntelige præstegård.

Da englænderen Edmund Gosse besøgte Vallensbæk præstegård var det en fir-længet gård. Et hjørne af den gamle bygning ses til venstre

Alt var stille, da vi kom, men snart rystedes himmelhvælingen af rungende velkomstråb, det var en lystig og ægte dansk venlig hilsen, der modtog os. Sådan begyndte det, og vi tilbragte nu en fredelig og fornøjelig dag hos den jævne og hjertelige præstefamilie, hvis medlemmer alle som en anstrengte sig af fuld kraft, for at deres gæster skulle befinde sig vel.

Med husets damer gik vi en tur over de vældige gummi-gule rapsmarker, som gnistrede og blinkede i solen, ned til kysten, en underlig flad sumpet plade, hvor der næsten ikke fandtes sten eller sand, kun en næsten umærkelig overgang fra grå jord til gråt vand. Langs denne noget udflydende strandbred voksede der nogle spæde små lavendler og en slags dødningsagtige strandkål.

Til alle sider ledte øjet forgæves efter sådan noget som en brink eller en høj. De vidtstrakte, tristjordsfarvede eller farveløse plader gav ens blik andre hvilepunkter end de unaturligt strålende rapsmarker, der kastedes som en kåbe af guldbrokade over jordens nøgenhed.

Den kendte engelske lyriker og litteraturkritiker befandt sig åbenbart godt i Vallensbæk præstegård og giver også en levende skildring af flere af sognets bønder.

Præsterne i Vallensbæk

Siden reformationen har følgende været præster ved Vallensbæk Kirke:

1. Ole Stisøn. Var her i 1581. Han havde tidligere været Kannik ved Domkirken i Lund i Skåne.
2. Peder Syndby. Var her i 1584.
3. Søren Nielsen Yde. Var her i 1590. Måske var nr. 6 i præsterækken hans søn.
4. Niels . . . var her i 1608 og vistnok personel cappelan.

5. Peder Nielsen, Slagelse var her i 1618. Var pers. cappe-
lan i Hvidovre 1616. Død eller fraflyttet Vallensbæk 1628.
6. Christopher Sørensen Waltsensbech. Måske en søn af nr.
4. Student fra Roskilde 1621, præst ved Københavns ældre
tugthus 24. januar 1624, kaldet til sognepræst i Vallensbæk
2. januar 1626, død ca. 1636.
7. Den 3. juli 1636 blev Mads Rasmussen eller Henrik
Madsen Wallensbeck sognepræst. Han døde omkring 1659.
Han siges allerede 1622–26 at have været sognepræst på ost-
indienfareren „Perlen“. Om hans rejser til Ostindien førte
han dagbog, der findes omtalt i „Danske Magasin“ (1-124).
8. Omkring 1647 var Svend Mogensen eller Vagn Svend-
sen Sæbye sognepræst (død 1698). Det er måske to forskel-
lige mænd.
9. Fra 29. januar 1698 hed sognepræsten Niels Sørensen
Laumann. Han var student fra Sorø og døde 1736.
10. Jesper Nielsen Løve. Han var født i Slagelse ca. 1688,
student fra Slagelse 1710, cand. theol 8. december 1718,
personel Kappelán i Østerø, Færøerne 1727 gift i Østerø den
25. januar 1727 med Anna Elisabeth Andersdatter, født ca.
1710, død i København 1791. Præsten døde 7. april 1747.
11. Laurentius Hansen Jæger var født i Præstø 31. august
1717. Faderen F. H. Jæger var byskriver og moderen hed
Else Cathrine Urne. Jæger blev student 1736 og cand. theol
10. november 1742. Han var gift 1. gang med Anna Cathrine
Johansdatter Birch, født ca. 1726, død 1760. De havde 4
sønner og 4 døtre. 2. gang var han gift den 24. november
1761 i Vor Frelserkirke på Christianshavn med Ellen Ca-
thrine Bartholindusdatter Ferslev, og de havde 1 søn og 4
døtre. Præsten der kom til Vallensbæk 23. april 1747 døde
3. marts 1773. Før han kom til Vallensbæk havde han været
missionær i Østre Furmarken.
12. Christian Lehmann Kaaber, der var født i Møgeltøn-
der i Sønderjylland den 31. januar 1747. Faderen var degn,
senere klokker ved Nicolajkirken i København og moderen
hed Charlotte Henriksdatter Holst. Sønnen blev student i
København 1762 og cand. theol. 28. marts 1770. Han blev
gift den 18. september 1766 med Susanne Elisabeth Fugl fra
Snoldelev-Tune. Han blev sognepræst i Vallensbæk 23. marts
1772 efter at have været degn i Karlslunde-Karlstrup fra
1765. Han blev afsat fra embedet som sognepræst i Vallens-
bæk 1778 på grund af sindssyge.
13. Den 23. december 1778 blev Hans Jørgen Pedersen
Birch, sognepræst i Vallensbæk. Han var født i København
6. september 1750, hvor faderen var overgraver ved Frue
kirke. Moderen hed Birgitte Elisabeth Palle. Sønnen blev
student 1765 og cand. theol. 24. januar 1769. Han var gift
med Marie Elisabeth Buch fra Øster Linnet. Hun døde 24.

maj 1795. Pastor Birch var en særdeles flittig, virksom og retskaffen mand. Han var medlem af det generalogisk-heraldiske selskab og bl. a. forfatter af en bibelsk historiebog, der i sin tid var meget udbredt.

14. Den 26. januar 1780 blev Peder Jacob Homann sognepræst i Vallensbæk. Han var født den 13. oktober 1753 i Horsens, hvor faderen var handskemager Peder Homann og moderen hed Anna Cathrine Endelave. Sønnen blev student i Horsens 1773 og cand. theol 21. juli 1779. Han blev 27. juni 1780 gift i København med Magine Horrebøw, født i København 22. juni 1759, død 29. juni 1741. Hendes far var etatsråd Christian Horrelev, professor i matematik og filosofi, hendes mor var Anna Barbara Langhorn. Præsteparret havde 4 sønner og 4 døtre. Præsten døde 29. februar 1827. Han var præst i Hammerlund i 1782.

15. Den 7. februar 1782 blev Christopher Nyrup sognepræst i Vallensbæk. Han var født 22. september 1752 i Nordrehoug, Christianie stift, Norge, hvor faderen Peder Jespersen var sognepræst og moderen hed Magda Johanne Sophie Hjort. Han blev student 1766 og cand. theol. 5. juni 1772. Han var derefter capellan i Gran i Aggersborg Stift i Norge til han blev sognepræst i Vallensbæk. Han var 1. gang gift 1780 med Vilhelmine Johanne Svanig, hvis far var praktiserende læge i København. Hun døde 16. marts 1794. De havde 7 børn. 2. gang blev han gift 23. januar 1795 med Cathrine Elisabeth Magdalene Heilmann fra Kerteminde. De fik 4 sønner og 4 døtre. Præsten døde 11. september 1831, medens hun døde 24. november 1842.

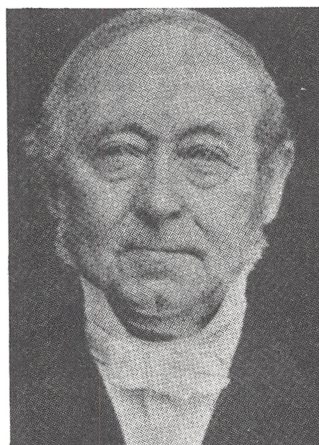
16. Den 10. februar 1792 blev Christian Johansen Friemodt sognepræst i Vallensbæk. Han var født i København 19. juli 1763, hvor faderen var auktionsdirektør, moderen hed Elisabeth Magdalene Drewsen. Han blev student fra Horsens 1781, cand. theol. 11. december 1786 og var blevet cand. phil. 3. maj 1784. Han var 1. gang gift 22. april 1792 med Cathrine Margrethe Pheiffer, der var født i København 19. marts 1763. De havde en søn og en datter. 2. gang blev han gift 20. oktober 1800.

17. Den 1. november 1798 blev Niels Schouboe sognepræst i Vallensbæk. Han var født i Bøvling 1757. Han blev student 1775 og cand. theol. 19. januar 1792. Han blev 11. april 1799 gift med A. C. C. Niese i Vallensbæk. De fik 2 sønner og en datter. Præsten døde 18. december 1831. I 1805 var han blevet sognepræst i Glostrup.

18. Den 23. februar 1805 blev Andreas Svendsen sognepræst i Vallensbæk. Han var født i København den 1. juni 1765, hvor hans far Niels Svendsen var hof-køkkenskriver eller slagter. Moderen hed Birgitte Dorthea Sihm. Sønnen blev student i Roskilde 1783 og cand. theol. 25. oktober

Nicoline Frederikke Stub

Pator Carl Frederik Stub

Pastor Axel Busck

1790. Han blev gift 13. april 1792 med Cathrine Marie Pechüle, der var født i København 1767 og døde i Køge 1822. Hendes far Henrik Pechüle var gift med Sophie Elisabeth Pilschou. Præsteparret havde 1 søn og 2 døtre. Han fratrådte embedet 8. juni 1821 og døde i Køge 1824.

19. Den 29. februar 1824 blev Elias Fohlmann Finchsenshoff sognepræst i Vallensbæk. Han var født i Sæby på Sjælland 1. juni 1774 hvor faderen Johan Fohlmann var herredsskriver i Løve, Arts og Skippinge herreder. Moderen hed Charlotte Amalie Grüner. Sønnen blev student fra Slagelse 1796 og cand. theol. 3. april 1801. Han var derefter præst i Heltum 1806 og i Roslev 1818. Han blev 4. juni 1806 gift med Birgitte Marie Øvre, der var født i Roskilde 24. maj 1783 og døde i Vallensbæk 26. februar 1838. Hendes far hed Mathias Øvre og moderen Charlotte Arenza Rasmusdatter. Præsteparret havde 2 sønner og 3 døtre. Præsten døde 6. juli 1828.

20. Den 19. august 1828 blev Nicolai Rafn sognepræst i Vallensbæk. Han var født i København den 10. december 1776, hvor hans far N. Rafn var handelsmand. Moderen hed Marie Nielsen. Han blev student i København 1795 og cand. theol. 13. januar 1800. Han var derefter lærer ved Nicolaj skole, sognepræst i Hurup 1809 og i Hedensted-Dalby 1827. Han blev 20. juni 1809 gift i København med Martha Marie von Kofs, døbt i København 13. juli 1795 og død i København før ham. Hendes far var major Adam Burkner von Kofs og moderen hed Dorthea Catherine Kjær. Præsten fratrådte embedet i Vallensbæk 12. september 1841 efter kort tid forinden sammen med sin kone at være blevet skrækkelig mishandlet af en udbrudt slave – det vil sige tugthusfange – der brød ind i præstegården hos dem og tilredte dem på det grusomste. Præsten døde i København 5. april 1862. Han omtales som en efter den tids forhold meget dygtig prædikant og præst. Han gav før sin død 10.000 rigsbankdaler til Johannes kirken i København.

21. Pastor Carl Frederik Stub var født i København 1805. Hans far var hørkræmmer i Vestergade, men ved Englændernes bombardement af København i 1807 mistede han hele sin ejendom. Han gik straks igang med at genopbygge sin forretning, hvor sønnen kom i lære, men han havde dog ingen interesse for handelen og begyndte at studere. C. F. Stub blev student i 1826 og cand. theol i 1832.

I 1841 blev han kaldet til sognepræst i Vallensbæk, hvor han var præst til 1858, da han blev sognepræst i Glostrup. Han var både afholdt som præst og som menneske, og spillede en fremtrædende rolle, da sogneforstanderskabet indførtes i 1841.

Egentlig ønskede han ikke at være formand for sogneforstanderskabet, men var dog alligevel dets formand i 1856-

58 men det var først og fremmest som sogneforstanderskabets dygtige og magiske sekretær, at han øvede en ganske overordentlig betydningsfuld indsats i Vallensbæk, og det tør vist siges, at uanset om han var sogneforstanderskabets formand eller dets sekretær var det i virkeligheden ham, der styrede sognets sager.

Fra 1868 til 1879 var han sognerådsformand i Glostrup.

Han forblev som sognepræst i Glostrup til sin død i 1892, da han var næsten 87 år. Der var dengang ingen aldersgrænse for præster i embeder.

22. Niels Grumme Bondo (født 1814, død 1892) var sognepræst i Vallensbæk fra 1858 til 1886. Han var svoger til den daværende provst ved Holmens kirke i København, den senere Sjællands biskop Bruun Juul Fog (1819–1896), idet pastor Bondo var gift med Fogs søster Anna Petra Elisabeth Fog (1813–1894).

Fog var først gift med Petrea Eminerentze Høgh-Guldberg, der var en sønneatter af statsminister Høgh-Guldberg.

Efter hendes død giftede Fog sig den 11. oktober 1878 i Vallensbæk kirke med Jacobe Fransisca Münster (1835–1916), der var en sønneatter af Sjællands biskop fra 1808 til 1830 Fr. Münster. Pastor Brands foretog vielsen.

Pastor Bondo var medlem af Vallensbæk sogneråd 1867–1871.

Pastor Bondo var født i Svendborg 16. marts 1814 som søn af købmand Gumme Christ. Bondo og hustru Anna Susanne Jantzen. Han blev student fra Odense 1833, cand. theol. 14. juli 1837, gift som nævnt 4. november 1842 med Anna Petra Elisabeth Fog, datter af kaptajn Laurits Fog, vejer og måler i København, og hustru Christiane Bothilde Birgitte von Musetke af Morgenstjerne.

Pastor Bondo og hustru havde 6 sønner og 2 døtre. Ved deres sølvbryllup 4. november 1867 fik de af Vallensbæk menighed et smukt taffelur som tak for humant virke og deres smukke kristelige liv.

23. Henrik Muhle Hoff var sognepræst i Vallensbæk fra 16. marts 1886 til 19. september 1913. Han var født den 17. juli 1849 i Søbymagle, hvor faderen Gjerhard Tetens Hoff var skolelærer. H. M. Hoff blev student fra Roskilde 1867 og blev cand. theol. 1874, hvorefter han blev huslærer hos Indre Missions ledende personlighed Vilh. Beck.

Axel Beck omtaler i sin slægtsbog, at Hoff var den huslærer, der hos Vilh. Beck i Ørslev præstegård, der klarede sine sager bedst. Opholdet hos Vilh. Beck fik stor betydning for Hoff og både i Ansager som senere i Vallensbæk skabte han stærk røre om sin forkyndelse. Præstegården i Vallensbæk blev samlingsstedet for Indre Mission på hele egnen, og han havde stor autoritet i Indre Missions kredse.

Kilder og henvisninger:

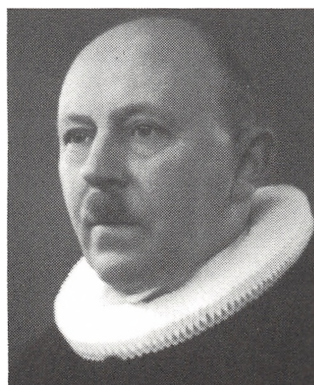
F. Beckert: *Danmarks Kunst II 1925*
Danmarks Kirker, Københavns amt 1944

De danske Kirker III 1970.
J. Magnus Petersen »Beskrivelser og Afbildning af Kalkmalerierne i de danske kirker« 1895.

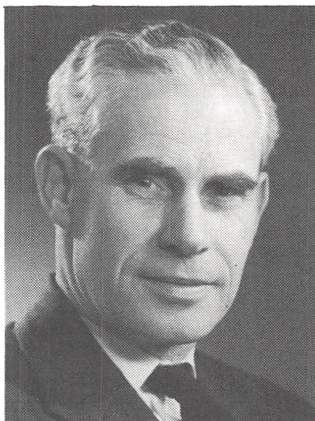
samme forfatter: »De gamle kalkmalerier i vore kirker« 1900

Musæumsindberetninger til Nationalmusæets 2. afdeling: J. Kornerup 1867, O. Søndergaard og Ejvind 1942, V. Hermansen 1943 og Olaf Hellvik 1969.

»Glostrupbogen« 1963-67
S. V. Wiberg »Almindelig dansk præstehistorie« 1870.

Pastor Lorentzen

Pastor Karl J. L. Toft, præst i Vallensbæk fra 16. juni 1951 til 7. oktober 1970, da han blev sognepræst i Lyderslev. Han er født i Nykøbing F. den 5. marts 1909

Pastor Hoff blev tidligt en syg og svag mand, der i mange år måtte holde kapellan. Da han tog sin afsked sluttede han sig i København til pastor Tibigers kreds.

Som hjælpepræster havde pastor Hoff i Vallensbæk sognekald følgende:

1890 (uord.): B. Willer,
1891–93 V. Blauenfeldt,
1894–00 P. Pinholt Johansen,
1900–02 A. Høyrup,
1902–06 L. A. P. Skjørringe,
1906–07 C. J. Lysholm,
1907–08 C. Ingerslev,
1908–10 F. W. de Fine Skibsted.

24. Herman Axel Emil Otto Busch var sognepræst i Vallensbæk fra 23. januar 1914 til 27. november 1925. Han var født i København den 31. oktober 1854 og faderen var kejserlig russisk statsråd, professor ved universitetet i Dørpat, dr. theol. Friederich A. C. Buch, Pastor Busch blev student fra Sorø 1873 og cand. theol. 1879.

Han blev bl. a. formand for Indre Missions Samfund og virkede stærkt for Ydre Mission.

Embedet som sognepræst i Vallensbæk stod ledigt efter pastor Busch i 2 1/2 år på grund af sammenlægningsplaner med andet sognekald, men det blev ikke til noget.

25. 13. marts 1928 blev Anton Elias Lorenzen sognepræst i Vallensbæk. Han var født 1. august 1881 i Arrild, hvor hans far var arbejdsmand. Han blev student fra Wippenfierth i Tyskland 1910 og cand. theol. i Kiel 1914.

Af senere præster i Vallensbæk må nævnes pastor Toft og den nuværende sognepræst Fred Andersen.

Den lange vej fra løbedegne til købstadsskoler

Skoler, degne og lærere i Vallensbæk gennem århundreder

*Hvad solskin er for det sorte muld,
er sand oplysning for muldets frænde,
langt mere værd end det røde guld,
det er: sin Gud og sig selv at kende.*

Grundtvig (1856)

„Skolen er kirkens datter“, hed det i Middelalderen, og det var da også helt rigtigt. En gammel beretning fortæller, at Kristendommens første prædikant i Danmark, Ansgar, løskøbte 12 slavedrenge i Hedeby og gav dem undervisning. Denne Ansgar-skole i Hedeby skal således have været den første skole nord for Ejderen, og dermed også Danmarks første skole. Senere gik udviklingen samme vej. Den var lang og trang, men skolerne blev i starten i høj grad knyttet til klostrene, hvad historien gang på gang fortæller os – men der var langt til en folkeskole.

Det første forsøg på at indføre almindelig undervisning her i landet blev gjort af Kong Christian II, der på dette, som på utallige andre områder, var en af de betydeligste konger, vi har haft, og som også på det område havde det almindelige folks tarv for øje.

Christian II befalede præsterne og degnene på landet at undervise bønderbørnene i religionens hovedsandheder samt i at læse og skrive dansk, og borgerne i Købstæderne i at lade deres børn lære at skrive og regne og derefter sætte dem til at lære et håndværk.

Men i 1523 blev Kong Christian II afsat af adelen og fordrevet. Hans forskellige fremskridtsvenlige love blev brændt, og også hans skoleforfatning bortfaldt ganske.

Ved reformationen i 1536 blev kongen landets øverste biskop. Bispegårdene blev forvandlet til krongodser, og klostergodserne blev i ikke ringe grad anvendt til at opjælp

1523

1536

117

det fattige universitet i København, samt til oprettelse af latinskoler og hospitaler.

Kirkens to embedsmænd, præsten og degnen, lønnedes gennem tiende, forskellige offergaver samt af præstegårdens og degnejordenes drift, og det har der lige siden været mange stridigheder om, helt op i vor tid.

Men for reformatorerne har det stået som noget helt uoverkommeligt, boede spredt, og man gjorde, uden synderlige resultater nogle forsøg, hvoraf den såkaldte „degnelæsning“ nok var den spæde begyndelse til udviklingen af skolevæsenet i Danmark.

Benævnelsen Degn stammer fra det latinske „diaconus“ og betegner fra gammel tid de kirkelige medhjælpere, der ledede sangen ved gudstjenester og var præstens medhjælper ved forskellige kirkelige anliggender, men de var ikke som præsterne ordinerede til gerningen.

Hvor gammel degneembederne er ved man ikke rigtigt, men de må være fra den katolske tid – eller endnu før. Efter reformationen hedder det i Kirkeordinansen af 14. juni 1539 om præsterne og degnenes privilegier, at degne „skulle nyde samme privilegier, som de havde i bispernes tid, og ikke yderligere besværes dermed af os (det vil sige Kongen) end de tilforn var besværet af bisperne“.

Den første evangeliske biskop eller superintendent, den berømte og ofte omtalte Peder Palladius (1537–1560) forfattede en såkaldt „Rimstok eller fortegnelse over alle søndags evangelier og tilegnede den til alle sognedegnene i Sjællands Stift“, hvilket man kan tyde derhen, at der i sognene dengang har været degne.

Disse degne kaldes almindeligt for „sædedegne“. Nogle har villet hævde, at det er fordi, den væsentligste del af deres løn bestod af sæd, men den rigtige forklaring er nok, at de skulle have sæde (d. v. s. bo) i sognet. Deres bolig var sikkert, som for den øvrige befolkning meget simpel, selv om det her på Sjælland næppe har været så galt, som Wiberg i sin „Almindelig dansk præstehistorie“ fortæller om degnen i Hjortdal ved Løgstør, der i 1610 boede i en jordhytte.

Samtidig med sædedegne var der også i de nærmeste sogne ved købstæderne „løbedegne“. I den nævnte kirkeordinans fra 1539 hedder det:

„Lands Sogner, som ligger noget neer Købstederne, skulle tage seg sogne-degner aff Scholerne og lade dennem faa den wonlige rente for een hielp at studere med. Dog de Sogne-degne, som nu boe y samme sogne, de beholde dennom y deres tiid“ (Kirkelove I, 101).

Disse løbedegne skulle være latinskolenes ældste disciple, der ansås for modne nok til at gå ud som lærere, og de fik vin, øl og mad for deres sang. Ofte kaldes de også „Davidsdegne“, fordi de skulle synge Davids Salmer.

Senere udvidedes forpligtelsen til at tage løbedegne i to

1539

1610

mils omkreds fra købstæderne ved Kong Frederik II's åbne brev af 24. marts 1568.

„Gøre alle vitterligt, at Vi ere komne udi Forfaring, at mangesteds udi vort land udi Skane (men lignende brev er også udsendt for Sjælland og andre dele af landet) ville Sognemændene udi de Sogne, næst omkring Købstæderne liggende, ikke have Degne af Skolerne, eftersom Ordinansen viser, men tager dem selv Degne, hvam dennem lyster, en Part aldeles ulærte og udelige til at undervise det unge Folk i Sognet i deres Børnelærdom, saa og at gøre den Tjeneste i Kirken, dem bør at gøre. Da paa det saadant kan forekomme, og Ordinansen maa ved Magt holdes, ville Vi, at altid herefter skal holdes, at naar de Degne, som nu ere udi noget Sogn, som ligger paa to Mile nær Købstæderne, enten dør eller afgaar eller og i andre Maader komme fra Sognet, da skal der tilskikkes Personer af Skolen udi de næste Købstæder, som samme Sogne besøge skulle, og Superintendenten og Skolemesteren (d. v. s. Bispem og rektoren) skulle have indseende med, at dertil sættes de Personer, som saa lærde og forstandige ere, at de kunne gøre den Tjeneste, at en Degn bør at gøre, og kunne undervise og lære det unge Folk deres Børnelærdom. Og skal Sognefolket være pligtige at give og til gode rede yde forskrevne Person den aarlige Rente, som en Degn tilkomer og bør at have med Rette efter Ordinansen. Findes nogen herimod at gøre, da ville Vi derover lade straffe som vedbør. Hvorefter enhver sig haver at rette (gengivet i „Kirkehistorisk Samling“ 3 række II 161).

Biskop Peder Palladius skriver i sin „Visitatsbog“, der 1884 blev udgivet af C. Rosenberg, at Degnene ikke alene skulle ringe og sjunge, men tillige som hans ypperste gerning lære børn og unge folk børnelærdom.

Bispem pålægger ved visitatserne bønderne, at de skulle flittigt lade de unge høre på degnen, og han nærer det håb, at de gamle „kunne deres børnelærdom, ellers må de jo skamme sig for Gud og alle hans engle“.

Det tilføjes, at præsten, som den ene af menighedens tjenere, skal undervise de gamle, og degnen, som den anden tjener, de unge.

Endvidere gives der den forskrift, at når det om søndagen har ringet første gang, da skal degnen klemte 15 eller 16 klemte, og da skulle menigheden vide, at der klemtes til børnelærdom. Ungdommen skal da komme til kirken og sætte sig i de øverste stole, og degnen skal stå imellem dem og lære børnelærdom „med lyst og lempe“ efter som den degnebog, bispem har ladet prente, udviser, samt lære dem salmer.

Til de, der ikke bor i kirkebyen, skal degnen komme mindst een gang om måneden, en søgnedags eftermiddag „når det er et dejligt solskin, og når børn kunne komme fra huse“.

Den berømte og ofte omtalte første evangeliske biskop Peder Palladius (1537-1560) skriver i sin ofte citerede visitatsbog, at det er helt unyttigt at foretage visitatser i sognene i sildefangsttiden, for da er alle både kvinder og mænd taget til Skarør og Falsterbo på den skånske kyst for at deltage i de store sildefangster og nedsaltningen af silden i tønder til de lybske købmænd. Kun små børn og gamle folk er tilbage i sognene.

Bispen formaner forældrene med de ord „Tag din søn og datter og led dem til degnen. Ville de ikke, da slå dem dertil med riset. Det er bedre, end Bøddelen skulle slå dem“.

Han tilføjer også „Der er udgået til Landstinget en kongelig befaling, at bønder skulle lade deres børn komme til degnen. O, Herre Gud, at man skal nøde folk til deres egen nytte og gavn.

Hvilken blindhed må der dog være blandt folket“.

Løbedegnene var, som nævnt, disciple fra latinskolerne, men der kan næppe være tvivl om, at sædedegnene også var studerede personer eller „studiosus“, som man sagde dengang. Vel er dette undertiden draget meget i tvivl, bl. a. af Kinch. Ribe, der i „Danske Samlinger“ 1 række IV. 142, skriver, at der mellem 75 sognedegne i Ribe Stift fra årene 1647–81 kun var een student.

Degnene skulle imidlertid ved de store kirkelige kirkefester synge messen på latin og ellers hver søndag „Officium“ og „Alleluja“, men det er nok muligt, at de ikke stod meget højere i lærdom end den af Ludvig Holberg skildrede Per Degn.

1562

Dette mere end antydes for sædedegnenes vedkommende i Kong Frederik II's brev af 14. november 1562, hvori der bl. a. står:

„Vor gunst tilforn. Vider at efterdi Vi forfarer, at stor uskikkeligheid findes iblandt sognedegne på landsbyerne, således at en part af dem findes så vankundige og ulærte, at de ikke kunne læse og skrive, endnu mindre at kunne synge eller forstå latin, som en sognedegn bør. Thi bede vi eder og ville, at I med Lensmanden (eller med superintendenten) efter denne dag retter eder efter, ingen degn at stede til noget sogn overalt, såvidt I derover befaling haver, uden at han kan læse og skrive og er så skikkelig i latin, at han ved alle høje fester kan synge al messen på latin eller ordinansens bud, og ellers hver søndag om året „Officium“ og „Alleluja“ på latin, såvel på landsbyerne som udi købstæderne.

Og hvor allerede findes degne at være indsat i sogne og ikke er duelige, som før omtalt, at I da dem afsætter, og igen tilskikker de personer, som bekvemme er og sognefolket gavnlige, på det, at religionen må forbedres og ved magt holdes, at I derfor ville have flittig opseende og det så alt bestille, efter som I vide magt påliggende“ (Kirkehistoriske Samlinger, 2 række II 160–161).

Om bestemmelserne i dette kongelige brev har hjulpet nølader sig næppe afgøre. Men det er nok rigtigt, at løbedegnene ikke var til særlig stor gavn, hverken for kirken eller undervisningen.

Hensigten med dem var nok også i første række den, at de lærde skoler skulle opretholdes ved degneindtægten.

Løbedegnene skulle møde i kirkerne om søndagen for san-

gens skyld, men ved undervisningen kunne han i virkeligheden intet udrette, for det ville i alt for høj grad gå ud over hans egne studeringer. Derfor blev det almindeligt i sognene at ansætte en „substitut“, hvis arbejde var at ringe med kirkeklokker og almindeligvis også læse med ungdommen i landsbyen muligt to gange om ugen.

Han skulle stå i degnestolen sammen med løbedegnen til sangen var forbi, og nok ellers gå præsten til hånde samt ombære „provstetasken“.

For alt sit arbejde fik han kun en årlig løn på nogle få tønder sæd eller 10–12 rigsdaler. Han levede i usle kår som en husmand eller inderste.

Det er klart, at folk i landsbyen kun havde ringe kærlighed til løbedegnene. Der fremkom mange klager over dem, og man forlangte overalt sædedegne. Flere bisper, der ved visitatserne så, hvor vankundigt løbedegnenes sogne var, søgte at bøde derpå ved ansættelse af substitutter, men da de fleste var folk uden studier og lærdom, kunne de slet ikke erstatte sædedegnene.

Endelig hen mod slutningen af det 17. århundrede blev løbedegnene afskaffet. En ny tid og nye bestemmelser for degnene kom ved Kong Christian V's „Danske Lov“, der blev underskrevet af Kongen den 15. april 1683.

Om degnene og Substitutters forhold giver Christian V's Danske Lov i 2. bog 5. kapitel en lang række bestemmelser.

Artikel 1: Til degne skal herefter alene forordnes studenter, som skulle tage deres kaldsbrev på embedet af den som rettighed haver at kalde, og så overhøres af superintendanten (altså biskoppen) om de dertil dygtige ere.

Artikel 2: Degnene på landsbyen skulle foruden den undervisning, som sker om søndagen, også een gang om ugen undervise ungdommen i børnelærdommen, så at i hvert uge i det hele sogns ungdom een gang bliver af degnen undervist og på det sligt des bekvemmere ske kan, skal ungdommen af torpe og små byer forføje sig til det sted, som degnen dem henstævner med præstens vilje og råd.

Artikel 3: De skulle forestå sangen i kirken, når Gudstjeneste der forrettes, efter den sædvanlige måde.

Artikel 4: De må ej være tingskrivere eller betjene andre verdslige bestillinger.

Artikel 5: De skulle aften og morgen ringe bede- og fredsklokken, men hvor ingen sædedegn eller substitut er, skulle sogne mændene selv skiftes til det at forrette, eller samtlige handle med een, som det kan gøre.

Artikel 6: De skulle være deres sognepræst hørige og lydige i, hvad dennem på deres embeds vegne befalede.

Artikel 7: Når nogen præst forårsages ved skrivelse at rådføre sig med superintendanten, da skal degnen eller substitutten bære samme skrivelse til næste præst, som med sin

1683

degn eller substitut, skal fremsende den til sin nabo, og så fremdeles, indtil brevet til superintendenten fremkommer. I lige måde forholdes med beskeden eller rådførelse fra superintendenten på præstens angivelse tilbage på sine steder igen. Det skal og på samme måde holdes, når superintendenten på sit embeds vegne skriver enten provster eller præster til.

Artikel 8: Sædedegnene må ej uden herredet forrejsse uden præstens videnskab (vidende) og forlov.

Artikel 9: Degnene på landsbyerne skulle overalt være bosiddende i sognene og nyde de degneboliger, som fra alders tid har været degnene tillagte med al deres rette tillæg, og hvor ingen degnebolig været haver, skal dennem af kirkerne og deres patroner og forsvar forskaffes bekvemme boliger i sognet, hvilke degnene selv skulle holde vedlige og forbedre, men ellers nyde den fri for landgilde, ægt (pligtkørsel) og arbejde.

Artikel 10: De skulle nyde af bønderne deres offer på de to store fester, til bryllupper, barnedåb og barselkvinders kirkegang, så og den sædvanlige småredsel, brød, kage, flæsk, gås og æg, som bønderne hidtil givet haver. Item (desuden) deres degnetraver, hvor degnetraven have været givet hidtil, men skal være den tredie del så meget, som præsten bekommer til tiende af alle slags korn, hvilke degnetraver skulle degnen på ageren leveres. Hvor hidindtil brugeligt haver været, at degnen i stedet for degnetraven haver bekommet korn i skæppen, der bør det herefter derved at forblive, dog at det ikke overgår fornævnte proportion.

Artikel 11: Af kirkerne bekommer degnen intet til løn.

Artikel 12: Der skal ingen substitutter være på landsbyerne, uden de, som de bosiddende degne for deres alderdomssvagheds eller anden lovlige årsags skyld med præstens og provstens samtykke tage for dem selv og selv lønne.

Artikel 13: Degnen skulle over alt, enten det er pus patronatus til kirken eller ej, årligen give en vis pension til skolerne enten i korn eller penge, som skal være den femte part af deres korn-indkomst. Dem som ikke hidindtil penseret have, skal patroni og kirkens forsvar taksere, som dem billigt synes efter lejligheden med præstens og bispens betænkende. Dog at pensionen ej overgår den femte part af korn-indkomsten, som skrevet står.

Artikel 14: De skulle i rette tide levere pensionen til rektorens skolerum, som skulle uddele den ærligen til dem, som de tilkommer, enten lærere eller disciple, og gøre regnskab derfor for skolens inspektoribus, superintendenten, provsterne, sognepræsterne, borgmester og råd.

Artikel 15: Degnene i købstæderne skulle nyde den indkomst, som de af alders tid nydt have.

Det er jo en lang række udførlige bestemmelser, men fra tiden efter 1683 skulle der ansættes faste degne i hvert pa-

storat eller sogn, og det indskærpedes påny, at de skulle være studenter.

Det blev rimeligvis også tilfældet overalt, selv om man ikke altid kan påvise fra hvilken skole, de er udgået, eller når de privat er indskrevne ved Universitetet. Det er også ret almindeligt i gammel tid, at degnenes danske navne, som blev brugt i sognene, er skrevet som et latinsk navn i Universitetets matrikel. Endelig kan det også nævnes, at degnen i Vallensbæk 1680 blot nævnes som Peder Degn, og det kan derfor være svært at finde frem til hans døbenavn, for han har ganske givet ikke heddet Degn.

Men der var også undtagelser fra bestemmelsen om at degnene skulle være studenter. En og anden blev ved kongelig bevilling forsynet med dispensation fra reglen og kaldet til degn.

Ved et kongeligt brev af 19. oktober 1736 skulle skoleholdere, der havde tjent 3–4 år ved kongelige Rytterskoler komme i særlig betragtning og beskikkes til ledige degnekald. Biskopperne holdt i almindelighed strengt på, at ingen fik degnekald, forinden de i 3–4 år havde været skoleholdere. Denne bestemmelse har sikkert spillet en betydelig rolle i Vallensbæk og de øvrige sogne i nærheden af Rytterskolerne i Brøndbyerne, Hvissinge, Herstedøster og -vester og de øvrige Rytterskoler i det københavnske rytterdistrikt.

Biskop Hersleb, der ellers holdt sig meget nøje til de foreskrevne bestemmelser, afveg imidlertid selv i 1740 fra disse, idet han efter dispensation beskikkede sin tjener, Peder Justesen, der giftede sig med biskoppens husholderske, til et degnekald i Højby, så det var ikke underligt, at det lykkedes en kaldsberettiget kirkeejer at få besat et degneembede med en mand, der ikke besad de bestemte kvalifikationer til embedet.

Ofte var det slet ikke muligt for skoleholdere, skønt de var teologiske kandidater eller studenter, at opnå et degnekald, men de måtte finde sig i at blive siddende, og i enkelte tilfælde forblive hele deres levetid i et usselt skolehus af bindingsværk på 5–6 fag med en løn af 10 til 24 rigsdaler, 10–12 tønner sæd, brændsel, foder og græs til en ko.

Efter kirkeritualet af 25. juli 1685 måtte degnene aflægge en ed for biskoppen, inden de tiltrådte embedet, sådan som det også skete i Vallensbæk.

Denne særlige degneed havde følgende ordlyd:

Jeg, N N, kaldet til at være degn i Vallensbæk sogn sværover:

1) At jeg vil med algudelig flid lære ungdommen Dr. Morten Luthers Lille Catechismu udi sine ord og forklaringer. Ligesom det mig befalet vorder, og Hans Kongelige Majestæts lov mig tilholder.

2) At jeg så vil vare på mit embede, inden og uden kirken udi en sand Gudfrygtighed med bøn og påkaldelse, og såle-

1680

1736

1685

Degneeden indføres.

des mit liv og levned fremdrage, at ingen, næst Guds hjælp, skal tage forargelse af mig eller have årsag til at tage ilde om denne orden for min skyld.

3) At jeg vil findes min sognepræst, provst og biskop, som min gejstlige øvrighed, hørlig og lydlig i alt det, som Christeligt og ret er.

Så sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord. Amen.
(Danske Samlinger 1, række IV side 144).

Degnens arbejde var nok i almindelighed mere besværligt og omfattende, end man i almindelighed tror. Men det var dog væsentligt lettere i Vallensbæk, hvor der kun var en kirke og en landsby i modsætning til de steder, hvor der var to kirker og 5–6 landsbyer. Om søndagen var tiden optaget af salmesang og undervisning, og desuden kunne det være temmelig besværligt med besørgelsen af den omtalte „provstetaske“ med breve til både biskop, provster og præster.

Det var dengang en postbudtjeneste, som degnene måtte udføre, og det skete ikke uden uvilje og klager. Man har ingen eksempler på den helt store strid derom i Vallensbæk, men resultatet af degnens modvilje kunne også meget vel resultere i, at en degn af den grund måtte fratræde sit embede. Det skete flere andre steder.

Denne budtjeneste med brevene kom efter degneinstitutionens ophør til at hvile på kirkesangerne, og blev først ophævet ved lov af 21. februar 1851.

1851

Et andet arbejde degnen havde var på helligdagene som højtidsdage og flere andre at skulle ombære „Tavlen“, hvori ofte „af overdreven munterhed“ blev lagt æg, æbler, nødder og tvebakker i stedet for penge.

Ombæringen af tavlen til kirkefolket skete oftest under salmesangen, så degnen måtte gå med salmebogen i den ene hånd, og tavlen i den anden.

Degnen skulle også føre kommunionbogen og i flere tilfælde kirkebogen, samt samle forskellige kollekter, ligesom han ofte hos beboerne ligefrem måtte inddrive præstens jule- og påske rente og andre såkaldte rensler.

Selv om degnen efter Danske Lovs artikel 6 – hvad også degneeden forpligtede ham til – skulle være præsten „hørlig og lydlig“ så er der dog mange eksempler på, at det ikke altid har været tilfældet. Nogle blev også af den grund afsatte fra deres embede. Måske skal man søge grunden til stridigheder mellem præst og degn ofte var den, at præsterne behandlede degnene på en alt andet end hensynsfuld måde, og måske også deri, at degnene ligesom præsterne var studerede personer og ofte ikke stod tilbage for præsten i lærdom og viden.

Når degnen efter mange års trange går som skoleholdere har fået et lidt bedre lønnet embede, kan det nok også have gjort sit til at de har glemt den tidligere udviste ydmyghed og underdanighed mod præsterne.

124

I de kongelige privilegier for gejstligheden af 24. juni 1661 hedder det under 98. post „Siddedegne på landsbyerne skal boliger udvises således, at de derudi kan holde skole til ungdommens undervisning og lære“ og efter lovens artikel 9 skal degnene nyde de boliger, som ad „Alders Tid“ dem tillagte, og hvor ingen fandtes, skulle kirkerne og patronerne anskaffe degneboliger.

Det skete imidlertid ikke overalt og ikke straks, for også efter 1700 klager enkelte degne over, at der til embedet ikke fandtes bolig eller „degnestaun“. Først efter 1730 fandtes der ved alle degnekald faste boliger i Københavns Stift og den 8. maj 1751 blev det påbudt degnene med en vis sum, i de fleste tilfælde 100 rigsdaler, at indløse deres degnebolig.

I forhold til præsternes løn var degnene yderst dårligt lønnede. Vel skulle degnens løn være 1/2 tiende mod det præsten fik, men i nogle tilfælde var den mindre.

Med hensyn til jordarealet var der for de fleste degne langt større misforhold. Kun til meget få degnekald var der over 1 tønne hartkorn, de fleste steder kun 2–3 skæpper hartkorn, og til nogle var der slet ingen jord, medens præster i gennemsnit havde 8–10 tønner hartkorn, ja enkelte endda 25 tdr. og derover.

I det hele må man nok sige, at degnenes økonomiske forhold i gennemsnit rent ud sagt var usle (se herom bl. a. Engell i „Ugeskrift for skolen“ 1878).

I de fleste embeder havde de en løn på 60–70 rigsdaler årligt, en del endda mindre, og det højeste var 100–150 rigsdaler.

Det var derfor ikke underligt, at de fleste degne efter skoleordningen af 8. juli 1739 valgte tillige at blive skoleholdere.

I reglen blev der bygget 4–5 fag bindingsværk ved degne-

I de fleste embeder havde de en løn på 60–70 rigsdaler brændsel i form af ca. 25 læs tørv, samt et par læs hø og halm og græsning til en ko eller to.

Af de såkaldte „degneskoler“ var der i Københavns Stift i 1749 ialt 91 skoler, og der var i stiftet ialt 317 skoleholdere, hvoraf 174 var studenter og 143 var ikke studerede.

Der var dog degne, der sine steder sad i gode økonomiske kår, idet de overtog en af datidens mange „ødegårde“ men det ses ikke at have været tilfældet i Vallensbæk.

Mange degne var dog så usselt stillede, at de levede hele deres liv i den yderste fattigdom, og mange endte som almissemedlemmer, der måtte tigge for føden.

Tidernes ugunst og dårlige forhold førte med sig, at mange degne ligesom tildels præsterne forfaldt til drikfældighed. Der nævnes om mange af egnens degne, at de kom berusede i kirken, og at de under de meget lange og kedsommelige prædikener forlod deres degnestol og gik ud i våbenhuset for at drikke brændevin og „smøge tobak“.

1751

1739

Både præster og degne var mange steder hengivet til tidens to store hovedlaster: Drukkenskab og løstagtighed, og når de skønt engang advarede „forså sig med jomfrukrænkelser eller andet skørlevned“ blev de som regel for præsternes vedkommende forflyttet til et sogn så langt borte som muligt „hvor man ikke ved deres gerninger, udi et andet stift“ (se Troels Lund „Danmarks indre historie“ 6. bog side 139).

Men hvis en degn gjorde sig skyldig i samme forseelse, måtte han som regel bøde med tab af embedet.

Kaldelsen til et degneembede fandt ofte sted samme dag, som formanden var død eller i hvert fald få dage efter. Ansøgerne henvendte sig som regel personligt til den kaldsberechtigede, så bisperne ofte havde travlt med den slags ting. Det er derfor intet under, at biskop Hersleb ved Landemødet 1738 kundgjorde, at han ikke ville overløbes af ansøgere eller forbedere for disse om ledige degnekald „Jeg vil selv holde lister over degnene og efter deres tjenestetid, troskab og befundne frugter vide at kalde de rette“, sagde han.

For at opnå et embede måtte flere indgå på at give en større sum i afståelse til formanden og desuden forpligte sig til at udrede en årlig pension til ham og hustruen i deres levetid. Til den afdøde formands enke måtte eftermanden svare pension. Ofte blev det gjort til en pligt for ham at gifte sig med enken, og endnu oftere gjorde han det, for at han kunne blive fri for pensionen.

En betydelig udgift for degnene var deres bidrag eller såkaldt „Pens“ til latinskolerne. Den måtte højst udgøre 1/5 af degnens kornindtægt, og den var noget forskellig efter embedernes størrelse.

Nogle degne svarede 4 tønner byg, andre mindre, men det var ganske givet en betydelig byrde for mange. Udeblev degnen udover den fastsatte tid med afgiften, anklagedes han af skolens rektor og truedes ofte af provsterne med udpantning eller suspension fra degneembedet.

Efter loven var degnen forpligtet til at vedligeholde degneboligen, men da der ikke fandtes assuranceselskaber var det tildels en ruin for degnen, hvis boligen brændte. Ganske vist fik han i de fleste tilfælde en hjælp fra hver kirke i stiftet på 2 mark til genopførelsen, men det var i almindelighed helt utilstrækkeligt, så han blev ofte forarmet ved en brand.

Dertil kom, at der i de svundne århundreder hyppigt måtte udredes skatter, som i vore dage er ukendte, f. eks. krigsskat, fortifikationskat, familieskat, ildstedsskat og mange flere.

Degnens undervisning i kirken bestod alene i katekismus og salmer, og der var ikke tale om undervisning i at læse eller skrive, og som følge heraf kunne bønderne heller ingen af delene. Selv efter at skolerne var oprettet, stod det meget dårligt til.

Ved landemødet i 1749 udtalte biskoppen sin forundring over, at skønt der overalt havde været skoler i 8 år, kunne de fleste konfirmander endnu ikke læse.

Det kan også ses af dokumenter og lignende, at der endnu langt over 1850'erne var mange, der underskrev „med ført pen“ eller „med påholdt pen“ fordi de ikke engang var i stand til at skrive deres eget navn. Det støder man bl. a. også på i sogneforstanderskabets og andre samtidige protokoller i Vallensbæk.

I tidens løb modnedes hos de styrende tanken om at afskaffe degnene og lade deres undervisning og andre gøremål overgå til skoleholderne i kirkebyen.

Efter 1780 begyndte man at nedlægge degneembederne og ved et provisorisk reglement af 10. oktober 1806 blev det påbudt, at de degneboliger, som ikke behøvedes til de nye indrettede skoler og de degneembedet tillagte jorder skulle sælges eller bortlejes.

Degneindtægterne blev fordelt mellem skolelærerne i pastoratet eller sognet, men da der i Vallensbæk kun var en degn var fordelingen ligetil. Enhver lærer skulle nyde indtægten for hans skoledistrikt, og den, der beskikkedes til kirkesanger, skulle derfor have 10 rigsdaler mere, end hvad han ellers som skolelærer kunne tilkomme.

Dermed var egentlig degnenes tid forbi, og senere blev ingen kaldet til sognedegn. Men det hele var naturligvis noget flydende, og det er tit vanskeligt at afgøre om en mand virkelig var degn, kirkesanger eller lærer, for de er ofte i den første tid opført under forskellige benævnelser, og flere vedblev ikke alene til 1820–30 men også senere at nyde den gamle degneindtægt og gå under degnetitlen selv om de rent faktisk var skolelærere.

Det fremgår helt klart, bl. a. fra „Sjællands Stifts Landebog“ fra 1567, at der ikke har været nogen sædedegn i Vallensbæk sogn, men at man har betjent sig af en løbedegn.

Der står nemlig i Landebogen „Ther er ingen degnestrafen. Degnenn aff Kiøbenhaffnns scole, hans renutte 32 thønder biugh“.

På nutidsdansk vil det altså sige, at der ikke i Vallensbæk var nogen degnebolig, men at degnen var en løbedegn fra Københavns lærde skole, og at han i løn fik 32 tønder byg.

Degnene har gennem tiderne været:

1) Peder Degn var her ca. 1680.

2) Jørgen Olsen, født 1652, student fra Kalundborg 1675, han var i hvert fald degn i Vallensbæk i 1686, da han af provsten idømtes en bøde på 1 slettedaler, fordi der fandtes spindelvæv i kirken. Død 1696. Der holdtes skifte i boet efter ham den 12. juni. Han var gift en gang med Bodil Nielsdatter, der døde 1691, og 2. gang med Margrethe Nielsdatter.

1567

I Vallensbæk Kirke står et skab med følgende indskrift: »Dette Skab haver Peder Lauridsen forðum Foged og Kirkevæрге sammesteds foræret Kirken derhos XXX slette Daler, som aarlig til scat Steffens Dag skal forrentes, Anno 1637«. De omtalte 30 daler indsattes i degneboligen.

3) Lauritz Rasmussen, der var født 1660 i Rudkøbing. Han var student fra Roskilde 1683, kaldet til degn i Vallensbæk 1696. Han døde ugift den 6. juni 1696.

4) Willum Mogensen nævnes ved skatteansættelsen 1699 som degn i Vallensbæk, men blev kort efter forflyttet til Jersie sogn.

5) Thomas Lorenzen blev derefter kaldet til degn i Vallensbæk. Han afstod embedet eller døde 1715. Han var vistnok gift med Marie Lovise Granelli, død i Helliggejst sogn i København den 2. december 1741, 88 år gammel. En søn blev degn i Magleby.

6) Baltzar Erhard Wærner, født 1676, student fra Roskilde 1697, kaldet til degn i Vallensbæk 1715, død den 10. november 1729, ifølge skiftet efter ham. Han var gift med Ellen Nielsdatter, der blev gift med efterfølgeren.

7) Peter Benechen, der var degn i Vallensbæk i 20 år, men derefter blev forflyttet til Glostrup 1758. Han var født 1703, student fra Køge 1725, hvorefter han i 1729 blev degn i Vallensbæk hvor han boede i et hus og havde en årlig løn på 42 rigsdaler. Han var som nævnt 1 gang gift i Vallensbæk i 1730 med Ellen Nielsdatter Krog, der var enke efter hans formand i Vallensbæk degnekald. Hun døde 22. februar 1735, 72 år gammel. Han blev derefter gift 2. gang i Vallensbæk den 12. oktober 1745 med Birthe Sørensdatter, der var født 13. maj 1712, død 12. november 1780.

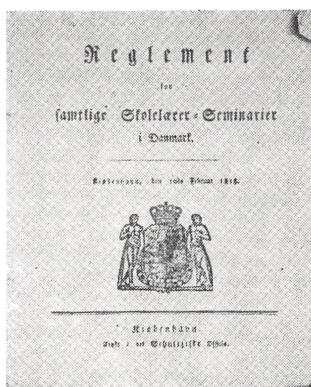
8) Christian Høyer, der var født i 1724, han var student fra Ålborg 1745. Han blev skoleholder i Hvissinge, Glostrup sogn 1751, kaldet til degn i Vallensbæk 1758, død den 11. februar 1759. Han var gift med Magdalene Dorothea.

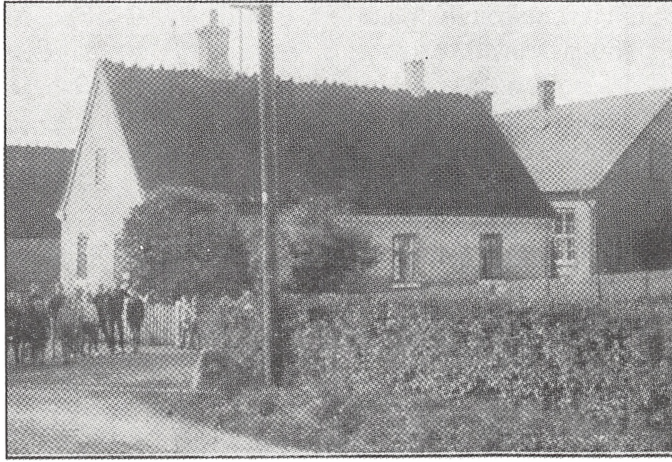
9) Chr. Fr. Meyer var kun degn i Vallensbæk et år, idet han blev forflyttet til Gadstrup, Christian Frederik Meyer var født 1728 i København, søn af gørtler Vilhelm Meyer og hustru Anne Jensdatter Torm. Han var student fra København 1748, og blev degn i Vallensbæk 1759, hvor han den 26. maj 1760 indgav en klage til biskoppen over sognepræsten Jeger, der fem dage efter erklærede, at hans „Comportement og opførsel, deels er uanstændig, deels ligefrem lugter af en slags malice og trodsig selvrådighed“.

Kort tid efter blev Chr. F. Meyer forflyttet fra Vallensbæk til Gadstrup, men kom snart her i et lige så spændt forhold til sognepræst Jacob Ebbesen.

Degneboligen i Gadstrup nedbrændte den 2. januar 1768, og ved Reskript af 12. februar erholdt han den sædvanlige hjælp til genopførelsen. Den 8. maj 1755 klagede han til biskoppen over, at præsten „overfaldt ham med ærekrænkende skældsord og deslige“, men der blev så vidt man kan se ikke taget hensyn til hans klagemål.

Han døde den 21. august 1774. Den 13. november 1761 var han blevet gift med Hedvig Kirstine Nielsdatter. Født

Vallensbæk Skole.

9. februar 1736, død 19. april 1797. Hun var datter af møl-
ler på Jægerspris Niels Andersen og hustrup Anne Eller.

Men heller ikke ægteskabet gik for den stridige degn. Ved kongelig resolution 1769 blev de separerede, og han blev tilpligtet til at betale hende 40 rigsdaler årligt, hvilket fremkaldte mange indsigelser fra hans side.

10) John Pedersen Holtzberg var født 1715, moderen Dorothea Catrine Bruun, enke efter fyrværker Jansen, blev begravet i Vallensbæk den 22. december 1772. Han var student fra København 1739, blev skoleholder i Brøndbyøster 1742, forflyttet til Herstedøster 1756, kaldet til degneembedet i Vallensbæk 1760, og afstod embedet 1782. Han blev begravet den 7. september 1790. Han blev gift i Brøndbyøster den 3. juli 1742, med degn Nerges datter. Dorothea Margrete, født 1715 og død 30. december 1789. Hun var først gift med skoleholder Jens P. Hegelund, født 1671, død 17. oktober 1741, 17 dage efter brylluppet med Dorothea Margrethe.

11) Ib Christensen Brie, var født 1757, kaldet som degn 1782 og aflagde degneeden for biskop Harboe den 22. januar. Han døde 1. oktober 1783. Han var gift med Elisabeth, der var født 1747, og døde 21. marts 1815.

Vallensbæk gamle Skole af 1839.

12) Iver Samuel Dahm, var født 1746 som søn af sognepræsten i Varde. Morten Reenberg Dahm. Student fra Ribe 1763, skoleholder i Nexø 1773, i Klemensker 1776, degn i Povlsker 1779, i Sankt Jørgensbjerg 1786, kaldet til degneembedet i Vallensbæk og aflagde degneeden for biskop Balle den 17. november 1793, død den 15. september 1801.

Han var gift i Povlsker den 7. juni 1781 med Anne Cathrine Marcher, død i Glostrup den 24. februar 1832, 82 år gammel.

13) Frederik Vilhelm Pechüle, født den 5. maj 1778 som søn af bogholder Peter Henrich Pechüle – født den 4. december 1737, død 19. juni 1803 – og hustru Sophie Elisabeth Piilschon – død 1827 – Fr. Vilh. Pechüle var student fra København 1798, kaldet til degneembedet i Vallensbæk og indsat den 25. december 1801, blev vistnok fra 1817 kirkesanger, død den 9. marts 1847. Blev gift i Vallensbæk den 6. november 1810 med Marie Sophie Clemens, der var født den 29. juni 1793 og døde den 10. januar 1821.

Den nye skoleplan for Vallensbæk blev approberet den 30. marts 1817. Kirkebogen i sognet er ført fra 1733.

Den ældste bevarede protokol fra Vallensbæk skole er en „Document Protokoll“ fra 1808, og desuden findes „Skole Journaler“ og „Skole Commissions Protokoller“, alle fra 1800-tallet omhyggeligt førte og med gotiske bogstaver tæt-skrevne sider.

Mange steder i disse protokoller finder man under visitatsbemærkningerne berømte navne fra århundredet, f. eks. Sjællands biskopper: Martensen, Münter og Th. Skat Rørdam, side om side med gode gamle Vallensbæk-navne som Cortsen, Olsen, Pejtersen o.s.v.

En særlig stemning er der over de ru, grålige blade, hvor man side op og side ned læser navnene på skolens gamle elever med udtalelser om deres forsømmelser eller om deres præstationer under „eksaminer“ og visitatserne.

Vi gengiver nogle karakteristiske citater:

„Amtsdirktionens bemærkning ved indgivne Lister over Skole Eksamen i Vallensbæk Skole i Oktober 1808. Eksamens listerne, hvori 28 børn er betegnet med karakteren Meget godt og Godt, mod kun 1 barn med karakteren Slet, og hvori Børnene i alle Rubrikker har fået meget gode Karakterer, sættes Vallensbæk Skole blandt Amtets meget gode skoler“.

Det må da siges at være en meget fin ros til skolens lærer, degnen Frederik Vilhelm Pechüle, der var ansat ved skolen i årene 1801 til 1845.

Fra 1812 – Det år da Napoleon led det afgørende nederlag ved Moskva, bliver man klar over, at der er fattige tider, når man i den gamle protokol læser:

„Enhver Skolelærer bør samle sine Skolebørns fuldskrevne Skrivebøger, dels som et bevis på det i Skolen ordentlig forbrugte Papir, dels for at sælge til Urtekrammeren eller Papirfabrikken til Fordel for Skolekassen“.

Fra Statsbankerottens år 1813 findes følgende:

„Amtsdirektionens Skrivelse af 24. April: Hans Majestæt Kongen har Allerunderdanigst bevilget 50 Exemplarer af Biskop Bøyesens Forsøg til en Fædrelandets Catekismus, skal uddeles på Kjøbenhavns Amts Skoledistricter til Præmie for de flittigste Skolebørn. I den henseende er et Exemplar sendt til Wallensbæk District som ankom juni 1813 og forbliver til nærmere Bestemmelse.

Givet ved Efterårsexamen 1814 til Præmie for Husmand og Jordbruger Peder Andersens ældste datter, Johanne“.

De ældste skolebygninger har formentlig alle ligget, hvor „den gamle skole“ opførtes på Bygaden 47–49, såvidt man kan konstatere efter gamle kort og dokumenter.

Det var lærer og degn Frederik Vilhelm Pechüle, der for egen regning i 1803 byggede en lærerbolig, som han i 1812 overdrog til sognet. Skolestuen fandtes i en bygning for sig lige overfor. Den blev nedrevet 1839, og der opførtes en ny skolebygning. Den såkaldte „gamle skole“ blev opført i 1920 og en ny lærerbolig blev opført i 1930. Den gamle lærerbolig, der var bygget i 1862 blev i en årrække brugt til sognerådslokale og andet lignende.

Mange år efter at degneembedet som sådant var afskaffet vedblev man dog at bruge betegnelserne degn, skoleholder og lærer i flæng.

Lærerne ved Vallensbæk skole efter Frederik Vilhelm Pechüle var:

- 1) I. V. Hansen 1845–1854
- 2) H. Chr. Hansen 1854–1887
- 3) N. Poulsen 1887–1914
- 4) J. L. Frandsen 1914–1915
- 5) J. Bjerg Jensen 1915–1920
- 6) Karl F. Frandsen 1921–1926
- 7) Christian Mauritius Christensen 1. august 1927 – 31. december 1937
- 8) Peter K. Larsen 1. januar 1938–1975
- 9) Kurt Hockerup 1975

Lærer Jens Lauge Frandsen har i 1914 gerne villet have en ajlebeholder ved den til Vallensbæk skole hørende stald, men den udgift har han ikke kunnet klare uden af Københavns Amts Skolefond at få bevilget et lån på 150 kr.

Han forpligtede sig til at anvende lånet til ajlebeholderen, hvilket klart fremgår af den udstedte obligation, og han forpligter både sig selv og efterfølgere i lærerembedet til at for-

*C. M. Christensen,
Førstelærer*

rette lånet med 4 pct. årligt fra 11. december 1914, og at afdrage lånet med 15 kr. årligt med halvdelen første gang den 11. december 1915.

Afdrag og renter skal indbetales til Københavns Amts Skolefondskasse, Blegdamsvej 6, og hvis renter og afdrag ikke er indbetalt senest 14 dage efter forfaldstid er hele lånet straks forfalden til skadesløs betaling.

Vitterlighedsvidner er Harald Olsen og Aksel Jensen. Men der skulle naturligvis kaution til for at opnå så stort et lån, og den lyder således:

Undertegnede sogneråd indestår herved for at renter og afdrag på ovennævnte lån vil blive rettidig betalt til de i obligationen fastsatte terminer, om fornødent ved tilbageholdelse af vedkommende lærers løn.

Vallensbæk sogneråd den 4. december 1914

P S V

*Cort Petersen
sognerådsformand*

– Det har altså i 1914 været en ret så alvorlig sag for lærer Jens Lauge Frandsen at skaffe 150 kr. til udførelse af en ajlebeholder, og det har også været en lige så alvorlige sag at låne „de mange penge“, så sognerådet har måttet kautionere for dem.

Lærer N. Poulsen kom til Vallensbæk skole i 1887 og var her i 27 år til 1914. Han har i embedsbogen givet en omfattende skildring af sig selv og sit arbejde og også om de besværligheder han mødte i Vallensbæk på grund af religiøse rivninger i sognet på den tid.

Vi giver ordet til lærer Poulsen selv:

Jeg er født 11. juli 1843 i Grønning skole ved Skive, Salling herred. Viborg amt. Mine forældre havde nemlig forpagtet lærerboligen og jordlodden, da læreren, som var en lærersøn fra nabosognet, havde logi hjemme hos sine forældre. Min far ved snedker og tømrermester, søn af en fisker Lundø, min mor var fra en stor bonde i Grønning Grønriis. Begge var veloplyste af bondefolk at være og elskere af kundskab og dannelse.

Mit hjem var frem for alt et kristent hjem og derfor et lykkeligt hjem, hvor vi børn opdroges i Guds frygt og kærlighed, uden at det dog på nogen måde var sygeligt eller unaturligt for børn, og så ofte mine tanker vender tilbage dertil fyldes mit hjerte med glæde og tak til mine kære forældre.

Denne gode opdragelse og den arvede kundskabstrang, som for resten går flere slægtled tilbage, bevirkede vel, at først jeg og derefter min broder blev lærere.

Vi var syv søskende, hvoraf tre døde som børn og to som yngre. Da vore forældre kun havde til dagen og vejen, som man siger, måtte jeg ud at tjene som hyrdedreng, da jeg var

ti år. Fra mit 12. til mit 25. år tjente jeg som dreng og avlskarl hos en gårdmand i min fødeegn, min mosters mand, med undtagelse af 14 måneders soldatertjeneste i København. Denne tjeneste var på en måde frivillig, thi på en underlig måde, man dengang brugte i Salling, kunne jeg, som så mange andre sunde ynglinge blevet fri, havde jeg villet. Til min glæde blev denne trafik ikke længe efter afskaffet, og manden, der modtog „stikpenge“ hængte sig i arresten, hvorved hans medskyldige vel undgik straffen.

Jeg havde haft lyst til bogen lige fra min barndom af, og min lærer og præst opmuntrede mig til at følge den, men jeg havde ej kunnet før nu, da mine forældre ej havde råd til at koste på mig, og min onkel, som havde det, ej ville, da han havde andre planer for min fremtid, der gik ud på at beholde mig i sin tjeneste, så længe som muligt.

Nu havde jeg tjent mig 600 kr. og en god ven af mig, tjenstekarl, som jeg selv, lovede at låne mig flere, efterhånden som jeg fik brug for dem. Således var hindringen med pengemangel overvundet.

Men under den lange tjeneste hos min onkel, hvor jeg altid var blevet betragtet som hørende med til familien, hvor jeg havde fundet mit andet hjem, og hvor jeg elskedes og blev tilbudt at blive på gode vilkår, var jeg vokset så fast dertil, at jeg måtte kæmpe med mig selv for at rive mig løs. Båndene blev heller ikke revet over på en gang, idet jeg først tog på Odense Højskole nær mit hjem i Salling en vinter, var atter om sommeren hos min onkel, og tog derpå om efteråret til København for at læse til præliminæreksamen, som jeg tog den påfølgende januar måned, hvorefter jeg begyndte at læse til dyrlægeeksamen på Veterinærskolen, alt af hensyn til mit andet hjem.

Der var imidlertid ingen rigtig lyst dertil og i sommeren 1868 besluttede jeg at læse til skolelærereksamen.

Jeg læste i to år på Reimers og Søborgs kursus og opnåede en ret ordentlig 1. karakter, dog uden karakter for sang og orgelspil, hvori jeg senere fik eksamen.

Såsnart jeg havde fået eksamen i sommeren 1871, blev jeg konstitueret i Djøringe, Munkebjergby sogn ved Sorø, for en sindssyg lærer, ved hvis afskedigelse 2 1/2 år efter jeg blev ansat i embedet, der i 1870'erne var blevet reguleret til 1369 kr. i årlig løn.

Jeg blev her i 16 år, og var meget glad ved min gerning, der lykkedes vel for mig, såvel som ved befolkningen, som jeg følte mig så vel iblandt. Det gik altsammen så let, skønt der var rigeligt arbejde, thi jeg havde stadig omkring ved 90 børn i skolen.

I 1875 giftede jeg mig med en ung pige, 20 år, der fra byen, en mindre gårdsmands datter. Jeg havde en seminariegæld på over 1000 kr. og en bosætningsgæld på 600 kr. Min hustru havde ingen formue, men ved hjælp af hendes dygtig-

hed og sparsommelighed fik vi ej alene gælden betalt på nogle få år, men også nogle penge sparet sammen.

Vi har levet lykkeligt sammen og har haft 12 børn, hvoraf dog de fem er døde som små.

Vi drev selv de 6 tønder land dårlig jord, der hørte til skolen, men ubehageligheden af ej selv at være kørende samt opsparingen af den smule penge, forledte os til at købe et lille sted på 14 tønder land tæt ved skolen, der netop skulle sælges. Nu kunne vi holde både folk og heste og blev således langt om længe mere selvstændige, hvilket var meget behageligt, men fejlen ved det var, at jeg vedblivende havde langt mere lyst til bogen end til landvæsenet.

Jeg benyttede min fritid til at læse engelsk, tysk og latin, hvortil jeg fik lidt hjælp i det 1 mil fraliggende Sorø, hvor jeg i 1886 tog eksamen der ved Akademiet.

Da jeg havde eksamen i tysk, gjorde denne tillægseksamen mig lige med dem, der havde 4. klasses hovedeksamen. Det var min mening at tage artium og derefter teologisk embedseksamen, og provsten havde lovet at hjælpe mig til rette med at lade mit embede i Djøringe bestyre af en anden i et par år eller så, mens jeg læste videre.

Imidlertid blev jeg i 1887 forflyttet her til Vallensbæk. Her, så nær København, mente jeg at kunne lettere nå målet. Jeg benyttede så min fritid her til at læse videre, idet jeg fik hjælp i København og kom også igennem alle artiums fagene, men så tvang økonomiske vanskeligheder og familieforhold mig til at standse. Sommeren 1895 fik jeg så et års kursus i København i historie og pædagogik. Lærerne var Olrik og Kromann. Den frømtalte lille landejendom fik jeg først solgt flere år efter at jeg var kommet til Vallensbæk.

Mine forøgede kundskaber nød så mine egne børn, såvel som nogle af sognets børn godt af, idet jeg underviste dem privat i realfagene. I de 27 år har jeg virket her, i førstningen under vanskelige forhold på grund af religiøse rivninger her i sognet.

Således slutter lærer H. Poulsen den 15. april 1914 sin beretning om sit liv og virke. Den er på mange måder interessant og den vidner om en lærer, der virkelig gjorde noget ud af sin egen uddannelse og sin lærergerning.

Omkring århundredskiftet var lærerlønnen 920 kr. med tillæg af kirkebylærerløn på 50 kr. men derefter var der fradrag for jordlodden på 135 kr. fradrag for fourage på 119 kr. 4 øre, fradrag for højtidsoffer 160 kr. og fradrag for accidentser på 83. Fradragene udgjorde således 497 kr. og det vil sige, at restpengelønnen afrundet i hele kroner var 473, men hertil kom så kirkesangerløn på 100 kr. organistløn på 50 kr. og indtægter af legater til læreren i sognet med 128 kr. Den samlede årlige pengeløn var således 751 kr.

Lærer N. Poulsen, der var lærer i Vallensbæk fra 1887 til 1914 fortæller i sin levnedsbeskrivelse i skolens embedsbog, at en begyndelse af de 27 år han virkede her, var det under vanskelige forhold på grund af religiøse rivninger, der fandt sted.

Han hentyder her til de volsomme stridigheder mellem Indre Mission og den øvrige del af menigheden, der rasede i en årrække.

Der fortælles således, at pastor Hoff sagde til børnene, at de ikke skulle gå til skolens julefest, for der sad Djævelen i toppen af juletræet, men de skulle komme til julefesten i Missionshuset, hvor Gud selv var tilstede.

Striden var så bitter, at f. eks. den kendte og indflydelsesrige gårdejer Niels Knudsen, Højrupgård, og flere med ham løste sognebånd til præsten i Glostrup.

I dag forstår vi næppe den bitre religiøse strid, der rasede.

For tiåret 1901–1911 var lærerboligen sat til 250 kr. haven 50 kr. og brændsel 100 kr.

Siden 1. januar 1893 var der ydet 7 favne brænde til skolen. De betales med penge efter amtspriserne.

Medens lærer K. Frandsen var lærer i Vallensbæk opstod der en strid om betalingen for „skolekornet“. Blandt lærerembedets indtægter var:

Organistlønnen udredes af kommunen og „den Nissenske Stiftelse!“ med halvparten af hver, men efter 1. april 1906 betalte kommunen 50 kr. og stiftelsen fremdeles 25 kr.

For at levere vin og brød til altergæsterne og som kirkeværge m. m. fås af den Nissenske Stiftelse 11 tønner, 6 skæpper og 3 fjerdingkar byg à 8 kr. 47 øre med 112 kr. 18 øre, hoveripenge udgjorde 17 kr. og 50 øre, stolestadepenge 9 kr. og tavlepenge 10 kr. eller ialt 148 kr. 68 øre. Udgiften til vin og brød opgør læreren til 20 kr. og får således en nettoindtægt på 128 kr. årligt.

De 11 tdr, 6 skæpper og 3 fjerdingkar byg skulle leveres i København fra gården matr. nr. 3. Gårdens fæster nu Kr. Kortsen må, ifølge privat aftale med ham betale kornet med penge efter kapiteltakst. Denne overenskomst er kun bindende, indtil en af parterne ønsker den hævet, og der henvises iøvrigt til fundatsen.

Den løn der den 1. januar ombyttedes med kornet var følgende: 6 tønner rug, 35 tønner byg, der betales efter kapiteltakst, 3 løs sand, 2048 pund hør, 3072 pund halm, skolepenge (1 kr. af hvert barn) offer (de sidste 10 års gennemsnit 243 kr.) kirkesangerløn 20 kr. kirkebylærerløn 32 kr. og en jordlod på knap 3 tønner land.

Legatet fra den Nissenske Stiftelse er gået uforandret over i den nye løn. Kornløen, fourage, skolepenge og offer er sat til værdi efter de sidste 10 års gennemsnitspris. Sognerådet forhøjede den udkomne sum lidt, for at begyndelseslønnen kunne blive 1100 kr., når organistlønnen regnedes med.

Fra 1. april 1908 er ifølge den ny stadfæstede skoleplan begyndelseslønnen forhøjet til 1120 kr. og organistlønnen, der betales af kommunen til 100 kr. Fra den Nissenske Stiftelse fås fremdeles 25 kr. årligt i gratiale for orgelspil. Disse 25 kr. ydes frivilligt.

Men i 1922 opstår striden om betalingen for kornet. Lærer Frandsen har i Embedsbogen indført væsentlige dele af den brevveksling sagen gav anledning til:

Biskoppen for Københavns Stift

København 17. juni 1922

Kirkeministeriet har under 16. d. m. tilskrevet mig således:

I det med Deres Højærværdigheds skrivelse af 2. december f. å. hertil indsendte andragende har lærer ved Vallensbæk skole Frandsen, hvem der i overensstemmelse med fundats for Nissenske Stiftelse af 20. januar 1764 post 7 er tillagt en

årlig landgilde af 11 tdr. 6 skpr, 3 fdk byg og 17,50 kr. i hoveripenge mod at han skal bestride hvervet som kirkeværge og forsyne kirken med vin og brød, forespurgt, om legatets bestyrelse har været berettiget til at beregne den ommeldte kornafgift til 9 kr. 99 øre pr. tønne byg i henhold til lov af 28. september 1918 om afløsning af grundbyrder.

I anledning heraf skal man tjenstlig meddele til efterretning og videre bekendtgørelse at ommeldte legatbestyrelse efter ministeriets formening falder ind under førnævnte lov og således fremtidig vil være at beregne på den i loven, § 1 fastsatte måde, men at der i henhold til samme lovs § 6 tilkommer læreren erstatning af statskassen for det tab, han herved måtte lide, hvorom man må henvise ham til at rette henvendelse til undervisningsministeriet (gennem direktionen). Hvilket tjenstligt meddeles Deres Højærværdighed til efterretning og videre fornøden bekendtgørelse. *N. Ostenfeld*
Hvilket herved til efterretning. Skrivelsen bedes returneret med påtegning, om at være tilført Embedsbogen.

Smørum Herreds Provsti 27. juni 1922

Og lærer Frandsen skriver videre:

Her efter indsendte jeg i november et andragende (at det trak så længe ud, var en del begrundet i min hustrus sygdom, som også endte med døden).

Til ministeriet for undervisning.

I henhold til det høje ministeriums skrivelse af 11. juni 1922 angående erstatning for det tab, jeg har lidt med hensyn til det „Nissenske Legat“ som tilkommer embedet her, skal jeg herved allerærbødigst ansøge det høje ministerium om at få godtgjort 177 kr. 68 øre.

Dette beløb mener jeg er lavt regnet efter en gennemsnitspris af 25 kr. pr. tønne byg, som jeg let ville have fået, hvis det var blevet mig udleveret in natura, som fundatsen lyder på, og man fik priser pr. td. byg, der lå temmelig over den pris. 11 tdr, 6 skpr. 3 fdk. à 25 kr. td. giver 296 kr. Jeg har fået udbetalt pr. tdr. 9,99 kr. hvilket bliver 118,32 kr. Altså et tab på 177,68 kr., hvilket jeg formener tilfalder embedet.

Men der kom intet svar, hvorfor lærer Frandsen atter skrev til ministeriet:

Undertegnede tillader sig herved ærbødigst at forespørge, hvorfor jeg endnu intet har hørt angående mit andragende af 19. november forrige år i henhold til det høje ministeriums skrivelse af 17. juni forrige år angående den erstatning, som tilkommer mig, i anledning af beregningen af det Nissenske Legat i henhold til lov af 28. september § 1.

Jeg tillader mig ærbødigst at erindre, at ovennævnte andragende gælder for året 1921, og nu er straks året 1923 også gået, så jeg vil herved meget gerne bede om at få udbetalt mit tilgodehavende for alle tre år, så meget mere, som jeg har måttet vente så længe på året 1921 og 1922.

Vallensbæk skole den 24. novb. 1923

K. Frandsen

I februar 1924 kom der endelig svar fra undervisningsministeriet, der bl. a. skrev:

I et med direktionens påtegning af 29. november 1922 hertil indsendt andragende har lærer ved Vallensbæk skole Karl Fr. Frandsen anmeldt om erstatning for det tab, han mener at have lidt derved, at bestyrelsen for den Nissenske Stiftelse i henhold til lov af 28. september 1918 om afløsning af grundbyrder har udregnet et Vallensbæk lærerembede fra stiftelsen tilkommende kornafgift på 11 tdr, 6 skpr. og 3 fdk. byg.

I et med direktionens påtegning af 13. december f.å. indsendt andragende har lærer Frandsen derhos anholdt om tilsvarende erstatning for årene 1922 og 1923.

I anledning heraf skal ministeriet herved tjenstligt meddele direktionen til efterretning og videre bekendtgørelse for den pågældende lærer, at man er blevet opmærksom på, at lærer Frandsen først er kaldet til sit nuværende embede fra den 1. januar 1921 at regne, hvilket ikke har været oplyst i nærværende sag.

Herefter tilkommer der ham ikke nogen erstatning i henhold til bestemmelserne i lov af 28. sept. 1918 § 6, hvorefter en godtgørelse som den omhandlede kun for embedstid kan tillægges de embedsmænd, som ved lovens gennemførelse har lidt tab i indtægter, og som altså forinden loven trådte i kraft har oppebåret en med denne lov afløst ydelse in natura eller efter kapitelstakst.

Det tilføjes, at sagen har været forlagt i ministeriet, hvorfor svaret først fremkommer nu.

*P.M.V.
V. Aagesen.*

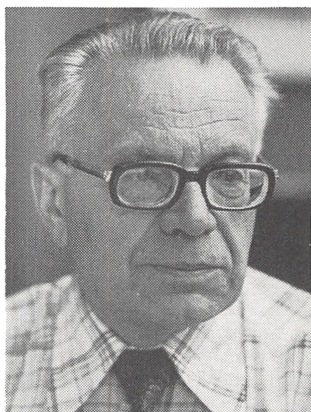
Det var magert, følger lærer K. Frandsen til i Embedsbogen den 11. februar 1924, og det må man nok også sige at det var.

Lærer Jens Lauge Frandsen var født i Sdr. Vium, Ringkøbing amt, den 23. august 1880, gift den 1. juni 1906 med Ane Margrethe født Poulsen.

Han tog eksamen fra Nr. Nisum Seminarium i 1902, med hovedkarakter mg + (134 1/3) var derefter et år hjælpelærer hos lærer Jørgensen, Bøvling. Efter at have aftjent sin værnepligt var han 1 år lærer ved Horsens skolevæsen, blev derefter vikar ved Bøvling Hovedskole efter lærer Jørgensen og blev så kaldet til førstelærer ved samme skole fra 1905 den 1. november.

Forflyttet fra Vallensbæk skole den 1. juni 1914, og døde i Vallensbæk den 18. april 1915.

Lærer J. Bjerg Jensen var født i Hanning sogn den 6. oktober 1888. Præliminæreksamen 1906, lærereksamen fra Nr. Nisum Seminarium 1909. Lærer ved Struer Realskole 1909-

Skoleinspektør Peter K. Larsen blev født den 3. oktober 1909 i Marstal kommune. Han dimitteredes fra Nørre Kissum seminarium 1930. Var derefter vikar i Hvidbjerg og Ellested. I fem år var han lærer i Tranekjær på Langeland og kom derefter den 1. januar til Vallensbæk skole som førstelærer, hvor han blev skolens første skoleinspektør 1. januar 1960. Han tog sin afsked 1975.

Skoleinspektør Kurt Hocke-rup er født i Ringsted 18. december 1944. Han dimitteredes fra N. Zahles seminarium 1970 og var derefter ansat som lærer ved Roland-skolen i Brøndby kommune, indtil han i 1971 blev ansat som lærer ved Pilehaveskolen i Vallensbæk, indtil han i 1975 blev skoleinspektør ved Vallensbæk skole som Peter K. Larsens efterfølger.

10, andenlærer i Resen 1. maj 1910 til 1. februar 1912.

Gift 4. maj 1911 med Helga Kirstine Kristensen fra Fajbjerg skole.

Lærer ved Ølgod Byskole i december 1912 til 1. september 1915, Førstelærer ved Vallensbæk skole 1. september 1915, forflyttet til Herning skolevæsen 1920.

Peter K. Larsen, der blev Vallensbæk skoles første skoleinspektør, blev kaldet til embedet som førstelærer ved Vallensbæk skole den 1. januar 1938. Der var dengang tre lærere, en førstelærer, en andenlærer og en pogeskolelærerinde, det vil sige, en lærerinde, som ifølge sin uddannelse kun måtte undervise 1. klasser.

Ved samme lejlighed blev skolen ændret fra 3- klasset til 5-klasset landsbyskole.

Om sin ankomst til Vallensbæk skole fortæller Peter K. Larsen fornøjeligt i skolens årsberetning for 1970–71 bl. a.:

Min kones og mit første møde med børn og forældre fandt sted den 28. december 1937 ved den dengang traditionelle juletræsfest. Vi ankom med flyttelæs, mens skole og lærerbolig stod på den anden ende med chokoladekogning, udskænkning fra mælkejunger, julesang og julelege. Disse julefester med forudgående husindsamling fortsatte i mange år, indtil det voksende elevtal sprængte rammerne.

Skoleinspektør Peter K. Larsen fortæller videre om sin skole, hvor han udførte et helt livs meget påskønnet gerning:

Skolen havde i 1938 ialt 52 elever. 1. klasse var etårig, de øvrige 2-årige, altså hver med to årgange elever. Det var små, men hyggelige forhold, som dog fra 9. april 1940 fem år frem formørkedes af krig og besættelse.

Efter krigen begyndte elevtallet at vokse, og planerne om opførelsen af en ny skole tog fart. Grundstenen til den nuværende Vallensbæk skole, Bygaden 12, nedlagt i oktober 1953 og efter efterårsferien 1954 travede eleverne fra den gamle skole med amtsskolekonsulenten og lærerne i spidsen herud til de nye omgivelser. Af kommunens nuværende lærere deltog fire i den vandretur, nemlig Clara Jensen, Harald Noer og jeg, her fra skolen samt Poul Jensen fra Egholmskolen.

Den nye skoles indvielse foregik den 25. februar 1955, og den foretoges af stiftamtmanden, Ove Lassen med efterfølgende taler af amtsskolekonsulent Ebbe Stephansen, sognerådsformand Hans Sørensen, skolekommissionsformand Ellen Hansen, Store Vejlegård, og skolens leder (Peter K. Larsen). Den smukke festlighed i gymnastiksalen blev optaget på bånd, som opbevares på skolen.

Skolens elevtal voksede hurtigt, og i 1960 blev den nybyg-

gede sydøstlige fløj taget i brug. Pr. 1. januar 1960 var skolen blevet købstadsordnet.

Indtil da er Vallensbæk skolevæsens historie indentisk med Vallensbæk skoles historie – men udviklingen er jo gået videre.

Egholmskolen, påbegyndt marts 1965 og blev taget i brug januar 1966.

Tegnet af arkitekt Helge Schønnemann. Elevantallet november 1976 er 633.

I november 1963 lå skitseoverslaget for skole nr. 2 Egholmskolen klar. Byggeriet blev påbegyndt i marts 1965 og i januar 1966 kunne 1. afsnit tages i brug af 140 elever og 5 lærere. Skolen havde siden august 1965 fungeret i midlertidige lokaler på Vallensbæk skole.

Bygning af skole nr. 3. Pilehaveskolen, kunne starte i november 1968 og tages i brug i efteråret 1969.

I skoleåret 1970–1971 nåede Vallensbæk skolevæsen også den første milepæl i elevtallet, idet 1000 elever blev passeret.

Poul Bernhard Jensen født 15. marts 1919, blev lærer fra Skaarup Statsgymnasium 1948, var derefter lærer i Assens 1948-49 og lærer ved Vallensbæk skole 1949-65, hvorefter han blev skoleinspektør ved Egholmskolen i Vallensbæk fra 1965.

Han virkede i Vallensbæk kirke fra 1949-63, først som kirkesanger og fra 1963-65 som organist ved kirken.

Biblioteket forblev i en årrække på Vallensbæk skole. Peter K. Larsen var bibliotekar, og han afløstes af Paul Jensen, der bestred dette hverv i en årrække fra 1959 til 1. oktober 1968.

Skolen i sognerådet

Som supplement hertil er af sognerådsprotokollerne nedenfor foretaget nogle uddrag af sogneforstanderskabets og sognerådets forhandlinger og vedtagelser til gennemførelse af en „ordentlig“ skolegang. Degnens gentagne henvendelser om forbedring af hans stilling og bopæl falder også stærkt i øjnene.

Sammen med sogneprotokollerne findes også en skolekommissionsprotokol, ført helt fra 1808, som først skal omtales.

Der var fremkommet et kongeligt approberet reglement den 10. oktober 1806, og efter at gårdejer Cort Knudsen af amtsdirektionen var blevet udnævnt til kommissionen som repræsentant for grundejerne og Anders Pedersen som skole-

forstander – altså ikke som lærer, men som det offentliges repræsentant, – afholdtes det første møde den 23. maj 1808.

Fra prædiekestolen var bekendtgjort at de skolesøgende børn havde at indfinde sig i skolen den 23. maj. 1. klasse skulle møde fra kl. 7–11 og fra 4–6, 2. klasse skulle møde 2 gange ugentlig fra kl. 7–11. Forældrene havde ensstemmigt udtalt, at det var dem umuligt at lade ældste klasse møde mere end 2 gange om ugen på grund af arbejdet på gårdene.

Det blev så besluttet at anskaffe et antal læsebøger, tavler, grifler, papir og penne.

Mødeprotokollen er også underskrevet af A. Svendsen, sognefogeden.

Amtsprovst Eiler Hammond var på visitation den 12. juli 1808 og tilførte protokollen, at han godtog de trufne foranstaltninger, men beklagede de mange forsømmelser, selv om der havde grasseret en mæslinge-epidemi i sognet. Hvis sygdom ikke var skyld i forsømmelserne, måtte der skrives til mulktering.

I de følgende år diskuteres det stadig tilbagevendende problem med forsømmelserne. Når gyldig grund ikke kunne godtgøres, måtte gårdejereren eller forældrene bøde 10 skilling pr. udeblivelse. Dispensation blev dog givet, f. eks. i hele september måned 1809, da høsten endnu var i fuld gang.

Præsten fører et stadigt tilsyn med skolens daglige virke.

At der også ud over bidragene til undervisningen og de indkomne beløb i mulkter, kunne tilflyde skoleklassen midler, viser følgende:

„Den 11. oktober 1829 modtog skolepatron Niels Christophersen 1 rigsdaler, 1 skilling, som indkom ved bordet ved gårdmand Anders Cortsens barselsgilde, og som blev betroet præsten“.

Undervisningen omfattede som de vigtigste fag: læsning, skrivning, regning og bibelhistorie, men også naturhistorie og geografi blev berørt. Vallensbæk skole har også på et meget tidligt tidspunkt haft gymnastikundervisning, og dertil anskaffet „gymnastikapparater“, som forekom sognebeboerne alt for dyre.

Fra ca. 1830 indskrænker protokollerne sig nærmest til at indeholde regnskaber for skolekassen. Som indtægter findes rente af en obligation på 200 Rigsdaler, samt andel i tiende og multker. Lønnen til selve undervisningens lærerkræfter afholdtes gennem en række særlige poster og indgår ikke i dette regnskab. Som udgifter er opført alle andre driftsomkostninger til undervisningen, specificeret – selv en flaske blæk er omhyggeligt opført.

Tages regnskabet for to tilfældige år, 1835 og 1836 optræder indtægterne med henholdsvis ca. 67 rigsdaler og 56

rigsdaler, og udgifterne med 40 rigsdaler og 24 rigsdaler. Andelen af indtægten i mulkter beløber sig til ca. 11 og 14 rigsdaler, en ikke uvæsentlig del af indtægterne. Det var sognefogeden, der gik rundt og opkrævede beløbene. Man har en mistanke om, at det for nogle kunne betale sig at holde de store børn hjemme fra skolen, da mulkterne var mindre end værdien af børnenes arbejde.

Protokollen indeholder stort set intet om selve undervisningen i timerne. Vi kan dog gå ud fra, at der ikke blev sparet på kløene. Det er der tilstrækkelige beviser på fra andre sider.

Et bogindkøb i 1836 illustrerer undervisningsmaterialet: Bibelske historier – Balles lærebog – Luthers katekismus – Lærebøger om agerdyrkning – Grundtvigs Verdenskrønike.

Den 28. juni 1937 indsendte kommissionen til Skoledirektionen for Københavns amt en ansøgning om at måtte opføre en hårdt tiltrængt ny skolebygning.

Den skulle være 14 alen lang og 11 alen bred, alt i indvendigt mål. Højden fra gulv til loftbjælker 4 alen. Vinduerne 1 3/4 alen høje og med 8 ruder i hvert fag. Bygningen opføres af Ege-bindingsværk med sædvanligt stråtag og klinede vægge.

Der ansøges om, at opførelsen sker – uden licitation – af tømmermand Hans Jensen fra Hundie. Udgiften, 404 rigsdaler formenes at kunne afholdes af skolekassen, når obligationen på 200 rigsdaler må afhændes, samtidig med kassens beholdning på 315 rigsdaler.

Den 29. juli 1837 accepterede skoledirektionen og stiftsamtmanden i et og alt det ansøgte.

Protokollen indeholder intet om opførelsen, men den må formentligt være sket i løbet af det følgende år.

Og så må vi lige høre, hvad den kendte biskop Mynster mente om skolen i Vallensbæk:

1837 den 7. august visiterede jeg Vallensbæk Skole. Sognedegnen befatter sig ikke med skolen, men tilholdes alvorligen at varetage sine få forretninger i kirken med tilbørlig påpasselighed. Hjælpelæreren mangler ikke duelighed og fremgangen er i det hele ret god, undtagen i regning, som står tilbage. Han bør beflitte sig på at holde børnene til orden, nøjagtighed og lydighed. De gymnastiske øvelser gik meget vel.

Dr. J. P. Mynster

Visitatsen afslører et ejendommeligt forhold. Degnen var kirkens tjener og havde ingen direkte forbindelse med undervisningen. En senere hændelse viser dog, at han må have stået som en slags entreprenør over for det offentlige, idet det påhvilede ham at holde en hjælperlærer til undervisningen.

I 1837 var F. V. Pechüle degn. Ved siden af arbejdet som kirketjener har han været landbruger. Tingbogen udviser også, at han deltog i den omsiggribende handel med jordlodder, som foregik mellem bønderne. Der er nok ikke blevet så meget tid til at passe jobbet i kirken, som påtalt af bisoppen.

I det følgende er foretaget uddrag fra forstanderskabets og sognerådets protokoller.

I juni 1845 indkom ansøgning fra „kirkesanger og skolelærer“ Pechüle om entledigelse (afsked) med pension. Dette bevilliges i september 1845, og en ny degn. I. V. Hansen, ansættes.

I juni 1853 opstår problemer ved hjælpelærer Jørgensens afsked. I mødet den 26. juni pålægger forstanderskabet degnen at sørge for ansættelse af en hjælpelærer. Seminarist Dam har meldt sig til stillingen, men hans forlangende er 90–100 Rd. om året, og degnen synes kun at ville give 70–80 Rd.

Præsten Stub, der er medlem af forstanderskabet, udtaler på det bestemteste, at hvis degnen Hansen, ikke løser spørgsmålet om en ny lærer, er han at betragte som afsat fra sit embede.

Situationen tilspidses, da Dam i juli meddeler, at han ikke kan modtage ansættelsen.

En skrivelse til Dam fra pastor Stub viser dennes store stilistiske evner: „... da sagen i fortsat vægringstilfælde vil i flere henseender blive Dem meget ubehagelig... tvivler forstanderskabet ikke på, at De ved nærmere overvejelse vil finde det rigtigst at holde det givne ord og at indfinde Dem i Vallensbæk den 11. september for at overtage det omhandlede lærerembede“ Dam svarer at han er ansat ved Rønne Borgerskole og ikke kommer.

Forstanderskabet giver degnen en ny frist på 14 dage til at skaffe en lærer, ellers afsked for ham. Skoledirektionen billiger fremgangsmåden. Og da det trods bekendtgørelser ikke lykkes at skaffe nogen lærer til tiden, modtager forstanderskabet i november degnens ansøgning om afsked. Denne imødekommes også af direktionen.

Det er vanskeligt på grundlag af det foreliggende at danne sig et fuldstændigt billede af affæren, om det er Dam, der feigt har svigtet, eller Hansens aftale ikke har været i orden. Det er i hvert fald et faktum, at skolen lå stille et par måneder, da der ingen lærer var at få.

I 1857 repareres og udbygges skolen efter at inspektionen af provst Boesen er foretaget. Der er nu kommet en ny degn til sognet, H. Chri. Hansen, som gør sig bemærket på mange områder, især ved at søge sine personlige interesser bevaret og udbygget.

I 1860 søger han om en ombygning af lærerboligen. Direktionen godkender det, men forstanderskabet synes, at

hans lejlighed er god nok: „Den er ikke skrøbelig og har det tilbørlige omfang og med god vedligeholdelse som hidtil har været, så er beboelseslejligheden efter forstanderskabets om-dømme til lærerens bekvemmelighed“.

Skoledirektionen spørger, hvor mange værelser der er.

Svaret er: 4 værelser med bræddegulv og kakkelovne, til-sammen 120 kv. alen, 3 alen højde fra gulvet til bjælkerne. Køkken, pige- og spisekammer af passende størrelse.

Hansen fik dog sin vilje. Tegning til ny bolig forelå i 1861, men han fortsætter en lang årrække med at anmode om ad-skillige forbedringer og reparationer af denne bolig.

Han andrager også om mere jord, „tilstrækkelig til at føde 2 køer og 6 får“ men sognerådet afslår i 1869 dette, for Han-sen „har i en længere årrække solgt fouragen, så jorden er i ringere gødningskraft, end hvis fouragen var blevet opfod-ret og gødningen kunne komme jorden tilgode“.

Det var jo bøndernes eget fag, Hansen kom ind på.

I 1858 var det nødvendigt at henvende sig til forældre med børn fra 7 til 9 år og foreholde dem, at de udsatte sig for en daglig mulkt, hvis deres børn ikke påbegyndte skolegangen.

Børnene må have været en vigtig arbejdskraft i bondesam-fundet. Forstanderskabet vedtog den 22. maj 1860, at alle børn havde fri fra 1. august til 11. september (høsten). Fra 11. september til 24. oktober havde husmandsbørn i tjeneste hos gårdejere og over 10 år, sammen med deres egne børn, fri til kartoffelhøsten. Skoletiden er nu fra kl. 7 til kl. 10 og fra kl. 1 til kl. 4 for 1. klasse om sommeren.

Der opkrævedes 3 mark pr. td. hartkorn til skolekassen.

Dispensationer fra skolegangen gives i rigt mål de følgen-de år indtil de ny skolelov i 1899 fastslår at alle børn skal møde mindst 3 timer hver dag hele året, bortset fra sommer-ferien.

Endnu skal nævnes et par eksempler på skolelærer Han-sens påpasselighed. Han klager i 1860 til stiftamtet over, at husmand Jørgen Pedersen nægter at give ham højtidsoffer, der udgjorde en del af hans indtægt. Forstanderskabet og amtet finder 1 mark for hvert højtidsoffer passende. I 1862 har proprietær Møller også følt denne afgift unødvendig, men han bliver også befalet at yde højtidsofferet, for hans ved-kommende 3 mark pr. offer.

I 1862 opføres påny en skole på den gamles plads. Johan Pedersen af Glostrup får arbejdet som den lavestbydende med 425 rigsdaler.

Da købmand Jens Nielsen i 1874 klager til stiftamtet over hans skolebidrag pr. barn, bliver sognerådet forarget og ud-taler i en høringskrivelse at „skolegangen er fastsat til 2 rigsdaler for et barn af de mere velhavende forældre, nem-lig gårdmændene. Købmanden, der har 3 skolesøgende børn, betaler 9 mark, og da han sidder i en for hans stilling god

1862

handel, vil det formentlig af det ærede amtsråd erkendes, at han savner al grund til besværing“.

I 1886 har skolen stået tom i 2 måneder, da det ikke var til at fremskaffe en lærer. Man fik dog konstitueret en lærer til en månedlig løn af 70 kr. Han fik endog 20 kr. ekstra pr. måned „på grund af udvist iver og dygtighed“.

Et påfølgende opslag om den ledige stilling gav 28 ansøgere, så lærere fandtes der dog på markedet.

Lærernes løn var sammensat af mange ekstra indtægter og fradrag. En rettesnor kan dog fås gennem opgivelsen af netlønnen i 1899: ca. 1100 kr.

Det vil fremgå af ovenstående, at heller ikke skolevæsenet havde alt for gode betingelser for levering af effektiv kundskab i 1800-tallet. Gårdenes økonomiske drift gik forud.

Præstens og skolekommissionens tilsyn må have bestået nogle år efter 1899. Adskillige af det ældre, nulevende slægtled erindrer når klassen fik besøg af disse herrer, og læreren – synlig nervøs – gennem overhøringen forsøgte at fremstille klassens kunnen bedst mulig.

Antallet af børn gennem den sidste halvdel af 1800-tallet var 50–60 årligt.

Vi slutter dette afsnit med at meddele et forslag til indkøb af skolemateriale i 1887.

Matzens danske læsebog, 14 eks. af nr. 3 og 14 eks. af nr. 4.

Joakim Larsens læsebog, 1. del, 15 eks.

Abrahamsens skriftlæsningsapparat, 14 eks.

Kr. Hansens regnebog nr. 1 og 2., 6 eks.

1 Palæstina-kort.

1 Europakort.

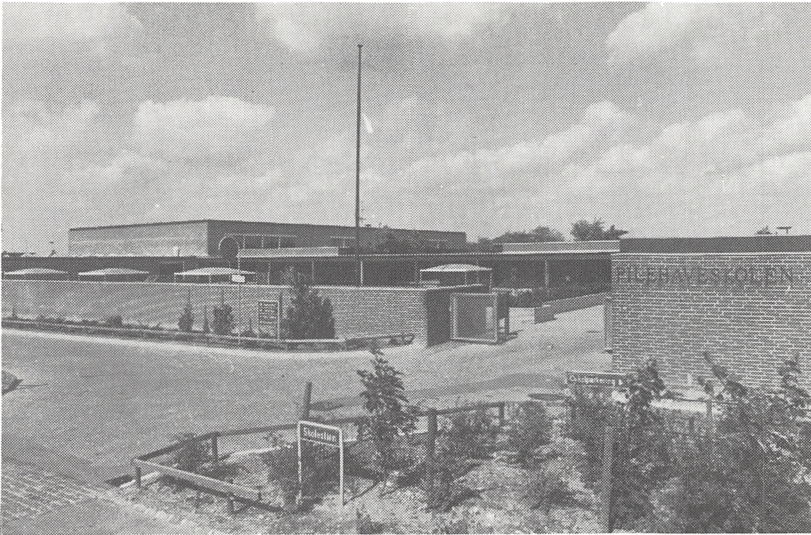
1 reol, 1 sort vægtavle, 3 stk. 4-mds. borde, eller 6 stk. 2-mds.

Udsigten fra Vallensbæk skole 1965.

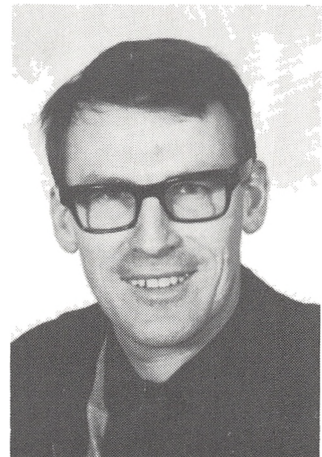

*Vallensbæk skole,
opført 1955, udvidet og mo-
derniseret 1963. Var indtil
1966 kommunens eneste sko-
le. November 1976 var der
257 elever.*

*Tegnet af arkitekt Helge
Schønnemann.
Skoleinspektør Hans Chri-
stensen.
November 1976 var der 1058
elever.*

*Ledende skoleinspektør,
Hans Christensen*

*Vallensbæk statsgymnasi-
um.*

*Statsgymnasiet er opført
1968-69. Tegnet af kgl. byg-
ningsinspektør Preben Han-
sen. Skolen har 650 elever.*

*Vallensbæk Nordmark, hvor
Statsgymnasiet nu ligger*

*Kilder og henvisninger:
Anders Petersen »Sjællands
Stifts Degnehistorie« 1899
Embedsbogen
Vallensbæk Skolevæsen
1970-71
Egholmskolen.*

Vallensbæk Bibliotek fra 1867 til vor tid

*Men hviler jeg en føje stund
jeg tager pen og bog
da kæmper jeg på åndens
grund
for fædreland og sprog.*

Mads Hansen (1867)

Krigen i 1864 og det smertelige tab af Sønderjylland førte til en rejsning i det danske folk, som igen førte til materiel og kulturel fremgang. Det var ikke blot for opdyrkningen af den jydsk hede de bekendte ord blev gyldige „hvad udad tabes, skal indad vindes“. Det kom lige såvel til at gælde for den åndelige og kulturelle landvinding, som satte ind efter nederlagets år.

Tiden dengang viser, at den danske folkeskoles lærere var dygtige og store mennesker, der gjorde en indsats som lærerstanden aldrig siden har kunnet vise magen til. Hele den litterære indsats, som man nu noget hånende kalder „Skolelærerlitteraturen“ har nok også betydet mere for det danske folk end nogen anden. Folkeskolens lærere, de gamle degne, var i allerhøjeste grad kulturbærere i deres tid og i deres sogne. De startede husflidsforeninger, begyndte at gøre gymnastik kendt og skattet. De startede sangkor og sangforeninger, lærte folk at dyrke og bruge mangeartede frugter og havesager og mange af dem virkede også som landbrugs- og havebrugsrådgivere. De fik småkårsfolk til at holde geder og passe bier. De var også med til at oprette afholdsforeninger til bekæmpelse af drikkeriet. Alt det, de gamle lærere og degne udførte uden for deres skolegerning, var ganske gratis og uden løn af nogen art. De følte – bevidst eller ubevidst – et kulturelt og folkeligt ansvar.

Mere end nogen anden gruppe er det dem der har været for at almuen ikke mere er nogen almue men at det danske folk er eet.

1867

Der var heller ikke bare en kreds af folkeskolelærere, der skrev bøger, men en meget større kreds, der formidlede bøgerne ud til hjemmene i deres sogne. Efter den tids forhold havde mange degne og lærere ret mange bøger, som de privat lånte ud til sognets folk, og ofte kan man se, at det er denne private bogsamling, der blev den første grundstamme i den sognebogsamling og den biblioteksforening, som de fik oprettet.

Vi ved det ikke med sikkerhed, men det ligger ganske nær at antage, at lærer Hansen i Vallensbæk også har lånt sine private bøger til sognets folk længe før man den 4. januar 1867 åbnede udlånet i Vallensbæk Sognebibliotek, som et af de første sognebiblioteker på denne egn.

Heldigvis er Vallensbæk Sognebiblioteks første protokol bevaret, og i den er fortegnelse over bibliotekets første bøger. Det ville have været endnu lykkeligere om disse bøger også havde været bevaret. De ville have været et virkeligt biblioteksmuseum, idet mange af bogtitlerne og forfatterne er helt ukendte blandt vore dages boglånere og bogkøbere.

Men vi får af den gamle protokol fra 1867 at vide, at bibliotekets bestyrelse ved åbningen den 4. januar 1867 bestod af: Skolelærer Hansen, der var samlingens bibliotekar og regnskabsfører, proprietær B. C. Møller og gårdejer Knud Andersen der begge hvert år reviderer regnskabet og efterser bøgerne.

1881

Det oplyses også i den gamle protokol, at biblioteket den 1. januar 1881 ejede 391 bøger. Bøgerne findes opført i en fortegnelse, der viser en emnedeling, således at A er religiøse bøger af hvilke der findes 15. B er romaner og noveller af hvilke der er 148 bind, og ud for mange af disse står der, at de er skænket af skolelærer Hansen, der nok som så mange andre lærere i den tid har givet sine egne bøger til biblioteket. Afdeling C er eventyr og fabler og af dem er der 6 bind. Afdeling D er 10 bind rejsebeskrivelser og naturskildringer. I afdeling E er der 15 bind komedier og digte, og afdeling F består af 110 bind bøger af blandet indhold. Afdeling G omfatter 174 bind Folkelæsning, der i sin tid var en særdeles interessant oplysende og vidtfavnende bogserie, der blev udgivet af Udvalget til Folkeoplysningens Fremme, og som ganske givet har været af umådelig stor betydning.

Et årsregnskab på 25 kroner

Årets driftsregnskab for sognebiblioteket i 1881 findes bevaret. Det ses heraf, at det har balanceret med 25 kr. og 98 øre.

Indtægterne har været beholdning fra forrige år 9 kr. 8 øre, pastor Bondo har givet 3 kr. Medlemsbidrag fra Knud Andersen, Chr. Hansen, Carl Jensen, Anders Andersen, Carl

Olsen, Peder Hansen, Ovesen, Peder Hansen, Møller, og skrædder P. Andersen hver 1 kr. P. N. Pedersen 50 øre ialt 9 kr. 50 øre. Carl Niensens karl 50 øre.

Hvad man har brugt de mange penge til oplyses også. Jo, man har købt 3 kvartaler af „Husvennen“, og det kostede 3 kr., „Ivanhoe“ af W. Scott 2,50 kr. Ingemanns Eventyr 0,75 kr., „Fra Jylland“ af E. Henningsen med flere julefortællinger 1 kr., 24 prædikener af Fr. Bang, sognepræst i Tersløse, 1,80 kr., 13 bind af Ingemanns eventyr 75 øre og så har man af kolportør Seter for 11 kr. gjort det kup at man samlet har købt en del bøger, der opgives med deres egentlige pris på 15,30 kr., nemlig Illustrerede Fortællinger af C. A. Thyregod 1880, 3,50 kr., Godtfolk og Kæltringer af samme forfatter 3,50 kr., Aftenlæsning, et underholdende månedsskrift, 2 bind for tilsammen 4,80 kr. samt endelig „Retssalens Romantik“ af P. Burke 1819 for 3,50 kr. Så fik man også det år et foruroligende underskud på 3,82 kr.

I 1882 er driftsindtægterne 41,50 kr. Da har gårdejer Carl Nielsen betalt for en årgang af „Husvennen“ og 2 dele af Ingemanns „Eventyr og Fortællinger“, der gik tabt ved hans gårds brand, 5 kr. Ti medlemmer der navngives, har betalt hver en krone i kontingent, medens P. N. Petersen, hjulmand Andersen og mælkeforhandler L. Hansen hver har betalt 50 øre i kontingent, og det giver ialt 11,50 kr. og så har man i gave fra Den Raben-Lewentzauske Fond fået 25 kr.

Af udgifterne dette år bemærker man, at mælkeforpagter Lars Hansen har fået 1 kr. for at hente og bringe bøger. Man har brugt papir hele året for 50 øre.

1882

Tidsskrifter en betydelig bestandel

Både af Vallensbæk Sognebiblioteks bogliste og af regnskabet kan det ses at underholdende og oplysende tidsskrifter har udgjort en betydelig bestanddel af den forhåndenværende læsning i Vallensbæk, og det har også været tilfældet andre steder. „Husvennen“, „Dyrevennen“, „Nordstjernen“, „Landbotidende“, „Rundt på Jorden“ og „Husbibliotek“ er nogle af de tidsskrifter, der dengang blev læst uhyre meget overalt på landet, og det er da også helt naturligt at de også findes i Vallensbæk.

Man har for et århundrede siden haft en betydelig samling af H. C. Andersens værker, og da det formentlig har været førsteudgaver ville de i dag have været mange tusinde kroner værd – hvis man havde bevaret dem. I Vallensbæk Sognebibliotek har der været så fine og sjældne ting af H. C. Andersen som „En Digtters Basar“, „Skygebilleder fra en rejse i Harzen“, „Kjærlighed på Nicolaj tårn“. „Den usynlige på Sprogø“. „Mulatten“, „Mikkels kærlighedshistorie i Paris“, „Maurerpigen“, og mange flere. Også hans digte, eventyr og

149

historier er rigt repræsenteret, og Vallensbæk Sognebibliotek har haft ikke mindre end 15 bind – formentlig alle førsteudgaver af vor store eventyrdigter, der i denne samling også er repræsenteret i stort omfang som skuespilforfatter.

Også B. S. Ingemann er stærkt repræsenteret i bibliotekets bogbestand sammen med Carit Etlar. Man finder desuden her de første egentlige folkelivsskildringer og bondefortællinger F. C. A. Thyregod, Emmanuel Henningsen og andre af den tids folkelige forfattere. Desuden finder man en række forfattere, hvis navne nu helt er glemt.

Skolelærer H. Chr. Hansen fratræder

1886

Skolelærer H. Chr. Hansen har ganske givet været både initiativtageren og sjælen i Vallensbæk Sognebibliotek lige fra starten den 4. januar 1867 til han fratrådte i 1886. De årlige regnskaber viser kun små tal. Således i 1886 kun en balance på 16 kr. 65 øre, og det var udelukkende årsbidrag på 1 kr. for de mere velhavende og 50 øre for håndværkere, fiskere og husmænd.

Der findes ved skolelærer H. Chr. Hansens fratræden som bibliotekar en opgørelse over bogbestanden i 1886. Der var da 456 bind, foruden det udkomne af „Dyrevennen“ og „Husvennen“ og to kvartaler af „Nordstjernen“ for 1886, foruden to bind, der ikke var indbundet, tillige med det 144 hefte af „Folkelæsnings skriftrække“ for 1886.

Bibliotekaren, skolelærer H. Chr. Hansen, har afleveret regnskabsprotokol, fortegnelsen over alle bøgerne og nøglen til bogskabet til de to bestyrelsesmedlemmer B. C. Møller og Knud Andersen, der også har været med fra starten.

De oplyser omhyggeligt at bogen „Folkelæsning nr. 56“ er bortkommet, og bogfortegnelse E nr. 10 „Tragedier“ af Adam Oehlenschläger er overladt den hidtilværende bibliotekar ved hans fratrædelse, og disse tvende udgår således af bogfortegnelsen ligesom F nr. 72 og „Husvennen“, årgang 1873–74, hvilke ved ildebrand er forgåede.

Den eneste fortegnelse over boglånerne i disse år, der findes noteret i den gamle protokol omfatter skomager Bendtsen, Peder Pedersen, Henry Larsen, Karl Kristensen, Conrad Møller, Kr. Vallentin, S. Knudsens karl, Chr. Jensen og Schmidt – men måske har der heller ikke været flere dengang.

Den gamle protokol fra årene 1867 til 1886 er et helt uvurderligt materiale, der ikke alene fortæller om Vallensbæk Sognebibliotek, den gamle skolelærer Hansen og de få der har stået sammen med ham i den spæde begyndelse i det folkeoplysende arbejde og om de bøger man dengang læste og satte pris på. Den fortæller også, hvad der på dette område er sket som famlende forsøg under fattige forhold og

Vallensbæk bibliotek 1967 — tidligere sagde..... rådskontorer med mødelokalet i gavlværelset

Biblioteket og Bygaden 25 ved nat. Vinteren 1965-66.

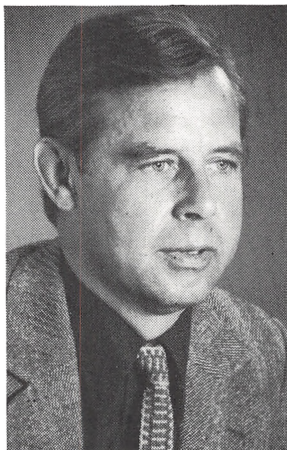
Markarbejde på nuværende parkeringsplads ved Biblioteket, antagelig først eller midt i 1940'erne.

Lige fra bibliotekets start i 1867 var det skolens skiftende lærere, der var ulønnede bibliotekarer, og det var først i 1950, at der blev ansat en lønnet halvdagsbibliotekar, der samtidig havde timer på Vallensbæk skole, hvortil biblioteket var flyttet.

Det var nuværende skoleinspektør Poul Jensen, Egholmskolen, der var den første egentlige bibliotekar. Det fortsatte han med til 1968.

Om Poul Jensen og hans data - se under afsnittet om skolevæsenet i nyere tid.

Flemming Moll Christiansen født i Kolding 3. november 1930 som søn af viktualiehandler Johs. P. Christiansen og hustru, Johanne, født Moll. Gift 17. december 1955 med bibliotekar Kirstine Lund, datter af gårdejer Anders P. Lund, Emmelev ved Højer.

Student fra Kolding Gymnasium 1949. Eksamen fra Statens Biblioteksskole 1954. Den nordiske Fortsættelseskole for Bibliotekarer, Sverige 1960, studierejse til England 1963, bibliotekar i Hørsholm 1954, afdelingsbibliotekar i Rødovre 1958, vice-

med mange vanskeligheder. Den sætter også den gamle skolelærer H. Chr. Hansen et æresminde.

Det var landet over skolelærere og degne, der sammen med enkelte fremsynede bønder lagde grunden til nutidens omfattende biblioteksvæsen. De få mænds betydning kan simpelthen ikke vurderes højt nok.

Fra halvdags til heldagsbibliotekar

Med udgangen af september 1968 fratrådte skoleinspektør Poul Jensen stillingen som leder af Vallensbæk bibliotek efter næsten to års biblioteksarbejde, hvor den lille bogsamling på den gamle Vallensbæk skole var vokset til 5711 bind i voksenafdelingen og til 3399 i børneafdelingen medens skolebibliotekerne på Vallensbæk skole og Egholmskolen tilsammen havde 7419 bind.

Bibliotekar Flemming Christiansen tiltrådte stillingen som ledende bibliotekar ved bibliotekets overgang til heltidsbibliotek den 1. oktober 1968.

Dette markerede en meget væsentlig del af den store udvikling, der satte ind i kommunen. Udviklingen havde ikke blot taget fart på byggeriets og byplanlægningens område. Man søgte også at bruge det kulturelle liv i kommunen på højde med udviklingen.

Der var meget at indhente, da man i 1968–69 begyndte en opbygning af bogbestanden for at den kunne svare til de opstillede ministerielle normer.

Bogbestanden i 1968–69 var blevet forøget med 3354 bind. Ved udgangen af finansåret 1968–69 var bognormerne for bøger til voksne opfyldt med 70,5 pct. og for børnebøger i folkebiblioteket med 56,2 pct.

En af de betydningsfulde ting var at biblioteksbestyrelsen indstillede at der fra 1. januar 1971 åbnedes en børnebiblioteksfilial på Pilehaveskolen, idet det gav begrundet håb om en fremtidig væsentlig forøgelse af udlånet til børn fra Vallensbæk Nordmark. En anden ting var, at man kunne regne med en væsentlig forbedret biblioteksbetjening af børnene, idet kommunalbestyrelsen havde besluttet fra august 1970 at etablere fritidsudlån fra skolebibliotekerne på Vallensbæk skole og på Egholmskolen.

I slutningen af året 1969–70 fik man på hovedbiblioteket opstillet flere reoler, således at der kunne blive plads til 4000 flere bøger, og da man med udgangen af 1970–71 ville have købt 4000 nye bøger, var reolerne fyldt 100 pct. op igen. Bogudlånet er nu oppe på 19.389 mod 10.750 året før. Det er dog kun 3,2 bog pr. indbygger, og den samlede bogbestand er nu 17.940.

Bibliotekets ledelse og personale lå ikke på den lade side.

Den største indsats i 1969 var som sekretariat for Vallensbæk Kulturuge 15.–20. november 1969.

I forbindelse med kunst- og kulturugen havde biblioteket en udstilling af grafiske plakater af bl. a. John Davidsen, Per Kirkeby og Bjørn Nørgaard.

Senere havde biblioteket en udstilling af farvetræsnit af Seppe Mattinen. Det bør nok siges at bibliotekets kunstindsats har spillet en væsentlig rolle i kommunens kulturliv.

Den vigtigste begivenhed i 1970–71 var åbningen af filialbiblioteket på Pilehaveskolen, der indviedes den 4. januar 1971. Det var i overvejende grad et børnebibliotek, men dog også med voksenbøger.

Folkebibliotekets udlån steg til 4,6 bind pr. indbygger mod 3,8 året før.

Ved årets begyndelse blev biblioteket direkte lagt under kommunens kulturelle udvalg og det tidligere biblioteks udvalg blev nedlagt.

Biblioteket udnyttede også Centralbiblioteket samt faglige og videnskabelige biblioteker, idet man i årets løb havde fremskaffet 759 bind mod 448 i 1969–70.

På kommunens nye beskæftigelsescenter for ældre på Højrupgård blev der indrettet et lille bibliotek med ca. 150 bøger plus aviser og blade.

Bogbestanden var stadig stigende. Der kom 2.698 nye bøger til voksne, flere tidsskrifter og 2.240 nye børnebøger i folkebiblioteket.

Indsamling af foto og film

I august-september 1969 kørtes en kampagne for at få folk til at gennemgå deres gemmer for at finde billeder fra det gamle Vallensbæk. Den forløb under store interesse fra borgernes side og fik en kraftig støtte ved omtale i pressen. De gamle billeder dannede sammen med nye fotografier fra kommunen en velbesøgt udstilling. (Vi oplevede at kommunens borgere kom for at se udstillingen, selvom de normalt ikke brugte biblioteket). Udstillingen gav idé til at man sikkert ville kunne lave en foredragsaften om lokalhistorie, og dette skete i november hvor kulturhistorikeren, red. Jens A. Petersen fortalte om „Trange tider i Vallensbæk“ og en tidligere Vallensbæk-boer, fyrværker Barfod viste stykker fra sin samling af klædningsstykker, kunsthåndværk og husflid fra de gamle gårde i Vallensbæk. Dette arrangement må fremhæves fordi det appellerede både til unge og gamle, og til tilflyttere såvel som til dem der har boet længere tid i kommunen. Højrupgård dannede en udmærket ramme om arrangementet. Der var fyldt lidt mere end til sidste plads, og der var naturligvis kaffebord med en livlig udveksling af erindringer fra gamle dage.

stadsbibliotekar sst. 1964. Overbibliotekar i Tønder 1971. Timelærer ved Danmarks Biblioteksskole (biblioteksadministration) 1969-71.

Medlem af Danmarks Biblioteksforenings Kontaktudvalg 1963-69, af udvalget vedrørende fri låneret i forbindelse med bibliotekslovsrevisionen 1964, af arbejdsudvalget vedrørende de storkøbenhavnske folkebibliotekers fællesopgaver 1965-70.

Ansattes 1. oktober 1968 som den første faguddannede bibliotekar i Vallensbæk (og afløste her skoleinspektør Poul Jensen).

Deltog uden for biblioteket også i forskellige aktiviteter, bl.a. i den storstilede Vallensbæk kunstuge (november 1969) hvor bl.a. også Erling Fugl og Bent Madsen var med i arbejdskomitéen.

Han blev stadsbibliotekar i Tønder 1. august 1971.

Bestyrelsesmedlem af teaterforeningen, Tønder Læse- og Ungdomsforening fra 1972 (formand fra 1974). Desuden formand for Sønderjyds Teaterforening fra 1976.

Litterære arbejder: Bibliotekets kontaktarbejde og reklame, 1961, Forslag til strukturplan for bibliotekerne i Vest-Sønderjylland 1972, artikler og anmeldelser af bibliotekslitteratur. I Bogens Verden og Scandinavian Public Library Quarterly.

Adresse: Brorsonsvej 44, 6270 Tønder.

Af en hel anden type var et musikarrangement. Bibliotekets juniormedhjælper, Lars Rievers Jensen spillede den 27. november grammofonplader med Bob Dylan for jævnaldrende i biblioteket i Bygaden. Også dette arrangement frister til gentagelse.

Udover fotoudstillingen har der været vist 3 grafikudstillinger i samarbejde med Vallensbæk Kunstforening. I juni vistes raderinger af Flemming Bergsøe i anledning af afsløringen af samme kunstners maleri. Senere på året vistes multikunst, silketryk på Irma-poser og i marts udstillingen Grækenland 70 med blade af 10 yngre danske grafikere.

I forbindelse med 1. og 2. reals besøg i biblioteket foretoges en „sociologisk“ undersøgelse. Den viste at 91,8 pct. af de unge var regelmæssige boglæsere (på landsplan er tallet kun ca. 50 pct.). De blev også bedt om at anføre deres yndlingsbog, blandt de anførte faldt kun 6,7 pct. under den grænse vi hidtil har sat for bogvalget.

Arrangementer for børn

Der er i årets løb indkøbt forskellige spil og legetøj som er blevet modtaget med begejstring af børnelånerne. Lokalerne i Bygaden danner desværre hverken hvad angår størrelse eller lydisolering den ideelle ramme om denne virksomhed. Men til trods herfor har også bibliotekets voksne benyttere ofte udtrykt deres tilfredshed med det livlige miljø man har skabt i børnebiblioteket, selvom det ikke kan undgås at støjen fra kuglespil og lignende trænger ind til de voksnes læseområde.

De tilbagevendende arrangementer har været eventyrtimer, bogklub og musikalsk legestue. Deltagerne i disse arrangementer er stort set de samme, der hver uge fra 1. oktober er

Filialbiblioteket i Nordmarken opførtes efter tegning af arkitekt Helge Schönemann.

Indvielsen fandt sted 24. maj 1975. På billedet ses personalet fra venstre: Elsemarie Ørsted Pedersen, Annemette Hinrichsen, Lis Trøffe og Inge Berthou.

Bibliotekets arrangementer for børn samlede stopfyldte lokaler og stor glæde blandt bibliotekets små »kunder«

*Annette Hinrichsen
født 30.3.1946.
Student 1966. Bibliotekar
1971.*

Ansæt ved Vallensbæk bibliotek med 6 timer om ugen fra 1.4.71-1.7.71, derefter fastansat.

Konstitueret som ledende bibliotekar i perioderne 1.12.71-1.3.72 og 1.3.74-1.4.74.

Deltog i planlægningen og indretningen af voksenafdelingen i filialbiblioteket Nordmarken og har siden åbningen haft ansvaret for denne.

vendt tilbage for at høre eventyr, snakke om bøger de har læst, eller synge og lege. Arrangementerne har været af 15–30 minutters varighed afpasset efter deltagerens alder. Deltagerne i eventyrtimerne har således været inddelt i 3 aldersgrupper: 3–5 år, 6–8 år og 9–11 år.

I ugerne før jul var der næsten daglig arrangementer i biblioteket, bl. a. viste forfatterinden Gunvor Ask børn og forældre, hvordan man laver rigtige julestjerner.

De større teaterarrangementer o. l. har i år været koncentreret om filialbiblioteket på Pilehaveskolen. De 834 deltagere i disse arrangementer fordeler sig med 720 i Nordmarken mens de resterende 114 har deltaget i arrangementer i Bygaden eller i Vejlegårdsparken.

Blandt teaterforestillinger kan nævnes Comedievognens forestilling „Papegøjen“, Teaterskatten har vist „Wurm på tyvejagt“ og „Wurm kommer galt afsted“. Desuden har der været spillet „Emil fra Lønneberg“, dukketeatermanden Ray Nusselein har vist dukker og spillet teater, Henny Hammershøj har underholdt med musik og sang, hvori børnene tog aktivt del, og tryllekunstneren John Mailand har tryllet for børnene. Disse arrangementer var muliggjort ved en tillægsbevilling til arrangementer ved Pilehavefilialens åbning og var koncentreret i månederne januar-marts.

Medvirkende til den intense benyttelse af filialbiblioteket har også været at samtlige klasser på Pilehaveskolen klassevis er blevet introduceret i biblioteket.

Bogkupe og filialbibliotek

Den 1. oktober 1972 åbnedes bogudlånet „Bogkupeen“ på Vallensbæk S-station og den 1. august 1973 blev der etableret lokalfællesskab for filialbibliotek og skolebibliotek på Pilehaveskolen. Den 1. august 1973 etableredes udlån og

*Mia Bagge
født d. 5.11.1940 i Svendborg.
Studentereksamen 1960.
Bibliotekarelev ved Odense
Centralbibliotek 1960-1963.
Bibliotekareksamen fra
Danmarks Biblioteksskole
1964. Assisterende bibliotekar
ved Hvidovre kommunes
Biblioteker 1.8.1964-1.8.1969.
Afdelingsbibliotekar ved
Hvidovre kommunes Biblio-
teker 1.8.1969-1.3.1972.*

*Overbibliotekar ved Val-
lensbæk Bibliotek
1.3.1972-1.3.1976. Overbiblio-
tekar ved Faaborg Bibliotek
1.3.1976-1.9.1976.*

Vallensbæk Kunstforening er et særdeles vigtigt og værdifuldt aktiv i kommunens kulturelle liv. Kunstforeningen er et direkte barn af Vallensbæk Bibliotek, idet den daværende overbibliotekar Flemming Christiansen var meget virksom ved »Vallensbæk Kulturuge« 15.-20. november 1969 og med biblioteket som arrangør fik lavet flere værdifulde kunst-udstillinger.

Det førte den 29. januar 1970 til stiftelsen af Vallensbæk Kunstforening, der straks fra starten samlede en meget interesseret og aktiv medlemskreds.

Kommunen støttede økonomisk flere af Kunstforeningens arrangementer, både udstillinger og koncerter m.v.

Blandt de gennem årene skiftende formænd må nævnes M. Lindhart Hansen, Michael de Witt og James Clausen.

Den nuværende formand siden 10. april 1973 er Jonna Larsen, James Fastrup er kasserer og Bente Skat Andersen, sekretær.

Bibliotekets personale fotografieret i februar 1976. Fra venstre mod højre: Lona Walldén · Inge Berthou · Henny Nielsen · Annie Waldhauer · Hanne Bergqvist · Else Marie Ørsted Pedersen · Annemette Hinrichsen · Lillian Sejrup · Sonja Hansen · Bente Skat Andersen · Mia Bagge · Inge Bregnbak · Bente Grøndahl Petersen · Gerda Jensen · Gert Fabrin

156

puslespil fra alle tre biblioteksafdelinger. Den 1. april 1974 etableredes udlån af sprog- og taleplader fra alle tre biblioteksafdelinger og fra 1. september 1974 udlån af børnemusikplader fra hovedbiblioteket.

Den 24. maj 1975 skete så den store nye udvidelse af biblioteksvæsenet idet man tog det nye filialbibliotek, Tværbækvej 1, Vallensbæk Nordmark i brug. Det er tegnet af arkitekt Helge Schønnemann, og hans hustru, indretningsarkitekt Kirsten Schønnemann, havde forestået den praktiske indretning.

Fra samme dato udlåntes nu også børnemusikplader fra dette velindrettede filialbibliotek.

I året 1975-76 var det samlede udlån 157.645 bøger og det er 15,32 bøger i gennemsnit pr. indbygger. Voksne har lånt 321 plader og bånd, medens børn har lånt 1740 plader og bånd.

Bogbestanden var nu 26.391 bøger for voksne og 24.790 til børn. Der var 255 sprog og taleplader samt kasettebånd for voksne, 388 småbørnsplader, 233 puslespil for børn og 78 spil foruden plakater for voksne og børn.

De ansatte på biblioteket

Gennem de første mange år var det som nævnt Vallensbæk skoles lærer, der passede det lille bibliotek, og den sidste lærer der virkede som bibliotekar var Poul Jensen.

Rækkefølgen af de ledende bibliotekarer har været:

4.3.59 Poul Jensen

1.10.68-31.7.71 Flemming Christiansen

1.8.71-30.11.71 Bente Skat Andersen (konst.)

1.12.71-29.2.72 Annemette Hinrichsen (konst.)

1.3.72-29.2.76 Mia Bagge

1.3.74-15.4.74 Annemette Hinrichsen (konst. under Mia Baggens deltagelse i administrationskursus på Danmarks Biblioteksskole).

16.4.74-31.5.74. Bente Skat Andersen (konst. under Mia Baggens deltagelse i adm. kursus på Danm. Biblioteksskole).

1.3.76. Bente Skat Andersen (konst.).

Bente Skat Andersen, født 19. maj 1946 i København som datter af elektriker Leif Højland og hustru, Ellinor, født Møller. Gift 22. juli 1967 med møbelsnedker Nis Skat Andersen.

Nysproglig studentereksamen fra Ballerup Gymnasium 1965. Bibliotekar ved Københavns kommunes Biblioteker. Afgangseksamen fra Danmarks Biblioteksskole 1970. Børnebibliotekarkursus 1971. Ansat ved Studenterforeningens Bibliotek 1.3.1967 - 1.5.1969. Børneteatervirksomhed 1969-1971. Ud gav i forbindelse hermed en børnebog: »Wurm på tyvejagt og Wurm kommer galt afsted«. Lektoranmelder ved Indbindingscentra len fra 1971. Timelærer ved Danmarks Sociale Højskole (Fortsættelseskursus for børneforsorgspædagoger) 1969. Timelærer ved Danmarks Lærerhøjskole (Skolebibliotekarkursus) 1973-1975.

Ans at i Vallensbæk pr. 1.8.1970 som bibliotekar på halv tid. Fra 1.12.1970. Ledende børnebibliotekar samme steds.

Konstitueret som overbibliotekar i Vallensbæk i følgende perioder:

1.8.1971 - 30.11.1971, 16.4.1974 - 31.5.1974 og fra 1.3.1976.

Medlem af Vallensbæk Kunstforening 1976. Sekretær for samme fra 28.4.1976.

Filialbiblioteket i Nordmar ken

Tegnet af Helge Schönemann indretningsarkitekt fru Kirsten Schönemann

Wallensbæk Byes Laug hører til de nyere kulturelle foreninger i den levende og aktive kommune, og der er da også en god kommunikation mellem Bye Lauget og kommunalbestyrelsen, der ser med megen velvilje på, at Wallensbæk Byes Laug arbejder for at bevare det gamle landsbymiljø og genopleve nogle af de gamle landsbyskikke og fester.

Wallensbæk Byes Laug blev stiftet den 3. december 1974, og kredse omkring Vallensbæk Bibliotek var meget interesseret i dette kulturelle arbejde, som man satte igang.

Formanden siden starten for to år siden har været Finn

Grabau, der karakteristisk nok bor i landsbyens gamle smedie.

En af de store opgaver Wallensbek Byes Laug arbejder med er bevarelsen af Enghavegård, byens sidste firlængede bondegård.

Gårdene og deres ejere gennem 200 år

*Hver gård rummer tusinde minder
om slægter, der virkede her,
og spor af dem altid du finder
i ager og mose og kær,
og slægter, hvis navne forsvinder,
dog kommer os levende nær.*

Nedenstående lister er udfærdiget efter foretagne eftersyn i ældre skøderegistre (Landsarkivet), udskiftnings- og matrikelkort (Matrikeldirektoratet) og nuværende skøderegister (Dommerkontoret i Brøndbyvester).

Matr. nr. 1, nu 1a. Sognekaldet

Etatsråd, rådmænd Hans Nicolai Nissen, der ejede Glostrup og Vallensbæk kirker, oprettede 20.1.1764 fundats for sine ejendomme (herunder præstegården), kaldet *Den Nissenske Stiftelse*. Københavns Magistrat blev bestyrer herfor.

Præstegårdens tilliggende i dag er en lod midt i byen med præstens beboelse (uden avlsbygninger) og en lod øst for byen. Fra sidstnævnte blev i 1927 fraskilt 5 statshusmandsbrug.

Matr. nr. 2, nu 2b. Degnekaldet

1760 oprettet fundats ang. Vallensbæk præstegårds degneembede. Hørte oprindeligt under *Den Nissenske Stiftelse*, men i 1934 blev lyst ejendomsdom som adkomst for *Vallensbæk kommune*.

Hovedloden, 2b, ligger øst for byen.

Lodden i byen (den gamle skole) er i 1974 frasolgt.

Matr. nr. 3, nu 3a. Enghavegård

1764 Den Nissenske Stiftelse

1944 Noteret i tingbogen som tilhørende stiftelsen, under bestyrelse af Københavns Magistrat.

1956 Adkomst for Vallensbæk Menighedsråd

1970 Skøde til Vallensbæk kommune

Det nord-vestlige hjørne af udlængerne til Mariehøj. En af de få bygninger, hvor beliggenheden stemmer med kortet fra 1788. Bindingsværket er muligvis det gamle, men væggene er nu af mursten mod forhen lerklinet. Det gamle stråtag er også væk.

Nøddebo matr. nr. 6 r blev i 1968 købt af Vallensbæk kommune. Gården indgik i de arealer, som omfattes af Byplan 11 som parcelhusområde.

Kort efter blev bygningerne brændt, idet man i nærværelse af Falck satte ild på gården. Falck optog branden på film.

Fæstere:

1767 Jens Svendsen
1820 (ca.) Christen Rasmussen
1837 Rasmus Christensen
1842 Cort Hansen
1875 Christen Kortsen
1927 Cort Christen Cortsen

Matr. nr. 4, nu 4a Engbjerggård

1767 Ole Hansen
1771 Mette Nielsdt. (enken)
 Ole Hansen (ægtet enken)
1844 Esther Cordtsdt. (enken)
 Peder Hansen (ægtet enken)
1889 Hans Peder Hansen
1918 Poul Olsen
1971 Cort Olsen, Ove Olsen, Chr. Olsen, Gurli Andersen
 (skifteudskrift)
1973 Boligministeriet

Matr. nr. 5, nu 5a Stjernegård

1767 Lars Mortensen
1802 Morten Larsen
1815 Ellen Olstdt. (enken)
 Anders Christoffersen (ægtet enken)
1835 Kirsten Corstedtsdt. (datter)
 Ole Hansen (ægtet datteren)
1868 Cort Olsen
1901 Ole Peter Olsen (arveudl. skøde)
1918 Martin Olsen
1929 Bertel Bjerre
1944 Gartner Villy Larsen
1971 Helle Løystrup

Matr. nr. 6, nu 6a. Toftegård

1767 Albredt Olsen
1790 Peder Hansen

*Stjernegårdens heste, ca.
1963*

1824 Hans Pedersen
1842 Karen Jørgensdt. (enken)
 Peder Jørgensen (ægtet enken)
1866 Kirsten Jensdt. (enken)
 Cort Nielsen (ægtet enken)
1890 Jens Jørgen Pedersen
1919 Jens Peter Holgersen
1925 Niels Morten Nielsen
1947 Ejend.mægler N. B. og Else Bunch Nielsen
1948 Anders Gjertsen
1968 Erik Henning Gjertsen

Matr. nr. 6. gennem 6b, nu 6r, sidstnævnte: Nøddebo, også kaldet Fidusenborg

Før 1824: se under 6a

1824 Niels Christophersen
1826 Chr. Mikkelsen
1838 Ane Cathrine Johansdt. (enken)
 Lars Hansen (ægtet enken)
1883 Jes Peter Charistensen
1903 Chr. Johannes Svendsen
1906 Alfr. Carl Schmit
1916 Ingvard Hansen
1918 Valentin Hansen
1918 Hestehld. S. Madsen og mejeriejer Chr. Ligård
 Søren Pedersen
1919 Direktør P. C. Christensen
1920 Direktør Heinrich Hansen
1923 Søren Pedersen

Lodden med de gamle gårdbygninger fraskilt 1924 og betegnet 6r:

1925 Chr. Lund
1927 Ors. A. Norgaard
1940 Erik Schmidt
1943 Kaj Eltvig

Pilehavegård, Vallensbæk by, 1970.

1944 Ors. J. Wahl
1948 Børnehjemmet Godthaab, Frederiksberg
1955 Gartner Jens P. Ovesen og fabriksarb. Knud Thomsen
1968 Vallensbæk kommune

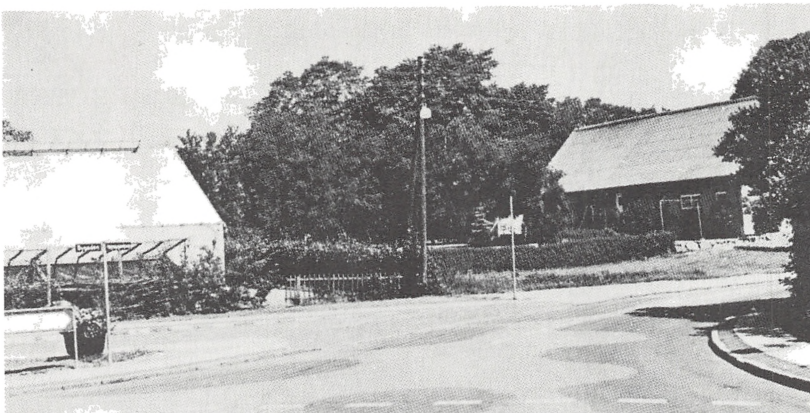
Matr. nr. 7, nu 7a Gammelgård

1767 Christen Nielsen
Ole Jensen
1782 Johan Jørgen Andersen (ikke lyst før 1796), der ægtede
enken efter Ole Jensen, Anne Andersdt.
1796 Anders Pedersen
1831 Mads Andersen
1839 Catrine Hansdt. (enken)
Cornelius Madsen (ægtet enken)
1861 Broder Christen Møller
1908 Enken, Henriette Møllers selvskeftende arvinger:
Anna Møller (ægtet sognefoged Niels Knudsen),
Christine Kamp (f. Møller), ing. Christen Møller,
forp. Carl Møller
1910 Carl Møller
1916 Valentin Hansen
1918 S. Madsen og Chr. Ligaard
1918 Søren Pedersen
1919 Direktør P. C. Christensen
1920 Direktør Heinrich Hansen
1923 Søren Pedersen
1928 N. E. Daverkosen (udl. sk.)
1933 A/S Landbobanken, Slagelse
Forvalter Peter Ellegaard
1941 Løvens Kemiske Fabrikker
1947 Godsejer Morten H. Pedersen
1951 Fabrikant Johannes Kragh

Johan Jørgen Jensen var en søn fra Flaskekroen i Valby.
Han var 25 år ved brylluppet, Anne Andersdt. 45 år.

Matr. nr. 8, nu 8a Højrupgård

1767 Anders Nielsen

*Højrupgårdsvej, Bygaden
1970.*

- 1773 Anders Nielsens enke, Anne Hansdt. ægter Cort Knudsen, der overtager gården, men aldrig får tinglyst skøde, før 1830: Cort Knudsens 2. enke, Mette Nielsdt.
- 1831 Knud Cordtsen
- 1874 Cort Knudsen Cortsen (testamente efter Knud Cordtsen og Maren Jensen)
- 1885 Niels Knudsen
- 1934 Anna Knudsen f. Møller (enken)
Salgschef Frithiof Riis
- 1939 Direktør J. P. Hansen
- 1940 Prokurist Egon Morell-Jensen (for moderen Elisabeth Jensen)
- 1954 Palle Nymann
- 1956 Martin Nymann
- 1960 Johanne Nymann (skifteudskr.)
- 1964 Godsejer Palle Nymann (2/3) og godsejer Steen Nymann (1/3)

Cort Knudsen kom fra Avedøre. Han og hans efterkomere har i næsten 200 år sat spor i Vallensbæks historie gennem deres udstrakte ejendomsbesiddelser og som medlemmer af sognestyrelsen.

Matr. nr. 9, nu 9a. Korsagergård

- 1767 Hans Nielsen
- 1781 Laurits Andersen
- 1799 Anders Cordtsen
- 1850 A. C.s arvinger (udlægsskøde)
Knud Andersen
- 1890 Ellen Margrethe Sørensd. (enken)
- 1899 Søren Peter Knudsen
- 1940 Knud Niels Arnold Knudsen, Margrethe Dannesbo, forpagter Svend Aage Knudsen (arveudl. sk.)
Svend Aage Knudsen
- 1956 Ane Marie Knudsen (enken)
- 1961 Desita A/S
- 1967 Ulla Mørch

Brøndbyvej - Kirkebakke allé, maj 1970. Laden kort efter nedrevet.

Matr. nr. 10, nu 10a, Pilehavegård

1767 Niels Pedersen
1802 Esther Nielsdt.
 Jens Olsen
? Niels Jensen
1845 Abelone Cordtsdt. (enken)
 Chr. Hansen (ægtet enken)
1885 Hans Peder Christiansen (arveudl. sk.)
1890 Niels Rasmus Christiansen
1939 Ane Cathrine Christiansen (enken)
 Kristian Niels Kristiansen
1966 Anna Nanny Kristiansen (enken)
 Vallensbæk kommune

Matr. nr. 11, nu 11a, Mariehøj

1767 Peiter Petersen
1786 Jens Peitersen
1801 Lars Cordtsen
1849 Peder Larsen
1887 Karen Larsen (enken). Till. 13a m. fl.
 Carl Gotthardt Farrer
1896 indlægges 13a under 11a
1938 Viggo Christensen (fogedudl. sk.)
1961 Ejendoms a/s Mariehøj
1964 Fabrikant Ejler Jensen

Matr. nr. 12, nu 12a

1767 Anders Sørensen
1800 Hans Andersen
1829 Ane Madsdt. (enken)
 Jørgen Nielsen
1850 Ane Madsdt. (enken)
 Anders Andersen

Bodil Holms hus på Brøndbyvestervej, malet af P. Mønsted, som malede flere motiver fra Vallensbæk omkring 1908.

1894 Anders Pedersen
1925 Ole Chr. Kjær
1942 Grosserer J. Erlandsen (fogedudl. sk.)
1948 Gartner Ariel Mortensen
1953 Hdl. gartner H. Møller Johansen
1958 Hdl. gartner Harry Madsen
1969 Karen Marie Madsen (enken)
1971 Gartneriejere Ejner og Peter Madsen

Matr. nr. 13, nu udgået

1767 Tønnes Larsen
1789 Hans Andersen
1796 Margrethe Peitersdt. (enken)
Hans Nielsen (ægtet enken)
1829 Jørgen Nielsen
1838 Lars Cordtsen
1849 Peder Larsen
1887 Se under 11 (13a udgået)

Matr. nr. 14, nu udgået

1767 Peder Bentsen
1786 Niels Nielsen Tune
1813 Ole Nielsen
1827 Ole Christensen
1833 Anders Cortsen
1850 Maren Larsdt.
Anders Andersen, se under 12 (14a udgået)

Matr. nr. 15, nu 15a

1767 Anders Nielsen
1809 Ole Olsen
1821 Inger Andersdt. (enken)
Søren Larsen (ægtet enken)
1847 Karen Nielsdt. (aukt. sk.)
1859 Andreas Wilh. Place
1866 Jacob Sørensen
1896 Ane Birgitte Sørensen (enken)
1901 Hans Søren Hansen
1920 Inger Kristine Hansen (enken)
1943 Michael Hansen
1967 Vallensbæk kommune

Engvej, Vallensbæk by 1968.

Matr. nr 16, nu 16a, Kirkebredgård

1767 Peder Hansen
1788 Anders Hansen
1831 Jens Andersen
1859 Cordt Jensen
1887 Cordt Petersen (aukt. sk.)
1925 Peder Ole Petersen
1962 Fabrikant Holger Christensen

Matr. nr 18, senere 18a, Store Vejlegård

1767 Ole Jensen
1787 Kirsten Steffensdt. (enken)
 Hans Olsen (sønnen)
1831 Lars Mortensen
1837 Peter Chr. Sigersted
1838 T. H. S. Lüders
1839 Conrad Proverbus Meinung
1841 G. W. A. Plenge
1843 C. W. Kærsing
1846 Jørgen Peter Berg
1854 Jacob Andreas Zøylner
1857 Chr. Faber Birch
1858 Exam. jur. Peter Carl Aug. Müller
1863 Carl Berg
1885 Jørgen Nic. Ernst Knudsen
1897 Chr. Henrik Lier
1904 R. J. Rafaelsen
1910 A. C. Schmit
1916 Ingvart Hansen
1919 Direktør P. C. Christensen
1920 Tømmerhdl. Chr. Ørum
1925 Vilhelmine Ørum (arveudl. sk.)
1956 Vallensbæk kommune

Denne sognets største gård, der har dannet rammen om nogle særdeles særegne personer (f. eks. Hans Olsen og Müller, som er omtalt andet sted) er nu helt udstykket i beboelses- og industrikvarterer.

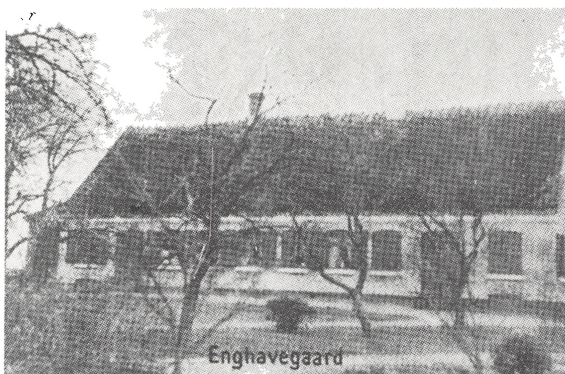
Kirkebakke alle 1967.

Nogle Vallensbæk-gårde for et halvt århundrede siden

Der er ikke meget tilbage af de gamle Vallensbæk-gårde, hvis ejere har spillet den alt dominerende rolle i byen og sognet, men endnu for et halvt århundrede siden var gårdene intakte og i fuld drift, og deres ejere kæmpede bravt for at bevare herredømmet i kommunen.

Enghavegård, der havde matr. nr. 3 tilhørte da Kort Kortsen, der i 1922 havde overtaget den efter sin mor, enke efter Kristen Kortsen.

Gården havde dengang et tilliggende på 50 3/4 hektar, hvoraf godt 39 hektar var agerjord, godt 5 hektar eng og godt 5 hektar mose. Brandassurancen for bygningerne var da 50.000 kr. Ejendomsskylden var 110.000 kr. og jordværdien 68.000 kr. Gården var i hartkorn sat til 11 tønder, 2 skæpper, 0 fjerdingkar og 2 1/2 album.

Engbjerggård ejedes af sognefoged Poul Olsen, og den havde i omtrent 200 år været i samme slægts besiddelse. Selv købte han den i 1918 af sin svoger H. P. Hansen. Gården havde matr. nr. 4a. Ejendomsskylden var 92.000 kr. og jordværdien 63.500 kr.

Gårdens areal var på 39 3/4 hektar, hvoraf agerjorden udgjorde 27 hektar og engen godt 12 hektar.

Brandassurancen for bygningerne var 70.750 kr. I hartkorn stod den til 8 tønder, 3 skpr, 0 fdk og 1 1/3 album.

Gammelgård matr. nr. 4d m. fl. ejedes omkring 1925 af S. Pedersen, der i 1920 havde købt den af direktør Henrik Hansen. Den var dengang i ejendomsskyld sat til 227.500 kr. og i jordværdi til 130.000 kr.

Den samlede areal var på 110 1/4 hektar, heraf 92 hektar agerjord, 16 1/2 hektar eng og have og gårdsplads var omkring 2 hektar. Brandassurancen for bygningerne var 290.000 kr.

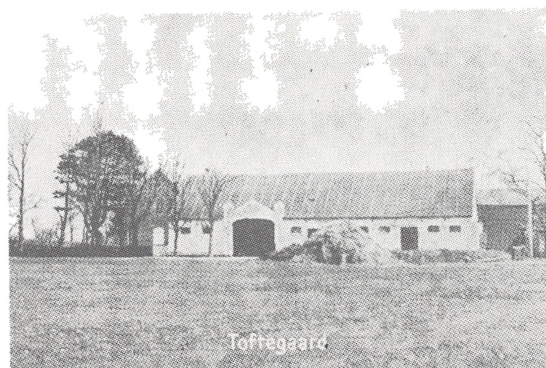

Det var en af Vallensbæk største gårde, og den stod i hartkorn til 25 tønder, 0 skpr, 0 fdk og 0 album.

Den var udflyttet fra Vallensbæk by til vejen mellem byen og Gl. Køgelandevej.

Stjernegaard, der har matr. nr. 5a, ejedes omkring 1925 af Martin Olsen, og den havde da i en meget lang årrække været i samme slægts besiddelse. Martin Olsen overtog den i 1918. Gården havde dengang et tilliggende på 44 hektar, deraf 29 1/4 hektar agerjord, godt 14 hektar engjord og resten var have og gårdsplads. Brand-assurancen for bygningerne var 60.000 kr. Ejendomsskylden var på 92.000 kr., jordværdien 61.900 kr.

Gården var i hartkorn sat til 8 tønder og 1 album.

Tofttegaard ejedes i 1925 af N. M. Nielsen, der i 1925 havde købt den af Jens Holgersen. Den har matr. nr. 6a m. fl. og havde dengang et areal på 24 1/4 hektar, agerjord, 3 1/4 hektar eng og resten have og gårdsplads. Den var i hartkorn sat til 6 tdr., 2 skp, 0 fdk og 2 1/4 album.

Den var i ejendomsskyld vurderet til 72.000 kr. og i jordværdi til 35.300 kr. Brandassurancen for bygningerne var på 68.220 kr.

Store Vejlegaard, der havde matr. nr. 7b m. fl. ejedes omkring 1925 af enkefru Marie Ørum, hvis afdøde ægtefælle, tømmerhandler Ørum havde købt gården i 1920, og den var bortforpagtet til Emil Bertelsen. Gårdens samlede areal var dengang 83 2/4 hektar, hvoraf 58 hektar var agerjord, 22 hektar eng og resten have og gårdsplads.

Den var i ejendomsskyld sat til 180.000 kr. og i jordværdi til 120.000 kr. Bygningerne var brandforsikrede for 126.500 kr. I hartkorn stod den til 14 tdr. 1 skp, 0 fdk og 1 1/4 album. Gården var en af udflyttergårdene var Vallensbæk by.

Kirkebredegaard matr. nr. 16a m. fl. ejedes omkring 1925 af Peter O. Petersen, der i

1925 havde overtaget gården efter sin far, Cort Petersen. Gården havde dengang et tilliggende på 44 hektar, hvoraf agerjorden var $30 \frac{7}{8}$ hektar og engene $12 \frac{5}{8}$, have og gårdsplads $\frac{1}{2}$ hektar. Den stod i hartkorn til 9 tdr. 6 skp, 0 fdk og 1 album.

Den var vurderet i ejendomsskyld til 95.000 kr. og i jordværdi til 60.200 kr. Brandassurancen for bygningerne var på 60.200 kr.

Korsagergård ejedes af Søren P. Knudsen, der havde overtaget den i 1899 efter sin moder enke efter Knud Andersen. Den har matr. nr. 9a m. fl. I ejendomsskyld stod gården til 127.000 kr. og i jordværdi til 67.200 kr. Den havde et areal på 64 hektar, hvoraf 43 hektar var agerjord og knap 20 hektar eng. Brandassurancen for bygningerne var 90.000 kr. I hartkorn stod den vurderet til 12 tdr, 5 skpr, 3 fdk og 1 album.

Tjørnagergård har matr. nr. 12a m. fl., og den tilhørte Ole Chr. Kjær, der i 1925 havde købt den af Anders Pedersen. Gården havde et samlet areal på godt 34 hektar, hvoraf godt 29 hektar var agerjord og 5 hektar eng.

I ejendomsskyld var gården sat til 80.000 kr. og i jordværdi til 45.800 kr. Brandassurancen for bygningerne var 60.000 kr.

I hartkorn var gården sat til 9 tdr, 0 skpr, 0 fdk og $\frac{1}{2}$ album.

Pilehavegård, matr. nr. 10a m.fl. ejedes af Niels Rasmus Christiansen, der havde købt den i 1890. I ejendomsskyld stod den til 80.000 kr. og jordværdien var 54.200 kr. Gårdens areal var 50 hektar, og deraf var godt 27 hektar agerjord, 22 hektar eng og resten have og gårdsplads. Brandassurancen for bygningerne var 48.000 kr. I hartkorn stod gården til 8 tdr, 4 skpr, 3 fjdk og $2 \frac{1}{2}$ album.

Alle mennesker i Vallensbæk kender Højrupgård, der er samlingssted for omsorgsarbejdet blandt ældre, og for foreninger og organisationer af vidt forskellig art. Men er Højrupgård i dag kendt af alle er dens historie kun kendt af ganske få.

Gården har tilhørt Hans Majestæt Kong Christian V, og har været ryttergods under Københavns Rytterdistrikt. Ryttergodset og rytterbøndernes skæbne er en lang og ofte meget tragisk historie, som vi ikke her skal komme ind på.

Men i 1855 solgte Cort Cortsen Højrupgård til Niels Knudsen. Den har matr. nr. 8a m.fl. I 1926 havde den et areal på 66 1/4 hektar, hvoraf agerjorden udgjorde knap 50 hektar og engjorden godt 15 hektar. I hartkorn stod den til 15 tønder, 1 skæppe, 2 fjerdingkar og 2 1/2 album.

Den var for 50 år siden vurderet til en ejendomsskyld på 154.000 kr. og jordværdien var 103.000 kr. Til gården hørte et fodermesterhus, og den daværende nu forsvundne hovedbygning havde skifertag.

Niels Knudsen, der var en betydnings-

fuld mand i Vallensbæk sogn, var gift med Anne, født Møller. Hun var fra Gammelgård i Vallensbæk, og der var på den gård et betydeligt mejeribrug. Niels Knudsen var søn af Knud Andersen og hustru Ellen Margrethe Sørensdatter. Han byggede Korsagergård i Vallensbæk og hans enke overdrog i 1899 Korsagergård til deres søn Søren P. Knudsen. På Højrupgård havde Niels og Anna Knudsen overdraget Højrupgård i forpagtning til sønnen Broder Knudsen. Det var altså to nærbeslægtede ejere, der sad på et par af sognets store helgårde.

*Karl Jydes hus, Brøndbyvej
197, foto fra 1912.*

*Korsagergårds foderme-
sterhus omkring 1920.*

*Tjornagergård i 1915, brændt
1953.*

Veje og vandløb i Vallensbæk

*Veje og vandløb så stille sig snor,
ingen kan kende de trampede spor,
men de fortæller i ældgamle ord
om liv og om virke, der evige gror,
de er vor fortid, der aldrig forgår,
og i vort landskab de altid består.*

For den der søger tilbage til fortiden, frembyder vej- og vandspørgsmål en af de interessanteste, men også en af de vanskeligste opgaver, specielt hvad vejene angår. Vandløbene har jo altid fulgt de lavtliggende områder, men vejene kan have gået hvor som helst i vort forholdsvis ensartede terræn.

Veje

For at efterspore beliggenheden af fortidens veje må vi dels benytte os af de geografiske forhold, dels af de få historiske oplysninger, herunder kortene. I et foregående kapitel er gjort et forsøg på at give et billede af oldtidsvejene. Bestemmelsen af disses beliggenhed kan kun blive en hypotese, og

Oversvømmelsen fra St. Vejleå. Engene vest for byen oktober 1954.

VEJE

i Vallensbæk
1766

1:20.000

p.l. 76

Reproduceret med Geodætisk
Instituts tilladelse, A 395-76.

det må desværre konstateres, at vi først i midten af 1600-tallet gennem kort får nærmere kendskab til samfærdselslinierne. Og så viser det sig tilmed, at dette materiale skal behandles med varsomhed på grund af ufuldkomne opmålingsmetoder.

Det er en kendsgerning, at der må have bestået en forbindelse mellem Roskilde og København siden Absalon i 1167 byggede borgen ved Havn og det er sandsynligt at denne vej i århundreder har fulgt linien Roskilde–Hedehusene – Nord om Baldersbrønde – Vandskellet syd for Vridsløsemagle – Nord om Herstedvester – forbi Trippendals Galge (nuværende radiofonistation) – Nord om Glostrup – Syd om Damhussøen. Forbindelsen eksisterer endnu på visse strækninger som „Gamle Landevej“.

Christian IV, denne begavede, men besværlige monark, pålagde i 1640'erne kartografen, Johs. Meyer, at udføre et kort over dele af Sjælland, bl. a. til brug for projekt til en kongevej mellem København og Roskilde, alene til brug for Hans Majestæt. Meyer afleverede efter ordre kort over områderne inden for fastsatte terminer, men det må siges, at det forcerede tempo ikke var heldigt for nøjagtigheden. Hans kort viser sig ved nærmere analyser at være en blanding af astronomiske observationer fra landsbykirker, og væsentlig frihåndstegning for veje og vandløb mellem byerne. De er kun at betragte som skitser, men dette udelukker naturligvis ikke at de kan have værdi på mange måder, blot ikke til en eksakt fastlæggelse.

Ud over ovennævnte Gl. Landevej havde Meyer også indtegnet Kongevejen. Den skulle herefter have gået fra Damhussøen, nord om Brøndbyøster, syd for Glostrup, berørt Kløvtofte, derpå næsten midtvejs mellem Høje Tåstrup–Baldersbrønde–Hedehusene og Torslunde for at støde til den gamle landevej næsten ved Roskilde. På grundlag af andre

Kommunalvandløbet Bækrenden, vest for byen 1954.

kilder, væsentligt tingbøgerne, synes forløbet imidlertid at have været med en nordligere beliggenhed på den østlige strækning, endog nordligere end den nuværende Roskilde Landevej. Vejen bestod i mindre end 100 år. Der er ofret en del tryksværite på spørgsmålet. Bevisførelsen er vanskelig, og forskerne har også gjort sig skyldig i fejlbedømmelser. Således anføres i et nyere værk, at vejen ikke på en gang kan gå ved Klovtofte og syd om Tåstrup. Det synes, at vedkommende har forvekslet Tåstrup–Valby med Høje-Tåstrup, der på den tid var den absolut dominerende Tåstrupby.

Sagen kan formentlig kun opklares ved en gennemgang i marken, hvor der sine steder eventuelt kan stedfæstes spor af sten og grus som en stribe over marken. Dette kan meget tydeligt observeres på et luftfoto for landevejen, nord for Baldersbrønde, hvor en bred, hvid stribe i den mørke ager giver et fuldgyldigt bevis for beliggenheden gennem århundreder. Men opgaven for Kongevejen vil nu være vanskelig, dels på grund af bebyggelse, dels fordi der ikke kan have været tid til påførsel af meget vejmateriale i vejens korte levetid.

Det første virkelige kortgrundlag fremkom ved Videnskaberne Selskabs forslag om en fuldstændig opmåling og kortlægning af landet. Kongen approberede planen den 26. juni 1761. På kortet over Københavns amt er vist de vigtigste forbindelser mellem byerne. På planen side 174 er vist vejføringerne for Vallensbæk Sogns vedkommende i 1766. Der er god overensstemmelse for vejene til Vridsløselille og til Brøndbyvester med kortet fra 1786, før udskiftningen. Derimod synes forbindelsen fra byen til Gl. Køgevej at have ændret sig i løbet af de 20 år. En vej langs Bækrenden og videre mod syd over Tranegilde Mark og med forbindelse til Tranegilde By, er blevet nedlagt og erstattet af vejen forbi St. Vejlegård.

Endnu mere iøjnefaldende er ændringen af selve Gl. Køgevej. Dennes skæring med St. Vejleå har været 500 m sydligere end den i 1800-tallet meget omtalte St. Vejlebro. I nærheden af den gamle St. Vejlebro blev omkring 1940 ved åens oprensning fundet et menneske-skelet. Politiet blev underrettet, men henlagde sagen som særdeles forældet. Det har nok drejet sig om en vejfarende, der er faldet i åen og forsvundet i det tykke lag mudder, som er tilbøjelig til at lejre sig på denne strækning.

I sognets sydøstlige hjørne er vist to forgreninger af Køgevejen. Den nordligste er på kortet benævnt Gamle Kiøge Vey, der førte over Avedøre–Hvidovre–Valby til København, den sydlige, som da kaldtes Nye Kiøge Vey, eksisterer i dag som Gl. Køgevej. Den nordlige gren, som sikkert havde eksisteret i århundreder må altså være nedlagt i peri-

oden 1766–86. Det var ved denne vej, i Brøndbyvester sogn, at Nissekroen lå.

Kort tid efter åbningen af den nuværende Roskildevej, ca. 1770, må den på 1786-kortet viste vej fra byen mod nord være taget i brug som kørevej til København. Man undgik herved omvejen ad Vridsløselille by.

Der henvises i øvrigt til de to kort fra 1786, hvor også de sekundære veje er vist.

En direkte sammenligning mellem nutidens teknisk fuldkomne veje og datidens primitive vejspor kan ikke opstilles. Dengang kørte man, hvor terrænet var mest fremkommeligt. Sporene efter de gamle veje strækker sig undertiden over en bredde på flere snese af meter. Der har bestået en evig kamp mellem de vejfarende og bønderne om vejenes grænser, hvilket undertiden gik over til direkte håndgribeligheder. På højere beliggende terræn kørte man direkte på den nøgne jord, akkurat som vore dages markveje. Kun på lavere liggende områder, der på visse årstider kunne være vandlidende, beordrede lensmanden bønderne til at udbedre sporene med sten og grus, der snart blev kørt ned, hvorefter et nyt spor ved siden blev dannet.

Helt fra Absalons tid foreligger beskrivelser over de slette tilstande. En malende beskrivelse heraf gives i Torben Topsøe-Jensens artikel i Turistforeningens årbog 1964. Hestene sank i til knæledene, vognene til hjulnavene, store løstliggende sten forårsagede at vogne væltede, ofte med dødelig udgang for passagererne. Det er forståeligt, at bønderne kun nødtvungent udførte pligtarbejdet med vejenes udbedring, der væsentligst kom den ukendte vejfarende til gode, men det er helt ubegribeligt, at centralstyrelsen gennem århundreder ikke skænkede vilkårene for samfærdsel større opmærksomhed. Først under oplysningstiden, af de samme mænd, som gav signalet til stavnsbåndets ophævelse, skete en ændring. I 1764 blev den franske ingeniør Marmillod indkaldt for at tilrettelægge og lede udførelsen af de mange hovedveje, vi benytter den dag i dag. De fik en bredde på 20 alen, med en „stenvej“ på 9 alen, en 4–6 alen bred jordvej og en sti for gående. Endvidere blev der udført dybe grøfter i begge sider.

Herefter sank på vor egn den hidtidige alfarvej mellem Roskilde og København ned til en lokal vej, og Kongevejenes saga var også ude.

Inden vi forlader omtalen af vejenes beskaffenhed før 1770 skal færdslen kort berøres. Mange måtte naturligvis gå, men det må bemærkes, at uformuende kun sjældent forlod deres hjemstavn. Rejsevogne (vognmandskørsel) begynder først engang i 1500-tallet. Hoffet og den herskende klasse havde deres egne ekvipager, ofte med firspand. Før Christian IV

havde bønderne pligt til at stille både heste og vogne til rådighed, når kongen og hans følge skulle rundt i landet. Christian IV fandt ud af, at han kom meget hurtigere frem ved at benytte sine egne læssede vogne, og kun lade bønderne stille med heste. Bønderne havde deres egne køretøjer fra bedriften. Man må i dag forundres over de små vogne, kun 2 alen brede og 3 alen lange. Som regel var forspandet 2 heste, men heller ikke af den størrelse, vi kender i dag.

Rejsehastigheden var meget forskellig, alt efter vejenes tilstand. Rejsen fra Roskilde til København kunne gøres på 4 timer (35 km), men det var usædvanligt i 1600-tallet. Som regel varede turen op mod en hel dag.

Bortset fra Gl. Køge Landevej har der ikke i Vallensbæk sogn eksisteret nogen vigtig gennemkørselsvej. Den udstrakte mose har forhindret en videreførelse mod vest, og vejene har stort set kun haft lokal betydning. Oldemanden og bytinget har i flere hundrede år sørget for at de værste huller blev udfyldt, men i reglen har man nok foretrukket livet inden døre, når flerdagsregn eller sneen gjorde færdsel vanskelig eller umulig. Efter sogneforstanderskabets indførelse i 1842 kom der orden i sagerne. Vejene blev delt i offentlige og private. En fortegnelse fra 1846 viser de offentlige vejes beliggenhed, næsten som de bestod i 100 år:

- 1) fra byens gadekær mod syd til Gl. Køge Landevej
- 2) fra byens gadekær mod nord – Herstedvester Marken
- 3) fra byens gadekær mod nordvest til Vridsløselille
- 4) fra byen mod øst til Brøndbyvester Marks begyndelse
- 5) ad byens gade til Vallensbæk Mose
- 6) Gl. Køge Landevej fra St. Vejlebro til Brøndbyvester Mark
- 7) Vejen fra Gl. Køge Landevej til stranden.

Efter lov af 21. juni 1867, styrket ved et cirkulære i 1877, skulle sognerådet hver 5. år indsende fortegnelse over de offentlige veje, ajourført efter forholdene, men bortset fra den bitre strid om Gl. Køgevej, hvorom der er berettet i et andet afsnit, har der indtil udviklingen satte ind i 1930'erne ikke været anledning til væsentlige ændringer i fortegnelsen. Så fulgte en lang række udvidelser og udbygninger af de eksisterende veje indtil den eksplosionsagtige udvikling i 1960'erne og 70'erne med anlæg og optagelse af nye offentlige veje og motorveje. Herfor er spredt redegjort i afsnittet om sognerådsforhandlingerne. Forandringerne kan også tydeligt aflæses af bogens kort fra 1786, 1853, 1929 og 1971.

Vandløb

Gennem hele Middelalderen har man ikke skænket skadeligt vands afledning større opmærksomhed. Lavningerne har været oversvømmet som søer i vinterhalvåret, undertiden i flere 100 m's bredde, og i sommerhalvåret i bedste fald været fugtige enge, men ellers vandfyldte moser. I andre landsdele indførte de tyske og hollenske lensherrer, som næsten besatte landet i 13–1400-tallet, vandmøller til at male kornet. Men i Vallensbæks flade land med det ringe fald har der nok aldrig eksisteret en sådan mølle. Christian den V. Danske Lov indeholder også kun få bestemmelser om vand, væsentlig om vandmøller.

Men i 1700-tallet, hvor så meget andet godt og praktisk spirede frem, kom de første anordninger om vandløbs oprensning og skadeligt vands afledning (1758, 59 og 60). Amtmændene skulle påse at åerne holdes oprensede, og hvis en eller flere af de større lodsejere ønskede skadeligt vand afledt, skulle alle lodsejere, der havde nytte deraf, deltage i opgravningen. Ved udskiftningens gennemførelse 1786 blev man helt klar over vigtigheden af faste bestemmelser. Et forsvarligt udbytte kunne ikke forventes på vandlidende jord. Anordninger fra 1790, 1791, og 1846 tydeliggjorde dette. Men først ved love af 1846, 1851 og 1859 opstod der et system af forskellige klasser vandløb og regler for deres vedligeholdelse.

Vallensbæk forstanderskab oplyser over for amtsrådet i 1847, at St. Vejleå må betragtes som et „Større Vandløb“.

St. Vejleå har et opland på ca. 54 km², et ret betydeligt areal, omfattende 6 sogne. Bundens fald på den ca. 4,8 km lange strækning er kun ca. 1 m, eller kun 0,2 pm., hvilket under almindelige forhold betyder en ringe vandhastighed. Daglig vandstand i Køge Bugt når næsten helt op til vandløbets bund ud for Tranegilde By. Bundbredden varierer fra 2,5 til 8 m, men var tidligere langt større.

Åen blev reguleret i 1856, hvor mange krumninger blev rettet ud. Den lave terrænhøjde i og ved mosen var dog stadig skyld i oversvømmelser, jævnligt med nogle få års mellemrum. Vandstanden i Køge Bugt kunne da ved en stigning på over 1 m, sammen med stor afstrømning fra oplandet, medføre meget udstrakte oversvømmelser, også i Vallensbæk By. Laurits Andersens bedstefader skal have fortalt, at vandet stod så højt i byen, at rotterne klatrede op i træerne.

De gamle Vallensbæk-bønder har været stærkt utilfredse med forholdene omkring åen, dels med den påbudte vedligeholdelse af broen for Gl. Køge Landevej (se senere udførligt referat), dels med udgifterne til reguleringen og vedligeholdelsen. Der foreligger en del klager til amtsrådet herover. Gårdejerne havde nok forventet en bedre udnyttelse af enge

og moser, men de givne naturforhold og overordnede instanser er vanskelige at bekæmpe.

Først i 1937 blev forholdene afhjulpet ved Hedeselskabets projekt om en højvandssluse ved Gl. Køge Landevej, forlægning af åen mod vest ud for Tranegilde By og opførelse af en pumpestation midt mellem Vallensbæk og Tranegilde. Ved vandets oppumpning fra pumpekanaler blev vandstanden nu sænket så meget, at mosen overalt kunne benyttes til god eng, og endog mange steder til agerdyrkning. Der var statstilskud til arbejdet, men lodsejerne måtte naturligvis også bidrage.

Risikoen for oversvømmelse var derved blevet mindre, men ikke fjernet. Det viste sig da også at engene med ca. 5 års mellemrum stod under vand, når der var højvande i Køge Bugt samtidig med stor afstrømning fra oplandet. Problemet blev først løst ved civilingeniør Ole Mortensens projekt af 1964, hvor der i åløbet gennem mosen blev indskudt to søer, der i særlige tilfælde kunne tjene til opsparing af det overflødige vand, uden at gøre skade på arealerne langs åen.

Det sindrige projekt, der blev udført i begyndelsen af 1970'erne havde også den fordel, at søerne kunne indgå i et grønt område, som ved stianlæg forbinder de omliggende kommuner og med tiden ved bevoksninger og landskabspleje kan blive et særdeles attraktivt areal for den store befolkning.

Efter de ovenfor nævnte love kom i 1880 en vandløbslov til verden. Sammen med nogle senere tillægslove har dens principper stort set været gældende til i dag, dog med den forskel, at det ikke længere er lodsejerne, der skal betale åernes vedligeholdelse, men det offentlige: amts- og sogneråd (loven 1963). Herved blev lodsejerne omkring St. Vejleå befriet for en byrde, der voksede efterhånden som bebyggelsen fra de dårligt kloakerede områder i Tåstrup og Herstederne sendte delvis urensset spildevand ud i åen. Det udviklede sig i virkeligheden omkring 1950 til at det ikke var vand, der flød i åen, men et tykt, stinkende fluidum, hvor intet dyr eller plante kunne trives. Amtsrådet rejste i 1951 sag herom, og selv om det kun gik fremad med små skridt, har en række kendelser fra landvæsenskommissionerne nu pålagt kommunerne en bortskaffelse af spildevandet, der betinger en tilbagevenden til et rent vandløb med både fauna og flora.

Det vil føre for vidt at omtale detaljerne i kæmpeprojektet, hvorved spildevandet fra store dele af Vallensbæk, Tåstrup og Herstederne nu ledes til Værket ved Avedøre Strand, hvor en gennemført rensning finder sted inden udledningen i Køge Bugt. Men det varmer lidt at tænke på, at der af 60'ernes overflødhedshorn dog blev anvendt nogle penge til et såre fornuftigt formål, også til gavn for kommende generationer.

*Chr. Molberg (af den gamle
Vallensbæk husmandsslægt)
1952 ved sit arbejde som op-
renser af St. Vejleå*

*De selvvirkende højvands-
sluseporte på St. Vejleå,
under Gl. Køge Landevej
1952.*

Gammel Korsagergård ved Vejlegårdsvej 1970 restaureret i samarbejde med Nationalmuseet

Gammel Korsagergård

En idyl i det gamle Vallensbæk, som man værner om midt i udviklingen.

Et syn man aldrig mere får at se: Et kobbøl køer trækkes gennem Vallensbæk. De tilhørte gårdejer, sognerådsformand P. O. Pedersen.

Gamle tiders erhverv

De ganske særlige forhold i det gamle Vallensbæk medførte, at handel og håndværk i svundne tider ikke kunne trives i byen i større omfang. Der var naturligvis både smed og hjulmager, og den senere sognerådsformand, afdøde Hans Sørensen's mor, der boede i slægtens gamle hus, var en meget anvendt og dygtig syerske, men betalingen var kun ringe. Hun fik således kun 33 øre for at sy en stor mandfolkeskjorte og den ikke mindre kvindesærk, der virkelig var af format i gamle dage.

I det hus, der ligger foran Hans Sørensen's hus, havde en kone udsalg af forskellige småting, men ganske særligt af slik, og når de velhavende gårdmænds børn fik en to-øre kunne de købe både sukkergodt, og stegte æbler med et overtræk af smeltet sukker. Det var den helt store nydelse, som rige folks børn engang imellem kunne opnå. Fattigfolks børn så jo aldrig penge, men det hændte da, at de mere velstillede kunne dele lidt med de økonomiske mindre begunstigede.

Da alle bønder i Vallensbæk „torvede“ og kørte ind til hovedstaden med deres produkter fra mark og stald, var det ganske naturligt, at de inde i datidens store forretninger købte det meste af de varer, der var brug for på gårdene, og i hele det nittende århundrede var Vallensbæk på alle måder stærkt påvirket af hovedstadens livsførelse, skikke, tøj og redskaber, og det var ikke meget, de købte i Vallensbæk.

De små forretninger, der tid efter anden opstod i byen, havde derfor i det store og hele kun småkårsfolk som kunder, og alene af den grund blev omsætningen naturligvis ringe.

Ane og Niels Jensen drev i en årrække fra 1868 til 1892 en købmandshandel, og den fortsatte næsten uændret til omkring 1912.

Ane og Niels Jensen. Niels Jensen var købmand i Vallensbæk ca. 1868-1892.

Niels Jensens Købmandsforretning på Bygaden 1908-1912

Fru Larsen, »Hjørnet« Vallensbæk by 1970

»Den store købmand« Vallensbæk by 1970

Den første brugsforening i Vallensbæk blev startet i 1878 og den havde tilhuse i den ejendom, der nu hedder Engvej 2, hvor der i huset var en lille butik i den ene ende, og beboelse for uddeleren og hans familie i den anden. Huset ejes nu af fru Frederiksen.

Det har åbenbart været en lille forretning, der ikke har kunnet klare sig i konkurrencen med købmænd og høkere i den lille landsby, hvor kundekredsen var lille og fattig, og hvor de store bønder gennem deres omfattende torvehandel med deres produkter i København, hentede så at sige alle deres forbrugsvarer hjem fra hovedstaden.

Kun få af de ældre i Vallensbæk synes at kunne huske denne brugsforening. Derimod kan man huske uddelerparrets søn, der blev kaldt „Brugsens Hans“, og han menes at have boet i huset til omkring 1932, men har da forladt egnen.

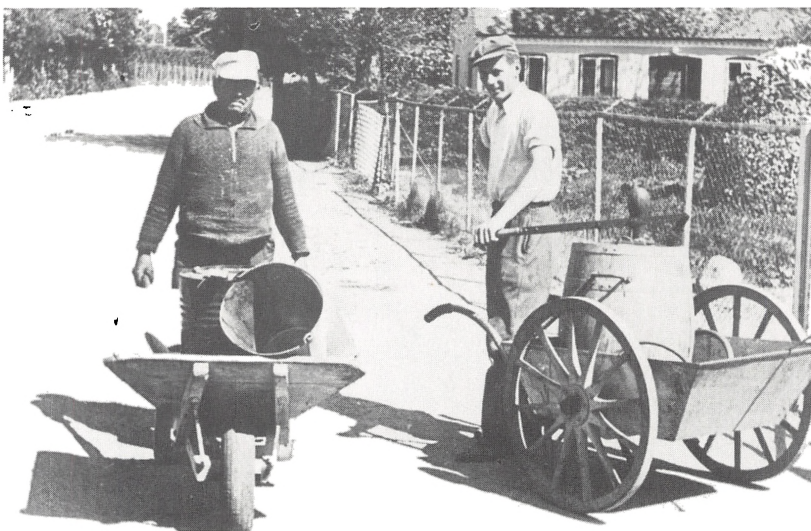
Der blev ellers gjort en del for at trække kunder til brugsen, fhv. sognerådsformand Laurits Andersen fortæller således, at der i haven bagved også var indrettet en keglebane, hvor byens folk kunne mødes til keglespil, og der har nok heller ikke været tvivl om, at de under keglespillet på varme sommeraftener har kunnet få læsket de tørstige gaver, selv om der ikke var tale om, at der blev drevet smugkro, man holdt sig til hvad der var almindelig skik og brug.

Brugsforeningen i den gamle Vallensbæk by havde kun en kort og vanskelig levetid.

Bedre gik det i en årrække i den lille forretning „Hjørnet“ for slet ikke at tale om den forretning midt i byen, som af alle kaldes „Den store Købmand“ og som stadig fungerer som nærbutik i byen.

Vallensbæk Vejvæsen 1952.

*Vejmand Christian Sørensen
og vejmand Hans Sørensen
(far og søn).*

Fra landsby til bysamfund

*Nu river de de gamle gårde ned,
de gamle gårde, ak, de gamle gårde.
De siger, det er tidens krav, de folk, der tiden ved,
mere gårdene jeg siger tak
for alvorsord og hyggesnak,
for arvesølv og mundeguld
der i mit eje skinner.
De gamle gårde, ak, de gamle gårde*

En kommunes udvikling kan anskueliggøres på mange måder. Det kan ske gennem en skildring af udstykningen, erhvervs- og boligbyggeri, gennem omtale af vejanlæg og kloakeringer, udvikling af skolevæsen, bibliotek og sociale institutioner.

Men det kan også gøres på en særdeles let overskuelig måde ved en redegørelse for befolkningstallet gennem en lang årrække, der både viser landsbyperioden uden større tilvækst og udviklingsperiodens befolkningstal, der både er forudsætninger og resultater af byudviklingen.

Lad os da se på, hvad der befolkningsmæssigt er sket i Vallensbæk fra de første af sognepræster opgivne befolkningstal til folkeregistrets mere sikre opgivelser.

Familien Barfoeds fyrværkerifabrik (Tivoli) ved Syv-højvænge 1965. Nu nedrevet.

*Ole Nielsens hus, Bygaden
21.*

1801	311
1840	393
1860	406
1880	394
1890	430
1900	400
1910	380
1920	440
1930	550
1942	537
1943	687
1944	675
1945	716
1946	766
1947	803
1948	836
1950	857
1951	866
1952	915
1953	992
1954	1090

*Enghavegård i Vallensbæk
by — den sidste firelængede
gård 1976.*

Vallensbæk Torvevej. Familierne, Barfod og Rasmussens gårde 1966. Nu nedrevet

1955	1184
1956	1264
1957	1346
1958	1486
1959	1630
1960	1834
1961	1987
1962	2143
1963	2239
1964	2330
1965	2699
1966	3201
1967	4410
1968	5021
1969	5306
1970	7106
1971	8188
1972	8285
1973	8717
1974	9762
1975	10022
1976	10470

Ellen Ovesens hus Brøndbyvej 214. Ca. 1900. Man nyder kaffen udenfor huset.

Kommunens Byvåben

Vallensbæk kommunevåben, der er tegnet i 1952, forestiller øverst to flyvende svaner, der karakteriserer de vilde svaner, der hvert år i stort tal holder til ved Vallensbæk Strand. Den hvide strøm i midten af våbenet kendetegner Bækrenden, der antages at være det samme vandløb, som kommunen har navn efter.

Den nederste svane skal symbolisere de rugende svaner og bevoksningen i Vallensbæk Mose.

Kommunens våben er tegnet i 1952 af våbentegner Aage Wulff og godkendt af Statens Heraldiske konsulent i 1952, hvorefter det blev godkendt af Indenrigsministeriet den 25. marts 1952.

Der er gang i boligbyggeriet i Vallensbæk Nordmark i foråret 1966.

Byplanlægning og udvikling

Hvis en af de gamle Vallensbæk-bønder fra tiden omkring udskiftningen af fællesskabet kunne vende tilbage til sit gamle sogn, ville han måske nok kunne nikke genkendende til Vallensbæk Kirke og måske også til noget i den gamle Vallensbækby, men kom han til strandområdet eller til Nordmarken, troede han, at han var kommet til en anden Verden – og det var han faktisk også.

Men ikke blot den gamle bonde fra 1700-tallet ville være fremmed i det sogn, der engang var hans. Det ville en af de gamle bønder fra omkring 1900 faktisk også, for han ville heller ikke kende sin egn. Så stærkt har udviklingen været frem over hans og nabogårdens marker og bygninger.

Ingen har i vor tid været i tvivl om, at udviklingen måtte komme. Gennem mange år har beboerne i Vallensbæk vidst, at kommunen en dag ville komme til at spille en stor rolle i udviklingen sammen med de ligestillede i egnen mellem København-Køge og Roskilde.

Men alligevel har udviklingen først for alvor taget fart i de sidste ca. 15 år. Folk har opdaget, at Vallensbæk er en smuk kommune. Der er kun 15 km til Københavns Rådhusplads, de store nye motorveje og den nye S-bane har flyttet København og de store arbejdspladser endnu nærmere, og det har sin betydning, selv om man ikke i Vallensbæk ligger på maven for byen øst for Valby Bakke.

De store trafikårer har været en af byplanlægningens store, vigtige og vanskelige opgaver, hvor man samtidig skulle fastholde kommunen som en helhed, selv om den blev opdelt af de mange trafikveje og S-banelinier.

Kommunen har derfor i denne periode sat meget ind for byplanlægning, vejanlæg og kloakering, og må nok i dag betegnes som en af de bedst planlagte kommuner i landet.

Det har haft meget stor betydning for den byudvikling, der er sket, at man så tidligt, så effektivt og så dygtigt har taget disse store og dyre opgaver op til løsning.

BYPLANER I VALLENSBÆK KOMMUNE

Nr.	Område	Godkendt kommunalbestyrelsen	Godkendt ministeriet
1.	Langs med og nord for Gl. Køge-Landevej	18/ 9 1951	22/ 9 1951
	Tillæg 1	23/ 5 1953	20/ 9 1953
	» 2	3/ 9 1957	14/ 5 1958
	» 3	6/12 1960	5/ 5 1961
	» 4	29/12 1970	17/ 9 1971
	» 5	8/ 8 1972	17/ 8 1972
2.	Vallensbæk Strand, industriområde	3/11 1959	30/ 8 1960
	Tillæg 1	1/ 9 1964	26/ 7 1965
	» 2		
3.	Vallensbæk Strand, områder til boligbebyggelse	3/11 1959	19/ 8 1960
	Tillæg 1	1/ 9 1964	21/ 5 1965
	» 2	5/ 5 1976	
4.	Vallensbæk By, kirken m. m.	3/11 1959	3/ 2 1961
5.	Vallensbæk Nordmark	4/ 9 1962	5/ 9 1963
	Tillæg 1	6/ 5 1973	11/ 9 1973
6.	Vallensbæk Nordmark	4/ 9 1962	9/ 7 1973
	Tillæg 1	6/ 6 1973	7/ 9 1973
7.	Vejlegårdsparken	25/ 2 1963	12/ 5 1964
	Tillæg 1	27/ 2 1969	15/ 4 1969
8.	Kollerupkvarteret	5/ 1 1965	15/10 1965
	Tillæg 1	4/10 1972	19/12 1972
9.	Vallensbæk Center	2/ 2 1965	30/ 9 1966
10.	Krageøen, grønt fritidsområde	1/ 3 1966	13/ 3 1967
11.	Vallensbæk Strand, rækkehusområdet		
	1. plan	4/ 5 1964	
	2. plan	6/ 2 1974	9/10 1974
12.	Vallensbæk Landsby	4/ 4 1973	26/10 1973
	Tillæg 1	4/ 4 1973	26/10 1973
13.	Nordmarken, institutioner + bolig	6/ 6 1973	11/ 9 1973
14.	Vallensbæk Strand	7/ 6 1972	7/ 1 1974
	Tillæg 1	2/ 7 1975	4/12 1975
	» 2	2/ 7 1975	5/12 1975
	» 3	30/ 9 1975	10/ 3 1976
	» 4	7/ 1 1976	11/ 3 1976
	» 5	5/ 5 1976	
	» 6	forventes febr. 1977	
15.	Vallensbæk vest, grønt område	6/ 9 1972	11/ 9 1973
16.	Køge-Bugt Strandpark	3/ 3 1976	
17.	Vallensbæk Skole	5/ 5 1976	

	Ibrugtagen	Antal børn	Udgift
Vuggestue	1/10 1968	48	
Børnehave	1/10 1968	60	
Fritidshjem	1/12 1968	60	i alt kr. 3.300.000,-
Byggelegeplads	1/7 1969	75	» 908.000,-

	Ibrugtagen	Antal børn	Udgift
Vuggestue	15/3 1970	44	
Børnehave	1/1 1970	60	
Fritidshjem	1/5 1970	60	i alt kr. 3.850.000,-

Ove Jeppesen er født den 2. februar 1925 i Falling. Han blev tømrerlærling 1938 og tømrersvend 1943. I 1948 tog han eksamen fra Ingeniørskolen i Horsens. Fra 1948 til 1953 arbejdede han for Geodætisk Institut og forskellige entreprenører.

Den 1. oktober 1953 ansattes han ved Brøndby kommune, og den 1. januar 1962 ansattes han ved Vallensbæk kommune, udnævntes til kommuneingeniør 1. februar 1966 og den 1. april 1967 blev han udnævnt til stadsingeniør.

Vallensbæk kommune, set fra stranden mod Albertslund, ca. 1967

De store vejarbejder

Vejlegårdsvej (fra Vallensbækvej til Albertslund)

Åbningsår: 1965

Samlet udgift: 1,2 mill. kr.

Vallensbækvej

Åbningsår: 1966

Samlet udgift: 1,7 mill. kr.

Jydekrogen

Åbningsår: 1967

Udgift: 0,9 mill. kr.

Fordelingsveje og stier i Nordmarken

Åbningsår: 1965–70

Udgift: 7,5 mill. kr.

Vejlegårdsvej (mellem motorvejene)

Åbningsår: 1968

Udgift: 2,0 mill. kr.

Området omkring Vallensbæk skole i baggrunden 1968

Ringvejen 1966

Tekniske forhold viser hvorledes kommunens udbygning reelt begyndte efter 1955, men at den egentlige befolknings-tilgang først begyndte omkring 8–10 år senere.

1933/49, forskellige vandsynsforretninger for mindre kloak-anlæg som får lov at tilslutte kloakkerne i den just anlagte Gl. Køge Landevej.

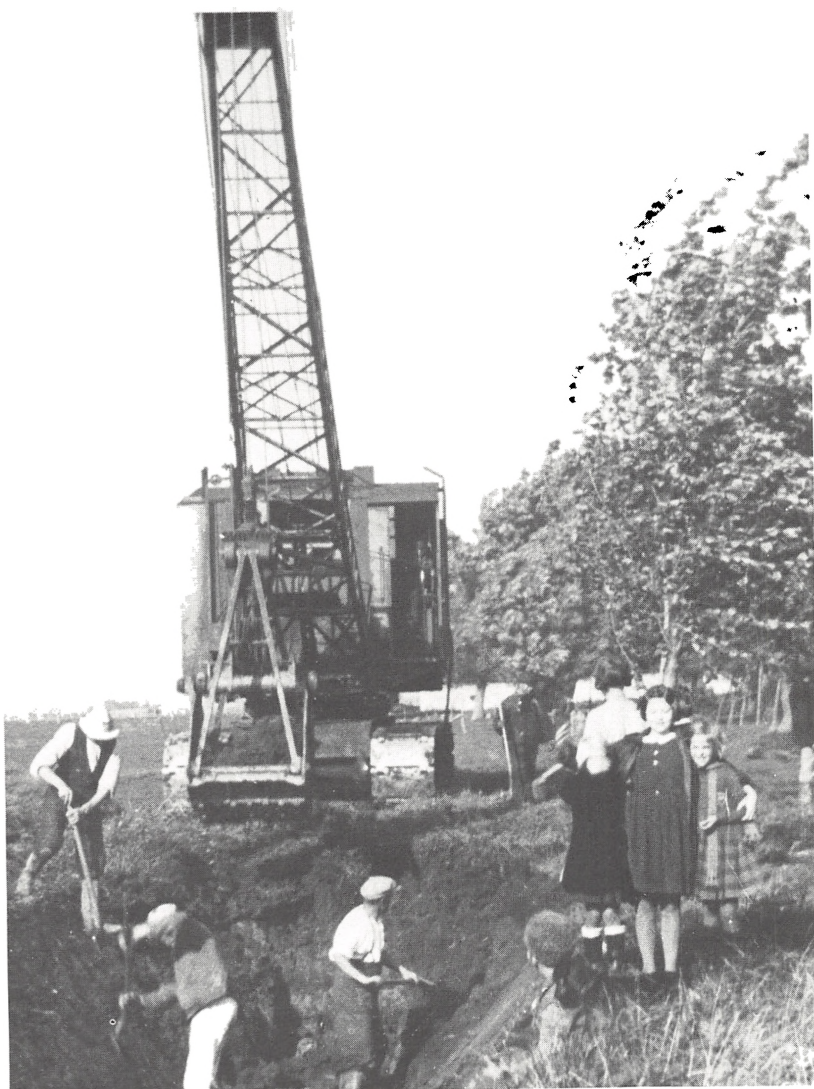
1934 Udvidelse af Gl. Køge Landevej.

1951, den første byplanvedtægt for en del af strandområdet tinglyses.

1953, kendelse hvorefter den nye landsbyskole afvandes til Bækrenden.

1954 Ringvej 3 (Glostrup-Gl. Køgevej)

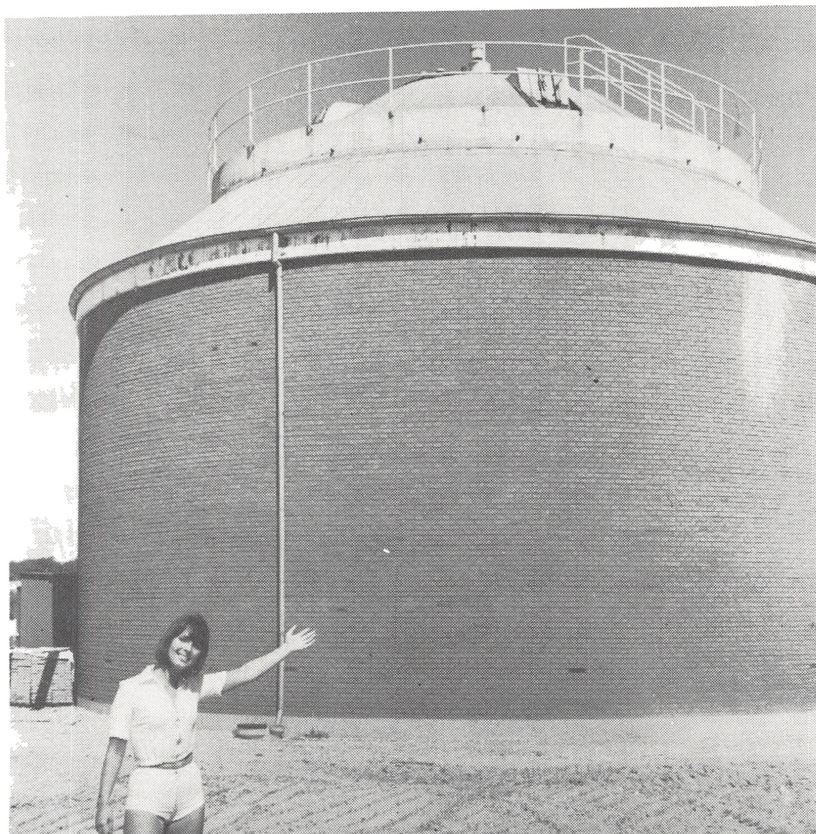
Gravning og oprensning af Bækrenden, midt eller sidst i 1930'erne.

Herluf Petersen

Herluf Petersen gjorde hele den store udvikling med. Han var ene mand på sognerådskontoret, da han blev ansat, og han fungerede som sognerådssekretær, senere blev han kontorchef og var fra 1. april 1968 kommunens første kommunaldirektør til sin fratrædelse et par år senere.

For en anlægssum på 3,5 mill. kr. etableredes rensningsanlæg og afskærende ledninger fælles for Albertslund, Høje-Taastrup og Vallensbæk kommuner. Projektningen udførtes af I. Krüger A/S og Vallensbæk kommune.

Curt Michelsen er født 15. maj 1926 i Herlev. Han tog realeksamen fra Stege Realskole i 1942 og har senere taget handelsmedhjælpereksamen, deltaget i diverse kommunale kurser og i studier ved Handelshøjskolen i København.

Den 1. juli 1942 blev han elev ved Stege Landsogns kommune, blev assistent 1. april 1950 på Rødovre kommunes socialkontor, overassistent 1. februar 1956 på Rødovre kommunes regnskabsafdeling, hvor han blev fuldmægtig 1. januar 1959, ekspeditionssekretær og souschef i afdelingen 1. april 1962 og vicekontorchef 1. april 1967.

Den 1. marts 1970 ansattes han i Vallensbæk kommune som økonomisk planlægger, blev 1. januar 1971 konstitueret kommunaldirektør, for den 1. februar 1972 at blive udnævnt til kommunaldirektør.

Han var lærer ved Danmarks Forvaltningshøjskole 1965-69.

1955, kendelse for Vallensbæk landsby og skole om et mekanisk renselanlæg, men anlægget udføres ikke, da der allerede nu er tanker om et større fælleskommunalt renselanlæg.

1959, kendelse for renselanlæg og afskærende ledning fælles for Albertslund, Høje-Taastrup og Vallensbæk kommuner. Projekterende I. Krüger A/S og Vallensbæk kommune, anlægsudgift ca. 3,5 mill. kr.

1959, kendelse for hoved- og detailkloakker i en del af Vallensbæk strandkvarter. Projekterende Vallensbæk kommune, udgift ca. 3,3 mill. kr.

I tilslutning til færdiggørelse af kloakarbejderne blev de forskellige private fællesveje endeligt anlagte med kørebane og fortove. Bygherre var de enkelte grundejerforeninger med kommunen som projekterende.

1963, der tinglyses byplanvedtægter for Vallensbæk Nordmark, hvorefter der kan opføres et bysamfund på henved 6.000 personer med alle nødvendige institutioner.

1964, der afsiges vejkendelser for Nordmarken. Der afholdes licitation på diverse vej- og kloakarbejde, hvor Vadskjær og Svendsen er billigst med et tilbud på ca. 3,4 mill. kr.

Der etableredes store ledninger fra renselanlægget til Avedøre Kloakværk, der oprettedes 1966 med senere udbygning.

Her ligger de store rør foran Vallensbæk administrationsbygning før nedgravningen

1965, kendelse for Nordmarkens hovedkloakker og visse detailområder ejet af kommunen. Projekterende civiling. Ole Mortensen og Vallensbæk kommune.

1966, kommunen er med i oprettelsen af Avedøre Kloakværk. Vallensbæk rensanlæg overtages pr. 1.4.1968 af kloakværket og vil da have fungeret i ca. 8 år.

1966, der afsiges vej- og kloakkendelse for området Vejlegården, ca. 950 lejligheder plus institutioner. Bygherre ing. Hvid Nielsen, arkitekt Bodil og Helge Foss rådg.ing. C. A. Berthelsen.

1967, kendelse for fælleskommunalt bassin(sø) i Vallensbæk mose. Vallensbæk kommunes andel udgør ca. 0,3 mill. kr. Projekterende civilingeniør Ole Mortensen.

1969, kendelse for rensafgift til Avedøre kloakværk. Afgiften fastsættes til 1,10 kr. pr. kubikmeter forbrugt drikkevand.

1972, S-banen til Vallensbæk ibrugtages. Kommunen projekterer og anlægger stationsforplads til ca. 2,2 mill. kr. Diverse broanlæg koster ca. 3,0 mill. kr.

1972, Køge Bugt-motorvejen ibrugtages.

Lone Schriver
Formand for Byplan- og
Bygningsudvalget

1974, kendelse for Vedtægt for Kloakforsyning i Vallensbæk kommune. Allerede udførte anlæg udgør ca. 21,0 mill. kr. og fremtidige anlæg ca. 12,0 mill. kr. Fordelt med kr. 3.600 pr. boligenhed.

1974, Holbæk-motorvejen ibrugtages.

1976, S-banen videreføres til Hundie.

1976, inddæmningsplanerne ved stranden er nu i Hovedstadsrådets regi og skrider godt fremad.

Ovennævnte er naturligvis ikke noget egentlig mål for kommunens aktiviteter og investeringer årene igennem, men kloakarbejder, som her tilsyneladende næsten alene er nævnt, viser bedre end vejarbejder, hvor kræfterne sættes ind, og baneåbning og motorvejsåbninger markerer også tekniske milepæle i kommunens udvikling.

I modsætning til visse nabokommuner har den interne byggemodning og dermed udnyttelse af arealerne i stor udstrækning her været overladt til private bygherrer.

Alligevel er kommunen kraftigt engageret i arbejderne, fordi alle fælles kloakker, veje, belysningsanlæg og vand anlæg principielt tilbydes overtaget som offentlige anlæg under forudsætning af, at kommunens regler derfor overholdes.

Udvalgsformænd: (Byplan- og Byggesagsudvalg).

1966–1970 Poul Hansen

1970–1974 Poul Hansen

1974– Lone Schriver

De 6 ældste byplaner er udarbejdet af teknisk forvaltning. Arkitekt Helge Foss har udarbejdet byplan nr. 8 + 8 + 9 + 10 + 11 (1 udkast) (dog ikke tillægget til nr. 8).

Kommunens byplanarkitekt fru Amy Iller ansat fra november 1969.

Køge-Bugt udvalgets sekretariat har udarbejdet byplanerne nr. 12 + 14 (ikke tillæg).

Køge-Bugt Strandpark er oprindeligt udarbejdet af ovenstående men forestås nu af Hovedstadsområdet.

- ① Bolig- og forretningsområde
- ② Industriområde
- ③ Villaområde
- ④ Kirke og off. grønt område
- ⑤ Villaområde og område til off. formål
- ⑥ Industriområde
- ⑦ Etagebolig og område til off. formål
- ⑧ Lav boligbebyggelse
- ⑨ Vallensbæk Torv
- ⑩ Grønt område m.v.
- ⑪ Rækkehusbebyggelse og område til off. formål
- ⑫ Vallensbæk landsby
- ⑬ Åben og lav bebygg, etagebolig samt område til off. formål
- ⑭ Lav boligbebyggelse og områder til off. formål
tillæg nr 1-2-3-4-5-6, delområder under byplan 14
- ⑮ Off. formål af rekreativ art
- ⑯ Koge Bugt Strandpark
- ⑰ Skole

	Byzone	②	Byplan nr.
	Landzone	—	Eksist. byplan
		- - -	Byplan under udarbejdelse

VALLENSBÆK KOMMUNE TEKNISK FORVALTNING	MAK. 1:10.000	UDGIVET 29/11 1965
BYPLAN - Oversigtsplan	MAK. 29/11 1965	UDGIVET 29/11 1965

Nordmarkshave

Højstrupparken

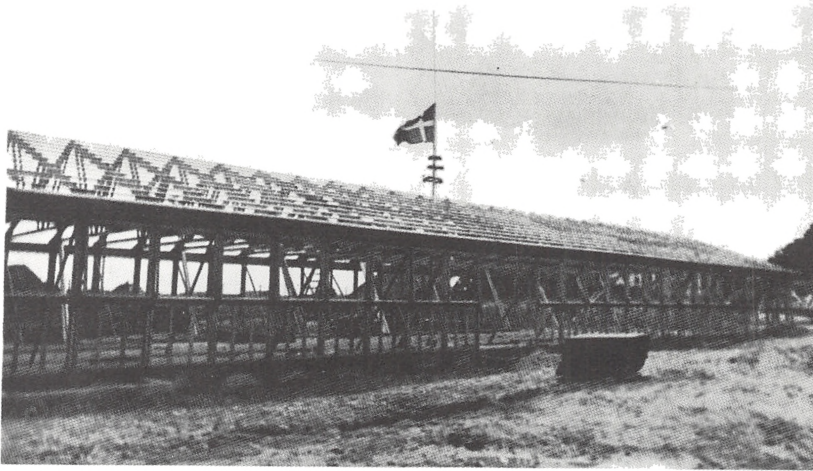
Vejlegårdsparken

Kolleruplund

Taget er rejst på den første børneinstitution i Vallensbæk 1968.

For børnene og de ældre

Der findes faktisk ikke det område i Vallensbæk hvor den store udvikling ikke har rejst problemer, det har krævet indsats og løsninger, som ofte har været vanskelige.

Indenfor den sociale sektor ser man det tilfulde. Vi skal her ganske kort se på, hvad der er sket vedrørende børneinstitutioner og indenfor arbejdet for vore ældre medborgere:

Indtil 1961 blev de sociale sager ekspederet sammen med de øvrige kommunale forretninger, og opgaverne blev varetaget af kommunesekretæren eller bogholderen. I 1961 oprettede man et egentlig socialkontor, som blev bemandet med 1 person, og udviklingen begyndte herefter så småt, således at man i 1968 havde beskæftiget 3 personer i socialkontoret.

Børneinstitutioner

Den første børneinstitution blev etableret i form af privat dagpleje i febr. 1965, hvor der blev meddelt godkendelse til ialt 4 børn.

I febr. 1966 blev der indrettet en midlertidig børnehave i et par klasselokaler på Egholmskolen med plads til 40 børn i alderen 3–7 år. Institutionen blev drevet af Sct. Georgs Gilderne.

Der blev på dette tidspunkt indledt et samarbejde med Sct. Georgsgilderne, og den første opgave blev opførelse af egentlige institutioner i Nordmarken.

Sct. Georgs Gilderne opførte her ved arkitekt H. Foss i første omgang 1 vuggestue, 1 børnehave, 1 fritidshjem og 1 byggelegeplads.

*Socialinspektør Leif Nielsen.
Leif Nielsen er født den 8. april 1937 i København. Realeksamen 1954, 1.8.54-31.7.59 uddannet i Københavns kommunes socialdirektorat, 1.8.59-31.11.62 assistent i Københavns kommunes socialdirektorat, 1.12.62-30.6.68 revalideringskonsulent ved Revalideringscentret for København, Frederiksborg og Bornholms amter, siden 1.7.68 socialinspektør i Vallensbæk kommune. 1970-1974 undervist på Dansk Kommunal-kursus Rødovre endvidere undervist familievejledere i København*

	Ibrugtagen	Antal børn	Udgift
Vuggestue	1/10 1968	48	
Børnehave	1/10 1968	60	
Fritidshjem	1/12 1968	60	i alt kr. 3.300.000,-
Byggelegeplads	1/7 1969	75	» 908.000,-

Som supplement til daginstitutionerne etablerede kommunen med virkning fra 1.10.1968 den kommunale dagpleje, der blev godkendt først til 100 børn og senere til 150 børn i alderen 0–7 år.

Herefter begyndte planlægningen af daginstitutionsbyggeri i det sydlige område, ligeledes med Sct. Georgs Gilderne og arkitekt H. Foss, og resultatet blev følgende:

	Ibrugtagen	Antal børn	Udgift
Vuggestue	15/3 1970	44	
Børnehave	1/1 1970	60	
Fritidshjem	1/5 1970	60	i alt kr. 3.850.000,-

På grund af en større tilflytning end ventet af familier med børn i alderen 3–7 år opstod der behov for yderligere børnehavepladser. Dette resulterede i at kommunen opførte 2 „nøglefærdige“ institutioner (Egeskov I og II), med plads til 60 børn pr. institution. Udgifterne for disse institutioner andrager kr. 990.000 og de blev taget i brug 1.7.1970, og drives af Sct. Georgs Gilderne.

Som en yderligere udvikling i Nordmarken opførte Sct. Georgs Gilderne en integreret institution for børn i alderen 0–7 år. Institutionen åbnede 1.9.1973 til 58 børn, og udgifterne har andraget kr. 1.400.000.

Højrupgård var blevet hjemsted for omsorgsarbejdet og som her både ældre og yngre til møder i de smukke lokaler

Ældreomsorg

Antallet af pensionister har gennem de senere år været stigende, selvom antallet i forhold til landsgennemsnittet er meget lille.

Plejhjem: Antallet af pensionister der har behov for plejehjemsplads har altid været meget lille. Behovet blev tidligere klaret ved at man indgik overenskomst med blandt andre Ishøj og Brøndby om indlæggelsesret på henholdsvis Thorsbo og Gildhøjhjemmet da disse hjem startede. Siden slutningen af 1967 har man i større omfang etableret hjælpeforanstaltninger i hjemmet for at bevare pensionisten i eget hjem.

Hjemmehjælp: Allerede i 1950'erne ansatte det sociale udvalg en dame, der mod en løn på kr. 300 mdl., skulle stå til rådighed et vist antal timer for at kunne bistå som hjemmehjælp. Dette var begyndelsen til den hjemmehjælpsordning kommunen nu har, hvor 14 er ansat.

Pensionistarrangementer

I 1964 i forbindelse med omsorgsloven iværksatte det sociale udvalg 1 månedlig sammenkomst for pensionisterne i kommunen. Sammenkomsterne blev afholdt på Vallensbæk skole, skolebiblioteket og samlede hver gang ca. 30 pensionister. Sammenkomsterne indeholdt foredrag, film, underholdning m. v.

I juli 1970 indgik kommunen et lejemål af „Højrupgård“. Man indviede omsorgscentret pr. 1.9.1970 med en åbningstid 3 gange ugentlig af 5 timer. På omsorgscentret blev indrettet snedkerværksted, lerværksted, værksted for syning og stoftryk. Endvidere blev indrettet motionsrum og billardrum. Centret medførte at man nu havde mulighed for at tilbyde alle pensionister den mulighed at kunne møde andre pensio-

nister, at blive aktiveret, og derved beskæftige sig med andre ting end lige sit eget hjem, og bryde en isolation som mange enlige pensionister var udsat for. Der viste sig straks stor interesse for omsorgscentret, der nu bliver benyttet af ca. 40 pensionister hver gang.

Med åbningen af omsorgscentret flyttede man samtidig de månedlige arrangementer til Højrupgård, og ved disse arrangementer deltager 80–100 pensionister hver gang.

Pensionistrejser

I efteråret 1968 indledte Vallensbæk kommune, Høje Tåstrup kommune og Gladsaxe kommune et samarbejde med henblik på iværksættelse af pensionistrejser til udlandet.

Der blev skabt kontakt til Sportorno ved den italienske riviera, og de første rejser blev påbegyndt april 1969.

Siden 1969 er antallet af kommuner der har tilsluttet sig steget, ligesom rejsemålene er udvidet til både indenlands som udenlands.

En administrationsbygning

Hvor der nu er mødesal for kommunalbestyrelsen opførtes den første bygning, men den var oprindelig beregnet til garage for vejvæsenet, men inden dette væsen nåede at tage bygningen i brug var teknisk forvaltning rykket ind.

– I hvor høj grad gamle forpligtelser vedblev at knytte sig til jordarealer helt op til vor tid, så man et tydeligt og morsomt eksempel på, da Vallensbæk sogneråd, medens Laurits Andersen var sognerådsformand, købte den store villa, Bygaden 27, Vallensbæk by.

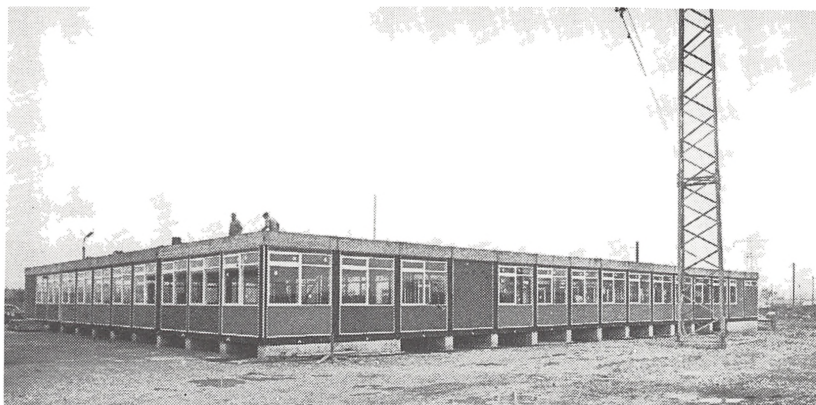
Sognerådet købte den tidligere murermester Erhard Palm tilhørende villa med et areal på 1379 kvadratmeter af grosserer Elver Hansen, Vestre Boulevard, København, og arkitekt Ernst Johansen, Brorsonsvej 3, Tåstrup, den 1. november 1948 for en købesum af 46.000 kr.

Blandt de ellers normale salgsbetingelser og overtagelser af forpligtelser var også den, at der til ejeren af matrikelnummer 18 i årlig grundskat skulle betales 2 rigsdaler og forrettes fire høstdage årligt. Det er dog nok tvivlsomt om sognerådet i Vallensbæk nogensinde har været på høstarbejde.

Kort efter overtagelsen af den store villa blev kommunens administrationskontorer og sognerådets mødelokaler flyttet hertil. Dengang var der god plads, men udviklingen i kommunen medførte, at det ikke varede længe.

Teknisk forvaltning flyttede til Lundbækvej 5 på grund af pladmangel allerede i 1961–62. Der opførtes nemlig her ingeniørkontor, garager for vejvæsenet og kontor for teknisk forvaltning for en sum af 129.649,90 kr.

I forbindelse med økonomisk forvaltnings flytning til Lundbækvej 5 den 3. februar 1966 udvidedes bygningerne

Mange udvidelser af administrationsbygninger på Lundbækvej har fundet sted gennem årene i takt med kommunens udvikling.

igen og denne gang for 453.424,82 kr., heri indbefattet en indkøbt barakbygning for 15.000 kr.

I 1964, da det stærkt kneb med plads til kommunens voksende administration overvejede man en tid at bygge rådhus, men man veg tilbage for det store millionbeløb, som et sådant rådhus ville koste, for det syntes man ikke, at kommunen midt i en rivende udviklingsperiode med krav til veje, kloakker og anden byggemodning, med rimeligt hensyn til skatteborgerne kunne magte. Man så sig da om efter andre muligheder for at dække administrationens stigende pladsbehov.

Det var fru Margit Hansen, den daværende sognerådsformand Poul Hansens kone, der gjorde sin mand opmærksom på, at en stor barak på 325 kvadratmeter var til salg fra Høveltejren.

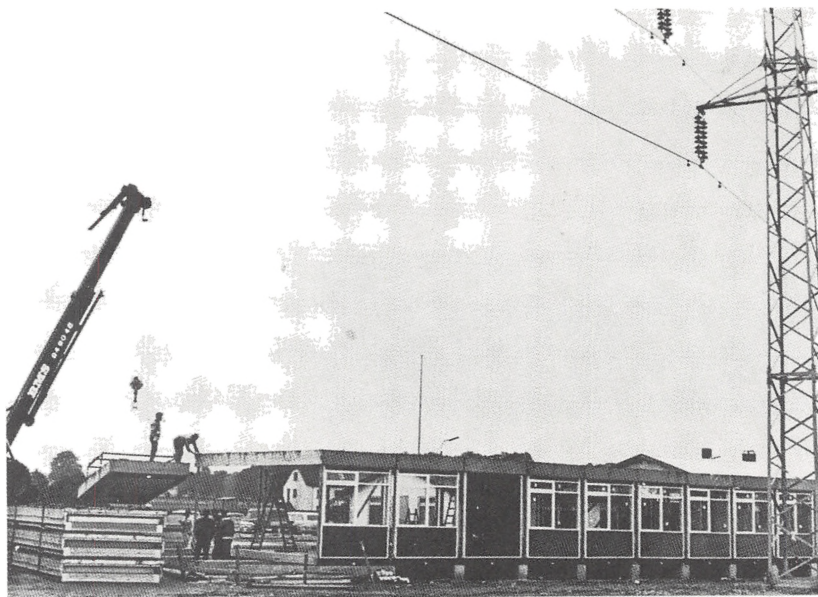
Der blev holdt et hastemøde i teknisk udvalg, og efter nærmere undersøgelse blev bygningen erhvervet for 15.000 kr. Den kom til Vallensbæk i september 1964, og på et sognerådsmøde drøftede man kontorbarakkens praktiske indretning til kommunalt formål.

Man fandt den første udvidelse og administrationsbygningen dejlig, for nu var der plads til personalet — men det varede kun kort.

1967-1969

Der bygges ny udvidelse af administrationsbygningen på Lundbækvej 1967-68 og i 1968-69 for ialt 739.158 kr.

Poul Hansen foreslog og fik vedtaget, at opstille kontorbarakken ved siden af teknisk forvaltnings bygninger på Lundbækvej. Det betød den fordel at man nu kunne samle hele kommunens administration på eet sted.

Der var også plads til sognerådets mødelokale, betydeligt mere rummeligt end i villaen på Bygaden 27, hvor man havde et hyggeligt men meget lille lokale på 1. sal. Man regnede med at den indkøbte bygning ville komme til at stå i 100.000 kr., når den stod klar til brug, indrettet på praktisk vis.

Poul Hansen mente dengang, at så var der skaffet plads til kommunens administration i de første fem-seks år, og til den tid kunne man så tænke på at bygge rådhus. Bygningen kunne uden større besvær udvides, hvis det blev nødvendigt.

Når der ikke længere er brug for den til kontorer, sagde Poul Hansen, vil den være udmærket til garagekompleks, som teknisk forvaltning kan have brug for til traktorer, sneplove, redskaber og meget andet.

Poul Hansen var ikke bange for, at borgerne i kommunen skulle synes, at det var lidt for tarveligt med en kontorbarak til rådhus.

– Vi får ikke nogen flot og prangende administrationsbygning i de nærmeste år, men til gengæld en fuldt funktionsdygtig bygning, sagde han dengang. Jeg tror, at alle beboerne indser det rigtige i først at bruge pengene til skoler og børneinstitutioner med videre.

Den linje har sognerådet og den senere kommunalbestyrelse fastholdt.

Administrationsbygningerne på Lundbækvej udvidedes igen i 1967–68 og 1968–69 for ialt 739.158,57 kr. Senere

er der sket udvidelser i forbindelse med Kildeskattens indførelse i 1970 for 684.871,64 kr.

For den seneste udvidelse i 1976 er regnskabet endnu ikke afsluttet.

Da kommunekontorerne og sognerådet rykkede ud af villaen på Bygaden 27, blev den indrettet som bibliotek og rummer nu kommunens hovedbibliotek.

*Ved Bakken» Vallensbækvej
1970.*

Brøndbyvej 1866.

*Brøndbyvej med fru Banemands restaurerede hus
1970.*

Det kommunale styres udvikling

*For folkestyre stå frem, stå frem,
for kirke, for skole, for frihed.
Forløs, hvad som venter i vintertåge
i vanedvale, det venter på dig.
Stå frem, stå frem, stå frem.*

Bjørnstjerne Bjørnson (1874)

Det, der skal fortælles her, om Vallensbæk kommunes administrative og politiske udvikling, gælder stort set lige så meget for Glostrup, Brøndbyerne, Høje Taastrup, Ishøj og de øvrige kommuner på egnen. Det meste af det, der fortælles her, gælder for tiden tæt op imod vor egen tid for alle landkommuner i almindelighed.

I Kong Christian V's „Danske Lov“ (3 bog XIII, 31–32) står, at bønderne selv tager bestemmelse om „Hegnet og Gierde og Gryft og Leed, sær Hiord og anden Byens Nytte og Tarv“ og hvis nogen bryder de satte vedtægter, skal han give bøder, som „ej må til Gilde og Drik anvendis, men til Byens Gierder, Gryfter og anden Byens Nytte“. Bøderne skal leveres til den vederhæftigste mand i byen, og han skal „gjøre Byen Rigtighed baade for, hvad der indkommet, og hvortil det udgives“.

Det var stort set alt. Fattigvæsenet toges der ingen bestemmelser om. På den tid kendte man ikke til anden fattighjælp, end hvad der frivilligt ydedes betlere og syge.

I 1708 kom den første kongelige forordning om „at skaffe samtlige fattige syge ophold og kur, skaffe de forældreløse og myndige føde, røgt og lære, at skaffe de arbejdsdygtige arbejde“ og for at omkostningerne derved kunne bestrides, forpligtedes enhver, der ikke kunne regnes til de fattige, til at tegne sig for bidrag, der kunne inddrives ved udpantning, hvis bidraget ikke blev betalt. Men da enhver selv bestemte, hvor stort hans bidrag skulle være, betød denne forordning ikke ret meget.

1708

207

1732

I 1732 kom en forordning om, at de fattige på landet skulle „gå på omgang“ mellem bønderne og have kosten, hvor de kom, og fra den tid kan man til nød tale om en slags ordnet fattigvæsen. Frivillige bidrag blev ved med at udgøre hovedparten af indtægterne, herunder skulle embedsmændene svare 1 pct. af deres faste indtægter til fattigvæsenet.

Hermed er egentlig al den kommunalforfatning nævnt, der fandtes indtil for ca. halvandet hundrede år siden.

1799

Kongemagten søgte dog på forskellig vis at skaffe penge i fattigkasserne, og det blev således efterhånden sædvane, at der ved skøders tinglæsning betaltes „fattigpenge“. Det ses bl. a. af en kongelig cancelli promemoria den 2. marts 1799 til rentekammeret „Angående Fattigpenge ved Skjøders Tinglæsning paa Kjøbenhavns Amt, endog af Huusmænd“. Det hedder heri:

„– Rentekammeret har, foranlediget af en fra Amtsforvalter Andersen dertil indkommet Skrivelse, hvori indstilles, om ikke de Huusmænd paa Kjøbenhavns Amt, som ingen Jord have havt til deres Huuse, men Tid efter Anden ere af Hans Majestæts Kasse forundte Pengelaan, for derved at sætte i Stand til at kjøbe nogle Gaardes Jorder for at deles imellem dem, maatte som uformuende Folk være fritagne for at erlægge Fattige-Penge ved Tinglæsningen af de dem derpaa meddeelte Skjøder, paa Grund af at disse ikke ved nogen Lov ere paabudte for Landet, men aleene ved Sædvane indførte, i Skrivelse af 28de September f. Aar herover har forlangt dette Collegii Tanker. Amtmanden, hvis betænkning man indhentede, har, paa Grund af Vedkommende Embedsmænds herover meddelte Erklæring, nu svaret, at da denne Skik ikke er forbuden i Loven, men i Almindelighed er blevet Prakcis til Bedste for Herredernes Fattigkasse, der har saa faa Hjelpeskilder, saa formener han:

At Samme bør vedblive, da det er en frivillig Gave, der ikke er bestemt til noget Vist og erlægges efter Enhvers Evne, at, skønt de fleste af bemeldte Huusmænd ikke er formuende, saa synes jeg dog denne Gave ikke at være trykkende, siden den er ubetydelig, og ikkun gives for eengang, saa meget mindre som Enhver, der sidder i nogen Næring eller Drivt, bør bidrage til de Fattiges Underhold efter Evne. I at meddele Kammeret dette Amtmandens Svar, skulle man ikke undlade tillige at meddele, at Cancelliet hermed er enig“.

Dette gamle snørklede brev fra 1799 viser sammen med mange lignende, at selv om det ikke var fastsat ved nogen lov, at der skulle betales ved tinglysninger, så var det efterhånden blevet almindeligt ved tinglysninger og ved andre foranstaltninger, at der ydedes noget til fattigkasserne. Det var en frivillig gave – javel, men den skulle altså ydes, fordi det ikke var forbuden i nogen lov. Man kommer til at tænke

på Wessels digt om „Smeden og bageren“, hvorved det heller ikke var „forbudet for smed at rette bager“.

Men udviklingen går stadig fremad, selv om det er med meget små skridt, og det er stadig fattigvæsenet, det gælder.

Grundvolden eller den spæde begyndelse til den nuværende kommunalbestyrelse er forordningen af 5. juli 1803 om fattigvæsenet på landet. I den bestemtes, at sognepræsten, stedets politimester (der næsten altid lod sognefogden møde i sit sted) og den største lodsejer, suppleret med 3–4 af sognets bedste mænd, som de selv udnævnte, skulle udgøre en kommission, der tog sig af de fattiges sager.

De fattige deltes i tre klasser: 1) de gamle og svage, der intet selv kunne fortjene, 2) de forældreløse børn og 3) folk, der vel selv fortjener noget, men ikke nok til deres underhold.

Den næste sten i den kommunale opbygning var forordningen af 29. juli 1814 om skolevæsenet på landet, i følge hvilken der i hver kommune skulle være en kommission bestående af sognepræsten, samtlige skolepatroner (født skolepatron var enhver mand, der ejede over 32 tønder hartkorn. Fandtes ingen sådan, udnævnte amtsskoleinspektøren en af sognets grundejere til skolepatron) samt en af de to skoleforstandere, der skulle vælges af amtsskoleinspektøren blandt de hæderligste bønder i sognet – som der står i den gamle forordning. Denne skolelov fik på mange måder stor betydning.

Det var dog først ved forordningen af 13. august 1841, at den første egentlige kommunalbestyrelse skabtes, og den kan næppe, set med nutidens øjne kaldes folkelig eller demokratisk. Det var helt og fuldt de store bønder i sognet, der rådede og havde magten. Husmænd, håndværkerne og arbejderne havde ingen som helst indflydelse på det første kommunale styre, og det varede nogen tid, inden de virkelig fik det.

Ifølge forordningen af 1841 var sognepræsten og de, der ejede mindst 32 tønder hartkorn, selvskrevne medlemmer af sogneforstanderskabet – som det første kommunestyre kom til at hedde. De øvrige medlemmer skulle vælges af de beboere, der var brugere eller ejere af ejendomme af en vis størrelse.

I Vallensbæk var der ingen så store gårde, at der var 32 tønder hartkorn.

Ved lov af 22. marts 1855 bestemtes det, at sogneforstanderskabet skulle bestå af et ulige antal medlemmer og deles i to dele, således at der var een mere i den ene del end i den anden del. Den mindste del skulle vælges ved almindelig valgret for mænd (kvinder havde ikke valgret), men den femtepart af beboerne, der i det foregående år havde ydet det højeste kommunebidrag, skulle vælge den større del. Sognepræsten ophørte efter denne lov med at være født medlem

1814

1841

1855

1867

af sogneforstanderskabet. Undtaget var dog sager, der angik fattigvæsenet og skolen.

Ved lov af 6. juli 1867 om landbokommunernes styrelse omdøbtes sogneforstanderskabet til sognerådet. Efter denne lov skulle sognepræsten heller ikke længere for fattigsager og skolesager være født medlem. Enhver kommunes fattig-, skole- og vejevæsen skulle nu sammen med andre kommunale anliggender styres af sognerådet under amtsrådets tilsyn.

1908

Med den nye kommunallov af 20. april 1908 nærmer vi os en lov hvis bestemmelser stort set var gældende til kommunesammenlægningerne skete og krævede flere ændringer. Der var også på en række områder kommet nye bestemmelser bl. a. med hensyn til valgretsaldere, der blev nedsat fra de dengang gældende 25 år. Der blev indført lige og almindelig valgret for såvel kvinder som mænd.

Medens valgperioden før var seks år, med valg hvert tredje år, skiftevis af de højstbeskattede tre medlemmer og de almindelige vælgeres to medlemmer, sattes valgperioden til de nugældende fire år, og samtlige sognerådsmedlemmer – nu kommunalbestyrelsesmedlemmer – vælges på een gang og afgår på een gang. Dog indførtes en pligt til at modtage valg i to på hinanden følgende valgperioder.

Afstemningen, der tidligere havde været offentlig, blev nu hemmelig, og valget foregår efter lister, der skal være indleveret til valgbestyrelsen før valget.

Valget, der før afholdtes i december, blev ifølge loven af 20. april 1908 flyttet til marts måned, da man fra at følge kalenderåret som regnskabsår, nu gik over til at blive fra 1. april til 31. marts. Nu vender man imidlertid tilbage til kalenderåret som regnskabsår.

Ifølge samme lov fra 1908 må en kommune ikke udskrive større skattebeløb – såvel skat på fast ejendom som personlig skat – end det af foregående sogneråd vedtagne overslag øget med en fjerdedel uden amtsrådets samtykke.

Det nyvalgte sogneforstanderskab fik hurtigt en mængde vigtige sager til behandling i et omfang, som man ligefrem har samlet sagerne sammen.

Det var et hårdt job for det uerfarne sogneforstanderskab, men i Vallensbæk havde man den indsigtfulde og dygtige sognepræstestab, der selv om han ikke ønskede at blive sogneforstanderskabets formand, så fungerede som dets sekretær og øvede stor og afgørende indflydelse.

Vi bruger uddrag og sogneforstanderskabets protokol i den snørklede „kancellistil“ som vi også kender så godt i dag.

*Broen over Stor Vejleå hvor
Vejlebrovej i Ishøj kommu-
ne møder Bækkeskovvej i
Vallensbæk 1975*

Broen over Store-Veileaa

Færdselen over Store Vejleå har i mere end hundrede år været et stridsspørgsmål, idet beboerne i Vallensbæk ikke har haft nogen interesse i færdselen over Store Vejlebro.

Nu har Ishøj kommune udvidet vejen væsentlig på deres side af åen og broen, men Vallensbæk ønsker ikke en voldsom gennemgående trafik gennem villabebyggelsen langs Bækkeskovvej, og man vil derfor ikke udvide vejen og heller ikke udbygge broen.

Det er stillingen i dag, men striden var endnu voldsomere for ca. 120 år siden, hvilket fremgår af Vallensbæk sogneforstanderskabs brevveksling med myndighederne. Man vidste, hvad man ville i Vallensbæk, og det ved man stadig. Af hensyn til vejproblemets fortsatte aktivitet bruger vi udførligt den gamle sag efter sogneforstanderskabets protokoller.

1845

1845 – 20 Juni modtoges Skrivelse af 16 Juni fra Københavns Amtsraad: At Raadet under D.D. har *anviist Sognefoged Cortsen paa Københavns Amts Repartitionsfond et Udlæg af 14 Rdl.* for Reparation af Broen over Store Veileaa, unnlader vi ikke herved at meddele det ærede Forstanderskab med Anmodning om behageligst derom at underrette bemeldte Sognefoged med Bemærkning, at Udgifterne ved denne Bro *for Fremtiden ikke tør ventes at ville blive overtagne af Repartitionsfonden, men ville Blive at afholde af Vallensbæk Commune.*

1845 – 29 Juli. Til Københavns Amtsraad.

I meget æret Skrivelse af 16 f. M. har det Høie Amtsraad tilkjendegivet Forstanderskabet, at Udgifterne ved Broen over Store-Veileaa for Eftertiden ikke tør ventes at ville

211

blive overtagne af Amtsrepartitionsfonden, men ville blive at afholde af Vallensbek Commune.

Skjøndt det ikke kan andet end være Forstanderskabet ubehageligt at maatte afvige fra at samstemme med det høit-ærede Amtsraad, vilde det dog være i høi Grad at svigte sin Pligt, dersom det ikke i nærværende, for Vallensbek høist vigtige Sag, søgte paa enhver mulig lovlig Maade at afvende den Byrde, som ovenstaaende Resolution paalægger Sognet, og tillader sig derfor ærbødigst, og næsteften at anmode det høie Amtsraad om ved af samme udvalgte Mænd at lade den Vallensbek nu saaledes paalagte Store-Veilebro syne paa selve Stedet, – at fremstille de Grunde, formedelst Forstanderskabet ikke anseer det muligt, at bemeldte Broes Vedligeholdelse vil kunne paabyrdes Sognet.

Broen over Store-Veileaa, hvilken Aa udgjør Skjællet ørdsel alene af Hundie, Tranegilde og Ishøie Sognes Udflyttere og de andre faa Veifarende, men kun i høist sjældent Tilfælde af Vallensbek Sogns Beboere, der for at komme til de nævnte Sogne gjerne vælger den ubetydeligt længere, men langt bedre Vei gennem Vridsløse, og det vil derfor sikkert aldrig kunde finde Medhold, at bemeldte, iet Sogneskjæl beliggende Broes Vedligeholdelse udelukkende skal paahvile kun det ene af Sognene, og her det mindste, nemlig Vallensbek.

Men endog for Overtagelsen af ikkun Halvdelen af Store-Veilebroes Vedligeholdelse maa Vallensbek Sogn undslaa sig, idet det bedes bemærket, at af saa ringe Vigtighed i sig selv er for Vallensbek og tilgrænsende Sogne med Hensyn til færdselen over samme, af saa stor Vigtighed er *den derimod for det Ofentlige med Hensyn til Vands Afledning*. Et Blik paa ethvert Kort over Kjøbenhavns Amt vil nemlig let overbevise om, at Store-Veilebro, der, som hoslagte Bilag A. udviser, baade har og nødvendigvis maa have en betydelig Størrelse, *nemlig et Vandslug af 8 Alen, en Pæleværkshøide af 6 Alen, et Dæk af 12 Al. Bredde og en Bolværks-Længde af 10 Al., og saaledes i alle Dimensioner overgaaer den vistnok ethvert af den det høie Amtsraads Medlemmer bekjendte Damhussbro modtager Vandet fra det hele Opland ligefra Ballerup, Lidø, Herstederne og de nordlige Skovegne*. Naar da endnu til disse Hovedgrunde, der noksom give Anledning til at henlægge et saa betydeligt Broværk til det Ofentlige, kommer, at Vallensbek Sogn beliggende paa en Skraaning fra noget nedenfor Roeskilde Landevei, begrændset mod Syd af Stranden og mod Vest af den bekjendte Vallensbek Mose, ved denne side Beliggenhed allerede har ikke mindre end *18 siger atten, større og mindre Broer at vedligeholde*, naar endvidere hensees til, hvorledes dette Misforhold vilde forøges ved at oftmeldte ubetydelige Vallensbek Sogn, som ikkun udgjør 168 Tdr. nyt Hartkorn, endnu skulde overtage Vedligeholdelsen af Store-Veilebro,

der *opført 1825*, allerede antages for brøstfærdig, og hvis Opførelse vil efter hoslagte Bilag B., medføre en Bekostning, foruden al Transport, af cirka 320 Rd., samt, naar yderligere erindres, at Forordn. af 29 Sept. 1841, Prgr. 27 og 28 udtrykkeligen bestemmer, at saadanne endog paa Biveie beliggende større Broers og Steenkisters Vedligeholdelse – til hvilke Store-Veilebro i Vallensbek Sogn udstridig maa henregnes, bør henlægges under Amtsrepartitionsfonden: holder Forstanderskabet sig overbeviist om, at det høie Amtsraad paa Grund af 1) *Storeveilebroes Vigtighed for det Offentlige med Hensyn til Oplandets hele Vandafledning*, 2) de uforholdsmæssige Udgifter til Vedligeholdelse ifølge dens Størrelse vil medføre i Forhold til Vallensbek Sogns ringe Hartkornsmængde, og 3) Forordningens udtrykkelige Medhold, vil gunstigt atter henlægge Store-Veilebroes fremtidige Vedligeholdelse, ligesom tilforn, til Amtsrepartitionsfonden, udbedende os i modsat Tilfælde det høiagtede Amtsraads gunstige og motiverede Svar saa vidt muligt meddeelt. De hoslagte Bilage bedes behageligst remitterede.

1845 – 10 Decbr. ankom en Skrivelse af 5 s. M. fra Kbhvns Amtsraad: I Anledning af Forstanderskabets Skrivelse af 29 Juli d. A. hvori formeenes, at Udgifterne ved Broen over Storeveileaa, hvis Istandsættelseer anslaaet til 320 Rdl., maatte paahvile Amtsrepartitionsfonden, skulde Amtsraadet, næst at bemærke, at Samme isin tidligere Kjendelse er gaaet ud fra, den Forudsætning, at den omhandlede Bro var beliggende i Vallensbek Sogn, samt at det, da de nu meddelte *Oplysninger vise, at den ligger i Skjællet mellem dette og Ishøie Sogn*, hvoraf følger, at dens Vedligeholdelse og Istandsættelse tillige maa være sidstnævnte Sogn vedkommende, – herved meddele, at Man ifølge en foretagen local Undersøgelse maa ansee det for afgjort, at en Reparation, hvis Omkostninger formeentlig ikke kunne overstige et Beløb af 50–60 Rdl., og som maatte bestaae i Anbringelsen af et Par nye Stiver, Anlæggelse og tildeels Fornyelse af Plankebeklædningen og et nyt Rækværk paa den ene Side midlertidigen vil være tilstrækkelig, og *att Man uden for bemeldte Broes Vedligeholdelse eller Ombygning, og derfor foreløbig vil indskrænke sig til den yttring, at Man, naar vedkommende tvende Communer maatte have udført en saadan Reparation, ikke vil være uvillig til i et nærmere bestemmende Forhold at deeltage i Udgifterne idet midste med det Halve. Slutteligen tilføies, at det i Henhold til Paragr. 28 og 21 Frdn. 29 Septb. 1841 vil komme under endelig Overveielse, hvorvidt den heromhandlede Bro vil være at overtage af Amtsrepartitionsfonden.* De medfulgte 2de Bilage følge.

1845 – den 30 Decbr. Møde.

I anledning af Sag Nr. 45 besluttedes at tilskrive Amtsraadet, at man ikke i nogen Maade kan indgaae paa at udrede Noget til Veileaabroens Vedligeholdelse uden derfor at see Øvrigheds – Resolution.

1846 – 4 Februar, til Amtsraadet for gl. Kbhvns Amt.

I anledning af det høie Amtsraads behagelige Skrivelse af 5 Decb. f. A. angaaende den Maade hvorpaa Samme formener, at Udgifterne ved Storeveileaabroens Istandsættelse og Vedligeholdelse bør udredes, undlader Forstanderskabet ikke herved tjenstligst at meddele, at Det, efter paa det nøieste atter at have overveiet Sagen, maa henholde sig til sin tidligere Skrivelse af 29 Juli f. A. og saaledes ikke uden Øvrighedens Resolution kan give sit Samtykke til, at Vallensbek Sogn deeltager i Nogensomhelst Udgift med Hensyn til bemeldte Broes Vedligeholdelse, der, efter forstanderskabets Formening alene kan paahvile det Offentlige.

1846 – 26 August ankom Skrivelse fra Amtsraadet af 17 August 1846:

Efterat Raadet har overtydet sig om, at Broen over Veileaa til en betydelig Reparation, har man desangaaende ladet forfatte et Overslag til Beløb 269 Rdl. 84 Sk. og lader dermed samme følge med Anmodning om, at det ærede Forstanderskab i Forening med Ishøie Forstanderskab vil tage dette under Overveielse og endeligen arrangere Sagen, hvorhos tilføies, at Man aldeles henholder sig til sin tidligere Skrivelse af 5 Decbr. 1845 og er villig til, naar vedkommende 2de Communer maatte have udført ovennævnte Reparation og fordeler de halve Udgifter imellem sig, at overtage og udrede den anden Halvdeel af de medgaaende Omkostninger.

1846 – 8 Septbr. Forstanderskabsmøde:

I anledning af Sag Nr. 42 om Veilebroen besluttedes at *indstille Sagen til Rentekammeret.*

1846 – 9 Sepr. Til det Kgl. Rentekammer.

Efterat Kbhvns Amtsraad i Skrivelse af 16 Juni f. A. havde meddelt Forstanderskabet, at Udgifterne for Vedligeholdelsen af den paa gl Kjøge Landevei beliggende Store Veilebro ved Vallensbek Sogn ikke for Eftertiden tør ventes at ville blive refunderede af Amtsrepartitionsfonden, men ville blive at afholde af Vallensbek Commune, tillod Forstanderskabet sig i Ærbødigst Skrivelse af 29 Juni samme Aar at gjensvare (se foran).

Paa denne Skrivelse replacerede velbemeldte Amtsraad under 5 December s. A. (se foran).

Forstanderskabet svarede i Skrivelse af 4 Febr. d.A. (se foran).

Da nu Amdsraadet efter overstaaende har tilstillet Forstanderskabet en Skrivelse af 19 f. M. (se foran), men Forstanderskabet endnu ikke skjønner rettere, end at det Høie Amdsraads forskellige Resolutioner i denne Sag, – uanseet at det har behaget Samme til Biveie at henlægge det Stykke af Gamle Kjøge Landevei, hvorpaa Storeveilebro befindes, – *ere ligefrem stridende mod Frdn. 29 Septbr. 1841 Paragr. 27 og 28, og det dertil selv for den simpleste Tænkning maa vise sig som Uretfærdigheder, at et enkelt Sogn skal bære Byrden af et betydeligt Værk, ikke eksisterer for det enkelte Sogns Skyld, men er nødvendigt for et helt Amt, vover Det underdanigst at forelægge det Høie Kongelige Rentekammer ovenstaaende Sag til Afgjørelse, idet Forstanderskabet underdanigst andrager paa:*

At Omkostningerne ved Vedligeholdelsen af den paa gamle Kjøge Landevei mellem Ishøie og Vallensbek Sogne beliggende Store Veilebro ligesom tilforn i Overensstemmelse med Frd. 29 Sept. 1841 maa vedblive at paahvile Kjøbenhavns Amdsrepartitionsfond.

1847 – 19 Februar ankom Skrivelse fra Kbhvns Amdsraad af 10 febr. 1847:

Under 6 ds. har det Kgl. Rentekammer tilskrevet Raadet saaledes: I Anledning af det fra Vallensbek Sogneforstanderskab hertil indkomne Andragende om, at det maa blive bestemt, at Omkostningerne paa Vedligeholdelse af den paa gl. Kjøge Landevei i Skjællet mellem Ishøie og Vallensbek Sogne beliggende Bro, Store Veilebro kaldet, skulle udredes af Kjøbenhavns Amds Repartitionsfond, har Rentekammeret med Amdsraadets behagelige Skrivelse af 28 Novbr. f. A. modtaget Afskrifter af Sammes 2de Skrivelser til fornævnte Sogneforstanderskab af 5 Decbr. 1845 og 19 Aug. f. A. ved hvilke det blev Forstanderskabet tilkjendegivet, at Amdsraadet vilde være villigt til at lade Halvdelen af Udgifterne ved den Reparation af bemeldte Bro, som nu er anseet for nødvendig, udrede af Amdsrepartitionsfonden, naar Vallensbek og Ishøie Sogne have foranstaltet Reparationen udført, og de mellem sig fordele den anden Halvdeel af Udgifterne, samt at Raade iøvrigt forbeholdt sig nærmere at tage under Overveielse, hvorvidt der kunde være Anledning til, at ovennævnte Bro, som en af de større Broer paa de offentlige Biveie, bliver i Henhold til Frdn. 29 Septbr. 1841, Prg. 28, overtaget af Amtet til fremtidig Vedligeholdelse. Da sidstnævnte Spøgsmaal saaledes først skal være Gjenstand for nærmere Undersøgelse og Overveielse, *kan Rentekammeret forsaavidt ikke for Tiden videre indlade sig paa forommeldte Andragende, og man skulde derfor tjenstlig anmode Amdsraadet at ville behage at melde Sogneforstanderskabet dette, og derhos tilkjendegive Samme, at Kammeret billiger ovenanførte af*

1847

Amtsraadet tagne Beslutning om de til den forestaaende Reparation af Store Veilebro medgaaende Omkostningers Udredelse, dels af Amtsrepartitionsfonden, dels af de paa-gjældende Sogne.

Hvilket man ikke skulde undlade tjenstlig at meddele til behagelig Efterretning, samt at man i Anledning af en Forespørgsel fra Justitsraad Frederiksen af 4 ds., om han, uanseet at en Deel af Omkostningerne skal udredes af Amtsrepartitionsfonden, maa lade de høist fornødne Reparationer udføre ved ovenmeldte Bro, saa at Fare for de Veifarende kan forekommes, har meddelt bemeldte Embedsmand, at Omkostningerne ved de Foranstaltninger, der af ham som Politimester maatte være truffene til de Veifarendes Betyggelse, ville være at refundere af Amtsrepartitionsfonden og vedkommende Sogne, saaledes som bestemt i ovennævnte Resolution.

1847 – 23 Februar Sogneforstanderskabsmøde.

Sag om Veilebroen.

Forstanderskabet forbeholder sig sin Ret til Refusion af de Penge, som nu maatte udlægges til Veilebroens Reparation.

1847 – 27 Mai. Sogneforstanderskabsmøde.

Sognefogden anmeldte efter Ordre Forespørgsel, om Sogneforstanderskabet vilde betale den af Amtsraadet paa-staaede Andeel af Omkostningerne ved Store Veilebroens Istandsættelse med 8 Rdl. 43. Sk. Forstanderskabet besluttede foreløbig at betale, dog med *Paastand om Refusion*, naar bemeldte Bro af Øvrigheden erklæres for henhørende til Amtsrepartitionsfondens Ressort.

1847 – 28 Mai. Til Justitsraad Frederiksen.

Efterat Vallensbek Sognefoged i Forstanderskabets Møde af 27 d M. havde forespurgt Forstanderskabet, om samme fandtes villigt til at betale den af Amtsraadet for gl. Kjøbenhavns Amt i Skrivelse 10 Februar d. A. paa-staaende Andeel af Bekostningerne ved Store Veilebroens sidste Istandsættelse, som nu er fuldført, med 8 Rdl. 43 Sk., besluttede Forstanderskabet foreløbig at opkræve og betale bemeldte Sum, dog med Paastand om at refunderes samme, naar ovennævnte Bro, enten ved Øvrighedens egen Forstaltning eller ved Domstolens Afgjørelse af Sagen, atter som hidtil fuldkommen henlægges under Amtsrepartitionsfonden, for hvilken Foranstaltningens Retfærdighed Forstanderskabet mener, at baade Anordningens udtrykkelige Bestemmelse og enhver Under-søgelse af Broens og sammes Vandløbs Betydning for det Offentlige saavel i civil *som i militair Henseende* tilstrækkeligen tale.

Idet Forstanderskabet ærbødigst tillader sig at meddele Hr. Justitsraaden ovennævnte Beslutning, er det Sammes ærbø-

dige Begjæring, at Deres Velbaarenhed ved egen behagelige Erklæring godhedsfuld ville til det høie Amtsraad indberette den af Forstanderskabet i denne Sag nedlagte Paastand om Reservation af den anførte eventuelle Refusion.

1847 – 16 Septbr. Til Kjøbenhavns Amt.

At den saakaldt Storeveilebro paa gl. Kjøge Landevei, i Skjællet mellem Vallensbek og Ishøie Sogne *atter befinder sig i en saa maadelig Tilstand, at den ikke uden Fare for dem som kjøre over samme, vil kunne ligge Vinteren over, anseer vi det for vor Pligt at indberette dette for det høie Amt*, idet Forstanderskabet fremdeles maa vedblive sin tidligeere ofte fremførte Paastand, at bemeldte Broes Istand-sættelse og Vedligeholdelse i Overensstemmelse med Frd. 29 Septb. 1841, Prgr. 27 og 28 maa paahvile Amtsrepartitionsfonden.

1847 – 1 October, ankom Skr. af 28 Septb. fra Kbhvns Amts søndre Birk: Kjøbenhavns Amtsmandskab har under 24 ds. tilskrevet mig saaledes: Foranlediget af et hertil indkommet Andragende fra Vallensbek Sogneforstanderskab, hvoraf erfares, at den saakaldte Store Veilebro i Skjællet mellem Vallensbek og Ishøie Sogne er saa forfalden, at den ikke vil kunne ligge Vinteren over, maa jeg tjenstlig anmode Hr. Justitsraaden om at ville tilkjendegive bemeldte Sogneforstanderskab, at det, saasnart Broens Tilstand er saa slet, at den lader befrygte øieblikkelig Fare, maa underrette Dem som Politimester derom, for at De kan træffe de med Hensyn til sammes Afspærring fornødne Foranstaltninger.

Hvilket herved meddeles Sogneforstanderskabet til Efterretning og Iagttagelse.

1848 – 13 April. Til Søndre Birk.

Saavel Forstanderskabet som Sognefogden er underrettede om, at den saakaldte Store Veilebro i Skjællet mellem Ishøie og Vallensbek Sogne nu befinder sig i en saa slet Tilstand, at den ikke uden Fare kan befærdes, eftersom *den kun bestaar af et løst, Skrøbeligt Dæk*. Ved herom efter Pligt og i Overensstemmelse med Birkets Skrivelse af 28. Septb. f. A., atter at gjøre Anmeldelse, kan Forstanderskabet ikke tilbageholde den Yttring, at det anseer det for aldeles nødvendigt for de Veifarendes Sikkerhed, at bemeldte Bro, hvis Reparation vil koste flere Hundrede, uopholdeligen spærres, saavelsom at Forstanderskabet fremdeles maa vedblive sin i Skrivelse af 28 Mai f. A. fremførte Paastand baade om, at samme refunderes de Udgifter, som i Anledning af denne Broes tidligere Udbedring overensstemmende med det kgl. Rentekammers Resolution af 6 Febr. 1847 midlertidig have være affordrede Vallensbek Sogn, og at denne Vedligeholdelse ogsaa fremdeles maa blive Vallensbek Sogn uved-

1848

kommende, men derimod i Overensstemmelse med Frd. 29 Sept. 1841, prg. 27 og 28 paahvile Amtsrepartitionsfonden.

1848 – 8 Juli

Søndre Birk forlanger i Skrivelse af 1 Juli Forstanderskabets Betænkning, om Sognet er villigt at deeltage i Reparationen paa Veilebro 8 Rdl. 5 Mk, 4 Sk med 1 Rdl. 4 Mk. 5 Sk. samt conferere med Ishøie Forstanderskab baade herom og om Deeltagelsen i den forestaaende Hovedreparation af Broen.

1848 – 15 Juli. Til Søndre Birk.

Uagtet det kgl. Rentekammers Resolution af 6 Febr. 1847 ikkun indeholder en aldeles midlertidig Bestemmelse om Udgiftens Udredelse ved en i Begyndelsen af s. A. nødvendig og derefter udført Istandsættelse af Storeveilebro, er Vallensbek Sogn ikke desto mindre endnu for denne Gang villigt til at udrede $\frac{1}{4}$ af Beløbet af den, ifølge det Høie Birks Skrivelse af 1ste d. M. sidst foretagne Reparation paasamme, der udgjør 5 Rdl. 4 Mk. 5 Sk., eller for Vallensbek Sogn 1 Rdl. 4 Mk. 5 Sk., men anseer det tillide for Pligt – næst at gjentage sin paa Lovgivningens tydelige Ord i Frd. af 29 Septb. 1841, Prg. 27 og 28 grundede uforandrede Paastand om baade at refunderes de Summer, som Vallensbek Sogn hidtil midlertidig har udlagt til ovennævnte Broes Vedligeholdelse, og at Storeveilebro, som henhørende Under Amtspartitionsfondens Ressort, *ikke kan andet end forblive Vallensbek Sogn aldeles uvedkommende* – ærbødigst at paastaae den i ovennævnte Rentekammer-Resolution af Amtsrådet lovede og siden 1845 endnu henstaaende „Undersøgelse og Overveielse om denne Broes fremtidige Vedligeholdelse af Amtet“ fuldkommen tilendebragt, forinden Vallensbek Sogn kan paatage sig nogen Deeltagelse i den forestaaende Hovedreparation, og dette endda kun under det Tilfælde, at baade det kgl. Rentekammer og Domstolene maatte være enige med Amtsrådet i, at oftmeldte Bro ikke fuldkommen henhører under Amtspartitionsfondens Ressort (hermed samstemmede aldeles Ishøie Sogn).

1848 – 16 Octbr. Kbhvn.s Amts søndre Birk melder i Skr. af 9 Octb.:

Ved hermed at lade følge en Gjenpart af Amtsrådets Skrivelse af 31 August d. A., samt at meddele, at jeg allerede igjen har modtaget en Klage over Storeveileaaens Tilstand, skal jeg tjenstligst udbede mig ved Sogneforstanderskabets behagelige Foranstaltning tilstillet det samme vedkommende Beløb for bemeldte Broes sidste Istandsættelse med 1 Rdl. 4 Mk. 5 Sk. samt meddelt, om Forstanderskabet maatte være villigt til at deeltage, paa den i Amtsrådets Skrivelse ommeldte Maade i en Hovedreparation paa Broen,

eller hvorledes det mener at ville stille sig med Hensyn til denne Sag, der nu formeentlig ikke længere tør opsættes.

Gjenparten af Amtsraadets Skrivelse af 31 August til Søndre Birk lyder saaledes:

I Anledning af Hr. Birkedommerens Begjæring i behagelig Skrivelse af Aug., om at erholde refunderet Halvdelen af de Omkostninger, der ere medgaaede til Istandsættelsen af Broen over store Veileaa, skulde Raadet ikke undlade hoslagt at lade følge en Anviisning paa bemeldte Beløb 3 Rdl. 2 Mk. 10 Sk., og bemærkes derhos med hensyn til deres bemærkning om, at Spørgsmaalet, hvorvidt Broen bør overtages af Amtet, snarest muligt maatte blive afgjort, – at Sagen formentlig foreløbigt maa ansees afgjort ved det kgl. Rentekammers Skrivelse af 6 Febr. 1847.

NB. Under nr. 86 – 1848 er i Protokollen anført en Skrivelse til Kjøbenhavns Amtsraad. Denne Skrivelse er imidlertid overstreget med Bemærkning „ei Afgaaet“.

1848 Nr. 94:

Efterat Formandsskabet havde tilstillet Thorslunde og Ishøie Formandsskaber en Gjenpart af ovenstaaende Nr. 86 paatænkte Skrivelse til gl. Kjøbenhavns Amtsraad angaaende Veilebrosagen, har sidstnævnte Forstanderskab i et Møde, hvor Birkedommer Holmblad var tilstede, vel i sin Heelhed vedtaget den tilstillede Skrivelse, men tillige udnævnt Gaardeier Andreassen af Tranegilde til derom nærmere at conferere med Vallensbek Sogneforstanderskab og dertil meddeelt ham Fuldmagt. Som følge heraf, og da Vallensbek Sogneforstanderskab samtidig modtog en Concept til et Andragende til Indenrigsministeriet denne Sag betræffende, afholdtes et Møde i Vallensbek Fredag den 28 Novbr. d. A., hvor bemeldte Delegerede var tilstede, hvori vedtoges med enkelte Tilsætninger og med Udeladelse af sidste Passus om subsidiært at andrage paa en Broes Anlæg ved Storeveilebro, at indgive bemeldte Andragende, saaledes som det nedenfor findes anført, og efterat Sognepræsten endnu i den Sag havde havt en Conference med Birkedommer Holmblad.

1848 – 7 decbr. *Til indenrigsministeriet.*

Efterat der i længere Tid havde fundet Underhandlinger Sted mellem Amtsraadet for gl. Kbhvn.s Amt undertegnede Sogneforstanderskaber betræffende Vedligeholdelsen af den saakaldte store Veilebro, som hvor Vallensbek og Ishøie Sogne grændser til hinanden, tjener til Overkørsel paa gl. Kjøge Vei over store Veileaa, blev det ved det kgl. Rentekammers Resolution af 6 Febr. f. A. foreløbigen afgjort, at Halvdelen af Omkostningerne ved en dengang forestaaende Reparation skulde afholdes af Amtsrepartitionsfonden og Halvdelen af Ishøie og Vallensbek Sogne, indtil Raadet, efter

sig Forbehold, nærmere havde taget under Overveiels, hvorvidt der kunde være Anledning til at overtage ovennævnte Bro som en af de større Broer paa de offentlige Biveie til fremtidii Vedligeholdelse af Amtet i Henhold til Frd. 29 Sptb. 1841, Prgr. 28.

Saalænge denne Resolution, der selv udgiver sig for at være foreløbig, kun havde Smaaudgifter til Følge for Sognene, vægrede vi os ikke ved at udbetale Halvdelen af Omkostningerne, idet vi lode os nøie med at reservere Sognenes Ret til, naar Spørgsmaalets endelige Afgjørelse hjemlede en saadan, at paastaae de havde Udgifter godtgjorte, *men nu, da en Hovedreparation, maaskee en fuldstændig Ombygning af Broen, til en calculeret sum af 5–600 RD, er paatrængende nødvendig* og ikke tør udsættes længere end til næste Foraar, saa tillader vi igjen at optage Sagen for at bevirke en endelig Bestemmelse og driste os til i saa Henseende at henvende og directe til det Høie Indenrigsministerium, da Amtsraadet for gl. Kbhvn.s Amt i en Skrivelse af 31 Aug. d. A. til Politimesteren i Kbhvn.s Amts søndre Birk har udtalt sig paa en saadan Maade om Sagen, som om det ikke finder det, at den foreløbige Resolution afløses af en endelig.

Til Oplysning under Afgjørelsen af det herved inkærerede Spørgsmaal skulle vi tillade os at fremhæve nogle af de Grunde, som vi synes at maatte medføre Fritagelse for Sognene i at deeltage i Omkostningerne til den ommeldte Broes Vedligeholdelse.

Gamle Kjøgevei, der i ældre Tider formeentligen har været den eneste Forbindelse tillands mellem Kjøbenhavn og Kjøge, har været indrettet dels som chaussée, dels som de daværende Kongeveie vare. Som en Følge heraf har den en betydelig Bredde, aldeles upassende for en Bivei. Den er ikke destomindre blevet classificeret som saaden ved det efter Frd. 29 Sept. 1841 udgivne Regulativ, og i dens aldeles forfaldne Tilstand overdraget Sognene til Vedligeholdelse. Allerede have Sognene faaet en Byrde, som slet ikke staar i noget forhold til den Brug, de have for samme Vei, og det synes derfor ikke alene overensstemmende med Billighed, at Sognene med Hensyn hertil nyder al den Begunstigelse, som Lovgivningen giver Adgang til, men ogsaa med Retfærdighed, at Amtet, der har overladt Veien og store Veilebro til Sognene i en aldeles forfalden Tilstand, overtager de Byrder, en saadan Begunstigelse fra Amtet maatte medføre.

Endvidere er Broen over store Veileaa, som er optaget i de store vandløbs Classe, *een af de største Broer i Amtet, langt større end den paa samme Vei liggende Bro over lille Veileaa og Broen ved Flaskekroen, hvilke begge ere overtagne af Amtsrepartitionsfonde til Vedligeholdelse*, hvoraf synes at fremgaae, at store Veilebro ligeledes og med større

Grund bør henregnes til de Broer, der ifølge Frd. 29 Septbr. 1841, Prg. 28 blive at vedligeholde for Amtsrepartitionsfondens Regning.

Fremdeles blive Veien og Broerne slet ikke benyttet af Vallensbek Sogn og kun af Tranegilde By under Ishøie Sogn, hvorimod den er Kjøbstedvei eller idetmindste benyttes som saadan af Hundie By og flere paa gl. Kjøbenhavns Amt sydlige beliggende Sogne og af *Studeprangere og andre, der føre Qvægdrifter til Kjøbenhavn.*

Endeligen oppebærer Amtsraadet Bompengene ved Flaskekroen af samtlige Veifarende og de Qvægdrifter, som benytte Gl. Kjøgevei, uden at Noget deraf kommer Vallensbek eller Ishøie Sogne tilgode, uagtet de Veifarende, som erlægge bemeldte Intrader, ligesaavel passere gamle Kjøge vei, hvor den er under Sogdenes Vedligeholdelse, og opslide store Veilebro som den Deel af Veien og de Broer paa samme, som Amtsraadet har paataget sig at vedligeholde.

Idet Forstanderskaberne iøvrigt tillade sig at henvise til de i Vallensbek Sogneforstanderskabs underdanige Skrivelser til det kgl. Rentekammer af 9 Septbr. 1846 anførte specielle Grunde, indstiller vi i lige Underdanighed Sagen til det Høie Indenrigsministeriums behagelige Afgjørelse.

D. 7 Decbr. 1848

1849 – 20. Marts. Kjøbenhavns Amtsraad sender Circulaire af 13. 3. 1849: Under 13 dennes har *Indenrigsministeriet* tilskrevet Raadet saaledes:

„I et fra forstanderskaberne for Vallensbek og for Ishøie og Thorslunde Sogne hertil indkommet Andragende har disse anholdt om, at Ishøie og Vallensbek Sogne maa fritages for at deeltage i Omkostningerne ved Istandsættelsen og Vedligeholdelsen af den saakaldte store Veilebro, der er beliggende paa gl. Kjøgelandevei i Skjællet mellem nysmeldte tvende Sogne. I Anledning af et tidligere Andragende af lignende Indhold fra Vallensbek Sogneforstanderskab blev det under 6 Febr. 1847 af Rentekammeret tilkjendegivet Amtsraadet, at Kammeret billigede den af Raadet tagne Bestemmelse om, at Halvdelen af Udgifterne ved den Reparation af bemeldte Bro, som vilde være at foretage, maatte udredes af Amtsrepartitionsfonden, naar Vallensbek og Ishøie Sogne havde foranstaltet Reparationen udført og de mellem sig fordeelte den anden Halvdeel af Udgifterne, medens Raadet iøvrigt forbeholdt sig nærmere at tage under Overveielse, hvorvidt der kunde være Anledning til, at ovennævnte Bro blev overtaget af Amtet til fremtidig Vedligeholdelse.

Efterat Ministeriet under 27 f. M. har modtaget Amtsraadets Betænkning over det nu indkomne Andragende, meldes herved tjenstligen til videre behagelig Bekjendtgjø-

relse for Vedkommende, at det *maa have sit Forblivende ved Rentekammerets ovenanførte Resolution*, hvorved Spørgsmaalet om Udgifternes Udredelse til den Istandsættelse af Broen, som nu maa ansees at være nødvendig, maa ansees at være afgjort, da der, efter hvad Raadet har bemærket om Amtsrepartitionsfondens Status, *ikke for Tiden kan paalægges bemeldte Fond yderligere Udgift i Anledning af den omhandlede Bro*“, hvilket herved meddeles de ærede Forstanderskaber til behagelig Efterretning.

Til Vallensbek samt Ishøie og Thorslunde Sogneforstanderskaber.

1849 – 17 April. Møde.

Det besluttedes at spørge Amtsraadet, om Fordelingen af Udgifterne til store Veilebro skal udredes efter Hartkorn.

1849 – 17 april. Til Københavns Amtsraad.

I behagelig Skrivelse af 16. Marts d. A. har det Høie Amtsraad meddelt Forstanderskabet Indenrigsministeriets Resolution af 13 s. M., hvori bestemmes, at Udredelsen af Omkostningerne ved den nu forestaaende Reparation af Storeveilebro i Skjællet mellem Ishøie – Tranegilde og Vallensbek Sogne skal skee paa den Maade, at Københavns Amts Repartitionsfond betaler Halvdelen og de nævnte Sogne fordele den anden Halvdeel af Udgifterne imellem sig.

Vallensbek Forstanderskab tillader sig i den Anledning at indhente det Høie Amtsraads behagelige Formening om, hvorvidt Udtrykket i ovennævnte Resolution: „fordele mellem sig“ kan eller skal forstaaes anderledes, end at den hel Udgifts Halvdeel skal udredes af de paagjældende Sogne saaledes, at hvert af disse betaler sin Andel efter det Hartkorns Beløb, som det besidder, at altsaa *Vallensbek Sogn, som besidder 167 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 1 1/2 Alb.* udredes omtrent $\frac{1}{3}$ Deel, og Tranegilde – Ishøie Sogne, som besidder *314 Tdr. 0 Skp. 3 Fdk. 1 3/4 Alb.*, udreder omtrent de $\frac{2}{3}$ Deele af den Sum, som ifølge ovennævnte Resolution vil komme til at paahvile bemeldte Sogne.

1849 – 20 Mai. Københavns Amtsraad melder i Skrivelse af 18 Mai 1849:

I Anledning af det ærede Forstanderskabs Forespørgsel af 17 April d. A. om, hvorledes Indenrigsministeriets Skrivelse af 13 Marts d. A. angaaende Fordelingen af Udgifterne ved den forestaaende Reparation af Broen over Store Veileaa er at forstaae, – skulde man ikke undlade tjenstlig at tilkjendegive, at man er enig med det ærede Forstanderskab i Forstaaelsen af bemeldte Skrivelse saaledes, at de Ud-

gifter, der kommer til at paahvile Sognene, *ville være at fordele respective efter ethvert af Sognenes Hartkorns Beløb.*

1849 – 21 Juni.

Efterat Birkedommeren den 12 Juni havde været samlet med Vallensbek Sognefoged, Formand for Sogneforstanderskab og Sognepræst, samt den Delegerede fra Ishøie Andresen, for paa Stedet at tage Beslutning om Veilebroen, hvorved bestemtes, at Andresen i Forening med Formand Cort Hansen skulde antage Arbeidsfolk og indkjøbe Tømmer til Broens Reparation – modtog Forstanderskabet Skrivelse fra Birket af 14 Juni d. A.:

Da Veilebroens Tilstand gjør en snarest mulig Istandsættelse nødvendig maa jeg tjenstlig anmode Forstanderskabet i Forening med øvrige Vedkommende at foranstalte en saadan uopholdelig udført.

1849 – 2 August. Til Københavns Amts søndre Birk.

Ifølge Birkets behagelige Skrivelse af 14 Juni d. A. har Forstanderskabet ved de dertil Delegerede af begge Sogne ladet Store Veilebro i Skjellet mellem Tranegilde og Vallensbek Sogne *fuldstændig istandsætte*. Hvilket, saavel som at de dertil medgaaende Omkostninger have *beløbet 90 Rdl. 1 Mk. 2 Sk.*, *herved ærbødigt indberettes.*

1849 – 2 August. Til Amtsraadet for gl. Kbhvn.s Amt.

Efterat vedkommende Birkedommer den 12 Juni d. A. havde været samlet med Vallensbek Sognefoged, med samme Forstanderskabs Formand samt den dertil Beskikkede fra Ishøie Forstanderskab for paa Stedet at tage Beslutning om Store Veilebroes Istandsættelse, i hvilket Møde bestemtes, at ovennævnte Formand Cort Hansen af Vallensbek og den Beskikkede Districts . . . Gmd. Andresen af Tranegilde skulde indkjøbe Tømmer til bemeldte Broes Hovedreparation, og dertil Birkets Skriftlige Ordre af 14. s. M. til Arbeidets uopholdelige Udførelse modtaget, er nu samme Hovedreparation fuldkommen og i enhver Henseende paa-lideligen udført. Da der til som af indesluttede Regnskab, mod hvis Rigtighed Forstanderskabet Inte finder at erindre, behageligen vil erfares er medgaaet en Sum af 90 Rdl. 1 Mk. 2 Sk., af hvilke Kbhvn.s Amt repartitionsfond ifølge Indenrigsministeriets Resolution af 13 Marts d. A., bekendtgjort med Amtsraadets Skrivelse 16 s. M., vil have at udrede Halvdelen eller 45 Rdl. 9 Sk., udbeder Forstanderskabet sig ærbødigt sidstnævnte Sum behageligen anviist til Udbetaling.

Regnskab
med 6 Bilag over Store Veilebroens Hovedreparation i Juli 1849.

a. Udgift			
1. Tømmerhandler Triers Regning	61 Rdl.	4 Mk.	8 Sk.
2. Tømmermands Arbeide og Tjæring iflg. Regning	13 » » » » »		
Spiir og Søm efter Regning	» » 4 » 1 »		
4. 1/2 Tønde Tjære efter Regning	4 » » » » »		
5. Transport af Tømmer, Gruus samt Udlæg til Drikkepenge	10 » 2 » 2 »		
Steenhukker arbeide ved Broen	3 » 4 » » »		
Summa Udgift			
	96 Rdl.	5 Mk.	10 Sk.

b. Indtægt			
Ved Auktion over gammelt Tømmer			
fra Broen indkommen	2 Rdl.	3 Mk.	0 Sk.
fra Cort Hansen	1 » 2 » 8 »		
fra Knud Cortsen	1 » 5 » » »		
fra Ole Jørgensen			
6 » 4 » 8 »			
Rest Udgift			
	90 Rdl.	1 Mk.	2 Sk.

Repartition			
ifølge Indenrigsmin. Resolution af 13. Marts d. A. og Amtets Skrivelse af 18. Septbr. s. A.			
1. Amtsrepartitionsfonden	45 Rdl.	0 Mk.	9 Sk.
2. Ishøie og Tranekilde af 314 Tdr. nyt Hartkorn à 9 Sk. ...	29 » 2 » 10 »		
Hartkorn à 9 Sk.	15 » 3 » 15 »		
90 Rdl. 1 Mk. 2 Sk.			

En sag om 1 1/2 skillings-afgiften

1845 – 7 Februar. Sag Nr. 8.

Efterat Sognepræsten i Anledning af, at Afgiften, 1½ Sk. pr. Td. Kongetiende Ydende Hartkorn til Seminariefonden var for Aaret 1844 begjæret udbetalt efter det nye Hartkorn havde i Frdn. 29 Juli 1814 søgt Oplysning, om denne afgifts Oprindelse, men i samme Anordnings tydelige Ord funden, at Afgiften skal udredes til Seminariefonden af dem, der ere beneficerede med Kongetienden, og den lignende til Statskassen af dem, der eie eller ere beneficerede med Kirketienden, og at altsaa en betydelig Feil i denne Henseende gennem en Række af Aar begaaet i Vallensbek Sogn, idet bemeldte Afgifter have været opkrævede og undredede af Menigheden istedetfor af Sognepræsten, som er beneficeret med Kongetienden, og bestyrelsen af Nissen – Pechüles Stiftelse, Københavns Magistrat, som ejer Kirketienden, – og derfor havde tilskreven Provsten med Forespørgsel, 1) om Grunden til Afgiftens Opkrævelse efter det nye Hartkorn, 2) om Forordningens Bud om Udrederne endnu stod ved Magt, og i saa Tilfælde, 3) om den entledigede Præst, Pastor Rafn, efter hvis ved Kaldet endnu beroende Opkrævningslister den nuværende Præst ikke har taget i Betænkning at opkræve Afgiften af Sognet vilde kunne tilpligtes at tilbagebetale Sognet det af samme ulovligt opkrævede Beløb – modtog Forstanderskabet fra Provsten følgende Skrivelse af 27 Januar 1845:

For Modtagelsen af 2 Rdl. 3 Mk. 13 Sk., som udgjør Afgiften til Seminariefonden for 1844 af Vallensbek Konge-

tiende ydende Hartkorn efter den nye Matrikul, meddeles herved Tilstaaelse.

At denne Afgift skal erlægges efter det nye Hartkorn, har Cancelliet afgivet en Resolution for, og samtlige Tiende Eiere have ogsaa erlagt den derefter.

Naar Pastor Rafn har ladet Sognets Hartkornsbrugere udrede den nævnte Afgift, – som jo maa være skeet, uden at han har faaet Kundskab om det Ulovlige deri, – saa maa disse kunne fordre Tilbagebetaling, og jeg Skjønner ikke rettere, end at han maa kunne tilpligtes at refundere dem det modtagne.

Boisen

1845 – 12 Februar.

I Anledning af Sag Nr. 8 besluttedes at tilskrive entlediget Sognepræst Rafn saaledes:

Efterat Sogneforstanderskabet var sat i Kundskab om det Feilagtige i, at den saakaldte 1½ Skillings Afgift til Seminariefonden af Sognets Kongetiende gennem Deres Velærværdigheds hele Embedstid som Sognepræst for Vallensbek Menighed har af Dem været opkrævet af Kongetiendeyderne i Sognet istedet for at bemeldte Afgift ifølge Frd. af 29 Juli 1814, IX, prg. 60, 4 skal udredes af dem der eie eller ere beneficerede med Kongetiende, altsaa i Vallensbek Sogn af Sognepræsten, og efterat Sogneforstanderskabet i denne Anledning havde forespurgt sig hos Provsten over Smørum og Sokkelunds Herreder og derefter modtaget hoslagte Skrivelse af 27 f. M., der baade bekræfter Forstanderskabets Formening om det Ulovlige i denne Afgifts Opkrævelse af Yderne, og deler Sammes Anskuelse om Deres Velærværdigheds Forpligtelse til at refundere Beløbet, som udgjørende 2 Rdl. 1 Mk. 4½ Sk. aarlig, i 13 Aar vil beløbe sig til ialt 29 Rdl. 4½ Sk., og da endeligen Deres egenhændige Opkrævningslister endnu forefindes ved Sognet, bliver det Forstanderskabets Pligt at udbede sig ovennævnte Sum tilstillet eller og Deres Velærværdigheds Erklæring meddelt inden Udløbet af 14 Dage fra datum.

Det hoslagte Bilag bedes remitteret.

Det vedtoges ligeledes at tilskrive Kjøbenhavns Magstrat:

Efterat undertegnede Sogneforstanderskab er kommen til Kundskab om det Feilagtige i, at den saakaldte 1½ Skillings Afgift til Statskassen af Vallensbek Sogns Kirketiende muligen lige siden Emanationen af Frd. 29 Juli 1814 og beviisligen siden 1837 har været udredet af Kirketiendeyderne i Vallensbek Sogn, istedet for at bemeldte Afgift ifølge ovennævnte Anordnings IX, Prg. 66, 4 skal udredes af dem, der eie eller ere beneficerede med Kirketienden, altsaa i dette tilfælde af den Nissen – Pechüleske Stiftelses Overbestyrelse, Kjøbenhavns høie Magistrat, og da fremdeles bemeldte Af-

gift ikke formenes at kunne henregnes til de under Nr. 5 i den for Vallensbek Sogn, under 26 Juli 1801 kgl. confirmerede Tiendeforening nævnte „kgl. Skatter“ der paahvile Yderne, tillader Forstanderskabet sig herved tjenstligt og ærbødigst at udbede sig den høie Magistrats gunstige og behagelige Ytring meddelt, 1) om velbemeldte høie Magistrat skulde nogensinde siden Skoleordningens Emanation til Vallensbek Sogns Skolekasse af den Nissen-Pechüleske Stiftelses midler have udbetalt oftnævnte Afgift, der efter Sognets kirketienydyende gamle Hartkorn, 143 Tdr. à 1½ Sk., beløber 2 Rdl. 2 Mk. 6½ Sk. aarlig, 2) om samme skulde være villig til af Stiftelsens Midler at godtgjøre det af Yderne feilagtigen udredede Beløb, og 3) om velbemeldte Collegium er villigt til fremtidigt at udrede oftnævnte Afgift, som ifølge en Resolution fra det kgl. danske Cancelli for Eftertiden skal betales efter det nye Hartkorn, altsaa for Vallensbek Sogn af 168 Tdr. à 1½ Sk., med 2 Rdl. 3 Mk. 12 Sk. aarlig.

1845 – 30 Marts ankom fra Magistratsforvalter Fritz Skrivelse af 21 Marts 1845:

Kjøbenhavns Magistrat har under 17 d. M. tilskrevet mig saaledes: Da vi af Hr. Raadmandens Erklæring af 6 d. M. erfarer, at den i Anordn. om Skolevæsenet paa Landet af 29 Juli 1814, prg. 66, 4 til ethvert Sogns Skoleklasse paabudne Afgift af 1½ Sk. pr. Td. tiendeydende Hartkorn ingensinde er bleven erlagt af Nissens Stiftelse som Eier af Vallensbek Sogns Kirketiende, men derimod betalt af Tiendeyderne, skulde man herved anmode Dem om af bemeldte Stiftelses Jordebogskasse at udbetale, hvad denne Afgift for hele den forløbne Tid udgjør, til Vallensbek Sogneforstanderskab, imod at Samme, der, som Her Raadmande bekjendt, paa Tiendeydernes Vegne har andraget om at erholde den saaledes erlagte Afgift godtgjort, derfor at meddele skadesløs Qvittering, og ville De for Fremtiden, overensstemmende med fornævnte Anordning, Frdn. 24 Juni 1840, Prg. 5, samt Cancelliets Resolution af 4 Juni 1844 udbetale ovenmeldte Afgift til vedkommende Skolekasse. Beløbene blive derefter, under Paaberaabelse af denne Skrivelse, at føre til Udgift i de over Nissens Jordebogskasse aflæggende Regnskaber.

Ved at meddele foranstaaende Resolution til behagelig Efterretning fremsendes tillige den ommeldte 1½ Skillings Afgift med ialt 69 Rdl. 63 Sk., hvorfor udbedes det Ærede Forstanderskabs Qvittering, lydende omtrent som vedlagte Udkast.

Roeskilde den 21 Marts 1845.

Ærbødigst Fritz

Qvittering

Til Vallensbek Skole er den ved Skoleanordn. af 29 Juli 1814, Prg. 66, 4 paabudne Afgift, 1½ Sk. af hver Td. tiendeydende Hartkorn, erlagt af Nissens Stiftelse som Eier af Kirketienden for Aarene 1814–1843 efter det gamle Hartkorn à 2 Rdl. 1 Mk. 6½ Sk. Sølv

for hvert Aar 67 Rdl. 0 Mk. 3 Sk.
samt for Aaret 1844 efter det nye

Hartkorn med 2 Rdl. 3 Mk. 12 Sk.

Ialt 69 Rdl. 3 Mk. 15 Sk.

for hvilke Tredsindstve og Syv Rdl. 63 Sk. Sølv herved meddeles skadesløs Qvittering, og skulde det oplyses, at Afgiften tidligere er erlagt for eet eller flere af de anførte Aar, vil den igjen blive Stiftelsen godtgjort.

Vallensbek d. 31 Marts 1845.

1845 – 26 Marts: Skrivelse fra Pastor emeritus Rafn:

Foranlediget af en mig fra Forstanderskabet i Vallensbek tilsendt Skrivelse dat. 20. Marts 1845 har jeg tjenstligst at melde: Da jeg ved min Ankomst i Kaldet forefandt en Liste fra Formandens Tid paa Opkrævning i Sognet af fornævnte Afgift, saa lod jeg denne uænsset som en ubetydelig afgift vedblive aarlig i den gamle Stiil, uden nogensinde at have mærket for denne Ubetydeligheds Skyld nogen Indsigelse fra Beboernes Side, ligesaa lidet som jeg hos mig selv fandt, at den havde sin Grund i lav Vindesyge, men snarere en Glem-somhed af Frd. 1814, hvorom jeg haaber at overbeviise det respective Forstanderskab ved heri indlagt at fremsende det for samtlige 13 Aar affordrede Beløb 29 Rdl. 4½ Sk., for hvis Modtagelse jeg som snarest forventer Qvittering fra Forstanderskabet mig tilsendt. Bilaget følger.

Kjøbenhavn 26. Marts 1845.

Ærbødigst

Rafn

1845 – 31 Marts afholdtes – i Anledning af ovenstaaende Sager og indkomne Pengesummer, nemlig fra Nissenske Stiftelse 69 Rdl. 3 Mk. 15 Sk. fra Pastor Rafn 29 Rdl. 4½ Sk. og fra den nuværende Sognepræst Stub, som har givet Anledning til Undersøgelse og Oplysningen om den feilagtige Opkrævelse af 1½ Sk. Afgiften af Yderne istedetfor af Tiendernes Beneficianter eller Eiere (cfr. Frd. 29 Juli 1814, Prg. 66 og denne Protokol Sag Nr. 8 – 12 Febr. Nr. 4 og Nr. 13ab), 7 Rdl. 1 Mk. 15½ Sk. for hans 3 Embedsaar, lig ialt 106 Rdl. 0 Mk. 3 Sk., som tilkommer Vallensbek Sogns Tiende Ydere – en Samling, hvori følgende Sager afgjordes:

1) 69 Rdl. 3 Mk. 15 Sk. tilstilledes Formanden for deraf at udrede den forestaaende Hovedreparation paa Sognets Broer, og naar Regnskab for denne Udgift er aflagt, at lade

Overskuddet tilflyde Sognets specielle Skolekasse og anskaffe Skolen en stor ny og god Vindovn istedetfor den nu havende gamle slette Bilægger der ikke er istand til tilstrækkelig at opvarme Skolen.

2) 36 Rdl. 2 Mk. 4 Sk. tilstilledes Sognepræsten at føre til Indtægt for Sognets Fattigkasse for om muligt derved i Aarets Løb at supplere den i Fattigvæsenets Sparekassebog opsamlede Sum til saameget, at derfor kunde indkjøbes en kgl. Obligation paa 100 Rdl. ved Amtsraadets Resolution 27 Marts 1844.

Saaledes foretaget i Sogneforstandersamling d. 31 Marts 1845.

Kong Christian d. VIIIs død

1848 – 7 Februar ankom en Skrivelse fra Kjøbenhavns Amts søndre Birk: Ved at fremsende vedlagte Indbydelse til de i Residensstadens nærmeste Omgivelser værende Landboere at reise en Æreport for den Høisalige afgangne Konge paa den Vei, det kgl. Lig til sin Bisættelse i Roeskilde passerer, samt til hans Minde at afsynge en Sang ved samme, maa jeg tjenstlig anmode Forstanderskabet om at lade samme circulere blandt Sognets Beboere, og derhos lade de af disse, der maatte findes villige til at bidrage med Penge, tegne deres Navne paa samme og derefter strax modtage det Beløb, hvorfor Vedkommende maatte tegne sig, og tilstille enten mig eller Procurator Klein samme med fortegnelse over Bidragene inden Onsdag eller i alt Fald snarest muligt. Det bemærkes, at Fortegnelsen over Bidrag maa indeholde Ydernes Navne, da denne i sin Tid vil blive offentlig bekjendtgjort.

Holmblad

1848 – 19 Februar. Til søndre Birk.

Efterat Formanden har ladet bemeldte Indbydelse circulere, indberettes, at Intet er indkommen med Undtagelse af 2 Rdl. fra Sognepræst Stub, hvilket indesluttede følge.

Krigen 1848

1848 – 6 Februar. Kjøbenhavns Amt indbyder i Skrivelse af 4 April 1848 Forstanderskabet og alle og Enhver at møde Løverdags d. 8 April Kl. 11 paa ny Thinghuus for at tage Beslutning om Oprettelse af en Kystmilice.

1848 – 24 April. Circ. af 12 April d. A. fra Justitsministeriet om Afgivelse af Erklæring om Kystmilice.

Forslag om Krigsstyr.

1848 – 3 Mai. Møde.

Forstanderskabet besluttede at udgaae i Sognet med Opfordring til Alle og Enhver om at tegne sig for Bidrag til Krigen og de Kjæpende, samt at antage sig de Udcommanderedes Familiers Underholdning, uden at de behøve at tya til Fattigvæsen eller sælge af deres Gods.

1848 – 29 Mai. Erklæring om Kystmilitsen ifølge Justitsministeriets Cirk. af 12 April d. A.

1848 – 7 Juni – Kjøbenhavns Amts søndre Birk sender Cirk. fra Justitsmin. om, at Communerne ville drage Omsorg for i Krigen værende Familiefædres Efterladte udenfor Fattigvæsenet, samt Indberetning om man dertil er villig.

1848 – 12 Juni. Til Krigsministeriet.

Ifølge hoslagte Opfordring til Vallensbek Sogn er, foruden tidligere stillede 6 Heste og den i Forstanderskabet tagne Beslutning: udenfor Fattigvæsenet at antage sig de Familiers Underholdning, hvis Forsørgere maatte Udcommanderes i Krigen, indkommen den Sum 124 Rdl. 3 Mk., hvilket Beløb herved ærbødigst tilstilles det Høie Krigsministerium til behagelig Disposition.

1848 – 23 Juni ankom Cirk. fra Kjøbenhavns Amt af 20 Juni d. A.: Da Capt. v. Stricker, der af Krigsministeriet er autoriseret til at lede Øvelserne af de Frikorps, som deels ere, deels agtet oprettede her paa Amtet, nu har tilendebragt Øvelserne med de Frivillige fra Lyngby Sogn og saaledes er istand til at fortsætte disse i de øvrige Byer paa Amtet, skulde man tjenstlig overlade til Sogneforstanderskabet behageligst at træffe nærmere Bestemmelse med ham angaaende disse Øvelsers Organisation og videre Fremgang enten for Vallensbek Sogn alene eller i mulig Forbindelse med et eller flere af de nærmest tilliggende Sogne.

1848 – 26 Juni. Skrivelse fra Kjøbenhavns Amt:

Ved at fremsende hoslagte Exempl. af den under 22 ds. emanerede Anordning angaaende extraordinær Udskrivning af Heste til Krigsbrug undlader man ikke tjenstlig at anmode det ærede Sogneforstanderskab for Vallensbek Sogn om i

1848

1849

1850

Forbindelse med Sogneforstanderskabet for Brøndbyernes Sogne behageligst at lade stille for disse 3 Sognes Vedkommende ialt 2 Trækheste for den forordnede Mynstringscommission paa Christiansborg Slots Ridebane her i Staden Onsdag den 5 Juli førstk. Formiddag Kl. 10, alt i Henhold til Anordningens Bestemmelser.

1848 – 25 Juni. Krigsministeren takker i Skr. af 21 Juni d. A. gennem Sognepræst Stub:

Ved Deres ærede Skrivelse af 16 Juni har De havt den Godhed at indsende til Krigsministeriets Disposition fra Vallensbek Sogn 124 Rdl. 48 Sk., for hvilket Beløb tidligere er meddelt Qvittering, det er mig ved denne Leilighed et behageligt Hverv at skulle anmode Dem om at modtage og for de ædle fædrelandssindede at frembære Hr. Krigsministerens Paa-skjønnelse og Tak for dette nye Bevis for Deres udholdende Interesse for Fædrelandets hellige Sag, ligesom han ikke noksom kan udtale, hvor smuk og hensigtsmæssig Hr. Ministeren finder den af Deres Sognebeboere tagne Beslutning, udenfor Fattigvæsenet at antage sig de Familiers Underholdning, hvis Forsørgere ere udcommanderede i Krigen. Det er i Sandhed et Skjønt Exempel til Efterfølgelse.

1848 – 6 Juli. Til Københavns Amt:

I anledning af det Høie Amts behagelige Skrivelse af 14 April og 20 Juni d. A. angaaende paatænkte Vaabenøvelser i Vallensbek Sogn tillader Forstanderskabet sig kun, næst at hentyde til, at der under tidligere Krigstider har langs Vallensbek Strand været indrettet Kystbevogtning med Signal af Tjæretønder, ærbødigst at yttre, at Det i denne Sag ikke kan komme til nogen selvstændig Mening, men underkaster sig og afventer Øvrighedens sagkyndige Beslutning.

1848 – 6 Juli. Til Københavns Amt.

I Anledning af Justitsmin. Circulaire af 19 Mai d. A. og Amtets Communication af samme af 5 f. M. angaaende Foranstaltninger sigtende til de i Krigen Udcommanderedes Familiers Underholdning udenfor Fattigvæsenet, er det Forstanderskabet behageligt at kunne indberette, at saadan Beslutning for Vallensbek Sogns Vedkommende allerede er taget og iværksat fra Dets under 3 Mai afholdte Møde.

1848 – 10 Juli ankom fra Amtet med Skr. af 8 Juli d. A. Circulaire fra Justitsmin. af 4 Juli d. A. angaaende Anmeldelse om de i Aarene 1823 – 24 – 25 fødte mandspersoner, der opholder sig i Vallensbek Sogn Kbhvn.s Amt, og hvilke, som fødte udenfor den værnepligtige Stand ei ere indførte i nogen Lægdsrulle indsendes inden 8 Dage efter Modtagelsen.

1848 – 14 August. Amdtsraadet for gl. Kjøbenhavn sender Circulaire af 14 Aug. 1848:

For at kunne iagttage det videre Fornødne saavel i Henseende til Omkostningernes Repartition som de behørige Anviisninger paa den Kgl. Kasse, skulde Amdtsraadet i Henhold til Frdn. 12 Juni d. A., Prg. 9, tjenstlig udbede sig det ærede Forstanderskabs om og hvorvidt og da til hvilket Beløb Godtgjørelse fordres for den eller de fra de respektive Sogne d. 5 Juli stillede Heste til Krigsbrug.

1848 – 29 August. Til Kjøbenhavns Amdtsraad.

I Anledning af det Høie Amdtsraads behagelige Circ. af 14 d. M. om og hvorvidt og da til hvilket Beløb Godtgjørelse fordres for Vallensbek Sogns Andeel i Omkostningernes Udredelse for en stillet Hest til Krigsbrug, har Forstanderskabet den Ære at indberette, at Vallensbek Sogn af sin Andeel, 67 Rdl. 4 Mk., eftergiver 65 Rdl. 0 Mk. 3 Sk., hvorimod 2 Rdl. 3 Mk. 13 Sk. ønskes refunderet.

1848 – 15 Octb. ankom Circulaire fra Amtet om at bekjendtgøre ved Kirkestævne at de indkaldte Ikkeværnepligtige have at melde sig, ellers blive de udskrevne uden Lodtrækning.

1848 – 13 Novbr. ankom Circulaire fra Amtet af 4de November 1848: I Henhold til Justitsmin. Circ. af 3 d. M. betræffende de i Aarene 1823 – 24 – 25 fødte Uværnepligtige undlader Amtet ikke herved tjenstlig at meddele, at der Intet kan være til Hinder for, at naar Nogen af de anførte Personer melder sig hos vedkommende Autoritet for at optages paa Listerne for det Sted, hvor han nu har taget Ophold og godtgjør at staae paa Fortegnelsen, saa bliver han at tilføre Fortegnelsen for det tilflyttede Sted og derefter at foranstalte udslettet af Fortegnelsen for det fraflyttede Sted.

1848 – 4 Decbr. ankom Skrivelser af 2 og 4 December fra Amdtsraadet for gl. Kjøbenhavns Amt og Kbhvn.s Amdtsstue at den af Vallensbek Sogn fordrede Godtgjørelse for leverede Hest, 2 Rdl. 61 Sk., kan afhentes paa Amtstuen mod Qvittering og Extradition af de fra Mønstringscommissionen meddelte Blanqvvetbeviser.

1849 – 19 Februar. Amdtsraadet for gl. Kbhvn.s Amt sender i Skrivelse af 10 Febr. d. A. Circ. fra Indenrigsministeriet af 6 Febr. d. A. om Godtgjørelse for Fourage til de til Krigen udtagne Heste, som ikke strax afleveredes til Militairetaten.

Fra Cholera-tiden

1850

1850 – 31 October. Nordre Sjællandske Physikat melder i Circulaire af 29 August 1850 til Stiftamtet, som atter under 11 Octbr. s. A. paalægger Sogneforstanderskabet om „ved en mulig udbryddende Cholera Epidemi at medvirke til dens Standsning og iøvrigt paa bedste Maade at træffe de fornødne Forholdsregler.“

Circulairret gaar ud paa at opfordre Sognepræsten og andre oplyste Mænd især Sogneforstanderne om at uddele Medicin og anvise dens Brug efter den Anvisning, som Conferensraad Bang har givet. Forraadet af Medicamentet maatte i saa Tilfælde have efter Circ. 22 Novbr. 1831.

1853

1853 – 2 Juli ankom Skrivelse fra søndre Birk: Foranlediget af Sjællands Stiftsamts Circ. – Skrivelse af 29 f. M. saalydende:

Ved at fremsende vedlagte fra Districtslæge, Krigsraad Søht, hertil indkomne Indstilling om hensigtsmæssige Foranstaltninger paa Landdistricterne i Anledning af den nylig i Hovedstaden udbredte Cholera – Epidemi skulde Amtet tjenstlig have D'Hrr. Politimestre anmodede om, hver for sin Jurisdiction Vedkommende, behagelig efter Conference med de respective Districtslæger og Sogneforstanderskaber, snarest muligt at træffe forberedende Foranstaltninger i enhver Kommune, som maatte findes hensigtsmæssige for Sundhedspolitiet i Henhold til de Regler, som herfra bleve bekjendtgjorte sidste Gang bemeldte Sygdom befrygtedes, og forventer man derefter at modtage Indberetning om, hvad paa ethvert Sted i saa Henseende er iværksat, skal jeg herved fremstille til det ærede Sogneforstanderskab, om det ikke maatte finde Anledning til ufortøvet at iværksætte saadanne Foranstaltninger, som maatte findes hensigtsmæssige til Forebyggelse af Cholera Epidemiens Udbredelse til Landdistricterne, idet jeg navnlig skal henlede Opmærksomheden paa følgende i Districtslæge Søhts Indstilling tilraadede som gavnlige i sanitær Henseende almindelige Forholdsregler, nemlig:

1. at alle Beboelsesleiligheder, hvor der ere Muurvægge, blive hvidtede (ifald det ikke allerede er skeet iaar), derimod hvor der er Trævægge eller Paneler, disse blive afvaskede,
2. at der kommer frisk Halm i Sengene, saa ingen muggen Luft spores,
3. at Sengeklæderne udluftes eller soles,
4. at der i hvert Beboelsesværelse findes et Fag Vinduer, som er forsynet med Hængsler, saa det kan oplukkes,
5. at anbefale Beboerne Reenlighed i enhver Henseende samt at iagttage denne saa vidt muligt med Hensyn til deres Person og Klæder. Sluttelig tillader jeg mig at tilføie, at jeg

med Hensyn til de yderligere Foranstaltninger, der endnu maatte være at træffe i berørte Anledning, ønsker personen at conferere med Forstanderskabet Fredag den 8 d. M. Kl. 12 saafremt der fra Forstanderskabets Side Intet er til Hinder for Afholdelsen af et Møde bemeldte Dag, hvorom jeg beder mig behageligst meddeelt tillige med Oplysning om hvor Mødet holdes.

1853 – 8 Juli samledes Forstanderskabet med Justitsraad Petersen og Districtslæge, Krigsraad Søht i Anledning af de videre Forholdsregler med Hensyn til Cholera. Der bestemtes:

1. Forstanderskabet efterseer saa ofte som muligt, om den tidligere Bekjendtgjørelse om Reenlighed vedvarende iagttages.

2. En Samling af Medikamenter hensættes hos Præsten til Afbenyttelse for Enhver.

3. Ole Hans Enkes Huus udsees til foreløbigt Lazareth for de mulige Syge, som ikke kan behandles i deres Hjem, mod fuld Erstatning for Udflytning og hvad Skade der bliver tilføjet. Skulde større Locale blive nødvendigt, da Johan Fleischers Huus.

Standseuge uden Omhæng 3/4 Al. fra Jorden. Den Sengs Klæder og Sengested hvori den Syge har ligget, medbringes til Lazarethet. Hestedækkener leveres 1 af hver Gaard. Peder Larsen leverer et Badekar, Knud Cortsen og Cort Hansen have Stikbækkener, Haandklæder og linnede Klude.

5. 2 Fruentimmer og 2 Mandfolks Hjælp til de Syges Forpleining anskaffes, i Mangel heraf høres hos Fæstemand Malte og Albrechtsen i Vimmelskaftet og i Løvstrædet.

1853 – 7 August ankom Skr. af 5 August fra Søndre Birk: I anledning af Sjællands Stiftamts Circulaire af 1 ds. skulde jeg tjenstligst have Forstanderskabet anmodet om behageligst nøie at paaagte, at Cholerasygestuer ikke indrettes i Hospital eller Fattighuse, saalænge andre Patienter eller Lemmer der ere indlagte, eller i andre Bygninger, forinden disse ere rømmede af Beboerne, og at de Bygninger, hvori bemeldte Sygestuer oprettes, ere saa vidt muligt fjernede fra andre beboede Steder.

1853 – 16 August afholdtes Sogneforstanderskabsmøde i Præstegaarden, hvor følgende Sager afgjordes:

1. Da det til Cholerahospital udseete, Sidse Ole Hanse tilhørende Huus er bleven optaget af den brandlidte Sognefoged, Gmd. Knud Cortsen med Familie og Folk, har Forstanderskabet udseet og gjort mindelig Overenskomst med Johan Fleischer om Brugen af hans Huus, givet ham Løfte baade om fuld Erstatning for Flytning, Leie og Næringstab og Rensning, hvis Huuset bruges, og om billig Douveur af f.

Ex. 5 Rdl., hvis det ei tages i Brug, for hans Uleilighed med at være betænkt paa Huusly for sig selv og Familie. Johan Fleischer tilstaaes midlertidig Bolig i Skolestuen, saafremt han ikke selv kan finde noget bedre i Sognet.

2. Forstanderskabet har for Birket fremført Ønske om, at det med en Skrivelse fra samme maa paalægges alle Huusbønder: 1. at indskrænke Brændeviinsudskjænkning til Tyende til høist 4 Gange daglig. 2. at tilholde deres Folk at gaa i Seng til den af dem bestemte Tid, og 3. at eftersee, om alle ere i Seng, eller hvor der i Sognet udskjænkes Brændeviin og derom at gjøre Anmeldelse til Forstanderskabet.

1853 – 17 August ankom Skrivelse fra Søndre Birk af 15 s. M.:

Sjællands Stiftamts Circulaire af 11 d. M. lydende saaledes: „Da Amtet bringer i Erfaring, at Bestemmelserne i Pl. 19 Juli 1848, Prg. 1 ved flere Leiligheder skal være bleven forstaaet saaledes, at Foranstaltninger i Anledning af Cholera-epidemien alene henhøre under de respektive Sogneforstanderskaber, unnlader man ikke tjenstligt at henlede D’Hrrs Opmærksomhed paa, at bemeldte Lovbud ingenlunde kan antages at have hævet den Øvrigheden og andre Vedkommende, fornemmelig Lægerne ifølge Lovgivningen, in species Fed. 8 August 1837, Prg. 4, cfr, Frd. 17 April 1782, paaliggende Forpligtelse til at deeltage i den herhenhørende Virksomhed, og ligesom D’Hrr. Politimestere ifølge Frd. 13 August 1841 i ethvert Tilfælde, hvor det ansees nødvendigt til Opfyldelse af de dem i saa Henseende paahvilende Pligter.

1853 – 19 August ankom Skrivelse fra Kjøbenhavns Amts søndre Birk af 18 August 1853:

Da jeg har bragt i Erfaring, at Brændeviinsdrik gaaer temmelig stærkt isvang blandt Tjenestefolkene i Vallensbek Sogn, og dette Onde, især saalænge nærværende Sygdomsforholde vedvarer, er yderst skadeligt og farligt, maa jeg tjenstligst anmode Forstanderskabet om behageligst for Huusbønde og Tjenestetyende at ville bekjendtgjøre, at Fornævnte bør indskrænke Brændeviinsuddeling til Tyendet til høist 3 à 4 Gange dagligt, samt tilholde deres Tyende at gaae i Seng til den af dem bestemte Tid og at efterse om paa hvilke Steder i Sognet ulovligt, og især efter almindelig Sengetid, udskjænkes eller udsælges Brændeviin, og da derom gjøre Anmeldelse enten til Forstanderskabet eller til mig.

1853 – En Skrivelse med indskudte Kommentarer af Pastor Stub:

29 August ankom en Skr. af 25 s. M. fra Directionen for Skolevæsenet i Smørum – Sokkelunds Herreder:

Forstanderskabet har i Skrivelse af 18 ds. begjært Directionens Samtykke til at indlægge i Skolestuen i Vallensbek en Huusmand med Familie, hvis Huus er udtaget til et eventuelt Cholera – Lazareth, eftersom enhver Bolig i Byen, af hvilke der kun ere faae, er taget i Brug for Sognefoged Knud Courtsens store Familie og Folk i Anledning af hans Gaards Brand sidstafvigste Fredag (N.B. aldeles misforstaaet Facit, min Contract er forlagt under min Sygdom og derfor ikke indført her i Protokollen).

Directionen maa i den Anledning meddele, at Skolen som en offentlig Bygning ikke i Almindelighed bør anvendes til at optage huusvilde Folk (er heller ikke forlangt. St.), men at den paa Grund af de stedfindende Forhold ikke vil have noget imod, at Skolestuen beboes (eventuelt. St.) af den ovennævnte Familie, saalænge Høstferien varer, hvorimod den maa rømmes, saasnart Skoleunderviisningen igjen begynder. (Dersom, hvad Gud forbyde Cholera skulde udbryde i Byen, kan der jo ikke holdes Skole. St.)

1853 – 4 Septbr. ankom Justitsmin. Circ. af 11 August 1853, hvori meddeles, at hvis extraordinair Lægehjælp mod Cholera i Sognet maatte være nødvendig, maa Sognet med Hensyn til Godtgjørelse for samme (3–4 Rdl. daglig og fri Reise og Station), som ifølge Frd. 17 April 1782, Prg. 9 in fine tildeels ville være at afholde af Amtsrepartitionsfondet, indsende de omhandlede Begjæringer til Sundhedscollegiet gennem Amtet, eller i alt Fald, naar presserende Grunde, gjør det nødvendigt, at henvende sig directe til Sundhedscollegiet, dog ufortøvet meddele Amtet Underretning om det skete Skridt med nøiagtig Forklaring om de Omstændigheder, som have gjort det nødvendigt.

1853 – 13 November. Til Kjøbenhavns Amt.

Ifølge Circulaire fra Kjøbenhavns Amts søndre Birk af 12 d. M., der meddeler Sjællands Stiftamts Skrivelse af 2 s. M. angaaende Soggenes Udgifter i Anledning af Cholera Epidemien, tillader Forstanderskabet sig ærbødigst at indberette, at Udgifterne for Vallensbek Sogn i nævnte Anledning have været:

Apotheker Madsens Regning over leveret Medicin . . . 7 Rdl
14 Sk.

Extra Medicin og Lægehjælp i et Cholera Tilfælde . . . 2 Rdl.
0 Sk.

Snedker Fleischer for at være beredt paa Udflytning, hvis hans Huus toges til Lazareth . . . 5 Rdl. 0 Sk.

For Levering af en deel Apparater, Lagen, Dækkener, Badekar, som efter Ordre ere holdte i Beredskab, have Yderne renonceret paa Betaling . . . 0 Rdl. 0 Sk.

I alt 14 Rdl. 14 Sk.,

medens Forstanderskabet troer ikke at burde tilbageholde

den Yttring, at de forudgaaede omhyggelige Foranstaltninger til Reenligheds Overholdelse have næst efter Guds Bistand og Beboernes beredvillige Samvirken til Udførelsen af Øvrighedens Forskrifter bevirket, at dette ved Mose og Aaløb i sanitær Henseende ferligt beliggende Sogn og By, uagtet daglig Berøring med Hovedstaden, er gaaet fri for Epidemien, paa et enkelt Spor nær.

1954 – 15 Marts ankom Skr. af 13 Marts s. A. fra Københavns Amtsraad: Ved at melde det ærede Forstanderskab, at Justitsmin. under 16 f. M. har resolveret, at følgende af de ved Choleraepidemien i afvigte Sommer i Københavns Amt foranledigede Udgifter ville være at afholde af Amtsrepartitionsfonden nemlig:

1. Diæter og Reiseomkostninger til Lægerne, hvad enten det er Districtslægen eller den ham assisterende privat prakticerende Læge, dog hvad Diæterne angaaer kun indtil det ved Placat af 4 Octb. 1825 for Districtslægerne bestemte Beløb, hvorimod det Overskydende maa falde Sognecommunerne til Byrde.

2. Medicamenter, hvorunder dog tør indbefattes Viin, Mælk m. v., forsaavidt Lægerne anordnet samme som Helbredelsesmiddel.

3. Omkostningerne ved de Syges Oppasning og ved Nattevagt, skulde man ikke undlade tjenstlig at melde, at den Deel af Omkostningerne, som i Overensstemmelse med Foranførte, vil falde Amtsfondet til Last af den for Vallensbek Sogn indkomne Regning, vil blive anviist til Udbetaling, naar behørig specificerede Qvitteringer fra samme hertil indsendes, hvorhos bemærkes, at Justitsministeriet endvidere har tilføjet, at der Intet vides at erindre imod, at Omkostninger, som falde Sognecommunerne til Byrde, paalignes efter Reglerne for Fattig- og Skolebidrag, efter Hartkorn, Formue og Leilighed.

1854

1854 – 15 Marts. Til Københavns Amtsraad.

Ifølge det Høie Amtsraads behagelige Skrivelse af 13 Ds. angaaende Refusion af Amtsrepartitionsfondet i Anledning af de Udgifter Vallensbek Commune har havt i Anledning af Choleraepidemien i Sommeren 1853, tillader Forstanderskabet sig tjenstlig og ærbødigst at fremsende hoslagte Regning paa Medicin til Beløb 7 Rdl 12 Sk.

1854 – 12 Juli har Formanden hævet paa Amtsstuen:

1 . . .

2. refusion for Cholera Udgifter . . . 0 Rdl. 0 Mk. 4 Sk.

3 . . .

Gamle Kjøge landevei

1849

1849 – 20 Mai. Amsraadet melder i Circ. af 18 Mai 1849:

Da den Tid, for hvilken Regulativet for Sogdenes offentlige Biveie er approberet, udløber den 26 Novbr. d. A., skulde man herved tjenstlig have det ærede Forstanderskab anmodet om behageligen indkomme med Forslag til hvilke Veie, det, efter Overveielse med Politimesteren maatte ansee for at burde optages paa det nye Regulativ, eller, om ingen Forandringer ønskes foretaget i de engang foreslaaede, hvorved man maa henlede Opmærksomheden paa, at den Omstændighed, at vedligeholdelsen af de respective offentlige Biveie, efter vedkommende Embedsmænds tidligere Veiinddelinger have tildeels paahvilet andre Sogne end dem, over hvis Grund de gaae, ligesaa lidet som Domme, der ere støttede herpaa, eller paa Grundsætningerne i den ældre Veilovgivning, forsaavidt denne senere maatte være forandret, kan give Beføjelse til at afvige fra den nu gjældende Lovforskrift i Frd. 29 Septb. 1841, Prg. 28, at ethvert Sogn skal vedligeholde alle offentlige Biveie, som løbe over dets Grund, og at dette maa iagttages ved Affattelsen af de fremtidige Regulativer, eftersom Forstanderskaberne ikke ere beføiede til at paaføre Sognene Byrder ved at overtage Veiarbeide for disse udenfor Lovens Forskrift.

1849 – 19 Octbr. Gl. Kbhvns Amsraad forlanger i Skr. af 18 Octbr. 1849 Erklæring, hvorvidt der, i Anledning af den forestaaende fornyede Approbation af Regulativet for Sogdenes offentlige Biveie maatte ønskes nogen Forandringer i de engang foreslaaede.

1849 – 31 Octbr. Til Amsraadet for gl. Kbhvns Amt:

I anledning af det Høie Amsraads Circ. af 18 Mai d. A. angaaende den forestaaende fornyede Approbation af Regulativet for Sogdenes Biveie, tillader Forstanderskabet sig at yttre, at der, alene med Undtagelse af Gl. Kjøge Landevei, hvis hele Indretning ikke egner sig til Vedligeholdelse som Bivei, og som i ingen Henseende, enten som Vei mellem By og By, Skole – eller Møllevai kan henregnes under Biveiene, ikke finder Anledning til yderligere Forandringer af det bestaaende Regulativ, hvilken Formening om gl. Kjøge Landeveis Udslettelse af Biveienes Classe deles af Politimesteren i Skr. til Forstanderskabet af 27 d. M.

1849 – 22 Octbr. Til Politimesteren i Kbhvns Ams søndre Birk:

Forinden Forstanderskabet afgiver Erklæring paa gl. Kbhvns Amsraads Forespørgsel i Skr. af 18 Mai d. A. og Erindringskrivelse af 12 Octbr. s. A., om hvorvidt der, da Tiden, for hvilken Regulativet for Sogdenes Biveie er approberet, udløber med næstkommende 26 Novbr., maatte, efter Over-

237

veielse med Politimesteren, ønskes nogen Forandring i det bemeldte Regulativ, tillader Forstanderskabet sig at udbede sig Hr. Politimesterens behagelige Yttring, om ikke Undtagelse burde gjøres med den blandt Biveiene opførte gl. Kjøge Landevei, som dog efter hele sin Beskaffenhed og Hensigt ingenlunde synes at kunne eller burde henregnes til offentlige Biveie og *kun ved en Feiltagelse eller Ukyndighed af det daværende nylig oprettede Sogneforstanderskab er bleven opført som saadan.*

1849 – 31 Decbr. ankom fra Kbhvns Amts søndre Birk Skrivelse af 27 Decb.:

I Anledning af Forstanderskabets behagelige Skr. af 22 d. M. betræffende Spørgsmaalet om Forandringer i Regulativet over Sognenes offentlige Biveie, skal jeg tjenstlig tillade mig at yttre, at jeg vel ikke kan erkjende, at nogen anden Vei end Veien fra Stranden til Vallensbek By gennem denne og videre til Roeskilde Landevei, samt Veien mellem de tilgrændsende Byer have Charakteren af offentlige Biveie, men at jeg ikke destomindre ikke vil udtale nogen mod Forstanderskabet divergerende Mening med Hensyn til den Vei, der, uden efter min Anskuelse at henhøre under de offentlige Biveie, er indtagen under disse i det ældre Regulativ, og som af Forstanderskabet ønskes bibeholdt. – *Hvad dernæst gl. Kjøge Landevei angaaer, da er jeg fuldkommen enig med Forstanderskabet, at denne gamle, saakaldte Hovedlandevei, hvis hele Indretning ikke egner sig til dens Vedligeholdelse som Bivei, og som i ingen Henseender, enten som Vei mellem By og By, Skole- eller Møllevei kan henregnes under Biveiene, udgaaer af Regulativet.*

1850

1850 – 26 Januar. Amtsraadet melder i Skrivelse af 22 ds. om Regulering af Biveiene ligesom tilforn.

1855 – 29 Januar. En Deel *beboere* af Sognene langs med gl. Kjøge Landevei anholder om Forstanderskabets Anbefaling til denne Veis Optagelse blandt *Amtets mindre Landeveie*, i hvis Tal denne Veis første Deel fra Kjøbenhavn til Flaskekroen henhører, – eller i alt Fald om dens Istandsættelse.

Forstanderskabet gav følgende Paategning:

Efter alt hvad i ovenstaaende Andragende er fremført om Trangen til Afbenyttelse af den nedlagte Deel af Gl. Kjøge Landevei, maa ogsaa Vallensbek Forstanderskab ansee det for billigt, at denne atter optages blandt Amtets mindre Landeveie, til hvilken Classe dens første Afdeling allerede henhører, og det saa meget mere, som det vilde være baade ubilligt og – naar hensees til denne Veis naturlige Beskaffenhed og Beliggenhed – ligefrem umuligt, idetmindste for Vallensbek Sogn, som kun omfatter 160 Tdr. Hartkorn og des-

uden er bebyrdet med Vedligeholdelsen af 4560 Favne Vei, endnu tilstrækkeligt at istandsætte og vedligeholde dette Sogns af noget over 1/4 Miils Udstrækning bestaaende Andeel af oftmeldte gl. Kjøge Landevei, hvilken Veistrækning derfor ogsaa endnu befinder sig i lige Tilstand, som da den for 40 Aar siden, som ubrugelig og uoverkommelig for Amtet, afgaves til Sognet. Forstanderskabet tillader sig blot endnu at tilføie, at oftnævnte Veis Istandsættelse kun vil have Interesse for een Gaard i Vallensbek Sogn.

1855

1855 – 27 Mai. Amsraadet sender Skrivelse af 12 Mai 1855, ligelydende med foranstaaende Skrivelse af 20 Mai 1849, angaaende Revision af Veiregulativet for 1856–58.

1855 – 27 Mai. Søndre Birk melder i Skrivelse af 25 Mai 1855:

Jeg skal herved tjenstlig anmode Forstanderskabet om behagelig snarest muligt at meddele mig dets Forslag med Hensyn til det Arbeide, der til Vedligeholdelse og Forbedring af de det Offentliges Tilsyn undergivne Veie i Vallensbek Sogn passende for indeværende Aar bør udføres.

Hvad specielt angaaer den Deel af gl. Kjøge Landevei, der falder paa Sognet, skulde jeg, da denne Vei, der er opført blandt Biveienes Classe, befindes i en *yderlig slet Tilstand*, ifølge Amsraadets Paalæg i Skr. af 18 ds. have Forstanderskabet anmodet om at træffe de fornødne Foranstaltninger til, at samme snarest muligt sættes i forsvarlig Stand.

1855 – 27 Mai. Til Hr. Justitsraad, Birkedommer Petersen.

Efterat Amsraadet for gl. Kjøbenhavns Amt under 12 d. M. har paalagt Forstanderskabet at indkomne med Forslag til, hvilke Veie det efter Overveielse med Hr. Justitsraaden maatte ansee for at burde optages paa det nye Regulativ, eller om ingen Forandring ønskes foretagen i de engang foreslaaede m.v., mener Forstanderskabet tjenstligt og ærbødigst at burde henstille til Deres Velbaarenheds behagelige Skjøn, at ingen Forandring er at foretage i saadan Henseende for Vallensbek Sogns Vedkommende uden forsaa vidt, at den Deel af gl. Kjøgevei, som i 1/4 Miils Udstrækning, uafbenyttet af Sognet, der desuden har 2de bekvemme Veie til Kjøbenhavn, begrænder dets Sydspids langs Kallebodstrand, maatte kunne enten overgaae til de mindre Landeveies Classe eller aflægges som Kjørevei og kun ligesom i over 40 Aar bruges til Qvægdrifter. *Bemeldte Veis Fortsættelse udad fra lille Veileaa ad Kjøge til er for mange Aar siden fuldkommen aflagt af de vedkommende Sogne.*

239

1855 – 29 Mai. Til Justitsraad Petersen.

Da nu Forstanderskabet ikke Skjønner rettere, end at enhver Veifarende saaledes ved de 2de vel vedligeholdte Veistrækninger, som hele Vallensbek Sogn afbenytter, med Lethed kan komme gennem Sognet til Kjøbenhavn, navnlig baade ad Sognets saakaldte Torvevei, der fører lige til Roeskilde Landevei, og ved den lidt kortere Brøndbyvei, forekommer det Forstanderskabet at være ubilligt, at Sognet endvidere bebyrdes med Udbedring og Vedligeholdelse af endnu en 3die Veistrækning, *nemlig den af det Offentlige for 40 Aar siden, af løs Sandbund bestaaende og derfor som ubrugelig aflagte gl. Kjøge Landevei, forsaavidt den i en Udstrækning af noget over 1/4 miil langs Kallebo Strand berører Vallensbek Sogn*, og Det maa, forinden videre foretages, ønske og forlange, at Amtets Veicommittee vil, efter i Forening med Hr. Justitsraaden og Forstanderskabet at have taget samme Veistykke i Øiesyn, vil overveie, hvad der med Ret og Billighed, med det Offentliges Behov og med Sognets Evne for Øie, kan fordres fortaget med Hensyn til ovennævnte Veistykke. Til foreløbig Oplysning tillader Forstanderskabet sig blot at anføre, at den almindelige Paafyldning og Indgrøftning, som en Dags Regn og en forbidrivende Lammeflok ødelægger, kun er et ofte udført spildt Arbeide, og at et macadamiseret Veianlæg paa 1/4 mills Udstrækning med nedgravet Veikasse fyldt med Steen og Leer, uden at dog *Sandflugten* kan afværges eller *Overskylling* af Stranden ved Høivande forhindres, vil være Mere end hvad med Ret og Billighed kan forlanges af et Sogn, som desforuden ordentligt og tilbørligt vedligeholder 2de, Sognet fra Syd til Nord og fra Øst til Vest beqvemt gennemskjærende, Veilængder af 4560 Favnes Udstrækning, hvis Vedligeholdelse kun kan fordeles på 180 Tdr. Hartkorn. Alt medens den ene af disse Veistrækninger, nemlig den, som fører til Brøndbyvester, løber i neppe 1/2 Fjerdingsveis Afstand parallel med ommeldte Strandvei eller gl. Kjøge Landevei.

Idet Forstanderskabet ikke kan andet end foreslaae, at den omhandlede Vei fremtidig *aflægges som Kjørevei, om den end maa bibeholdes som Kreaturvei*, gjentager Det sluttelig sin Begjæring om snarest muligt at kunne samles med Deres Velbaarenhed og Amtets Veicommittee.

1855 – 6 Juni. Søndre Birk melder under 31 Mai s. A.:

I Anledning af, at det ærede Forstanderskab under 29 ds. har tilstillet mig et Andragende om, at den Deel af gl. Kjøge Landevei, som gaaer igjennem Vallensbek Sogn, maa blive aflagt som Kjørevei, og at der maa blive afholdt en Forsamling paa Stedet selv af Amtets Veicommittee og mig, skulde jeg herved tjenstligt underrette Forstanderskabet om, at jeg fra en deel Beboere af Ishøie Sogn under 14 April har modtaget vedlagte Andragende om, at den ommeldte Vei i dens

hele Strækning fra Flaskekroen til Lille Veileaa maa blive tilbørlig istandsat, og at den til den Ende maatte blive afsynet af mig, at jeg derpaa, uagtet jeg af de foregaaende Aars Veisyn var tilfulde bekendt med den omspurgte Veis Tilstand, for at efterkomme Andragernes Ønske, bereiste hele Veistrækningen den 26 f. M., hvorved jeg imidlertid blot kunde erholde Bekræftelse paa, hvad jeg forud vidste, nemlig at Veien er *yderst slet*, og at det vilde udkræve en udentvivel forholdsmæssig Anstrengelse at faae den istandsat paa en værdig Maade, hvilket jeg da ogsaa tilkjendegav Andragerne, men at jeg derefter under 18 ds. fra Kjøbenhavns Amtsraad har modtaget følgende Skrivelse:

Da Man har bragt i Erfaring, at *en Deel af gl. Kjøge Landevei, som gaaer fra Flaskekroen til Lille Veileaa*, og som findes opført i Biveienes Classe, er i en yderst slet Tilstand, skulde Man tjenstlig anmode Hr. Justitsraaden om behageligst at ville paalægge vedkommende Sogneforstanderskaber snarest muligt at træffe Foranstaltning til, at bemeldte Vei sættes i forsvarlig Stand og selv behageligst paaagte, at dette skeer.

Da jeg nu, saalænge den omspurgte Vei er opført paa Regulativet for Biveie, som staae under det Offentliges Tilsyn, ikke kan undlade at paasee, at Veien vedligeholdes saa godt, som Omstændighederne tillader det, vilde jeg, selv om jeg ikke havde modtaget den fornævnte Skrivelse fra Amtsraadet, dog have anseet mig forpligtet til at efterkomme, hvad den gaaer ud paa, og da jeg derhos, som forhen bemærket, allerede har afholdt det Syn, som Forstanderskabet attraaer, og Afholdelsen af et saadant igjen, hvorved jeg aldeles intet Nyt vilde kunne erfare eller meddele, saaledes formeentlig ikke vilde lede til Noget, maa jeg til Forstanderskabet henstille, om det ikke hermed kan beroe indtil den Tid, saa jeg skal befare Veien for at undersøge, hvorledes dens Istandsættelse er udført, hvilket antages at blive ved Udgangen af Juni eller Begyndelsen af Juli Maaned, hvorfor jeg tjenstlig maa bede mig det vedlagte Andragende fra Ishøiboerne snarest muligt tilbagesendt med Forstanderskabets behagelige Yttringer om samme.

1855 – 9 Juni. Til søndre Birk.

I Anledning af Deres Velbaarenheds behagelige Skrivelse af 31 f. M. ledsaget af tilbagefølgende Klage fra 6 Beboere af Ishøie Sogn om gl. Kjøge Vei slette Tilstand, skulde Forstanderskabet tjenstlig og ærbødigst tillade sig at fremstille følgende:

Saalænge gl. Kjøge Landevei er opført paa Regulativet som Bivei i Vallensbek Sogn, maa Forstanderskabet endnu ansee sig forpligtet til at vedligeholde samme „saa godt som Omstændighederne tillader det“, og har derfor ved Aftale

med Sognefogden og i Overensstemmelse med sit Forslag til Hr. Justitsraaden af 29 F.M. allerede fastsat Tirsdag den 12 d. M. til at paabegynde denne Veis Udbedring, men mener tillige, at det vil være indlysende, at bemeldte Vei, der som ikke høiere, Forstanderskabet ubekjendte Hensyn, Forsvarsvæsenet eller Toldopsynet vedkommende, maatte gjøre det nødvendigt, at den optages i de mindre Landeveies Classe, bør fra næste Aars Begyndelse aflægges som Kjørevei, og, som ubrugelig og overflødig udgaae af Regulativet for Sognets Biveie ligesom tidligere er skeet med dens Fortsættelse udad. *Sognet selv har ikke det mindste Brug for denne Vei*, og parallel med samme, i 1/2 Fjerdingsveis Afstand, findes i Sognet en anden fuldkommen god og ligesaa nær Vei til Kjøbenhavn, hvilket Sognet selv afbenytter, foruden den lidt længere saakaldte Torvevei, der imod Nord fører lige til Roeskilde Landevei. At det kan være i 6 afsides Liggende udensogns Klageres og Kroeieres Interesse, at oftmeldte Vei bibeholdes, er let forklarligt, eftersom enhver nok saaringe Forringelse i Afstand fra Hovedstaden kan menes at være en Forøgelse af deres dyrekjøbte Eiendommes Værdi, men et Blik paa Kortet vil ogsaa vise den mærkelige Urigtighed i deres Foregivende, at deres Kjøbenhavns Veis Længde, der i dette Tilfælde bør regnes fra Veileuset i Vallensbek Sogn, hvor gl. Kjøge Vei berører Byveien, nogensinde vil, ved at gaae igjennem Vallensbek og Brøndbyerne, kunne forøges med „et Par Hundrede Miil aarlig“, om de end befare den hver eneste Dag, medmindre det maatte behage dem ogsaa her at krydse omkring paa andre Folks Marker ligesom nu paa gl. Kjøge Landevei, hvis Sand Forstanderskabet rigtig nok ikke kan bortskaffe, – og dermed tillige vise Ubilligheden af, at flere Sogne skulle Aldeles uforholdsmæssigt bebyrdes med at holde særegen Vei for enkelte udensogns Beboere, der vel endog i deres egne Sogne maa have Veie, der føre til Hovedlandeveien. Iøvrigt mener Forstanderskabet at burde vedblive sit Ønske at samles med Amtets Veicommittee paa Stedet selv, til hvad Tid der maatte være Deres Velbaarenhed beleiligst, for at velbemeldte Committee maatte kunne erholde saa klar en Forestilling om Sagen som muligt, og dertil meddele deres Mening om, hvad der kan forlanges foretaget efter Veiens naturlige Beskaffenhed, og saalænge den endnu skal være Bivei.

1855 – 10 August, ankom Skrivelse fra Kbhvns Amts søndre Birk af 8 s. M.:

Ved det iaar foretagne Veisyn har jeg i Vallensbek Sogn forefundet Mangel af en høist nødvendig Steenkiste paa den saakaldte Strandvei eller gl. Kjøge Landevei omtrent udfor Store Veilegaard. Denne Steenkiste maa jeg derfor tjenstlig anmode Forstanderskabet om behageligst snarest muligt at

ville foranstalte opført. Saafremt Communen skulde foretrække at lade Arbeidet udføre efter Licitation istedetfor in natura, maatte jeg derom bede mig behageligst underrettet samt meddeelt Overslag og Conditioner.

1855 – 20 August. Møde:

Birket meddeles at den omhandlede Steenkiste skal blive sat, saa snart Høsten er overstaaet.

1855 – 23 August. Til søndre Birk:

I Anledning af det Høie Birks behagelige Skrivelse af 8 ds. undlader Forstanderskabet ikke tjenstlig og ærbødigst at indberette, at den i bemeldte Skrivelse omhandlede Steenkiste paa gl. Kjøge Landevei nærved Store Veilegaards skal vorde anlagt og opført, saa snart Høsten er tilendebragt.

1855 – 21 Octbr. Til søndre Birk:

Efterat Hr. Justitsraaden i behagelig Skrivelse af 8 Aug. havde paalagt Forstanderskabet at lade opføre en Steenkiste paa den saakaldte Strandvei eller gl. Kjøge Landevei omtrent udfor Store Veilegaard, tillader Forstanderskabet sig ærbødigst at indberette, at en saadan Steenkiste nu er fuldført, samt lige tjenstlig at indstille, at det maatte paalægges Sognefogden at tilsige Vogne paa Sognet til at paakjøre Fyldning, samt Arbeidere til Grøfternes Opgravning, saavel som at føre Tilsyn med disse Arbeiders Udførelse.

1856 – 11 Januar ankom Skrivelse fra Kbhvns Amtsraad af 9 s. M.:

Under 12 Mai f. A. udbad Man sig af det ærede Forstanderskab Oplysning om, hvorvidt der for de næste 3 Aar maatte ønskes nogen Forandring i det for Sognenes Biveie gjældende Regulativ.

Da Svar herpaa endnu ikke er modtaget, skulde Man herved tjenstlig have de endnu anførte Forstanderskaber enhver for sit Vedkommende paalagt uopholdeligen at meddele Raadet den begjærte Oplysning.

1856 – 11 Januar. Til Kjøbenhavns Amtsraad.

Da Forstanderskabet har staaet i den Formeening, at Birket vilde til det Høie Amtsraad have indsendt Resultatet af den Correspondance, som med Hiint er ført angaaende den Forandring i regulativet for Vallensbek Sogns Biveie, som Sognet forlanger, nemlig at den Deel af gl. Kjøgevei, som i 1/4 Miils Udstrækning begrændser Vallensbek Sogn mod Syd, maatte som ubrugelig og overflødig udgaae af Biveienes Classe og ligesom dens Fortsættelse til Kjøge Kjøbstad, aflægges som Kjørevei og kun benyttes til (den andre Veie ødelæggende) Qvægdrivning, har Forstanderskabet rigtignok

1856

243

overseet Opfyldelsen af denne Pligt, men undlader ikke herved tjenstlig og ærbødigst paany og indstændig at andrage paa ovennævnte Forlangendes Indrømmelse, hvis Billighed og Retfærdighed formeentlig vil findes tilstrækkelig motive-ret i Sognets 2de udførlige Indstillinger til Kjøbenhavn Amts søndre Birk af 29 Mai og 9 Juni f. A. her være det kun til-ladt at bemærke, at naar ovennævnte Veistykke skal ved-blivende regnes til Sognets Biveie og opføres paa Regulativet, vil der af et Par Eiendomshandlere og en Kroeier i Nabo-sognene idelig gjøres Fordring paa, at dette Veistykke, ved at macadamiseres, sættes i saadan Stand, at hverken Havets jævnlige Overskylling, Regnskyl eller Lammedrifter kunne som nu ødelægge alt det Arbeide, der foretages paa samme, men ogsaa medføre en Bekostning, som vilde staae i fuld-kommen Modsætning til dette af 160 Tdr. Hartk. bestaa-ende Sogns Evne, og dertil være aldeles overflødig, eftersom der gennem Vallensbek Sogn fører 2de fuldkommen vel vedligeholdte Veie, hvoraf den ene mod Nord fører til Roeskilde Landevei ved Rødeveirmølle og den anden, i neppe en halv Fjerdingsveis Afstand, parallel med omhand-lede gl. Kjøgevei, løber mod Øst gennem Brøndbyerne til Kjøbenhavn. Det tilføies, at oftmeldte $\frac{1}{4}$ Miil af gl. Kjøge-vei kun af *Uagtsomhed* er optaget paa Regulativet over Sognets Biveie ved Sogneforstanderskabernes Oprettelse i 1842, efterat det i 40 foregaaende Aar havde været aflagt som saadan. Det er en Selvfølge, at *det ubetydelige Stykke af gl. Kjøgevei mellem Store Veilebro og Opkjørselen til Vallensbek fremdeles vedligeholdes af Sognet og bibeholdes som Forbindelsesled mellem Vallensbek og Tranegilde.*

1856 – 5 Juni. Amdsraadet melder under 24 Mai 1856: At Raadet, overensstemmende med det ærede Forstanderskabs Indstilling, har approberet, at det for Vallensbek Sogns offentlige Biveie hidtil gældende Regulativ fremdeles vedbliver for de næste 3 Aaar: 1855–58, dog at Man forbeholder sig nærmere at tage Beslutning om og hvorvidt en Deel af gl. Kjøge Landevei kan nedlægges som offentlig Vei, det skulde Man ikke undlade herved tjenstlig at melde til behagelig Efterretning.

1856 – 8 September ankom Circ. fra Kbhvn.s Amdsraad af 20 Aug. 1856:

I Forbindelse med Raadets Skrivelse af 24 Mai d. A. skulde man ikke undlade til behagelig Efterretning og videre Bekjendtgjørelse tjenstlig at melde, at det med Hensyn til den saakaldte Kjøge gl. Landevei *i sidste Amdsraads-møde vedtoges*, overensstemmende med Sogneforstanderskabernes derom indgivne Andragende, *at den Deel af samme, som*

begynder ved den vestlige Vei, der fra Avedøre fører ned til bemeldte Vei, og som derefter strækker sig gennem Glostrup, Brøndbyernes og Vallensbek Sogne, indtil den Vei, som fra gl. Kjøgevei fører op til Vallensbek By tæt østen for Broen over Store Veileaa, udgaar af Biveienes Classe, dog at denne Veistrækning ifølge dens hidtilværende Charakter som udlagt Vei, ikke derfor kan nedlægges eller betragtes som privat Mands Eiendom. Fra det anførte Punkt, hvor Vallensbekveien støder til gl. Kjøgeveien og videre i vestlig og sydlig Retning gennem Vallensbek Sogn over Broen over Veileaa samt gennem Ishøie Sogn til Amtsskjættet vedbliver derimod den omhandlede Vei som offentlig Bivei.

Til Glostrup, Brøndbyernes og Vallensbek Sogneforstanderskaber.

1858 – 11 Marts. *Frederiksberg og Hvidovre Sogneforstanderskab* melder i Skrivelse af 6 Marts d. A.:

1858

Som det ærede Forstanderskab formodentlig bekjendt, har Veien fra Valby til Flaskekroen i en Række af Aar været mindre Landevei, men ved Indenrigsmin. Resolution af 5 Juni 1856 paa en af Amtsraadet gjort Indstilling blev det bestemt, at bemeldte Vei fra 1 Januar 1857 skulde udgaae af de mindre Landeveies Classe og efter at være tilbørligen istandsat for Amtsreparitionsfondens Regning overtages af Hvidovre Sogn som offentlig Bivei. I Henhold til denne Resolution har Amtsraadet i Slutningen af f. A. villet aflevere Veien til undertegnede Forstanderskab. Vi troe imidlertid ikke at burde overtage Veien, men agte at indgaar til Indenrigsministeriet med et Andragende om, at den maatte vedblive at være mindre Landevei, støttende os paa,

a. at der ikke er skjællig Grund til at overføre en Vei, som er mindre Landevei, blandt Sogneveie, naar Benyttelsen af samme Vei er i stadig Tiltagende, uden at dog selve Sognet, hvorigjennem Veien gaaer, kan siges synderlig at have Brug for Veien,

b. at Hvidovre Sogn er stærkt bebyrdet med Veiarbeide og har stor Besværlighed med at skaffe det fornødne Veimateriale, saa at det kan forudsees, at den omhandlede stærkt befarede Vei vil Aar for Aar blive ringere,

c. at den er Vei til Kjøbenhavn for en betydelig Landstrækning. Da man formener, at ikke faae Beboere i det District, der er underlagt det ærede Forstanderskab, benytter den om omtalte Vei og saaledes ere interesserede i, at den holdes i god Stand, saa tillader Man sig at forespørge, om Forstanderskabet vil understøtte vort Andragende til Indenrigsministeriet, samt i Bekræftende Fald, om det da selv vil indgive et Andragende, eller om det vil slutte sig til undertegnede Sogneforstanderskab, i hvilket Tilfælde vort Andra-

gende, saa snart det er endelig vedtaget, skal blive Dem tilstillet.

1858 – 15 Marts. Til Frederiksberg og Hvidovre Sogneforstanderskab: Da ingen af Vallensbek Sogns Beboere uden i ganske særegen Anledning kunne som Følge af Sognets Beliggenhed afbenytte Veien fra Flaskekroen til Valdby, hvilken Vej tilforn var Begyndelsen af den i sin øvrige Udstrækning senere aflagte gl. Kjøge Landevei, kan Forstanderskabet for sit Sogns Vedkommende *ikke* slutte sig til det ærede Frederiksberg og Hvidovre Sogneforstanderskabs Andragende om bemeldte Veis Overgang til at blive mindre Landevei. Efter Forstanderskabets Skjøn vil bemeldte vei kun blive anvendelig for Beboerne af Hvidovre Sogn og enkelte Udflyttere fra Avedøre. Hvilket Forstanderskabet som tjenstlig Gjensvar paa det ærede Forstanderskabs Skrivelse af 6 ds. ikke skulde undlade at meddele.

(Om Veiens senere Skæbne vil der muligt findes Oplysninger i Sogneforstanderskabets senere Forhandlingsprotokoller.)

1846

En kattetyv

1846 – 29 April. Til Justitsraad Frederiksen.

Da det er Forstanderskabet bekjendt, at Anders Nielsen af Brøndby, der har været tiltalt og straffet for at have stjaalet en Kat og af Politiet er tilholdt af opholde sig i Brøndby Sogn ikke destomindre, og uagtet Sognepræsten 3de Gange har ved Sognefogden advaret ham, vedblivende har opholdt sig i Vallensbek Sogn, navnlig for Tiden hos Indsidderske Ane Kirstine Nielsdatter i det Niels Rasmussen i Brøndby tilhørende Huus ved Vallensbek Strand i Nærheden af den saakaldte „Fidtekro“, skulde Forstanderskabet ikke undlade herom at meddele Hr. Justitsraaden Underretning.

En fattigsag

1846 – 28 April. Møde.

Sognepræsten fremlagde 1) en Skrivelse fra Gaardeier Berg af 24de Marts d. A., hvori han klager over Vallensbek Fattigvæsens slette Arrangement, samt nægter ved eget Bud at lade bringe kosten til syge Fattiglemmer, og 2) Præstens foreløbige Svarskrivelse af 25 s. M. Det besluttedes at tilskrive Berg, at det skal forblive ved den brugte Fremgangsmaade, samt at han betaler de 3 Mark, som Budet har kostet.

1846 – 28 April. Til Gaardeier Berg.

Efterat Sognepræsten havde i Sogneforstanderskabets Møde af D. D. fremlagt en fra Gaardeier Berg under 24 ds. modtaget Skrivelse, hvoraf blandt andet sees, at De anseer det urigtigt, at Hartkornsnyderne i Vallensbek Sogn skulle

246

ved eget Bud lade bringe Føden til de Fattige i Sognet, som ere saa syge eller svage, at de ikke selv kunne afhente samme, og at De derfor har nægtet at opfylde denne Bestemmelse, samt efterat Sognepræsten ligeledes havde fremlagt sine foreløbige Svarskrivelse til Dem af 25 s. M., har Forstanderskabet taget Sagen under Overveielse og maa derefter meddele Dem, at Samme, støttende sig til det bestaaende Fattigreglement af 5 Juli 1803. Prg. 12a ikke finder Anledning til at forandre den hidtil fulgte Forpleiningsmaade for saadanne Fattige, og at det fremdeles maa vedblive at være enhver Ydendes egen Sag, paa hvilken Maade han, uden Byrde for Fattigvæsenet, beqvemmest kan tilsende de syge Fattige den tilstaaede Kost, ligesom Forstanderskabet, henholdende sig til bemeldte Reglements Prg. 19, maa paalægge Hr. Berg at indbetale til Vallensbek Sogns Fattigkasse de 3 Mark Sølv, hvilke af nævnte Kasse ere udlagte som Betaling til det Bud, som paa Deres Vægning ved at sende Kosten til den 80 aarige syge Fattige Ane Jørgensdatter her af Sognet, har været antaget til hos Dem i 14 Dage, og for dette enkelte Tilfælde, at afhente Kosten til samme.

1846 – 9 Mai indbetalte Gaardeier Berg til Fattigkassen 3 Mark ifølge Forstanderskabets Skrivelse af 28 f. M.

Om Doctorreiser

1857 – 26 Januar. Møde.

Doctorhavren indstilles videre. 3 Stemmer mod 3. Betaling for de Reiser, han har gjort, gives.

1857 – 29 Januar.

Da det er os undertegnede bekjendt, at Sognets almindelige Ønske er imod, at der vedblives med at betale Districtslægen som hidtil 4 tdr. Havre aarlig for at befordre sig selv til alle Beboere i Sognet, som ikke selv have Befordring, og i saa Fald at tilsee enhver uformuende Syg for samme Betaling, som om de henhørte under Fattigvæsenet, og skjøndt Udfaldet af Stemmegivningen ved Sagens Behandling i Sogneforstandermøde af 26 ds. var saaledes, at de 2de ved det engere Valg valgte Medlemmer, Gaardeierne Ole Hansen og Christian Hansen, i Forening med det ene ved det almindelige Valg valgte Medlemmer, Hmd. og Arbeidsmand Jens Madsen, stemte for Ophør af denne Udgift, medens det andet ved det almindelige Valg valgte Medlem, Skolelærer Hansen, i Forening med Sognepræsten, som ved det engere Valg er valgt til Sogneforstander og desuden til Formand, stemte for Vedblivelsen af bemeldte Udgift, have vi, skjøndt det er vor Overbevisning, at Lægens Afhentelse og Hjembringelse baade vil blive trykkende for Hartkornsbrugerne, især i Pløie- og Høsttid, og den høiere Betaling for Lægens Besøg blive til Byrde

for de Uformuende og muligt til større Tab for Fattigkasen end 4 Tdr. Havres Værdi, – dog besluttet ved denne Tilkjendegivelse af vor Mening, og da Sagen tilsyneladende er af ringe Betydning, at lade de 3 nævnte Medlemmers Mening gjælde, eftersom disse Mænd dog paa anden Maade end vi ere bundne til Sognet og forpligtede til at Kjende dets Tarv, og der tillige idetmindste for Tiden i Almindelighed findes Villighed hos Gaardeierne til, ogsaa uden Tilsigelse fra Fogden, at afgive Befordring for lægen til de Huusmænd, som staae i deres tjeneste.

C. F. Stub

(Det er formentlig en Feilskrivning, at Stemmetallene ved Sagens Behandling i Mødet d. 26 Jan. 1857 angives som 3 mod 3, eftersom Forstanderskabet kun bestod af 5 Medlemmer).

Vallensbæk by ca. 1968

Engvej, Vallensbæk by 1970

Var de gamle Vallensbæk-bønder afholdsmænd?

Det lyder noget usandsynligt ud fra kendskabet til Hedeboegnens store sammenkomster ved bryllupper og lignenede højtider. Men ikke desto mindre har forstanderskabet og sognerådet jævnlige påtalt forskellige former for livsnydelse, ganske vist blandt andre, der ikke var standsfæller.

I 1845 indløb klage over at enken N. N., samt husmand Povel Jensen og Peiter Jensen beskaffede sig med ulovlig brændevinsudskænkning. De blev den 11. april indkaldt til møde for forstanderskabet og lovede „at ville fremtidig afholde sig herfra“.

Nu skal det retfærdigvis siges, at udskænkning af de stærke varer mod betaling krævede bevilling og erlæggelse af afgift, så forstanderskabet var helt på lovens grund.

En ansøgning fra nævnte enke samme måned om at opnå bevilling til at „udsælge enkelte af de meget gængse urtekram- og høkervarer, med undtagelse af brændevin“, blev med anbefaling videresendt til birket.

En senere ansøgning fra nævnte Povel Jensen om tilladelse til at brygge og sælge øl, rug- og hvedebrød, samt mindre urtekramvarer blev den 27. maj 1847 afslået, uden kommentarer.

De pågældende beboede de to små udflyttersteder ved Gl. Køge Landevej, som på Generalstabens kort er benævnt Fidtekroen, også omkring dette tidspunkt. Hvorvidt det blot var en navnebetegnelse, eller der lå realiteter bagved, forbliver vist et uløst spørgsmål.

En kro-afgift beløb sig til 50 rigsdaler årligt og ret til brændevinshandel og udskænkning 30 rigsdaler årligt, så der skulle sælges nogle glas, inden der blev overskud.

En Christoffersen har i 1860 ment at kunne unddrage sig afgiften for krohold, men han blev af forstanderskabet indstævnet for birket.

Birket finder anledning til at udsende forespørgsler til alle sogne, dat. 31. december 1862, om eksistensen af smugkroer, der menes ret udbredt. De må have været svære at komme til livs, for allerede i august 1865 indberettes Christoffersen og Peder Jensen for samme forseelse. Resultatet fremgår ikke af protokollen.

Ovenstående kan vel akcepteres som udtryk for god orden. Derimod forekommer følgende to episoder et nutidsmenneske helt uforståelige:

„Til Vallensbæk Commune er betalt 1 rigsdaler i anledning af ungdomsgilde hos husmand Jens Pedersen“. (1863 og i 1868): „Med hensyn til at der hos spækhøker P. Nielsen i forrige uge er afholdt såkaldt komedie uden sognerådets samtykke, og da der tillige af tilskuerne er fortæret utilbørlige kvanta drikkevarer, besluttedes at indhente birkedom-

1845

merens erklæring om nogen tilladelse fra hans side har været givet os i benægtende fald sag anlagt mod vedkommende“.

Det får stå hen, om sognerådets forargelse er dikteret af samfundsmoralske eller afgiftsmæssige grunde, nok snarest det sidste.

7. juli 1846:

Trykkefrihedsselskabets formand, advokat Orla Lehmann sender indbydelse til oprettelse af et sognebibliotek, samt en bogfortegnelse. Forstanderskabet besluttede at udsende en liste. Derefter står ikke mere i protokollen for de næste år.

1869

19. marts 1869:

Da Committeen anmoder om bidrag til en gave til brudeparret, „kronprins Frederik og prinsesse Lovise . . .“ besluttede sognerådet at omsende til beboernes frivillige påtegning af bidrag. Intet i protokollen om indkomne beløb.

I 1870 omsendes en liste til tegning af bidrag til fangne franskmænd (den fransk-tyske krig). Der ses ikke at være indkommet noget. Det var ellers ikke så længe efter Danmarks krig 1864.

1873: Bidrag til opførelse af et kysthospital for kirtelsyge børn. Sognerådet bevilliger 5 rigsdaler.

1898: Anmodning om udtalelse fra sognerådet om en statslig jubilæumsgave til gamle krigere fra den første slesvigske krig.

Fra Vallensbæk foreslås; husmand Peder Pedersen, Husmand Erik Pedersen, husmand Niels Jensen og fhv. forpagter Peder Hansen.

Sognerådet anbefaler de tre første, men „den sidstes vilkår fandtes at være så gode, at han ikke burde anbefales til at komme i betragtning ved denne lejlighed“.

NB. Det var en *jubilæumsgave*, der var tale om, så mon sognerådet ikke har misforstået situationen.

1901: Anmodning om bidrag til Nationalforeningen til tuberkulosens bekæmpelse og til redningshjemmet Bethesda. Afslag.

Sammenholdt med beretningen om skoleforholdene i 1800-tallet og med de øvrige kendte forhold i sognet kan man vist ikke påstå, at interessen for kultur og samfund har været særlig stor her. Mange mener, at vi nu er røget over i den modsatte grøft. Af „åndelige“ retninger omkring århundredskiftet var i sognet vist kun Indre Mission, men ud over en personlig religiøs erfaring for den enkelte, bragte denne retning formodentlig intet alment kulturelt nyt til Vallensbæk sogn.

Små registreringer af de tekniske fremskridt

Mange af de bekvemmeligheder, som vi i det daglige benytter os af, er ikke så gamle. Når vi i dag afsender et brev, er det som regel fremme til bestemmelsesstedet overalt i landet den næste dag.

Men i 1840'erne kunne et brev fra København til Vallensbæk godt være flere dage undervejs. Ved åbningen af jernbanen København-Roskilde bedredes forholdene.

Den 12. juli 1849 foreslår sogneforstanderskabet, at der ansættes en i nærheden af Glostrup station boende husmand, der kan besørge post til Vallensbæk og Brøndbyøster. Præstens bolig vil kunne fungere som indsamlingssted.

I 1859 foreslår Ledøje og Smørum sogne, at der oprettes et apotek, enten ved den ny straffeanstalt, eller ved distriktslægens bopæl.

I 1874 foreslår birket at der oprettes en stilling som distriktsskorstensfejer. Birket foreslår murer I. C. Pedersen, Ishøj, og sognerådet svarer, at da det „ikke kender den nævnte mand, kan man ikke anbefale ham, men forsåvidt han er en hæderlig mand, har man intet mod hans ansættelse at indvende“.

Man kunne ikke være forsigtig nok.

I 1886 giver sognerådet tilladelse til at Telefonselskabet anbringer master langs Gl. Køge Landevej, og i 1887 kommer turen til Vallensbæk by, hvor dog sognerådet forbeholder sig at være med til at udvælge placeringen.

Den vigtigste forbindelse for reklamebranchen begyndte at virke. I mødet den 25. marts 1892 behandledes et andragende „fra en hr. Holstein om i 15 år at lade opslå annoncer på sprøjtehuset, mod en årlig afgift på 1 kr. pr. annonce“. Det blev i første omgang afslået, men forhandlinger blev senere genoptaget.

Hvis man tror, at jernbanen København–Køge er en plan, der er opstået i nyere tid, må der tros om igen, for allerede i 1902 blev tegning over linieføringen tilsendt sognerådet til udtalelse. Man anbefalede gennemførelsen, men projektet må jo være strandet af andre sager, nok økonomisk.

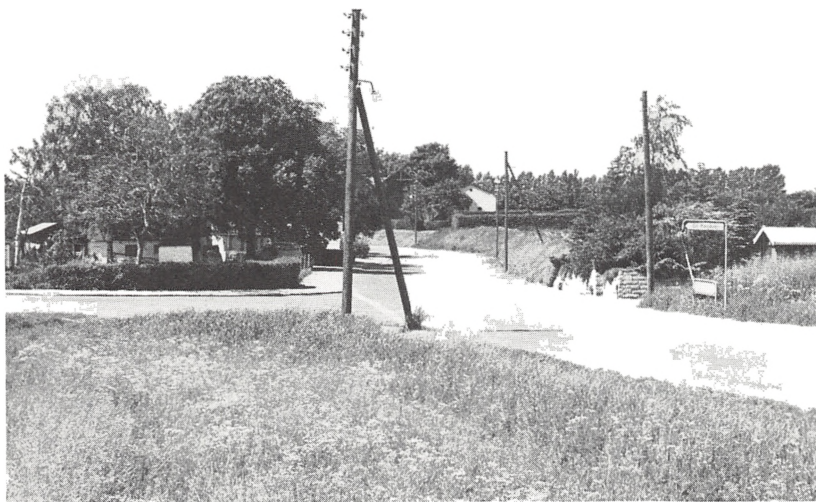
1849

1859

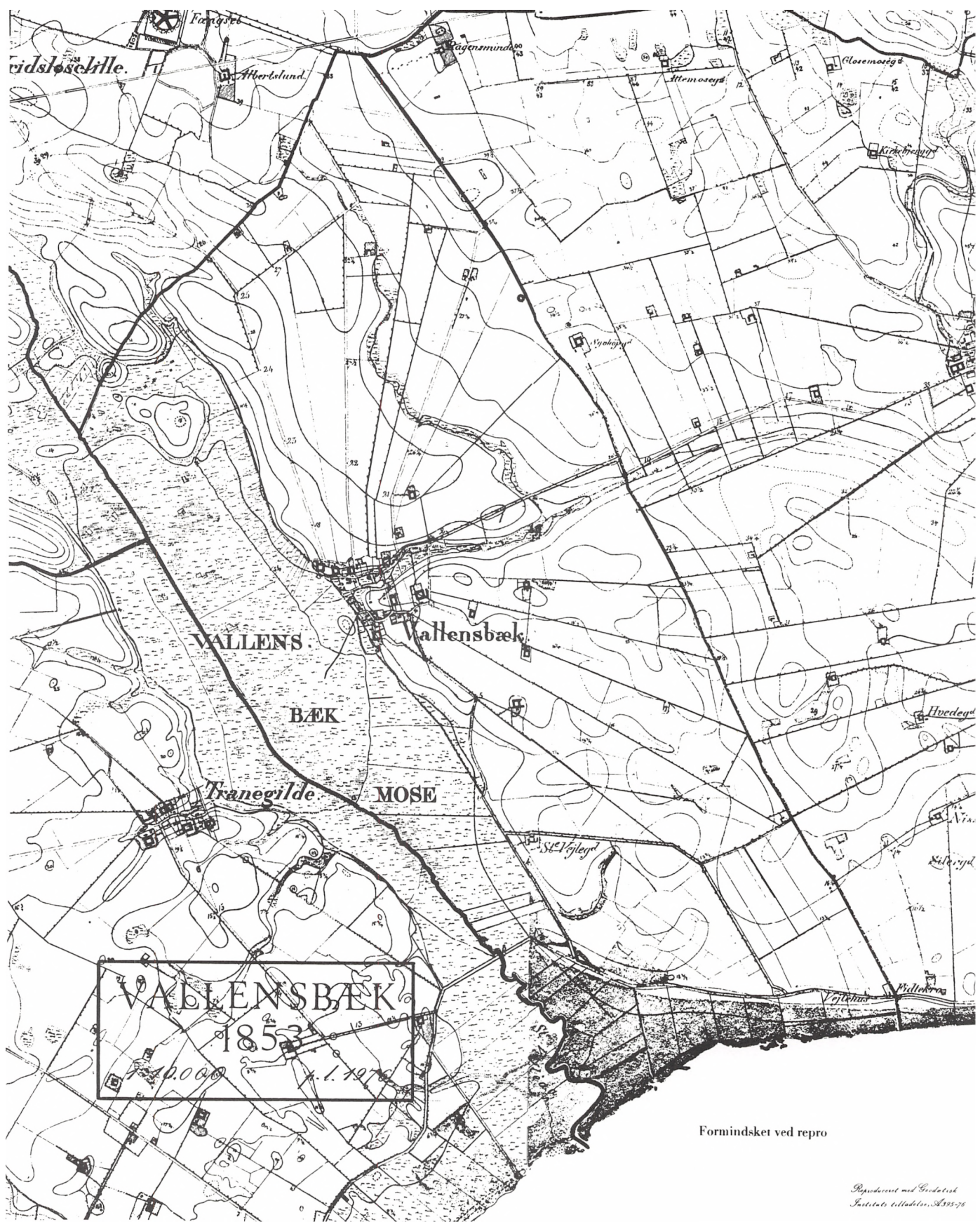
1874

1886

Brøndbyvej — Højrupgårdsvej 1970

251

VALLENSBÆK
1853
1:40.000

Formindsket ved repro

Republiket og Geografisk
Institut, København, S. 93-78

Kommunal styre i 1800-tallet

I de foregående afsnit om det kommunale styre er fremdraget nogle specielle sager, som forstanderskabet i starten beskæftigede sig med. Gengivelsen er næsten overalt refereret efter ordlyden, ikke alene på grund af den særlige skrivemåde, men også for at vise, at „folket“, der nu havde fået en vis indflydelse, langt fra var uvidende og tilbagestående. Det må imidlertid ikke glemmes, at forstanderskabet på den tid bestod af præsten, der havde forudsætninger for at kunne sætte en skrivelse sammen, og de velhavende større gårdejere, som formodentlig ikke var uden kendskab til samfundsmæssige problemer. Man behøver kun at henvise til Erasmus Montanus' fader, der 100 år forinden er fremstillet som en solid opløst bonde.

En fortsættelse af beretningerne om sognestyrelsens virke på tilsvarende vis, ville sprænge alle rammer og virke alt for tungt. Efter foretagen gennemgang af et par tusinde sider, tæt beskrevet med referater af styrelsens forhandlinger og beslutninger, skal derfor i det følgende kun gives de punkter, som nutiden – af forskellige grunde – kan have interesse i. Naturligvis vil der ikke blive gentaget emner, som mere udførligt er behandlet i andre afsnit af denne bog.

1845. Hr. Bauer søger om oprettelse af en *handskefabrik* på St. Vejlegård. Bevilliges, men intet om det blev til noget.

Af et notat fremgår, at sognefogeden blev lønnet af forstanderskabet, medens brandfogeden og gårdejernes og husmændenes *oldermænd* ingen løn oppebar.

1846. Tilsendt en resolution om *kartoffelsygdom*. Ingen oplysninger om den hærgede her, men man erindrer samme sygdom på Irland, hvor flere tusinde mennesker på grund af fejlslagen høst, netop på den tid, døde af sult.

1847. Fremmede uønsket. „Fruentimmeret Ane Kirstine Nielsdt., som samlever med Hans Rasmussen i Vejlehus . . . ikke kan antages at have lovligt erhverv, men dog uagtet forstanderskabets gentagne advarsler, vedbliver at bo til leje i sognet . . . anmoder dommeren om assistance til udsættelse og betaling af gammel skat“. Sag med politiforhør udvikles. Ane giver tilsagn om at flytte fra sognet „april flyttetid“. Men nu er huset udlejet til Witus Sandberg, som er en forstanderskabet „aldeles ubekendt person med uanmeldt ophold i det afsides beliggende hus ved stranden“. Han har også familie hos sig og får påbud om at melde sig til præsten.

1848. Cirkulære fra Justitsministeriet påbyder at forstanderskabets møder nu skal holdes for *åbne døre*, „når regler herfor bliver taget“.

Myndighederne kræver indberetning om den i flere sogne grasserende svin- og ringormesygdom blandt heste.

1849. Medlem af forstanderskabet, sognepræst Stub, foreslår, at et af husmændene valgt medlem får sæde i forsamlingen. Amtet forespørges. Det er der intet til hinder for,

1845

1847

1848

1849

men det bliver uden stemmeret. Husmændenes oldermand udtaler, at så har det ingen interesse.

Amtet fremsender den ny valglov og grundlov.

1850. Som supplement til det i forrige afsnit omtalte vedrørende krigen 1848–50 nævnes: „Centrakomiteen til understøttelse af udkommanderede land- og søkrigeres familier, de sårede og de kvæstede og de faldnes efterladte“ sender bidrag på 10 Mark månedligt til hjælp for kasseret menig Anders Hansen fra Vallensbæk, på Frederiksberg Hospital, ikke af fattigkassen, men som ekstraordinær hjælp til en mand, der er blevet invalid i fædrelandets tjeneste.

1851

1851. Forstanderskabets møder holdes nu på St. Vejlegård.

For at være forberedt udskrives over hele landet *heste til krigsbrug*. Vallensbæk skal stille en distriktshest og en foderhest. De erhverves for henholdsvis 125 og 110 rigsdaler. Den første er en brun hoppe, 8 år gammel og den anden en brun vallak, 12 år gammel. De bliver „sat i pleje“ henholdsvis hos pastor Stub og hos gdr. Niels Jensen for en årlig sum af 12 og 8 Rigsdaler. På baglåret indbrændes mærker.

I de kommende årtier er protokollerne fyldt med meddelelser om disse arme heste. Der spores nogen uvilje mod at have dem, og de bliver gentagne gange kasseret på grund af spat og dårlig foderstand. Først i 1904 foreligger meddelelse om en anden ordning. Da skal Vallensbæk stille med 5 heste og 2 vogne med bespand i tilfælde af krig.

1852

1852. I protokollerne findes ikke meget om kriminalitet. Et enkelt lille tilfælde viser også den myndighed, der tilkom forstanderskabet over deres borgere. En ung knægt, Niels Mortensen, var af Københavns politi mistænkt for tyveri, men blev løsladt uden straf. Han blev pålagt at begive sig til sit hjem i Vallensbæk. Skudsmålsbogen blev tilsendt forstanderskabet til videre udlevering.

En fortegnelse over eksaminerede og ueksaminerede *dyrlæger* i amtet tilsendes.

1853

1853. En ansøgning om oprettelse af et *sadelmagerværksted* imødekommes, men forstanderskabet tilføjer faderligt, at der vist ikke er arbejde nok.

Birket forespørger om Vallensbæk har grus til brug ved opførelsen af Frederiksberg Slot. Forstanderskabet svarer, at her findes intet grus, men man henviser til Avedøre Strandholm og Hundige Strand.

Husmand Anders Eriksen ansøger om fritagelse for *pligtarbejde*. Han fritages for snekastning, da han er svagelig og 63 år.

Pastor Stub forespørger om husmænd i år (dyrtid) skal svare fattig- og skoleskat. De øvrige medlemmer vedtager, at de skal betale som hidtil.

1854. Det oplyses, at en række ejendomme nu har fået afløst *Korntiende* mod en forhøjelse af hartkornet.

Håndværkere. Birket forlanger nærmere oplysninger i anledning af, at Johs. Fleischer ansøger om at nedsætte sig som tømmermand i Vallensbæk. Forstanderskabet anbefaler varmt, idet der udtales, at der af tømreere findes 3, „hvoraf 1 er aldeles forfalden og 2 er uduelige ved alder“. Tydeligere kan det vist ikke siges.

1855. Skrivelse om at der er konstateret Hundegalskab i amtet med anvisning om behandlingen og henvendelse til dyrlæge.

1856. Fremmede undersætter skal fremvise dåbsattest, når de søger arbejde og ophold i sognet.

Småtingsafdelingen. Gdr. Cornelius Madsen beklager sig over at det er hans kakkelovn der findes i fattighus nr. 1, og at han ikke har modtaget leje for den, men han er da villig til at sælge. Forstanderskabet vedtager omhyggeligt, at der skal betales ham 1 års leje og så vil man købe 2 ovne andet sted.

1855

1857. Skatteregnskab vedr. kommunale embedsmænd:

Sognefogedløn	104 Rd.	Mark	8 Skilling
Jordemoderløn	20 »	»	12 »
Deputat	12 »		
Omkostninger	2 »		13 »
	138 Rd.	5 Mark	1 Skilling
Salg af brænde	17 »	3 »	
Fogden indbet. for sit hartkorn	38 »	3 »	11 »
	56 Rd		11 Skilling

Rest 82 Rd. 4 Mark 6 Skilling, der opkræves med 3 Mark/Td. hartk.

Andragende gennem birket fra fiskerne i Vedbæk om fæste af en fiskegrund i Køge Bugt. Brøndbyvester og Vallensbæk modsætter sig det bestemt.

1859. Fattighus nr. 2 sælges for 20 Rigsdaler.

Nu forstanderskabsmøder på skolen.

Birket henleder opmærksomheden på konstateret *vandmangel* i amtet i det tørre år 1858 og opfordrer kommunerne til at tilvejebringe tilstrækkelig vandforsyning. Vallensbæk svarer, at her har ikke været vandmangel og „allenfals haves St. Vejleå, som nylig med stor bekostning er reguleret“.

1861. Ved genopførelse af Cort Hansens afbrændte gård giver forstanderskabet dispensation fra bygge-loven. Til almindelig orientering oplyses senere de beløb, som forskellige ejendomme er ansat til i brandassurance:

1859

1861

255

Cort Hansens gård	5.120 Rgs.
Niss. Stift. enkesædehus	1.370 Rgs.
Sammes klokkerhus	250 Rgs.
B. C. Møllers gård	7.200 Rgs.
Kort Hansens gård	8.300 Rgs.
Erik Petersens hus	280 Rgs.
Skrædder Niels Andersen	740 Rgs.

Omend pristallet fra 1861 til 1976 er steget fra 59 til 1215, 20,6 gange fremgår klart at bygningsværdier før og nu slet ikke står i forhold hertil. En gård kostede mindre end et lille rækkehus i vore dage.

1862

1862. Truende krigsskyer viser sig og Indenrigsministeriet meddeler kommunerne, at der er stillet 2.000 Rigsdaler til rådighed for frivillige skyttekorps. Vallensbæk meddeler at sognet er så lille, at der ikke er mulighed for oprettelse af et frivilligt korps.

1863. Nyt ensartet vægtsystem indføres.

Indtægter ved jagtudlejning, et ikke ubetydeligt beløb, tilfalder fattigkassen. I 1864 tilgår beløbet dog krigskassen.

Afløsning af husmændenes pligtarbejde finder sted.

1864

1864. Danmarks ulykkelige krig med Tyskland har ikke sat spor i de kommunale forhandlinger. Der er dog ingen tvivl om, at et antal sognebeboere, som regel husmændssønner har deltaget. Forholdet er forsøgt nærmere belyst ved arkivundersøgelse i Rigsarkivet. Dette viste sig at være meget brydsomt – ikke mindst på grund af den ringe bistand, nogle tjenstgørende arkivarer her udviser. Dette hertesuk må frem, især når man sammenligner med den udprægede hjælpsomhed, der findes på Landsarkivet. En nærmere undersøgelse må derfor udsættes.

En opfordring fra birket om bekæmpelse af kornsygdommen *Meldrøje* modtages.

1865

1865. Opførelse af et nyt sprøjtehus vedtages (30 Rigsdaler).

Nu begynder man at anvende skærver til udbedring af vejene. Ved fremstilling heraf kunne arbejdsløsheden, der også eksisterede dengang, afhjælpes.

1866. *Budget* for 1867 vedtages. At social-udgifterne også var ret dominerende dengang fremgår tydeligt, idet der lignedes:

Fattigvæsenet 7 Mark/Td. Hartkorn.

Skolevæsenet 8 Mark/Td. Hartkorn.

Administration 2 Mark/Td. Hartkorn.

Fra 1863 skulle også andre end hartkornsejerne betale skat. En opgørelse over skatteyderne viser, at der i sognet var 30 gårdmænd, 2 smede, 1 skomager, 1 skrædder, 2 høkere, 1 snedker, 1 hjulmand, 19 husmænd, 7 indsiddere, 3 forpagtere, 1 væver, 3 uden stillingsbetegnelse, måske præst, degn o. l., samt et ikke angivet antal tjenestefolk hos de 20 beboere.

1867

1867. En ny sprøjte anskaffes, da den gamle ved sidste ildebrand tog skade.

1868. Sognerådsmøderne afholdes nu på skolen under hensyn til de ny lovbestemmelser om offentlighed.

Der holdes auktion på det afslåede vejgræs.

1870. Skattekommissionen har fundet anledning til at påtale at gårdejerne ved ligningen er ansat til for lille skat i forhold til de omkringliggende kommuner. Sognerådet svarer, at det ikke er dets opgave at ligne efter de omliggende kommuner, og at det ikke kan anerkende forhøjelsen. Til anskueliggørelse anføres budgettet for 1871: 1400 Rigsdaler på Hartkorn og 700 Rigsdaler på „Formue og Lejlighed“.

1871. Sognerådet anbefaler at husmand Peter Petersen ved Stranden må nedsætte sig som kludekræmmer.

1874. Efter ansøgning til Københavns Magistrat (for Den Nissenske Stiftelse) anskaffes kakkelovn til kirken, idet 4 Td. kul årligt leveres af kommunen.

1871

Det er igen dyrtid. Skolelæreren får en forhøjelse på 100 kr. årligt. Nu er det ny møntsystem med kroner og ører indført.

Til sognerådsformandens *medhjælp* bevilliges – for første gang – 100 kr./år.

1875. Sognets priser til beregning af kapiteltakster: Rug 15 kr./td, byg 14 kr./td, hø 5 øre/pund, halm 2½ øre/pund, tørv 1 kr./td og brænde 32 kr./favn.

1876. Høsten i Vallensbæk i 1875 har givet: Hvede 12 fold, rug 14 fold, byg 15 fold, havre 16 fold, bælg­sæd 16 fold, rodfrugter 300 td/td land, hø 3 læs/td land.

1877. Lærerinden ved pogeskolen anmoder om et tillæg til lønnen. Der bevilliges 50 kr. under hensyn til „at også ubemidlede forældres børn vil søge skolen“.

I disse år foreligger mange klager, især fra håndværkere og købmænd, over sognerådets skønsmæssige *skatteansættelser*.

1889. Hundeskatt indføres. 1. hund afgiftsfri. 2. hund 5 kr./år.

1892. Distriktslæge Behnche tilbyder at være *fattiglæge* for 40 kr./år. Bevilliges.

1893. Grusgravpladsen (ved stranden) planeres og tilplan­tes med nåletræer.

Sognets *sprøjte* viste sig atter ved den sidste brand at være ubrugelig. Bl. a. var karret råddent. Nyt kar og hampe­slange anskaffes. Sprøjtehuset forsynes med tagpap, „da teglene hvert år ituslages ved byens drenges stenkast“.

1896. Vejlehus købes efter fattiglem Hans Christiansen. Sælges derefter til husejer Ole P. Sørensen for 500 kr.

1897. Etatsråd C. Berg (formand for Vallensbæk sogne­forstanderskab 1865–67) og hustru opretter et legat for vær­dige trængende i Vallensbæk kommune. Renten, 100 kr.

1875

1895

257

1899

årlig deles i 20 kr. til vedligeholdelse af moderens gravsted i Hvidovre, de resterende 80 kr. i 4 portioner til beboere i Vallensbæk, „der ikke har fået fattighjælp. Gamle, svage, enlige mennesker og enker med uforsørgede børn har fortrinsret“.

1899. Der bevilliges i disse år mange tilskud til beklædning af konfirmander.

1901. En skattesag. Dorthea Jensen klager over en pålignet skat på 10 kr. årligt. Hun har en kapital på 3.000 kr., rente 120 kr. + en årlig livrente på 120 kr., ialt 240 kr. Sognerådet nedsætter skatten til 2 kr. årligt.

Sognerådet anskaffer et pengeskab til opbevaring af sognets penge og værdipapirer.

Lærer Poulsens sekretærløn i sognerådet forhøjes til 150 kroner.

Vedttaget opførelse af ny skole. Murer Laugesen, Tåstrup giver tegninger og overslag, 8.000 kr.

Sognerådet vedtager – vist for første gang – at optage lån (12.000 kr.)

1902

1902. Licitation over den ny skole: 8.087 kr.

Vejlehuset sælges til Fr. Petersen for 555 kr.

1903. En husholdnings-aftenskole oprettes. Et eventuelt underskud må dog dækkes af Landboforeningen eller deltagerne.

Ny vedtægt for påligning af *personlige skatter*. Men stadig indkommer mange klager over ansættelserne.

1907. Rotteudryddelsen. „Til at modtage rotter iflg. loven valgte købmand Chr. Petersen, hvis han vil modtage valget, ellers vælges husmand Peder Christiansen, der nok vil lade sig vælge. Prisen for hver indleveret rotte sættes til 10 øre, heraf 3 øre for modtagelsen“.

Kommunen sælger juletræer fra grusgravplantagen (se 1893).

Vejlegårdsvej 1970

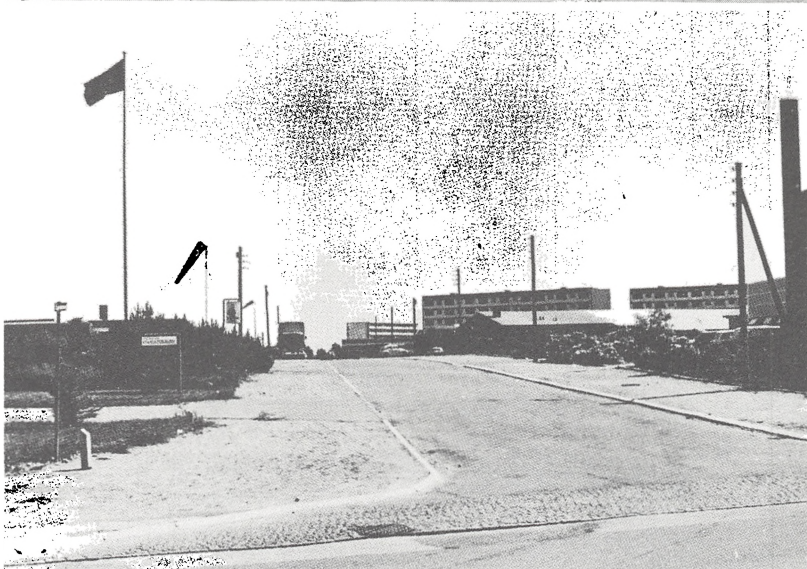
Svendstrupvej 1970

Brøndbyvej 1970

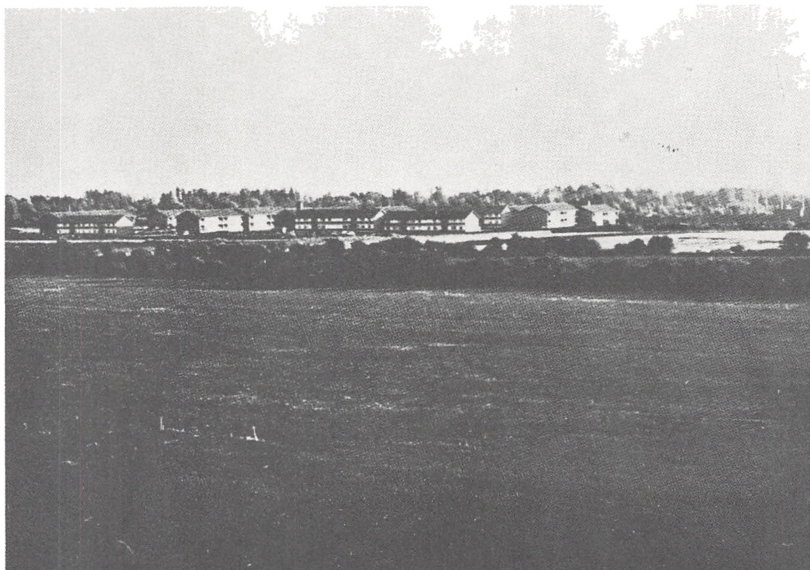
Egeskovvej 1970

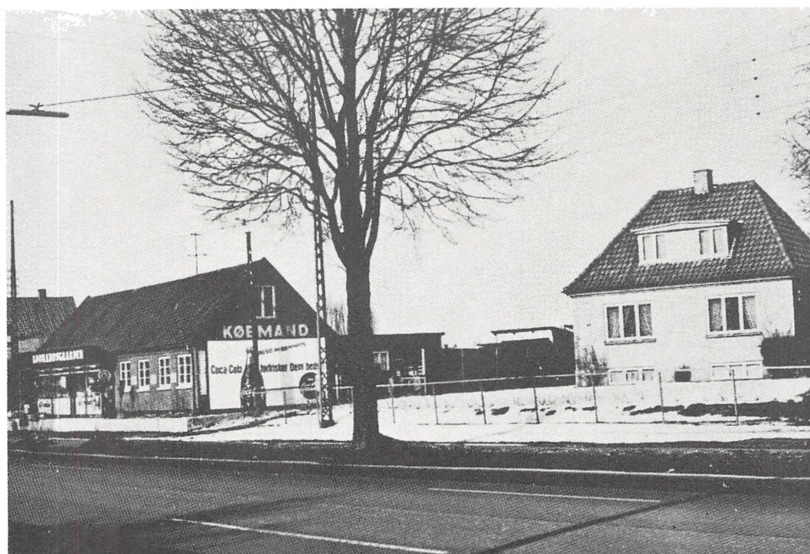
Vejlegårdsvej, set mod Vejlegårdsparken 1970

Højstrupparken 1966 inden påbegyndelsen af Vejlegårdsparken

Gl. Køge Landevej ved grænsen til Brøndby kommune 1968

Rekylskytter 1918 ved Store Vejlegårds have, Vejlegårdsvej

Det kommunale styre i vort århundrede

Med kommunaloven af 20. april 1908 blev indført et system, der stort set eksisterer i dag. Individets ret til selv at træffe sit valg ved den hemmelige afstemning, uden efterfølgende kommentarer og eventuelle forfølgelser må betragtes som et absolut demokratisk gode.

I Vallensbæk synes overgangen næppe mærkbar. Det var stadig de større hartkornsejere, der bestemte tempoet for sognets udvikling. Og selv om der fandt en slags systemskifte sted i 1933 er det karakteristisk, at de store politiske udsving fra den rolige udvikling ikke er forekommet i Vallensbæk.

I det følgende er gengivet nogle uddrag af protokollerne. Det kan naturligvis kun blive en fragmantarisk gennemgang, men kan formentlig bidrage til at kaste et strejflys over de vigtigste begivenheder og beslutninger.

1911. Ved folketællingen er konstateret et indbyggertal på 382 personer. Heraf er 199 mænd og 183 kvinder. Der er 1 mand og 1 kvinde i alderen 80–90 år og 6 mænd og 6 kvinder i alderen 70–80 år.

1913. Der oprettes en brandhane på Københavns Vandforsynings vandledning nord for byen.

Krigen kaster skygger forud. En lov om mobilisering af heste og vogne tilsendes sognerådet. Den ophæves dog i 1915.

Tilladelse gives til chauffør Nielsen, Tåstrup, til at køre på sognets veje med motorcykle med 4 personer.

Viril ældre herre. Fra Frederiksberg fattigkommission henstilles til sognerådet, at en barnefader, Hans Petersen, der oprindelig var hjemmehørende i Vallensbæk, fritages for bidrag, da han er anbragt på alderdomshjemmet, og af den grund ville miste sin alderdomsunderstøttelse. Sognerådet vil ikke følge indstillingen. Den senere udvikling i sagen er, at alimentanten har tilbudt at yde sin veterangave, 100 kr. årlig til sognerådet. Sognerådet er meget betænkelig, men modtager tilbudet på betingelse af, at Frederiksberg fattigvæsen indestår for beløbets udbetaling og for videre udgifter ved barnefaderens død.

1914. Store Vejlebro repareres atter.

1915. I anledning af den ekstraordinære indkaldelse til hæren vil der af hjælpekasen blive udbetalt 200 kr. til de indkaldtes familier.

Lejerne af jagten i sognet ansøger om nedsættelse af lejen, „foranlediget ved den store indkvartering“. Afslås.

Forpagter Knipsschilt, Ragnesminde, søger om tilladelse til automobilkørsel på Torvevejen. Tilladelsen gives på betingelse af at der udvises størst mulig forsigtighed og kun med eget køretøj.

Amtsrådet fastsætter betalingen for snekastning:

Nov., dec., jan.:	2,60 kr./dag à 6½ time
Februar:	3,00 kr./dag à 7½ time
Marts:	3,00 kr./dag à 8 timer
April:	3,60 kr./dag à 9 timer

1916. Dyrtidshjælpen fastsættes til en mands løn om ugen, 12 kr. + 2 kr. for hvert barn, samt eventuel hjælp til brændsel, der dog ydes i naturalier. Ekstraskat på indtægter over 1600 kr./år.

Alimentanter. Gennem disse år findes mange sager om barnefædres bidrag. Sognerådet er meget konsekvent i kravene om, at alimentanterne skal afsone bidraget „såvidt han findes“.

Vallensbæk teltlejr ca. 1918.

Dyrlæge Axel Hansen, Tåstrup, får tilladelse til at køre på vejene med 2-personers lægebil.

1917. Manglen på varer gør sig nu stærkt gældende og mange arter rationeringskort uddeles. Kommunen søger staten om tillægsbrødkort, da beboerne „næsten udelukkende er beskæftiget ved hårdt legemligt arbejde, da de er landbrugere“.

I maj uddeles 1 l petroleum pr. hus, der søges om kul til det lokale damptærskværk, da det ikke kan brænde tørv. Der indføres maksimalpris på kartofler. Det vedtages at slagte en gris en gang imellem i vinterens løb efter behovet for fersk flæsk, og der købes 200 kg salt flæsk og 60 td. kartofler til videre forhandling i kommunen. Hos sognerådsformanden er opmagasineret 10 tons kul, hvoraf kirken forlods får 10 hl, skolen 30 hl, alderdomsinderster hver 3 hl, og resten til hver husstand med 2 hl. Der købes 92 pakker lys à $\frac{1}{2}$ kg + 25 pakker i reserve.

Der udskrives ekstraskat på alle med over 2200 kr. i årlig indtægt.

1918. Gamle og syge får visse fordele gennem uddeling af kaffemærker til personer over 60 år, og der henlægges petroleumsmærker til 14 l, til brug i sygdomstilfælde.

Fra styrelsen for Danskerligaen forelå cirkulære og adresseliste til underskrift til indsendelse til Rigsdagen, om begrænsning af fremmedelementer. Man vedtog at underskrive adressen, og såvidt mulig få den rundsendt til beboerne. Hvilke fremmedelementer tænkes der på?

1919. Efter forhandling med tilstødende kommuner fastsættes regler for bilkørsel. Maksimumvægt er 1500 kg + 2000 kg last. Maksimumsfart er 15 km/tim. for lastbiler og 25 km/tim. for luksusbiler.

Vallensbæks første fodboldhold 1916-17, Banen nord for »Mariehøj« have havde Tjørnagergård i baggrunden

Herstedernes kommune lukker Torvevejen for bilkørsel. Automobilklubberne K.D.A.K. og F.D.M. foreslår lygte-tvang for alle slags køretøjer, men det kan Vallensbæk sogneråd ikke anbefale.

1920. Et andragende fra grosserer J. P. Petersen om koncession på rutebilkørsel, Valby-Jægerkroen, anbefales.

Der opnås overenskomst med Københavns Magistrat om landliggerskat, 2/3 til Vallensbæk, 1/3 til København.

1921. Nogle familier har meldt sig husvilde. Nedsat udvalg.

Den sydlige del af byen kloakeres.

1922. Kommunen garanterer for lån, 25.000 kr. for at få indlagt elektricitet i kommunen.

Henstilling fra arbejderne i Vallensbæk om igangsættelse af nødhjælpsarbejde. Afslag fra sognerådet, da der allerede var tilbudt arbejderne arbejde med udjævning af rabatter på vejene, men disse ville ikke gå for 8 kr./dag.

Arbejdsmand Andr. Zenkin betaler ikke sin skat, husleje eller sørger for sin familie. Sognerådet anbefaler, at han bliver udvist, og at der udbetales understøttelse til familien i varer.

Vedtaget gadebelysning i byen, 8 el-lamper.

1923. Abonnement på Falcks Redningskorps brand-sprøjte.

Alle udlejninger af lejligheder skal godkendes af kommunen.

1924. Der vælges en sundhedsbestyrelse.

1925. Efter afstemning i sognerådet meddeles fabr. Morits Mortensen spiritusbevilling for 5 sommermåneder, men medlemmet Anders Henriksen imod, og nægter at underskrive protokollen.

Der indkommer nu ansøgninger om invaliderente.

Kommunens tilskud til istandsættelse af en ny strandvej andrager 7.500 kr.

En kommunesekretær, der også fungerer som kasserer, antages. Løn 1800 kr./år.

1926. Sundhedsvedtægt for kommunen godkendt af Indenrigsministeriet.

Der foretages indkøb af kampesten til arbejdsløses skærvæslåning.

1928. Nu udgiftsbilag for tjæring af veje.

Bækken gennem byen udrettes.

Landinspektør Schmidt overdrages opmåling af byen.

1929. Kommunens styrelse er nu blevet stærkt differentieret. Følgende udvalg og tillidsposter blev blandt sognerådsmedlemmerne og uden for disse valgt pr. 1/4 1929:

Vejudvalg, skoleudvalg, fattigudvalg, kasse- og regnskabsudvalg, maskinsynsmand, vurderingsmænd til ejendoms-skyld, vandsynsmænd, brandfoged, hegnsyn, jordbonite-

ringsmænd, kapiteltakstudvalg, forligsmægler, husbond-medhjælper, skolekommission, plejetilsyn, snefoged, syn vedr. militærets heste og vogne, fredningsnævn, mark- og vejfredsmænd, værgeråd, voldgift vedr. handel m. husdyr, sundhedskommission og kommunale revisorer.

Der erhverves tillægsjord til kirken.

Jens P. Peitersen vil udtræde af sognerådet, men det bliver nægtet.

1930. Ny lærerbolig opføres (tilbud 18.225 kr.) og den gamle lærerbolig indrettes til sognerådslokaler.

1931. Amtsrådet foreslår at kommunens tilskud til istandsættelsen af Gl. Køge Landevej bliver 35.000 kr.

Skrivelse fra flere beboere i kommunen angående revision af skoleplanen, idet der menes, at undervisningen lægger for meget vægt på religionsundervisning i stedet for dansk og lign. Sognerådet sender sagen til skolenævnet.

Vallensbæk plantage fredes.

1932. Møde med omegnskommunerne om offentlige baller. Enighed om at der ønskes absolut forbud mod gratis off. dans, og at offentlige baller iøvrigt på kroer og restaurationer indtil videre indskrænkes til eet bal hver anden måned på hver enkelt etablissement.

Bækrenden reguleres påny.

Mosediget optages som off. vandløb.

1933. Jens Peitersen antages som vejmand med 50 dages årligt arbejde, løn 400 kr.

Et forslag om telefon på kommunekontoret faldt, men sognerådsformanden fik telefon med den faste udgift betalt af kommunen.

Torvevej og Vridsløsevej udvides.

Der gives konditionsbevilling på 4 td. med tilføjelse: sognerådet henstiller til lederne af lejrpladserne ved stranden at drage omsorg for, at deres gæster ikke færdes uden for lejrpladsen i badedragt.

Brandvedtægt godkendt.

Tilbud på køb af skolelod, 4.500 kr. Amtsrådet godkender.

Det vedtages, at Vallensbæk kommune er bymæssig bebyggelse.

1934. Købmand H. A. Jensen søger om tilladelse til spiritussalg. Det anbefales med „lærer Christensens uafgivne stemme“.

Det vedtoges at anskaffe toilet-papir til skolen.

Bager Eliassen ved stranden søger om tilladelse til at sælge spiritus. Uenighed i sognerådet. Kommuneafstemning vedtages. Her konstateredes 72 stemmer for og 59 imod. Sognerådet vedtager herefter at anbefale, 3 stemmer mod 2 og med lærer Christensens modstand tilført protokollen.

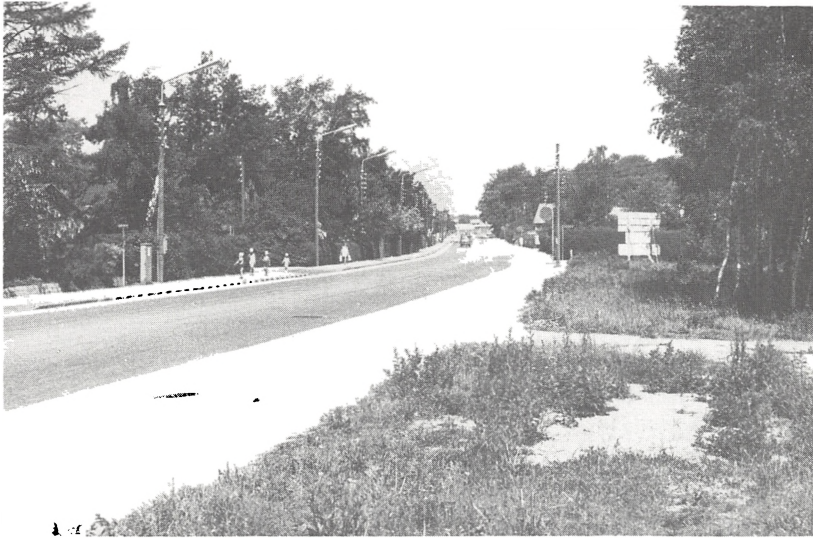
1935. Dele af Strandvejen (nu Vejlegårdsvej) og Torvevej udvides.

VÄLLENSBÆK
 1929
 1:40,000
 1927

Formindsket ved repro

Reproduceret med Geodætisk Institut, udstedt Nr. 195/26

Vejlegårdsvej 1970

*Kolleruplund, i forgrunden
Ringvej B III ca. 1967*

*Begyndelsen til Vejlegårds-
parken 1967*

Vallensbæk strands vandværk søger kommunegaranti.
(Endelig tiltrådt i 1937).

1937. Kloakregulativ vedtaget.

Nu bevilliges telefon til kommunekontoret.

Afvandingskommissionen holder off. møde om afvandingen af Vallensbæk Mose.

Sprøjtehuset nedrives.

1938

1938. Sognerådet mindes i sit møde d. 16/1 Fyrværkerimester Petersens og sønners død ved eksplosionsulykken.

St. Vejlebroen skal påny repareres. Veje i byen udvides.

1939. Det vedtages at ansætte kommuneingeniør, fælles med Brøndbyernes kommune. Aakjær Ravn antages.

Slutseddel om køb af gdr. Poul Olsens strandgrund.

Mørkelægning af gader og boliger forberedes.

Uddeling af sukkerkort.

1940

1940. Kaffekort uddeles.

Fængselsrenden optages som off. vandløb.

Stiftamtet viderebringer Kongens tak til sognerådene for det store arbejde i disse tider.

Tiltale mod en kommunesekretær for kasseangel. Ny sekretær antages, men da han ikke passer kontortiden afskediges han og kommunens senere mangeårige sekretær, regnskabskonsulent Herluf Petersen, ansættes i 1941.

1941. Overfredningsnævnet freder store strandarealer omkring St. Vejleå.

Tilbud på anlæg af idrætsplads, 8.365 kr.

1942

1942. Brøndbyvej vedtages udvidet.

Vallensbæk opsiges fællesskabet med Brøndbyerne, da ingeniøren synes for stærkt beskæftiget i Brøndbyernes kommune. Civilingeniør Henning Madsen, Amtsvejvæsenet, antages som rådgivende af Vallensbæk sogneråd.

1943

1943. Der træffes luftværnsforanstaltninger for skolen: 3 armbind, 3 hjelme, 3 gasmasker, 3 el-lygter, økser, skovle m. v.

Besættelsen. Københavns kommune sender meddelelse til alle kommuner under Storkøbenhavn, at tyskerne har idømt denne by en bod på 500.000 kr. i anledning af et drab på et medlem af den tyske værnemagt. Drabet skete i cafe Mokka i Frederiksberggade. Bodden er forskudsvis betalt af Københavns kommune, men man vil søge refusion fra staten.

1944

1944. Man ser smilet brede sig omkring sognerådsbordet, da en skrivelse fra købmand A/S H. Jessen, Tåstrup, oplæses. Skrivelsen indeholder henstilling om, at „hullerne i vejene udbedres“. Sognerådet tilføjer protokollen, at „det må være en fejltagelse“, hvad det vel også var.

1945

Der nedsættes et evakueringsudvalg. Vagtværn oprettes.

1945. Befrielsen. Sammen med Brøndbyernes sogneråd afsløres en mindesten i Brøndbyøster for 7 faldne frihedskæmpere.

Stiftamtet anmoder om indsendelse af bevismateriale mod stedfundet forræderi og landsskadelig virksomhed under krigen. Sognerådet svarer, at der ud over en vognmand, som er anholdt af frihedsbevægelsen, ikke vides om noget landskadeligt i kommunen. Overretssagfører Vilh. Pürschel ansøger kommunen om henstand for en internerets restancer af ejendomsskat. Sognerådets tilførsel i protokollen: „Brevet, der var af et meget humoristisk indhold, kunne ikke tages alvorligt“.

1947. Brønbyvej udvides. Branddammen opfyldes.

1948. Helårsbehoelse syd for Gl. Køge Landevej tillades, når der findes godkendt vej og kloak.

Grundejerforeningen for stranden retter følgende forespørgsel til sognerådet: „Er det rigtigt, hvad der siges mand og mand imellem, at det siddende sogneråd er mod strandens udvikling og dens beboere, især københavnere“.

Sognerådet svarer, at spørgsmålet er ganske forkeret. Kommunen er meget interesseret i en udvikling, dette bevises ved det igangværende byplanarbejde.

Vallensbæk sogneråd henleder egnsplanudvalgets opmærksomhed på, at der ved indpumpning af sand fra Køge Bugt kunne indvindes 200 ha.

En projekteret flyveplads i Brøndbyerne møder modstand.

Matr. nr. 66e købes til nyt kommunekontor.

1949. Ny branddam ved Enghavegård.

1950. Ingeniør Kristensen ansat som kommuneingeniør og bygningsinspektør.

1951. Planer om ny skole ved sportspladsen drøftes. Areal på 1 1/2 td. ld. fra Gammelgård købes i december.

Gl. Landevej udvides.

Kommuneingeniør Kristensen søger afsked. Ingeniør Hans Remfeldt, Sønderborg, bliver kommuneingeniør.

1952. Til vejmandsstillingen ansættes Hans P. Sørensen.

1948

1950

1952

Diæter for sognerådsmedlemmer kan ikke bevilliges.

Landvæsenskommissionen pålægger kommunen at sørge for rensning af spildevandet før udløbet i stranden.

Der behandles flere – også større – skattesager i disse år, med krav om efterbetaling og bøder.

Vel en tiltrængt formaning: Forretningsordenen ved sognerådsmøderne „skal overholdes fremtidigt. Medlemmerne må bede om ordet, inden der tales, og medlemmerne skal påhøres i ro og uden afbrydelser.

Laurits Andersen udtræder af sognerådet pr. 1/1 1953, „på grund af, at han er købmand og ikke ønsker at ligne skat mere“.

1953

1953. Vallensbæk by's vandværk overtages af kommunen. 20/10 nedlægges grundstenen for den ny skole.

1954. Amdsrådet godkender udvidelse af sognerådet til 7 medlemmer.

Molen ved stranden udbygges.

Oprettelse af egentlig kommunebibliotek.

1955. Skolen indvies d. 25/2. Den samlede udgift blev 1.216.000 kr.

I 32 sommerhuse fandtes d. 31/1 lys, antagelig ulovlig beboelse. Ejerne tilskrives.

I september drøftes kirkens overgang til selveje og udvidelse af Vridsløsevej gennem byen.

Landvæsenskommissionen afsiger kendelse om kloakering af Vallensbæk by.

1956

1956. I disse år behandles et meget stort antal sager vedrørende statslån og byplan.

Møde med planlægningsudvalget om et fælles renseanlæg for Vallensbæk, Herstederne og Tåstrup kommuner.

Kommunen erhverver St. Vejlegård. (460.000 kr.)

Højrupgård agtes nedrevet og erstattet af en villa.

Den gamle skole ombygges til 4–6 lejligheder.

1957. Kloakplanerne fastlagte: 1) afskærende ledning for Tåstrup-Herstederne-Vallensbæk. 2) fælles renseanlæg for do. 3) Vallensbæk strand og 4) Vallensbæk by.

Fredningsnævnet ønsker skov i Vallensbæk Mose, men det oplyses, at hverken nævnet eller kommunen har penge hertil. Tillige fastholder kommunen at ville udstykke den sydlige del.

1959

1959. Torvevejens udvidelse nordpå vedtages.

En stadig stigende strøm af ansøgninger om statslån, om tilladelse til industribygninger og højere boligbebyggelse fremsendes til sognerådets behandling.

Den ny S-bane afholder regnskabsmøde.

Menighedsrådet overtager Enghavegård til frit eje.

Dagpenge og diæter indføres for sognerådets medlemmer, dog ikke for ordinære møder.

Spørgsmålet om den ulovlige sommerhusbeboelse giver påny anledning til skarpe meningsudvekslinger i rådet.

1960. Kendelse for strandens kloak foreligger.

Nationalmuseet præciserer gennem amtsrådet, at der skal ske indberetning til museet ved fund af Danefæ eller andet af arkæologisk interesse.

Plan for Vestmotorvejen forelægges.

Kommunen bekoster bro til St. Vejlegårds „ø ved stranden“ mod arealet bliver offentlig tilgængelig.

For at afhjælpe vanskelighederne med bortskaffelse af den store affaldsmængde fra de voksende bebyggelser, vedtages at der sammen med Brøndbyernes kommune erhverves et større areal i Vallensbæk Mose.

1961. Lossepladsen etableres efter optagelse af et lån til 730.000 kr.

Tvungen dagrenovation indføres.

Kommunen erhverver ca. 25 td. ld. af matr. nr. 10a, Pilehavegård.

Opmåling af hele kommunen til kort i stort målestoksforhold iværksættes.

Kirkens engparcel af matr. nr. 3a (Langengen) købes af kommunen.

Sammen med Torslunde-Ishøj kommune foretages bekæmpelse af myg i Mosen. Det sker ved sprøjtning fra helikopter og fortsættes i de følgende år.

1962. Vel valget får de borgerlige flertal. Hans Sørensen afgår som formand og Poul Hansen vælges hertil.

Til illustration af en kommunes komplicerede opbygning i vor tid anføres her protokollens udvalg m. v.:

Stående udvalg:

Kasse- og regnsk. udv.
Teknisk udv.
Byplanudv.
Byggeudv. Fælles renseanl.

Socialudv.
Skoleudv.
Lossepladsudv.
Hovedstadskom.s Samråd.

Børneværnsudv.
Udv. f. faste ejend.
Planlægn.udv. Køge Bugt.

Kommissioner, nævn m. v.:

Beskæftigelsesudv.
Bygningskomm.
Hegnsynsmænd
Maskinsynsmand
Ungdomsnævn
Sygekassens bestyr.

Biblioteksbest.
Sundhedskomm.
Landvæs.nævn
Skolekomm.
Sygeplejeforen.
Tilsynsfør. m. børn.

Vall. komm. boligselsk.
Fredningsnævn
Vur.mænd, mark- og vejfred
Tilsyn m. skole- og lærerboliger
Vurd.mænd t. ejendomsskyld
Komm. revisorer

Udbygning af Vridsløsevej fra byen til lossepladsen og videreførslen til St. Vejlegårdsvej vedtages.

I denne periode er der mange henvendelser fra grundejerforeninger vedrørende istandsættelse af veje, således at de kan blive optaget som offentlige.

Midt i året dekretes byggestop. Vallensbæk søger mildelse på grund af den store udvikling.

Matr.nr. 17a, 17f købes af kommunen (A. C. Ahrensberg)

1960

1961

1962

271

1963

1963. Presset fra befolkningen vokser. Der ansøges bl. a om oprettelse af børnehaver, idrætshal og ungdomsklub.

Der købes 8 ha af matr. nr. 3a, Enghavegård.

En byplanarkitekt arbejder med en samlet byplan. Der påløber ret væsentlige udgifter hertil.

Forslag om indfangning af vilde katte har ikke interesse i sognerådet.

Sogneskelændring mod Herstedernes kommune forberedes.

1964

1964. Der indkøbes 1000 vandmålere.

En fredningsplan for mosen, fra stranden til Herstederne tiltrædes af sognerådet.

Byggemodningslån på 3 mill. kr. til Nordmarken optages. Salg af parcellerne påbegyndes.

Strandenge opkøbes. Areal til en fremtidig kirke ved stranden reserveres.

Forslag om opførelse af en børneinstitution i Nordmarken, formidlet gennem kommunen og Sct. Georgsgilderne, behandles.

Ejendoms a/s Mariehøj skænker kommunen matr. nr. 9ag, 15c som grønt område.

Biblioteksbestyrelsen sender forslag om flytning af biblioteket til de nuværende sognerådslokaler.

Vallensbæk kommune er blevet en stor „forretning“. Det oplyses den 1/12, at det nuværende lånebehov er 10 mill. kr.

1965. Der vedtages udarbejdelse af skitseforslag til 2 ny skoler, Pilehaveskolen i nord og Vejlegårdsskolen i syd. Der er samtidig frigivet 1.100.000 kr. til opførelse af Egholmskolen.

1965

Menighedsrådet ønsker sikret areal til en kirke i Nordmarken.

5-dages uge for personalet i kommunen indføres.

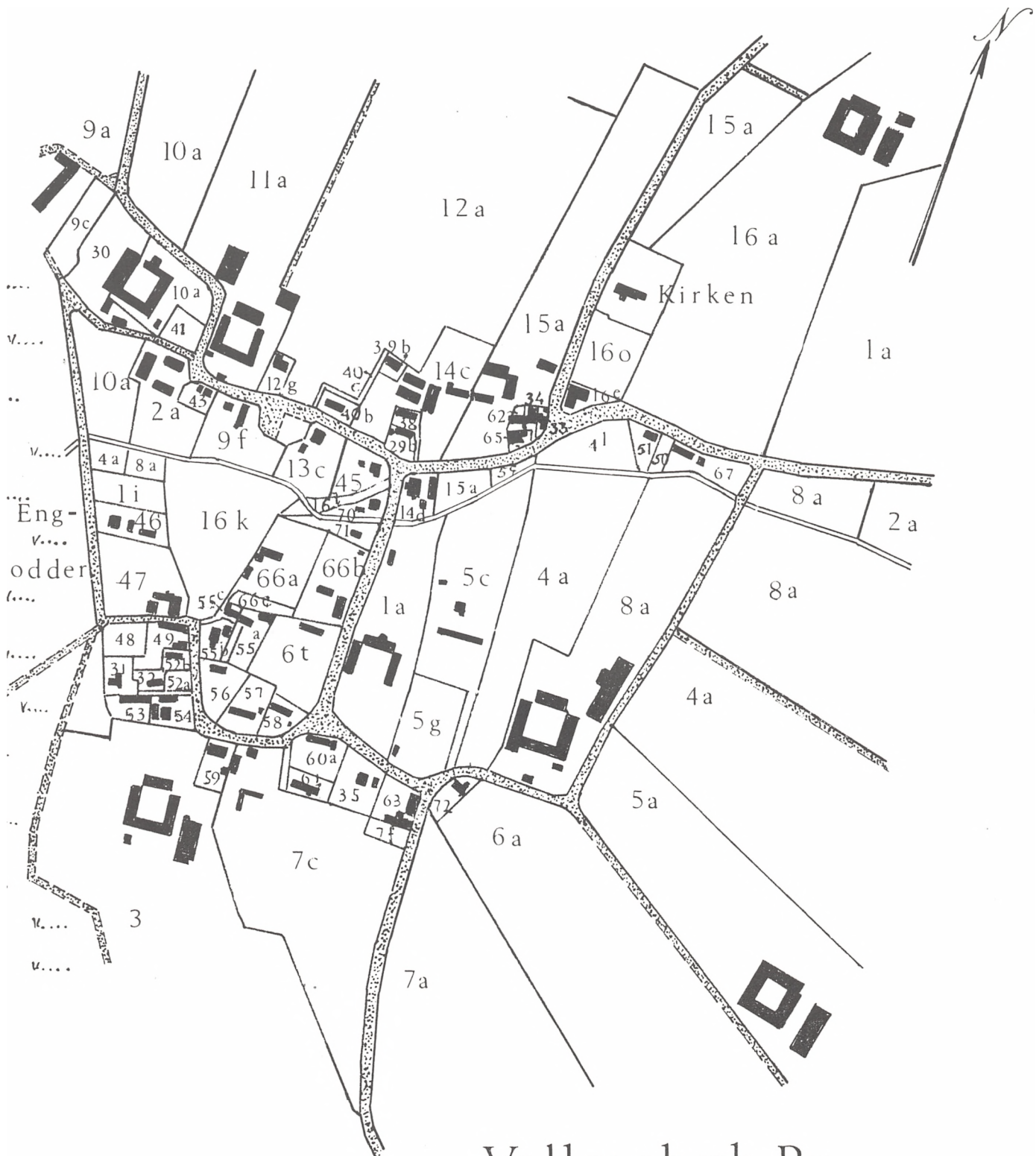
3 ha fra Gammelfjord, 7a m. fl., købes af kommunen, og forkøbsret til yderligere 13,5 ha.

Et forslag om fjernvarme i Nordmarken havde ikke den fornødne interesse blandt beboerne, hvorfor det blev vedtaget kun at oprette dette for skolen og bebyggelser af kommunens egen udstykning.

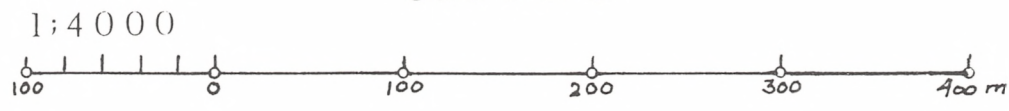
Kommuneingeniør Remfeldt afgår ved døden. Ove Jepsen ansættes.

Der har i de forløbne år været ført en stille kamp om tidspunkterne for sognerådsmødernes påbegyndelse. Nogle medlemmer ønskede aftenmøder af hensyn til interesserede borgere som tilhørere. Men d. 15/6 vedtages fremtidig at sætte mødetiden til kl. 16, „da ingen tilhørere kommer“.

Her slutter de korte glimt af kommunestyrelsens virke. Den opmærksomme læser vil have bemærket den afgrundsdybe forskel mellem forhandlingerne i 1845 og i 1965. Trods de

Vallensbæk By ca 1930

P L 76

kummerlige tider dengang var der ligesom plads til et lille smil eller en stille undren engang imellem. De findes sikkert endnu, men er forbeholdt de mange underudvalg, der sorterer under sognestyrelsen, og som har de almene menneskelige problemer helt inde på livet. Sognestyrelsen nu er blevet en i høj grad politisk og økonomisk institution, hvis klare og nøgterne funktion som stordrift er i overensstemmelse med hele vort samfund. Men måske kan en kulturhistoriker om 100 år finde de små guldkorn, der *må* findes, til at lyse.

Skorstenen er rejst på Vejlegårdsparkens varmecentral

De, der styrede

1842–44 I kommunens arkiv (forhandlings- og valgprotokoller) eller i andre arkiver er indtil nu ikke fundet oplysninger om medlemmernes navne. Det fremgår dog, at valget af formanden i 1845 var genvalg.

1845–47 Gdr. Knud Cortsen (fm.), gdr. Ole Hansen, gdr. Laur. Knudsen, gdr. Cort Hansen, sognepræst C. F. Stub.

1848–50 Gdr. Cort Hansen (fm.), gdr. Laur. Knudsen, gdr. Chr. Hansen, gdr. Jørgen Nielsen, 1850: gdr. J. P. Berg, sognepræst C. F. Stub.

1851–53 Gdr. J. P. Berg (fm.), 1852: gdr. Peder Larsen, gdr. Chr. Hansen, gdr. Jens Andersen (fm. i 1852), gdr. Peder Hansen, sognepræst C. F. Stub.

1854–55 Gdr. Peder Hansen (fm.), gdr. Peder Larsen, gdr. Jens Andersen, gdr. Zøylner, 1854: gdr. Knud Andersen, sognepræst C. F. Stub.

1856–58 Sognepræst C. F. Stub (fm.) gdr. Ole Hansen, gdr. Chr. Hansen, skolelærer H. Chr. Hansen, 1858: gdr. Anders Andersen, arb.md. Jens Madsen, 1858: Skomager Peder Christiansen.

1859–61 Sognepræst C. F. Stub (fm.), 1859: gdr. Knud Andersen, gdr. Ole Hansen, gdr. Chr. Hansen, gdr. Anders Andersen, (fm. i 1859), skomager Peder Christiansen.

1862–64 Gdr. Anders Andersen (fm.), gdr. Cort Jensen, gdr. Peder Hansen, gdr. Peder Larsen, skomager Peder Christiansen.

1865–67 Gdr. C. Berg (fm.), gdr. Cort Jensen, gdr. Peder Hansen, gdr. Peder Larsen, sognepræst Bondo.

Vallensbæk sogneråd 1868-1966

1868–70 Gdr. B. C. Møller (fm.), gdr. Jacob Sørensen, gdr. C. Berg, gdr. Knud Andersen, sognepræst Bondo.

1871–73 Gdr. B. C. Møller (fm.), gdr. Jacob Sørensen, gdr. Knud Andersen, gdr. Kort Olsen, gdr. Christoffer Nielsen.

1874–76 Gdr. Anders Andersen (fm.), gdr. Kort Olsen, gdr. Cort Jensen, gdr. Peder Hansen, gdr. Christoffer Nielsen.

1877–79 Gdr. Cort Jensen (fm.), gdr. Anders Andersen, gdr. Peder Hansen, gdr. Christen Cortsen, gdr. Peder Larsen.

1880–82 Gdr. Cort Jensen (fm.), gdr. Christen Kortsen, gdr. Peder Larsen, gdr. Kort Olsen, gdr. Knud Andersen.

1883–85 Gdr. Cort Jensen (fm.), gdr. Kort Olsen, gdr. Kort Nielsen, gdr. Knud Andersen, forpagter Peder Hansen.

1886–88 Gdr. B. C. Møller (fm.), gdr. Cort Petersen, gdr. Cort Petersen, gdr. Jacob Sørensen, forpagter Peder Hansen.

1889–91 Gdr. B. C. Møller (fm.), gdr. Cort Petersen, gdr. Jacob Sørensen, gdr. Niels Knudsen, hjulmand Lars Andersen.

1892–94 Gdr. B. C. Møller (fm.), gdr. Niels Knudsen, gdr. H. P. Hansen, hjulmand Lars Andersen, skomager Anders Pedersen.

1895–97 Gdr. B. C. Møller (fm.), gdr. H. P. Hansen, gdr. Peder Nielsen, skomager Anders Pedersen, mælkeforp. S. Ovesen.

1898–1900 Gdr. B. C. Møller (fm.), gdr. Peder Nielsen, gdr. Cort Petersen, gdr. Niels Christiansen, mælkeforp. S. Ovesen, død 1899. Ingen nyvalgt.

1901–03 Gdr. B. C. Møller (fm. til maj 1901), gdr. Cort Petersen (fm. fra maj 1901), gdr. Niels Christiansen, gdr. Jens Jørgen Pedersen (fra maj 1901), købmand Niels Jensen, forp. Ole Olsen.

1904–06 Gdr. H. P. Hansen (fm.), gdr. J. J. Pedersen, gdr. Søren Knudsen, købmand Niels Jensen, forp. Ole Olsen.

1907–09 (1/4) Gdr. H. P. Hansen (fm.), gdr. J. J. Pedersen, gdr. Søren Knudsen, gdr. Hans Søren Hansen, mælkeforp. Hans Andersen.

1909–13 Gdr. Niels Knudsen (fm.), gdr. Ole P. Olsen, tømrermester Ole Andersen, husejer Johan Olsen, jordbr. H. Davidsen (til juli 1911), gdr. Anders Pedersen (fra juli 1911).

1913–17 Gdr. Cort Petersen (fm.), gdr. Niels Knudsen, klokker Harald Olsen, indsidder Jens Peder Jensen, statshusmd. Lars Nielsen, statshusmd. Chr. Jensen, købmand Chr. Petersen.

1917–21 Gdr. Ole Olsen (fm. til 1918, udtr.), gdr. Søren Knudsen (fm. fra 1918), slagterm. Anders Henriksen, jord-

br. August Kolbe, arb.md. Lars P. Mortensen, gdr. Niels Christiansen (indtr. 1918).

1921–25 Gdr. Axel Jensen (fm.), gdr. Broder Knudsen, slagterm. Anders Henriksen, jordbr. Aug. Kolbe, husejer Henry Lassen.

1925–29 Gdr. P. O. Pedersen (fm.), gdr. Poul Olsen, slagterm. Anders Henriksen (død 1928), husejer Jens P. Peitersen, arb.md. Hans P. Sørensen, jordbr. Aug. Kolbe (indtr. 1928).

1929–33 Gdr. Broder Knudsen (fm.), gdr. P. O. Pedersen, husejer Jens P. Peitersen, fisker Jens Mortensen, arb.md. Morten Petersen.

1933–37 Kirkegds. arb. Hans Sørensen (fm. til 1935), arb.md. Morten Petersen (til 1936), tømrerm. Laurits Andersen (fm. fra 1935), skolelærer Chr. M. Christensen (til 1936), gdr. Broder Knudsen (til 1934), jordbr. Chr. Rasmussen (indtr. 1934), pastor Lorentzen (indtr. 1936).

1937–43 Tømrerm. Laurits Andersen (fm. til 1941, udtr.), statshusmd. Jens P. Jensen, kirkegds. arb. Hans Sørensen (fm. fra 1941), gartner Bertel Bjerre (til 1939), direktør Riis (til 1938), gdr. Chr. Christiansen (indtr. 1939), købmd. Harry Jensen (indtr. 1938), statshusmd. Frede Andersen (indtr. 1941).

1943–46 Kirkegds. arb. Hans Sørensen (fm.), tømrerm. – nu købmand – Laurits Andersen, arb.md. Sv. Christiansen, gdr. Einar Jønsson, gdr. Viggo Christensen.

1946–50 Købmand Laurits Andersen (fm.), kirkegds. fm. Hans Sørensen, murer Sv. Olsen, gdr. Einar Jønsson, gdr. Sv. Knudsen.

1950–54 Købmand Laurits Andersen (fm. til 1. 1. 1953, udtr.), kirkegds. fm. Hans Sørensen (fm. fra 1. 1. 1953), murerm. Knud Lassen, gdr. Michael Hansen, anl. gartner Nilaus Olsen, arb.md. Svend Dahlstrøm (fra 1. 1. 1953).

1954–58 Kirkegds. fm. Hans Sørensen A (fm. til 1. 4. 1956 og fra 1. 4. 1957 til 1. 4. 1958), tømrerm. Willy Andersen, slagterm. Anker Rasmussen C (fm. fra 1. 4. 1956 til 1. 4. 1957), murerm. Knud Lassen A, anl. gartner Nilaus Olsen C, gdr. Michael Hansen D, arb.md. W. Quist Petersen A.

Gårdejer P. O. Pedersen formand 1925-29.

Gårdejer Broder Knudsen Højrupgård. Den sidste gårdejer, der var sognerådsformand 1929-1933.

Den sidste gårdejer, der blev valgt til sognerådet, var gårdejer Michael Hansen, der blev valgt på venstres liste ved valget 4. marts 1958.

Slagtemester Anker Rasmussen, formand 1956-57.

1958–62 Kirkegds. arb. Hans Sørensen A (fm.), slagterm. Anker Rasmussen C (udtr. 1. 4. 1960), murerm. Knud Lassen H, arb.md. W. Quist Petersen A, gdr. Michael Hansen D, salgschef Poul Hansen C, assistent K. Kramer H, (til 1. 4. 1961), murerm. Ingolf Kristensen C (fra 1. 4. 1960), Alb. Larsen H (fra 1. 4. 1961).

1962–66 Salgschef Poul Hansen C (fm.), kirkegds. fm. Hans Sørensen A, overbetj. Egon Fredberg C, fru Else Friis-Mikkelsen C, skibstømrer Paul Jensen A, murerm. Ingolf Kristensen C, murerm. Knud Lassen H.

Kommunalbestyrelsen 1966

1966–70 Salgschef Poul Hansen C (borgmester), fru Else Friis-Mikkelsen C (1. viceborgm.), kirkegds. formd. Hans Sørensen A (2. viceborgm.), overbetj. Egon Fredberg C, lærer Kurt Hockerup C, revisor Bent Madsen C, skibstømrer Paul Jensen A.

1970–74 Salgschef Poul Hansen C (borgmester), fru Else Friis-Mikkelsen C (1. viceborgm.), fuldm. cand. oecon. Preben Nielsen A (2. viceborgm.) (udtr. 1971), politiass. Paul Vald. Rautmann A (udtr. 1972), lærer Kurt Hockerup C, fuldm. Verner Jeppesen Berthou A, kriminalbetj. J. Larsen C, folketingsmd. Niels Henrik Gydemark B, bygn.konduktør Poul Ancher Hansen A, kontorpakmester Johs. Christensen C, laboratorietekn. Lone Schriver C, fru Herdis Andersen (fra 1971) A, fuldm. Jørgen Christensen (fra 1972) A.

1974– Salgschef Poul Hansen C (borgmester), fru Else Friis-Mikkelsen C (1. viceborgm.), fuldm. cand. oecon. Preben Nielsen A (2. viceborgm.), lærer Kurt Hockerup C, laboratorietekn. Lone Schriver C, bygn.konduktør Poul Ancher Hansen A, civiling. Ole Møller Jensen B, tekn. lærer Fritz Løvschall C, teletekn. Thorkild Pedersen Z (udtr. 2. 9. 1976), vognmd. Jens Werner Nielsen C, smed Ole Osbæk A, over-ass. Birthe Knaack C, stud. scient Erik M. Sejrup F, lærer-vikar Inger Johansen C, bogholder Jytte Andersen A, assurandør Karsten Hastrup-Stilling Z (fra 2. 9. 1976).

Laurits Andersen

Laurits Andersen var en af de „Høvdinge“, der klart kom til at præge forberedelserne til den kolossale udvikling, der er sket i Vallensbæk.

Ved nyvalget til sognerådet i 1933 blev det regime, der hidtil havde hersket i sognerådet brudt. De større hartkornsejeres tid var forbi og selv om forhandlingerne i sognerådet fremdeles førtes på en venskabelig måde, blev den ny bredere folkelige linie stadig tydeligere.

Som formand i sognerådet gennem to lange perioder var Laurits Andersen et samlende midtpunkt, lige langt fra yderliggående standpunkter til begge sider.

Men Laurits Andersen kunne også stå meget stærkt på sine standpunkter, når han fandt det nødvendigt. Vejlegårdsvejens ubrudte linieføring, på trods af S-banens anlæg på tværs, vil blive husket, ligesom hans kamp for skolen midt i sognet var en hjertesag for ham.

Når Laurits Andersen i dag i sit otium står agtet og redelig skyldes det nok medfødte egenskaber. På trods af hans undertiden meget bestemte optræden følte man altid, at der bag Formanden stod en ærlig medmenneskelig karakter.

Påskønnelserne af hans arbejde er mange. Hans hjem er fyldt op med beviser herpå.

Laurits Andersen kunne have været blevet til „noget“ på næsten ethvert område. Som tømrermester nøjedes han ikke med sit eget fag, men var også arkitekt for mangfoldige bygninger, også langt uden for sognet. Et af de mest slående beviser på hans alsidighed er opførelsen af hans villa, Bygaden 48, hvor han i 1961 selv udførte *alt* arbejdet, bortset fra elektriske installationer.

„Laurits“ er et usædvanligt menneske.

Fire kommunalpolitikere hilser på hinanden. Fra venstre: fhv. sognerådsformand og borgmester Hans Nielsen, Albertslund, borgmester Poul Hansen, fhv. sognerådsformand Hans Sørensen, Vallensbæk og fhv. sognerådsformand Laurits Andersen, Vallensbæk

Laurits Andersen er født i Vallensbæk den 2. marts 1900, søn af tømrermester Ole Andersen og hustru Kristine Petersen.

Højskoleophold (Haslev) 1918-19. Gift den 21. september 1923 med Fanny Emilie Mortensen. Tømrermester med bopæl Vallensbæk Strand 1925-40. Købmand i Vallensbæk By 1940-60. Sognefoged 1943-71.

Indvalgt i sognerådet 1933. Formand 1935-41. Påny indvalgt 1943. Formand 1946-53. Bopæl fra 1961: Bygaden 48, Vallensbæk.

Sognerådet ca. 1933-35. Fra venstre: postbud Peter Hansen, kommunesekretær Bengtson, sognerådsformand Laurits Andersen, Hans Sørensen, jordbruger Kr. Rasmussen og sognepræst Lorentzen

Hans Sørensen

Der er meget få mennesker, der får lejlighed til at øve en kommunalpolitisk indsats i så mange år, som Hans Sørensen gjorde i Vallensbæk kommune.

Gennem mere end 40 år var han den betydningsfulde lederskikkelse både indenfor Socialdemokratiet og i det kommunale arbejde, og der har altid stået respekt om hans arbejde, og han var en populær mand langt ud over sit eget politiske parti.

Han blev første gang indvalgt i det daværende sogneråd i 1925, men blev ikke genvalgt i 1929 og var derfor ude af sognerådet fra 1929 til 1933, da han igen valgtes og derefter sad han i sognerådet, og den senere kommunalbestyrelse, indtil han trak sig tilbage i 1970.

Da han i 1969 kunne fejre 40 års jubilæum i kommunens styre, blev han stærkt hyldet fra alle sider. Den ellers stilfulde Vallensbæk kommunalbestyrelse brød med alle principper. Der var ild på cigarerne og sherry i glassene, og der gik en halv time, før det egentlige kommunalbestyrelsesmøde kom i gang.

– Hans Sørensen har, sagde den konservative borgmester Poul Hansen i sin hyldest til jubilaren, været med siden sørøverne huserede ved stranden, og han har været med til i sognerådet at diskutere, om man havde råd til at købe toilet-papir til skolens toiletter, eller man stadig skulle bruge avis-papir.

Hans Sørensen er og har altid været en hædersmand. Vi har ikke altid været enige, men når det drejede sig om ting til borgernes bedste, er Hans Sørensen en god forbundsfælle.

Mange udviklingskommuners vanskeligheder ved samarbejdet ville være overvundet med en Hans Sørensen i deres midte.

Kommunalbestyrelsens gave til Hans Sørensen var en smuk porcelænsfigur, forestillende en jæger – symboliserende både Hans Sørensens store fritidsinteresse og hans gode sportsånd i det kommunale arbejde.

Hans Sørensen kom i sin takketale ind på arbejdet gennem tiderne, da han sagde:

– De 40 år har bragt både skuffelser og glæder. Men glæderne ved selve arbejdet har altid været til stede.

Hans Sørensen fortalte, at han startede sit kommunalpolitiske arbejde, da der kun var fem mand i sognerådet, og skolelæreren var sekretær.

– Jeg har kendt hver mark og hvert markskel, sagde han, men med den udvikling, der nu er igang kniber det efterhånden.

Da Hans Sørensen blev sognerådsformand i 1933 var det til en årsløn på 300 kr.

Hans Sørensen, da han som ung mand indvalgtes i sognerådet 1925

Hans Peter Sørensen var født 16. maj 1897 i Vallensbæk, søn af arbejdsmand Hans Peter Sørensen og hustru Maren Kirstine, født Petersen. Hans Sørensen blev gift 17. november 1922 med Else Margrethe Engelié, datter af arbejdsmand H. P. Mortensen, Istedgade, København, og hustru Marie Kirstine, født Christensen.

Hans Sørensen var kusk ved Vestre Kirkegård i København.

Hans Sørensen døde 19. februar 1976 og blev begravet på Vallensbæk Kirkegård, hvor bl.a. Københavns overborgmester Urban Hansen var tilstede i det store følge.

Hans Sørensen foran slagterens gamle hjem i Vallensbæk

Da Hans Sørensen i 1970 trådte ud af kommunalbestyrelsen var han året før blevet udnævnt til æresmedlem af den socialdemokratiske partiforening i Vallensbæk, og det var en udnævnelse, der glædede ham umådelig meget, og som også fuldtud var fortjent, for han havde indenfor i partiet i vanskelige og trange år trukket en stor del af læsset.

Men også hans tilbagetræden fra det kommunale arbejde gav anledning til at han på tilbørlig vis blev fejret, og „Til veteranen“ sang man ved festen for ham en sang på melodien. „Langt højere Bjerge“. Den fortæller så meget om Hans Sørensen, at vi gengiver den her.

Goddag til de nye, Farvel veteran
 – til manden, der før var ved roret.
 Hans Sørensen: Altid du er vores mand,
 vi lover at følge i sporet.
 I godt fyrre år har du trukket vort læs,
 og nu går du ud – men gå ikke på græs.

Nu kommer de nye, og du skal stå af
 den vogn, du har styret så længe.
 Vi gi'r dig det løfte, os alle fra »A«,
 at køre i din gode gænge.
 Du banede vejen og har gjort det let
 for dem, der kom efter, at sigte i plet.

En nimrod som du kender glæden ved jagt.
 Dit bytte var ofte Poul Hansen.
 Vi mindes de tider, da du havde magt
 og gav ham et haglskud i svansen.
 De dage forsvandt, men de kommer igen.
 Det lover vi igen.
 Det lover vi dig, gamle kriger og ven.

Hans Sørensen: Stadig i centrum du står
 blandt A-folket her i din hjemstavn.
 Dit arbejde aldrig af minde os går,
 i vor kreds er Hans stadig topnavn.
 et otium ønsker vi dig og din viv.
 For dig og for hende vi napper et »hiv«.

Ved den socialdemokratiske partiforenings 60 års jubilæumsfest i oktober 1976 udnævntes Hans Sørensens enke, fru Eugenia Sørensen, til foreningens æresmedlem. Hun blev fotograferet ved det festlige bord og var genstand for stor hyldest.

Hans Sørensen lykønsker sin ven og politiske modstander Poul Hansen på 50 årsdagen

Poul Hansen

Siden 1. april 1962 har Poul Hansen været sognerådsformand og fra 1. april 1966 borgmester i Vallensbæk kommune. Det er et tillidshverv, der skaber mange venner og mange modstandere, og Poul Hansen har udtalt fået begge dele. Det vil en mand, der vil noget til fordel for borgerne og til gavn for sin kommune altid få.

Han har selv sagt, at det giver både gode og bitre erfaringer. Blandt de bitre er den, at alle de mange tusinde sager, der lykkes, store og små imellem hinanden, glemmes aldeles omgående. Det bliver hurtigt noget naturligt og selvfølgeligt. De små ting, der mislykkes, eller må udsættes, har straks en enorm betydning, og bliver omgående udnyttet af politiske modstandere.

Blandt de gode ting er den, at når det i helt ekstraordinære tilfælde ser sort ud, så kan alle stå sammen og redde situationen, siger borgmester Poul Hansen. Og her tænker han på kampen og sejren for kommunens selvstændighed.

Poul Hansen ser meget økonomisk på enhver sag. Vi skal have den størst mulige nyttevirkning af hver udgivet skattekrone, for det er borgernes selverhvervede penge vi administrerer.

Skulle man nævne nogle fælleskommunale opgaver, som har været Poul Hansens hjertebørn, så må det være Avedøre Kloakværk som han var formand for fra starten og Køge Bugt Strandpark, hvor han i begge tilfælde i årevis har lagt et stort arbejde for Strandparken således i over 18 år. Avedøre Kloakværk er nu en realitet og Køge Bugt Strandpark er nu godt på vej til at blive det. Men for de store opgaver og deres løsning glemmer Poul Hansen ikke de små og nærværende der tid efter anden melder sig til økonomisk forsvarlig og praktisk mulig behandling.

Den udvikling kommunen har været inde i har Poul Hansen den største ære for, idet han har været starteren og samtidig holdt sig de økonomiske muligheder for øje.

Sognerådsformand Poul Hansen blev borgmester 1. april 1966 og mange mødte for at ønske tillykke. Fra venstre: fhv. sognerådsformand Hans Sørensen, Vallensbæk, sognerådsformand Peter Eriksen, Torslunde-Is-høj, fru Margit og Poul Hansen

Borgmester Poul Hansen er født den 23. marts 1922 i Enegård ved Præstø, og hans forældre var gårdejer Gunner Hansen og hustru Ingeborg. Det var et hjem, hvor man arbejdede, men også kendte arbejdets glæder. Det var tillige et hjem, hvor ansvarsfølelsen var fremherskende, og det kom til at præge sønnen. Poul Hansen begyndte sin skolegang i den lille Enegård skole, men kom derefter i Præstø skole.

Efter skoletiden kom Poul Hansen i handelslære i Præstø, blev senere repræsentant i automobilværktøj, og derefter salgschef i elektriske måleinstrumenter og værktøj for derefter at starte egen grossistvirksomhed i Vallensbæk med værktøj, måleinstrumenter og entreprenørværktøj m.v.

I april 1958 blev han indvalgt i Vallensbæk sogneråd, valgt af de konservative, og i 1962 blev han sognerådsformand. Det offentlige arbejde og hans store arbejde for Avedøre Kloakværk, for Strandparken, for etablering af et statsgymnasium i Vallensbæk m.v. gjorde at han for en halv snes år siden afhændede sin grossistvirksomhed. Poul Hansen blev borgmester 1. april 1966.

Ved indvielsen af Avedøre Kloakværk. Fra venstre borgmester Poul Hansen, daværende indenrigsminister H. C. Toft og fru Margit Hansen

Indvielsen af Avedøre Kloakværk fandt sted den 19. oktober 1969.

Da sognerådsformanden blev borgmester

Den 1. april 1966 blev sognerådsformand Poul Hansen borgmester og ved samme lejlighed fik han overrakt den smukke borgmesterkæde, hvortil beløbene var indsamlet blandt byens borgere og foreninger. Det var en festlig og betydningsfuld dag for Vallensbæk kommune.

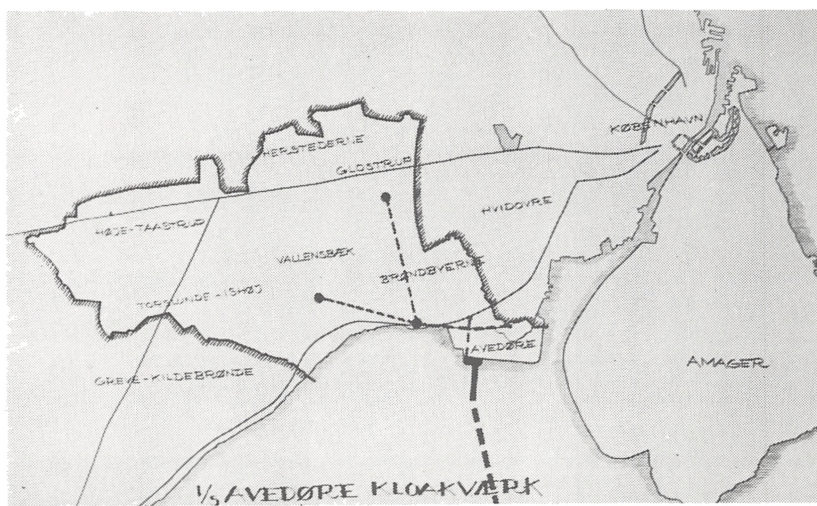

*Arkitekt Helge Schönemann
overrækker borgmester
Poul Hansen som gave en
akvarel af arkitektens hus-
tru Kirsten Schönemann
ved kommunens overgang til
»Gentofte-status«*

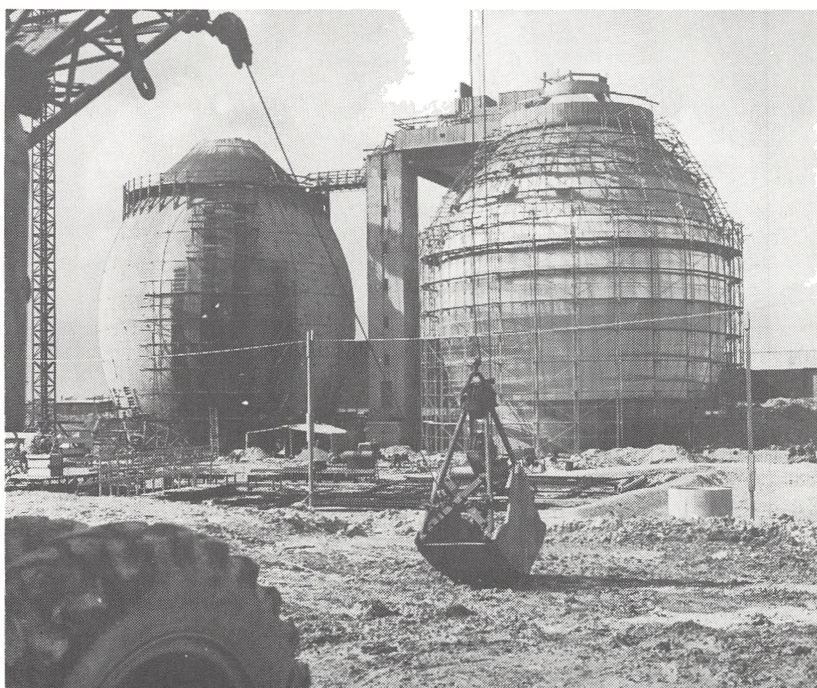

Rent vand i Køge Bugt

En af de store fælleskommunale opgaver, som borgmester Poul Hansen har arbejdet for, og som han var formand for ved indvielsen er I/S Avedøre Kloakværk, der efter flere års forberedende, internt arbejde blev påbegyndt i foråret 1966. Anlægget var beregnet til 120 millimeter og påregnedes at kunne behandle spildevandet fra seks kommuner, og et betydeligt kloakeringsarbejde blev indsat i disse kommuner i tilslutning til rensaanlægget i Vallensbæk mose, der nu fik opgaven som pumpestation for videreførelsen til det store Avedøre Kloakværk.

Kortskitse over I/S Avedøre Kloakværk

De store imponerende anlæg på Avedøre Holme.

Indvielsen af Avedøre Kloakværk fandt sted den 14. oktober 1969

Og S-toget kom

Det tog mere end 35 år fra de første planer om en Køge Bugt-bane før planerne begyndte at tage form og realiteternes tid var inde.

Da S-toget for første gang rullede ind på Vallensbæk S-station, blev Dronning Margrethe budt velkommen af borgmester Poul Hansen

Så snart S-togene var i drift, myldrede det ud og ind med mennesker på S-stationen

Parkeringspladsen ved Vallensbæk S-station er stærkt benyttet

Folketal, økonomi og skat

Hosstående oversigt er ikke et videnskabeligt udfærdiget værk, der tåler enhver kritik, men det bør dog understreges, at det anvendte materiale er udtaget af sogneprotokollerne i forening med Statistisk Departements publikationer, der også strækker sig lige så langt tilbage. Oversigten kan derfor med god grund opfattes som gældende med hensyn til de store gennemgående linier i Vallensbæk kommunes økonomi og skatteforhold.

Rubrik 2 udviser folketallet i kommunen, som regel pr. 1. januar det pågældende år. Tallene i parentes er beregnet forholdsmæssigt.

Rubrik 3 angiver de pålignede skatter efter det vedtagne budget.

Rubrik 4 udviser beregnet pristal med udgangspunkt 1914: 100. Før 1914 fandtes ikke tilsvarende pristal, men kun kapiteltakster, der hvert år angav en gennemsnitspris for kornsorterne. Som retningsgivende er anvendt pristallet i 1914: 100 lig med kapiteltaksten samme år for brødkornet rug: 19,55 kr. pr. td. Idet bemærkes, at der er benyttet en gennemsnitstakst for en 5-årig periode (f. eks. omfatter det for 1890 anførte tal årene 1886–90) er den forholdsmæssige beregning til pristal udført. Det er interessant at bemærke, at 1855 (1851–55) udviser et stærkt forhøjet pristal, bekræftet af forstanderprotokollen, hvorefter pastor Stub i 1853 stiller forslag om ekstra tilskud til de fattige på grund af *dyrtiden*.

Men bortset fra sådanne enkelte dyrtidsperioder har de økonomiske forhold indtil 1. verdenskrig været meget stabile. Efter 1914 er pristallet blevet „nul-sat“ tre gange, i januar 1963, 1971 og 1975, men i oversigten er bibeholdt 1914-tallet. Det viser en stigning fra 1914 til i dag på over 12 gange.

Rubrik 5. På grundlag af nævnte rubrikker har skatten for den enkelte (alle medregnet – også børn) kunnet beregnes for de sidste ca. 100 år, dels den direkte skat det pågældende år, dels denne omregnet til 1914-priser og dels til 1976-priser. De udviser en forholdsvis jævn stigning til 1950'erne, men herefter en meget stejlere, især i perioden 1965–75. I 1976 udviser skatteudskrivningen pr. indbygger dog en nedgang.

Udviklingen er ikke speciel for Vallensbæk kommune. Tendensen er den samme overalt i landet, og navnlig for en omegnskommune, der må investere meget store beløb i foranstaltninger, der kommer alle til gode (skoler, veje m. v.) og i de store sociale udgifter, der følger med vort nuværende samfund. Man bør også erindre, at kommunen har oparbejdet en betydelig formue, som alle indbyggerne har andel i.

En sammenligning med „de gode, gamle dage“ er ikke let. Men findes der en eneste vallensbækker, der for at undgå så store skattebidrag, ville gå på opblødte veje, personligt ville deltage i snekastning og vejstandsættelse, ville hente sit vand i brønden udenfor, ville læse sin 2 dage gamle avis ved petroleumslampens svage skær o. s. v. Graden af betalingen for samfundsgoderne kan diskuteres, men nok ikke hovedlinierne i den skete udvikling.

1 år	2 Folketal	3 Skatter ca. kr. (budget)	4 Beregn. pris- indekstal	5 Skat person/år, ca. kr.		
				direkte	1914-priser	1976-priser
1787	240					
1801	311					
1825			23			
1830			43			
1835	370		42			
1840	393		41			
1845	417		48			
1850			45			
1855	414		75			
1860	406		57			
1865			59			
1870	399	4.000	72	10	14	169
1875	(396)	5.800	73	15	20	244
1880	394		68			
1885	(412)		61			
1890	430	5.800	51	13	26	321
1895	(418)	5.800	52	14	27	324
1900	(406)	6.300	51	16	30	370
1901	403	6.300		16		
1910	(383)	6.000	58	16	27	328
1911	381	8.200		22		
1914	(401)	8.200	100	20	20	248
1920	441	20.800	262	47	18	218
1925	504	32.100	219	64	29	353
1930	550	36.000	165	65	40	482
1935	615	39.000	173	63	37	445
1940	676	53.000	233	78	34	409
1945	717	96.000	291	134	46	559
1950	856	129.300	323	151	47	568
1955	1184	383.000	402	323	80	978
1960	1834	763.000	453	416	92	1.116
1965	3110	2.061.000	572	663	116	1.408
1970	7238	19.423.000	726	2.683	370	4.491
1975	9904	50.105.000	1100	5.059	460	5.588
1976	10301	53.500.000	1215	5.194	427	5.194

Bygaden med fru Banemands ishus 1966

Kommunens nettoformue stigende

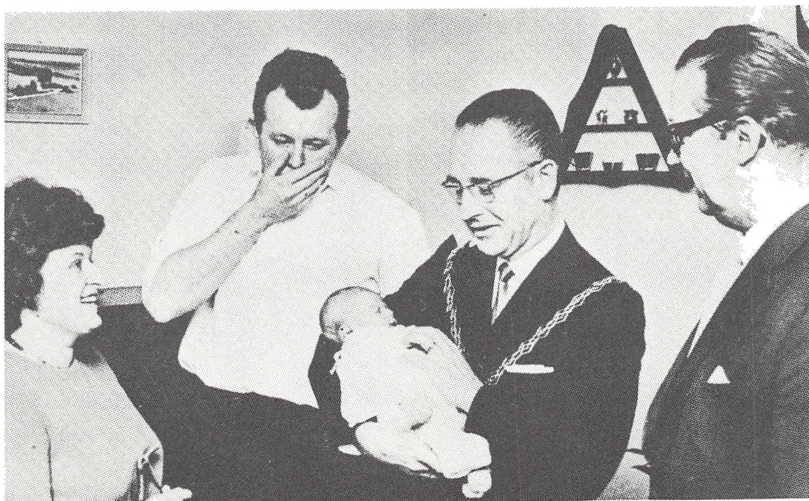
Samtidig med, at Vallensbæk gennem den sidste halve snes år er blevet forvandlet fra en ren landkommune til et moderne samfund, hvor smalle grusveje er blevet til et vidtforgrent net af fine overfladebehandlede asfaltveje, mens skolevæsenet er udviklet fra landsbyskole til nye moderne købstadsordnede skoler, medens byplanlægning, omfattende kloakering og storbyggeri har fundet sted, for blot at nævne enkelte ting i udviklingen, er det lykkedes ved fremsyn og økonomisk stabilitet at forøge kommunens nettoformue pr. indbygger, både børn og voksne iberegnet, i en grad som kun få kommuner kan opvise magen til i udviklingsområderne:

	Kapitalkonto	heraf driftskapital pr. indbygger:
31/3 1958	573	—
1959	561	—
1960	550	—
1961	583	—
1962	808	351
1963	841	348
1964	903	350
1965	985	350
1966	1.602	414
1967	1.304	334
1968	1.375	350
1969	1.681	412
1970	2.118	367
1971	2.658	358
1972	3.996	422
1973	5.108	516
1974	5.942	522
1975	6.744	607

Høst på Riis' gård ca. 1937

I en kort tidsperiode voksede Vallensbæk til over 10.000 indbyggere og nærmer sig nu fuld udbygning.

Borgmester Poul Hansen byder borger nr. 5.000 velkommen.

... nogle få år senere var det Vallensbæk-borger nr. 10.000 der fik borgmesterens velkomst.

ALBERTSLUND

Vallensbæk Mose

Vallensbæk

Tranegilde Mose

Vallensbæk 1971

1:10,000

p.l. 76

16 km

VALLENSBÆK STRAND

Formindsket ved repro

*Kopieret med tilladelse af
Sønderjyske Arkiv*

BR

Vallensbæk fik magistrat

Fra den 1. april 1966 fik Vallensbæk kommune den såkaldte „Gentofte-status“, hvorved sognerådsformanden blev borgmester og regnskabsudvalget blev magistrat, men magistraten blev dog kun af kort varighed, idet den igen afskaffedes efter tre års forløb, da den nye lov gjorde alle kommuner i landet til „borgmesterkommuner“ medens „Gentofte-status“ kun havde haft gyldighed i Københavns amts kommuner.

Som ældste medlem af Vallensbæk sogneråd ledede Hans Sørensen valget af kommunens første borgmester.

Poul Hansen blev foreslået og valgtes med 4 konservative stemmer, medens de to socialdemokrater undlod at stemme.

Til 1. viceborgmester valgtes fru Else Friis-Mikkelsen (C) ligeledes med 4 stemmer, medens 2 undlod at stemme.

Til 2. viceborgmester valgtes Hans Sørensen (A) med alle stemmer, idet også de konservative stemte på ham.

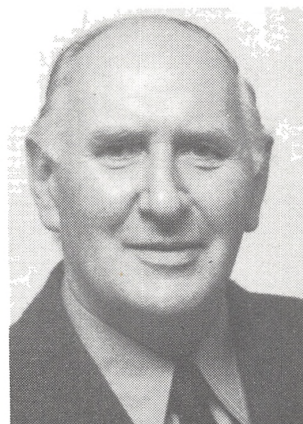
Til rådmand – som magistratsmedlemmerne jo kaldes – valgtes fru Friis-Mikkelsen (C) og Paul Jensen (A). Borgmesteren var „født“ medlem og formand for magistraten.

*Else Friis-Mikkelsen
Rådmand 1957 (C)*

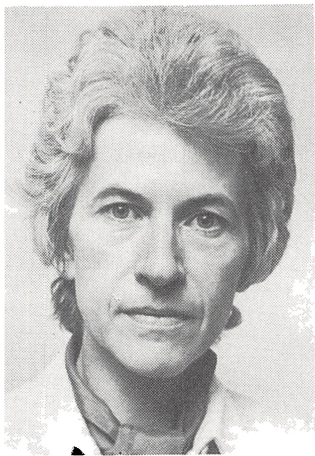
*Poul Hansen
borgmester
magistratens formand 1967 (C)*

*Paul Jensen
Rådmand 1967 (A)*

Paul Jensen født 22. 11. 1913 og opvokset på Frederiksberg, gik i Niels Ebbesens skole, ud af mellemskole, meget aktiv inden for sport, specielt svømning, gymnastik, deltog i opbygning af „Dansk Vandrelaug“ dels som rejseleder dels som leder af underholdning på Vandrehjemmene.

Blev ansat på B&W's Skibsbyggeri januar 1939, var i en årrække tillidsmand, deltog i højskolekurser indenfor sang og musik samt fagligt arbejde, flyttede til Vallensbæk som sommerbeboer i 1948, helårsbeboer fra 1956, formand for Socialdemokratiet i en årrække, indvalgt i 1962 i kommunalbestyrelsen, genvalgt i 1966 hvor han blev valgt til rådmand, deltog med stor interesse i al socialt arbejde i særdeleshed omsorgsarbejdet for de ældre i kommunen.

Da Preben Nielsen i 1971 tog til EF i Bryssel og dermed udtrådte af kommunalbestyrelsen resten af valgperioden, indtrådte 1. suppleanten på den socialdemokratiske liste Herdis Andersen, der således var medlem til 1. april 1974.

Fru Else Friis-Mikkelsen er født den 25. september 1917, og har været medlem af Vallensbæk kommunalbestyrelse siden 1962. Hun var rådmand, da Vallensbæk havde magistrat, og er desuden 1. viceborgmester.

Før Else Friis-Mikkelsen gik ind i det kommunale arbejde, havde hun i en lang årrække været meget aktiv indenfor spejderarbejdet og interesseret sig for både børn, unge og ældre. Det præger også hendes kommunale indsats, idet hun som formand for socialudvalget i særlig grad har beskæftiget sig med opbygningen af børneinstitutionerne i kommunen, omsorgscentret på Højrupgård for de ældre og hun var blandt initiativtagerne til igangsættelsen af pensionistrejserne.

Da Vallensbæk kommune i 1966 fik borgmester, fik man også to viceborgmestre, medens der tidligere havde været en 1. og 2. næstformand. Else Friis-Mikkelsen har i hele perioden været 1. viceborgmester, medens Hans Sørensen som nævnt blev 2. viceborgmester.

Da han udtrådte af kommunalbestyrelsen på grund af alder valgte Socialdemokratiet partiets gruppeformand, Preben Nielsen, til 2. viceborgmester, og det er han fortsat. Preben Nielsen er født i Krstrup ved Randers den 20. oktober 1932. Efter normal skoletid læste han til økonom, og blev cand. oecon. i 1961. Han blev da ansat i Handelsministeriet, og derefter i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. I 1971-74 var han udsendt af Udenrigsministeriet som socialattache ved den danske repræsentation ved EF i Bryssel. Han sidder i LO's økonomiske afdeling med EF som speciale. Hans arbejde medfører, at han ofte befinder sig i luften mellem Kastrup og Bryssel.

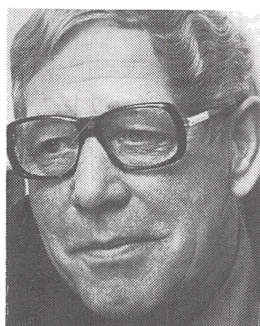
Vallensbæk kommunalbestyrelse 1977

Kurt Hockerup (C)

Lone Schriver (C)

Poul A. Hansen (A)

Ole Møller Jensen (B)

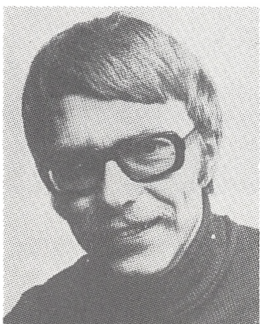
*Else Friis Mikkelsen
1. viceborgmester (C)*

*Poul Hansen
Borgmester (C)*

*Preben Nielsen
2. viceborgmester (A)*

Fritz Løvschell (A)

Karsten Hostrup Stilling (Z)

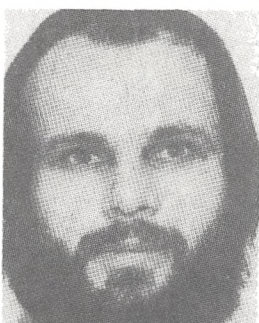
Jens Werner Nielsen (C)

Ole Osbæk (A)

Birthe Knaack (C)

Erik M. Sejrup (F)

Inger Johansen (C)

Jytte Andersen (A)

Fra indvielsen af Vallensbæk S-station. På billedet ses Dronning Margrethe, Prins Henrik og generaldirektør ved Statsbanerne Poul Hjelt

Dagligt liv i Vallensbæk gamle landsby

Kamp og sejr for Vallensbæks selvstændighed

*Frihed sejer i kampen forjætter,
fryd og velstand de fredsæle år.
Hild dig, frihed, som arbejdet letter
og som gør, at vi fremad atter går.*

Wergeland (17. maj 1834)

Over 1000 kommuner forsvandt ved den såkaldte kommunereform i 1970, og det skabte hverken glæde eller begejstring ret mange steder, for med de kæmpestore kommunale enheder forsvandt væsentlige dele af det nærdemokrati, man ellers talte så meget om.

Københavns amts kommuner var ikke med ved kommunalreformens gennemførelse i 1970, men var derfor ikke glemt. Nu kom planerne om sammenlægninger til storkommuner og deling af andre kommuner frem i lyset.

Medens man for det øvrige land havde fastsat, at en kommune skulle have mindst 5.000 indbyggere for at eksistere, var det i Københavns amt helt andre tal man regnede med.

Også Vallensbæk kom i søgelyset, og Herstedernes kommune, som nu hedder Albertslund, var straks parat med krav om, at få Vallensbæk Nordmark lagt under Herstedernes kommune. For den øvrige del af Vallensbæk kommune var der flere planer, en gik ud på at lægge det meste under Brøndbyernes kommune, en anden at lægge det under Torslunde-Ishøj kommune, hvor man en tid frygtede at Torslunde skulle lægges under Høje-Tåstrup kommune.

Man var endda så vidt fremme, at man mand og mand imellem havde døbt den nye kommune bestående af Ishøj og den mellemste og sydligste del af Vallensbæk med et nyt kommunenavn. „Valhøj“ som et sammentræk af de to områders navne.

Da situationens alvor gik op for borgerne i Vallensbæk blev der røre om sagen, og på tværs af alle partiskel var der i vide kredse enighed om, at man ville sætte ind for beva-

relsen af Vallensbæk som en selvstændig og udelt kommune.

Revisionen af den kommunale inddeling i Københavns amt skulle ske efter lov af 7. juni 1972.

Kommunalreformkommissionen havde vedtaget indledningsvis at orientere sig om de berørte kommunalbestyrelses synspunkter og lod derfor afholde et møde den 19. februar 1973 med repræsentanter for Vallensbæk, Torslunde-Ishøj og Høje Tåstrup kommunalbestyrelser og et senere møde samme dag med repræsentanter for Vallensbæk, Herstedernes og Brøndbyernes kommunalbestyrelser.

Ved denne lejlighed trak borgmester Poul Hansen klart den sunde og unge kommunalbestyrelse frem, idet han sagde:

En klar afvisning

På kommunalbestyrelsens vegne vil jeg gerne takke for indbydelsen til at komme til stede her i dag i kommunalreformkommissionens møde og redegøre for kommunalbestyrelsens synspunkter om Vallensbæk kommunes grænser.

I denne omgang drejer det sig om grænsen i forhold til Herstedernes kommune, og jeg føler trang til straks at understrege, at alle medlemmerne i Vallensbæk kommunalbestyrelse, uanset partifarve og bopæl, er enige om, at vi ikke kan tiltræde en ændring af kommunegrænsen mod nord som foreslået fra Herstedernes kommune.

Vi finder, at Vallensbæk kommune, som den er i dag, er en godt fungerende kommune, der yder sine indbyggere en god service. En overførsel af Vallensbæk Nordmark til Herstedernes kommune vil slå den enhed, der er skabt i stykker totalt.

Hertil kommer, efter vor opfattelse, at loven om revision af den kommunale inddeling i Københavns amtsrådskreds, der jo danner grundlag for de ændringer af den kommunale inddeling der kan komme på tale, hverken efter sin ordlyd eller bemærkningerne til lovforslaget omfatter et område som Vallensbæk Nordmark.

Herstedernes kommunalbestyrelse har i sit andragende påberåbt sig lovens § 2, stk. 2, hvorefter det bør tilstræbes, at lokalt samhørende områder kommer til at ligge i samme kommune.

I bærkningerne til lovforslaget har man som holdepunkter for en lokal samhörighed, der kan begrunde en ændring af kommunegrænser, nævnt geografiske forhold, såsom tilfælde hvor en del af en kommune geografisk er adskilt fra den øvrige del af kommunen. Herudover vil der kunne tages hensyn til de erhvervmæssige forhold, således at eksempelvis lokale centre kommer til at ligge i samme kommune samt planlægningsmæssige forhold, hvorved sigtes til den lokale

detailplanlægning i form af partielle byplaner m. v.

Vi er nok klar over, at disse – som man kalder det i bemærkningerne – holdepunkter for en lokal samhørighed ikke er udtømmende opregnet, og at der altså også kan lægges vægt på andre forhold. På den anden side falder det stærkt i øjnene, at intet af de 3 forhold, som er nævnt: geografiske, erhvervmæssige og planlægningsmæssige – og som vel må anses for de væsentligste holdepunkter, man har kunnet tænke sig, da man skrev bemærkningerne – passer på Vallensbæk Nordmark.

Anvender man bestemmelserne i § 2, stk. 2, til en overførsel af Vallensbæk Nordmark til Herstedernes kommune, må det derfor efter vor mening medføre, at spørgsmålet om regulering af kommunegrænserne må tages op i en række andre tilfælde i hovedstadsrådet. En sådan mere omfattende regulering af de eksisterende kommunegrænser har så vidt vi kunne se, ikke været hensigten med loven.

Vallensbæk Nordmark er ikke geografisk adskilt fra den øvrige del af Vallensbæk kommune.

Da ingen del af det lokale Center i Albertslund ligger i Vallensbæk kommune, er der heller ikke tale om, at erhvervmæssige forhold taler for en ændring af kommunegrænsen.

Heller ikke planlægningsmæssige hensyn taler for Herstedernes forslag. Som vi allerede har anført i vor skrivelse til kommissionen, er Vallensbæk Nordmark allerede færdigplanlagt i form af godkendte byplanvedtægter og på grundlag af denne planlægning snart fuldt udbygget.

En overførsel af Vallensbæk Nordmark til Herstedernes kommune måtte derimod – uden overdrivelse – anses som ensbetydende med en tilintetgørelse af de principper, som vi har fulgt i vor planlægning, og som gennem boligministeriets godkendelse har fundet accept som værende i overensstemmelse med den samlede planlægning af Køge Bugtområdet.

Gennem planlægningen – såvel den fysiske som den økonomiske – har vi i Vallensbæk kommunalbestyrelse netop sigtet på at skabe en samlet kommunal enhed med de bymæssige bebyggelser grupperet om den gamle landsby og vore store rekreative områder. Færdiggørelsen af den påbegyndte Vallensbæk Torvevej, der skal skabe en yderligere forbindelse mellem kommunens nordlige og sydlige del, den forestående opførsel af forretningscenter ved Vallensbæk Station og en planlagt udbygning af Vallensbæk gamle landsby vil snart tydeliggøre billedet af kommunen som en geografisk enhed.

De motorveje, der er anlagt gennem kommunen i øst-vestlig retning, betyder ikke nogen opsplittelse af denne kom-

munale enhed, fordi der er sørget for de fornødne forbindelsesveje og stier til de grønne områder.

Boligvejene i Nordmarken er i øvrigt orienteret mod syd, og herved styrkes forbindelsen til de grønne områder og dermed til den øvrige del af kommunen.

Jeg vil i denne forbindelse gerne pege på, at den biblioteksmæssige betjening af Nordmarken, som Herstedernes kommunalbestyrelse anfører som argument, måske kunne have en vis rigtighed i 1970, rent bortset fra, at argumentets værdi som bevis på samhørighed vel nok må betvivles, er grundlaget for argumentet faldet bort, efter at Vallensbæk kommune har etableret bibliotek i Nordmarken.

Beboerne i området har da også tilkendegivet væsentlig interesse i ikke at blive overflyttet. På et borgermøde om sagen deltog der ca. 750 af områdets beboere – vistnok en ret usædvanlig mødeprocent for borgermøder. Hvad der vel er endnu vigtigere – mange havde ordet, og bortset fra een enkelt taler, ønskede alle, at den kommunale grænse mod nord forblev uændret.

Den væsentlige baggrund herfor er vel – som det også blev sagt på mødet – at man ikke nærede tvivl om, at borgerne i Vallensbæk kommune fortsat på en økonomisk forsvarlig måde ville kunne få stillet kommunale serviceydelser til rådighed på det niveau, som er almindeligt i hovedstadsområdet.

For fuldstændighedens skyld skal det nævnes, at repræsentanter for områdets erhvervsvirksomheder i Nordmarken har forespurgt, på hvilken måde erhvervsvirksomhederne bedst ville kunne støtte Vallensbæk kommunalbestyrelse i dens synspunkter overfor kommunalreformkommissionen.

Vi har på alle områder bestræbt os på at holde trit med udviklingen i samfundet samtidig med kommunens udvikling som vækstkommune.

Dette har kunnet medføre problemer i retning af, at behov kan være udækkede i en vis kortere periode, eller at der kan være ledig kapacitet i institutioner m. v.

Det har også kunnet medføre, at administrationsudgifterne bliver større end gennemsnittet – skal man dømme efter avisartikler, skulle dette forhold have været særligt grelt i Vallensbæk.

Jeg tror mere problemet er typisk for et ganske bestemt stadium af udviklingen i vækstkommuner, og i øvrigt bør man vel også være opmærksom på, at de kommunale regnskaber lader sig læse på mange måder. I Vallensbæk er vi ved at have overstået problemet. Når jeg gør opmærksom på dette, er det, fordi de oplysninger, som kommunalreformkommissionen har udbedt sig fra os, om vore administrative udgifter skulle være for 1971/72, og oplysningerne giver ikke et korrekt billede af den nuværende situation. Siden dette

På grund af standsning af Dagbladene i »kamptiden« om, at den 3. april 1973 var aviser« for at oplyse beboerne i Vallensbæk om kampen for selvstændigheden. Vi bruger fire sider gengivelse af en »Nødavis«

Nød - AVISEN

STATISTIK - en kunst

eller blår i øjnene!

At tal kan bruges til mange ting, dokumenteres i ALBERTSLUND-POSTEN i forsideartikel for kommuneafstemningen i VALLENSBÆK.

Det er pålagt redaktionen af *Nød-AVISEN* i Vallensbæk kommune at afholde sig fra en politisk polemisk form.. Formålet med *Nød-AVISEN*, udsendt i en avisløs tid, er alene at søge at give Vallensbæks stemmeberettigede borgere en bred orientering om de fornuft-grunde, der taler for, at Vallensbæk også i fremtiden bør bestå som en *selvstændig* enhed. Det turde være et redeligt formål at slås for at overleve..

Nød-AVISEN tager derfor ikke stilling til lokalpolitiske udtalelser for eller imod Vallensbæk kommunes fortsatte existens, men der ligger i forpligtelsen til redelig orientering et svar til Albertslund-Posten. AP har viet sin forside til en statistik, der skal fortælle, at det i hvert fald for beboerne i Vallensbæk Nordmark bliver en billigere fremtid, hvis Nordmarken - om ikke hele Vallensbæk - drages ind under Herstederne. Der kan siges mange mindre pæne ting om anvendelsen af statistik, og det er da også sket gennem årene. Lad os her nøjes med at fastslå, at statistikken tjener det ensidige formål at overbevise beboerne i Vallensbæk om, at de lige frem vil tjene penge, hvis de ved kommuneafstemningen tirsdag den 3. april stemmer ja til et delt Vallensbæk.

AP forsømmer ingen lejlighed til at fremhæve sin selvstændighed og uafhængighed - og en sådan lejlighed forekommer desværre ofte, fordi mange mener, at APs økonomiske existens hviler på Herstedernes kommunalbestyrelses velvilje til at lade det leve. De mennesker, der så skammeligt fremhæver dette sidste synspunkt, får beklageligvis nye våben i hænde efter at have læst APs nødudgavetorsdag den 29. marts. For bladet giver nemlig her plads for en ensidig fremstilling af økonomiske forhold i et forsøg på at påvirke afstemningen i Vallensbæk.

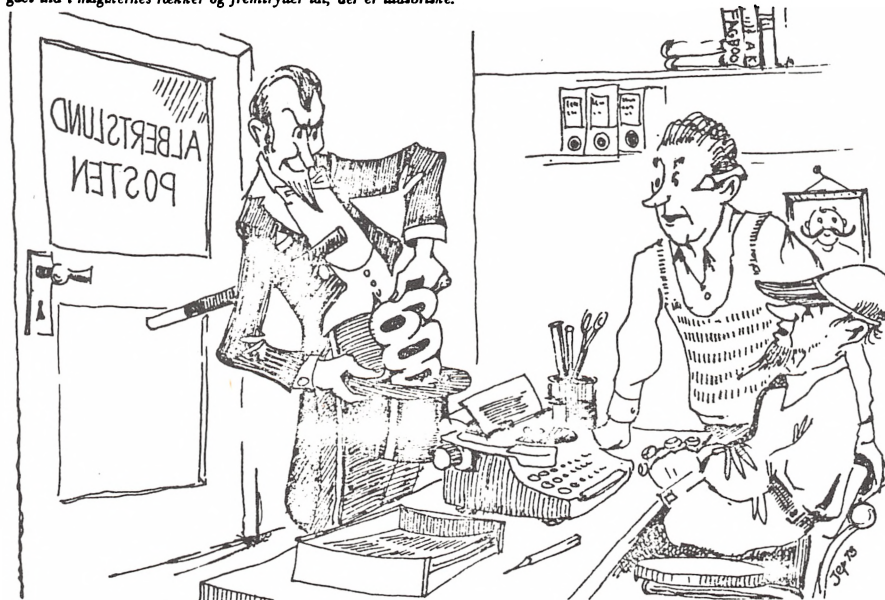
På de følgende sider giver *Nød-AVISEN* eksempler der i lige så tørre tal dokumenterer, at det ikke vil pålægge Vallensbæks beboere extra omkostninger at sige ja på tirsdag til et *selvstændigt* Vallensbæk.

Og det gør De ved at stemme NEJ til reformkommissionens forslag!

Med venlig hilsen

Redaktionen

Der kan hales mange ting op af en hat, når man er illusionist. ALBERTSLUND-POSTEN er gået ind i magikernes rækker og fremtryller tal, der er illusoriske.

Hokus-pokus, hr. redaktør — og vips, 600 kr. i overskud.

KOMMUNERNES EGENKAPITAL

AP skrev:

Vi har også undersøgt, om Herstederne er så forgældet, som det var den almindelige opfattelse. Heller ikke dette holder stik. Tværtimod, det er omvendt. Vallensbæk har langt større lånoptagelse per indbygger end Herstederne. Ved afslutningen af sidste regnskabsår var Vallensbæks lånebyrde per indbygger 15.000 kr. (formentlig den højeste i landet), Herstederne var 8.650 kr.

Sandheden er:

AP taler kun om gælden! Udd med aktiverne. En kommunes formue - egenkapital - består af aktiverne + gælden. Når vi gør dette op, får vi et ganske andet billede. Den 31/3-1972 havde

Vallensbæk en egenkapital på kr. 33.100.000 = 4000 kr. pr. indbygger.
Herstedernes - - - - - kr.101.400.000 = 3700 - - -

Vallensbæk har stort set bragt sin økonomi i orden, mens

Herstederne i det kommende finansår skal låne 59 mill. kr.

dvs. at Herstedernes gældsbyrde stiger med 25%!

SKATTEFORDELE ???

Som De sikkert har bemærket har AP gjort meget ud af 1972, mens 1973 er henvist til et lille beskedent hjørne af forsiden. Lad os se på tallene engang til:

1972				1973		
I de to tabeller nedenfor er skattefordelen opgjort for forskellige grundværdier og forskellige indkomster:				Eksemplet med en grundværdi på 40.000 kr. ser nu således ud:		
Manden:				Vallensbæk	Herstederne	
	Skattefordel ved grundværdi:					
Bruttoindkomst	30.000	40.000	50.000	Vandens bruttoindkomst	88.000 kr.	88.000 kr.
50.000	÷ 33 kr.	÷ 370 kr.	÷ 803 kr.	Skala-indkomst	58.000	56.000
60.000	380	107	÷ 166	Statsskat	18.444	17.636
70.000	930	707	484	Amtsindkomsts-kat	2.668	2.576
80.000	1330	1107	884	Kommuneskat	10.150	8.792
90.000	1730	1507	1284	Grundskat	1.400	3.400
				Skat ialt	32.662	32.404
				Fordel ved at bo i Herstederne 258 kr.		

Den påståede skattefordel i 1972 ved en indtægt på 90.000 kr. (tjener De forøvrigt det?) er 1507 kr. Ved en indtægt på 88.000 kr. er der - til trods for at indtægten næsten er den samme - nu kun en skattefordel på kr. 258,00 kr. Hvor kan det nu gå til? Jo for Vallensbæk havde i 1972, som vi alle ved, en ekstraordinær høj skat, så vi kunne få orden i økonomien, og i 1973 er skatten sat ned - og der er for 1974 stillet YDERLIGERE SKATTENEDSÆTTELSE I VENTE!.

APs statistiske materiale starter med for manden en skala-indkomst på 50.000 kr. (svarende til 80.000 kr. brutto) og for hustruen på 33.000 (svarende til 40.000 brutto). Disse tal er ganske irrelevante og utypiske, fordi

- 90% af de mandlige skatteydere ligger under 50.000 i skala-indkomst
- og 90% af de kvindelige skatteydere ligger under 33.000 i skala-indkomst.

Det er også klippefast, at hvis man i Vallensbæk kommune havde valgt samme grundskyldspromille som i Herstederne, kunne kommuneskatten i 1972 være sænket til 13% (Herstederne 16,0%) og i 1973 til 12% (Herstederne 15,7). *Det glemte AP at tage med i sin statistik.*

DEN NYE EJENDOMSVURDERING!

AP skriver, at det vil være meningsløst at regne videre ud over 1973 - altså ind i 1974, som vil blive det første skatteår ved en kommunedeling.

Tværtimod - der vil i høj grad være mening i at regne videre. AP ved jo udmærket, at der ved prøvevurderingerne er fastsat grundværdier på ca. 120 kr. pr. m², hvilket for en normal villa-grund på 750.000 kr. giver en vurdering på

90.000 kr.

og ser De på APs beregninger, vil De bemærke, at man der ikke går højere end til 50.000, og at »skattefordelen» er stærkt faldende jo dyrere grunden er!

Fra Reformkommissionens materiale har vi hentet følgende udklip (fotografisk gengivet):

Ad bilag 3.

	Folketal 1/10 1972	Beskatningsgrundlag		
		1972/73 1.000 kr.	Pr. indbyg- ger 1/7 1972 kr./indb.	Afvigelse fra amtets gennemsnit kr./indb.
1. Nuværende ind- deling:				
Vallensbæk	8.216	213.732	25.757	2.050
Herstederne	28.302	536.429	19.256	÷ 4.451
Brøndbyerne	34.843	677.303	19.635	÷ 4.072
Torslunde-Ishøj	9.315	206.895	26.359	2.652
2. Sammenlægning:				
Herstederne - Vallensbæk Nordmark**)	31.822	620.362	19.749	÷ 3.958
Brøndbyerne - Vallensbæk Syd	39.539	807.102	20.570	÷ 3.137
3. Sammenlægning:				
Herstederne - Vallensbæk Nordmark	31.822	625.862	19.924	÷ 3.783
Torslunde-Ishøj - Vallensbæk Syd	14.011	331.194	26.302	2.595
4. Sammenlægning:				
Herstederne - Vallensbæk Nordmark**)	31.822	620.362	19.749	÷ 3.958
Brøndbyerne - Østl. del af Vallensbæk Syd	36.029	718.957	20.144	÷ 3.563
Torslunde-Ishøj - Vestl. del af Vallensbæk Syd	12.825	295.040	25.892	2.185

1) af denne rubrik vil De se, at mens Vallensbæks gennemsnitlige beskatningsgrundlag ligger 2050 kr. over amtets gennemsnit, ligger Herstedernes 4451 under!

FORDELING AF AKTIVER OG PASSIVER

Hvis Vallensbæk kommune skal deles, skal man også dele aktiverne (skoler, vejanlæg m.v.) og dele gælden. Efter det foreliggende udkast skal delingen foregå således:

Nordmarken:	Vallensbæk syd:
Vallensbækvej, Vejlegårdsvej, Vallensbæk Torvevej, Pilehaveskolen med idrætshal, svømmehal osv.	Vejlegårdsvej syd, Egholmskolen m.v.

Kommunens gæld deles til gengæld i henhold til indbyggerantallet i de to dele, som overskæringen medfører. Da Nordmarken har ca. 3000 indbyggere mod Strandens 5.500, skal Nordmarken altså bære ca. 35%, mens Stranden skal bære 65% af gælden.

Det er vanskeligt at se, hvilken fordel der vil være for Vallensbæks sydlige del i at blive sluttet sammen med Thorslunde-Ishøj efter disse tal.

Sidste nyt:

SNART SLUT MED HERSTEDERNES SKATTEFIDUS!

I forbindelse med APs omtale af fremtidsudsigterne - eller snarere mangel på omtale - kan vi oplyse, at det både fra finansministeriets og indenrigsministeriets side fredag den 30. marts er oplyst,

- 1) at finansminister H. Grünbaum påtænker at fjerne retten til at fradrage grundbeskatningen på ejendomsskemaet - og
- 2) at indenrigsministeren i forbindelse med det kommende boligforlig overvejer at indføre en fradragsgrænse for renter og skatter.

Uanset hvad der sker, vil »skattefordelen» forsvinde ud i den blå luft, og det vil blive nødvendigt at opkræve høje personskatter i stedet.

Sådan stemmer De for et
Udelt og selvstændigt

VALLENSBÆK

Kan De godkende kommunalreformkommissionens forslag om en deling af Vallensbæk kommune?

Fotokopi af udkast

JA	
NEJ	X

Der må kun sættes ét kryds på stemmesedlen

BORGERKOMITEEN TAKKER

De mange borgere, erhvervsdrivende m.v. som på forskellig måde har givet bidrag til kampen for Vallensbæks selvstændighed. Der er fra mange sider udvist stor offervilje, ydet håndsreakninger og hjælp, og uden dette kan vi roligt sige, var arbejdet ikke blevet gennemført.

tidspunkt har størrelsen af vort administrative personale nemlig stort set været uændret.

Vi finder anledning til at nævne, at administrationen er velorganiseret og godt sammenarbejdet og at den er hensigtsmæssigt tilrettelagt med henblik på en rolig videreudvikling af kommunen.

Vi påregner, at kommunen vil nå 10.000 indbyggere inden 1.4.1974 og 16 – 18.000 indbyggere i løbet af de næste 10–12 år. Kommunalbestyrelsen har fundet denne udviklingsrytme ideel og kommunistørrelsen passende, når vi ser på den økonomiske bærekraft og på mulighederne for at bevare og uddybe den personlige kontakt til borgerne. Navnlig det sidste lægger Vallensbæk kommune ved en forkert og uhenigtsmæssig overflytning af Nordmarken til Herstederne, en overflytning der som sagt efter vor opfattelse heller ikke finder støtte i det lovgrundlag, som kommissionen og indenrigsministeren har til rådighed.

Grundejerforeningens stilling

Rendsagerparkens grundejerforening havde allerede den 27. november 1972 på en generalforsamling drøftet spørgsmålet om Nordmarkens indlemmelse i Herstedernes kommune.

Bestyrelsen havde udarbejdet en redegørelse, der konkluderede derhen, at man fuldtud kunne støtte kommunalbestyrelsens beslutning om, at indstille til kommunalreformkommissionen, at Vallensbæk ikke deles.

45 stemte for bestyrelsens indstilling, 2 stemte imod og 22 stemte ikke.

Også fra andre grundejerforeninger, en række organisationer af vidt forskellig art og fra mange enkeltpersoner strømmede det ind til kommunalbestyrelsen med tilkendegivelser af, at man krævede Vallensbæk kommune fortsat som en selvstændig og udelt kommune.

Medens Høje Tåstrup kommune ikke havde udtalt ønsker om grænseændringer mellem denne kommune og Vallensbæk havde Torslunde-Ishøj kommune ønske om at få 3 mindre arealer på ialt 6 hektar, men var også villig til at afstå et areal på 2 hektar til Vallensbæk.

Det var således kun Herstedernes kommune (nu Albertslund kommune) der ønskede at gøre indhug i Vallensbæk kommune og det afviste Vallensbæk kommunalbestyrelse med fuld beboeropbakning.

Der udveksledes et utal af skrivelser mellem kommunalreformkommissionen og Vallensbæk kommune, men det røkkede ikke kommunalbestyrelsens krav om en udelt og selvstændig kommune.

VALLENSBÆK KOMMUNE

BORGERMØDE

onsdag den 25. oktober 1972

kl. 19.30 i

PILEHAVESKOLENS SPORTSHAL

SKAL VALLENSBÆK KOMMUNE NEDLÆGGES?

I anledning af loven om revision af den kommunale inddeling i Københavns amtsrådskreds afholdes møde for kommunens borgere hvor en orientering om lovens indhold vil finde sted. Endvidere vil der på mødet blive givet borgerne mulighed for at udtale sig om kommunens serviceniveau, og om hvorvidt Vallensbæk bør bestå som en selvstændig kommune.

VALLENSBÆK KOMMUNALBESTYRELSE.

den 13. oktober 1972.

På borgermødet den 8. marts 1973 vedtog man:

Beboere i Vallensbæk forsamlet til borgermøde i Pilehave-skolens idrætshal torsdag den 8.3.1973 kræver, at der gives kommunens borgere lejlighed til på demokratisk vis at udtale sig om kommunalreformkommissionens forslag vedrørende en deling af kommunen.

Borgerne må derfor forlange, at kommunalbestyrelsen omgående træffer foranstaltning til afholdelse af afstemning i kommunen om spørgsmålet.

På borgermødet den 8. marts kom det klart til udtryk, at beboerne i Vallensbæk ønskede at stå sammen om bevarelsen af Vallensbæk som en selvstændig kommune.

I tiden, der er forløbet siden borgermødet, har der været fremsat udtalelser om det ønskelige i en kommune-størrelse på 30–40.000 indbyggere, hvilket indebærer en kommune-sammenlægning.

For at fjerne alle muligheder for misforståelser vil vi derfor slå fast:

Vi går ind for en udelt selvstændig kommune, som den er i dag.

Ved kommuneafstemningen den 3. april skal De tage stilling til kommunalreformkommissionens forslag om en deling af kommunen.

Efter vor opfattelse bør forslaget besvares med et nej, hvorved De har tilkendegivet, at Vallensbæk skal bestå som selvstændig kommune.

Ved et klart nej og med stor stemmedeltagelse vil kommunens chancer for at overleve i uændret form være overordentlig gode.

Vi henstiller indtrængende til Dem om at gøre brug af Deres ret som borger i et folkestyret og demokratiske samfund til at være medbestemmende i et så alvorligt anliggende, som nedlæggelsen af Deres kommune er.

Mød op tirsdag den 3. april og afgiv Deres stemme.

Man kunne ikke være i tvivl om at den 3. april 1973 var en afgørende dag for kommunen.

Vi vælger Vallensbæk. Nej til et delt Vallensbæk var en afstemning, der prægede hele kommunen i dagene forud for 3. april 1973.

BEKENDTGØRELSE

om kommuneafstemningen

tirsdag den 3. april 1973

Ved afstemningen er kommunen delt i følgende 3 afstemningsdistrikter:

Distrikt I Omfatter området syd for den nordlige gren af Vestmotorvejen og nord for Ringvej B-3.

Afstemning finder sted i **VALLENSBÆK SKOLE**

Det bemærkes, at distriktet nu også omfatter de vælgere, der har bopæl på den del af Bækkeskovvej, som er beliggende nord for Ringvej B-3

Distrikt II Omfatter området syd for Ringvej B-3.

Afstemning finder sted i **EGHOLMSKOLEN**

Distrikt III Omfatter området nord for den nordlige gren af Vestmotorvejen til kommunegrænsen.

Afstemning finder sted i **PILEHAVESKOLEN**

Afstemningen foregår på hvert afstemningssted fra kl. 9 til 21.

Vallensbæk kommunalbestyrelse, den 14. marts 1973.

Poul Hansen
borgmester

C. Michelsen
komm. dir.

Ved kommuneafstemningen den 3. april 1973 var vælgertallet i Vallensbæk kommune 5.381 deraf stemte 282 for kommunens deling, medens 3.600 stemte for at bevare kommunens selvstændighed. Der var 11 blanke stemmesedler og 7 ugyldige, således at der i alt blev afgivet 3.900 stemmer, og det var altså en stemmeprocent på 72,48.

Fordelt på de tre afstemningsdistrikter ligger tallene således:

Distrikt I med afstemningssted i Vallensbæk skole: 48 stemmer for kommunens deling og 872 ville bevare Vallensbæks selvstændighed.

Distrikt II med afstemningssted på Egholmskolen havde 71 stemt for kommunens deling, medens 1190 ville bevare kommunens selvstændighed.

Distrikt III med afstemningssted på Pilehaveskolen havde 160, der ville have kommunen delt medens 1541 ville bevare kommunens selvstændighed.

Slaget var vundet

Den kompakte modstand mod deling og udslettelse af Vallensbæk kommune førte til en afgørende sejr, således at alle delingsforslag faldt til jorden.

Som den eneste kommune i hele landet sejrede beboerne i Vallensbæk over kommunalreformkommissionen og over naboer, der ønskede at rive kommunen i stykker.

I maj 1973 var afgørelsen klar og utvetydig og borgmester Poul Hansen udsendte på kommunens vegne denne orientering:

Vallensbæk er en politisk meget aktiv kommune, hvilket ikke mindst viste sig ved afstemningen om kommunens selvstændighed den 3. april 1973.

Vallensbæk gamle byhorn fra før udskiftningstiden er bevaret. Her viser borgmester Poul Hansen, at der kan blæses til samling om kommunen også i vor tid.

Udskrift af Vallensbæk kommunalbestyrelses mødeprotokol onsdag den 4. april 1973 kl. 15.00.

Pkt. 2. Behandling af kommunalreformkommissionens forslag om en revision af Vallensbæk kommunes grænser, hvorefter den nordlige del af kommunen (Nordmarken) sammenlægges med Herstedernes kommune, medens resten af kommunen sammenlægges med Torslunde-Ishøj kommune.

Under henvisning til resultatet af kommuneafstemningen den 3. ds. vedtoges det eenstemmigt at svare kommissionen, at man ikke kan tiltræde forslaget, men fastholder den tidligere eenstemmigt truffne beslutning om, at kommunen må forblive en selvstændig enhed.

Kommunalbestyrelsen ønsker adgang til at uddybe sin begrundelse for vedtagelsen ved et møde med kommissionen snarest belejligt.

Kommunalbestyrelsen har ikke ønsket at tage stilling til de forslag, der er indeholdt i punkterne 1, 2 og 5 i kommissionens skrivelse af 5.3. d.å., idet disse forslag vedrører andre kommuners forhold.

KOMMUNAL ORIENTERING

MAJ 1973

NR. 2

ET PUNKTUM

Fredag den 4. maj blev der sat endeligt punktum i Kommunalreformkommissionssagen.

Sent på eftermiddagen modtog vi telefonisk besked fra kommissionens sekretariat om, at det foreløbige forslag om en deling af Valensbæk kommune var frafaldet. Den officielle skrivelse kom den 16. maj.

Om årsagen til det ændrede standpunkt er intet oplyst, men efter min opfattelse har resultatet af kommuneafstemningen og den kraftige reaktion i øvrigt fra kommunens beboere været af stor betydning.

Jeg vil gerne benytte denne lejlighed til på kommunalbestyrelsens vegne at takke alle, der har medvirket til, at sagen fik så lykkelig en afslutning.

Sammenlægningspøgelset er manet i jorden, og kommunalbestyrelsen kan igen disponere frit – eller så frit som love og bestemmelser nu en gang tillader det. Jeg føler, at vi i særlig grad efter denne sag har pligt til at fortsætte arbejdet med kommunens udbygning efter de offentliggjorte tanker og planer.

Arbejdet er i gang, forhåbentlig får vi det ikke mere afbrudt ved indgreb fra statsmagts side.

POUL HANSEN
Borgmester

